

Національний університет фізичного виховання і спорту України
Міністерство освіти і науки України

Національний університет фізичного виховання і спорту України
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

РИЧОК ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА

УДК 796.5-057.874:616-056.2+616.28-008.13

ДИСЕРТАЦІЯ

**КОРЕКЦІЯ ПОКАЗНИКІВ ФІЗИЧНОГО СТАНУ ШКОЛЯРІВ
З ВАДАМИ СЛУХУ ЗАСОБАМИ ТУРИСТСЬКОГО БАГАТОБОРСТВА**

24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного
виховання та спорту

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Т. М. Ричок

Науковий керівник
Кашуба Віталій Олександрович,
доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор

Київ – 2018

АНОТАЦІЯ

Ричок Т. М. Корекція показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту (доктора філософії) за спеціальністю 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». – Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2018.

В дисертації теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено технологію, спрямовану на корекцію показників фізичного стану школярів 15 років з вадами слуху засобами туристського багатоборства для підвищення ефективності процесу їх фізичного виховання.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дисертації, розкрито наукову новизну і практичну значущість роботи, відображено особистий внесок здобувача у спільно опубліковані праці, обґрунтовано вірогідність отриманих результатів; наведено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, зазначено кількість публікацій, структуру та обсяг дисертації.

В роботі висвітлено ключові положення сучасної соціальної проблеми – порушення слуху, а також проаналізовано теоретичні основи та концепції порушення слуху; окреслено актуальні проблеми фізичного стану підлітків з даною нозологією; розглянуто інформаційні технології, які використовувалися для оптимізації освітнього процесу адаптивного фізичного виховання (АФВ), діагностики та моніторингу організму школярів; розкрито ключові принципи та позитивний вплив туристського багатоборства на фізичний стан школярів з вадами слуху.

Наведено обґрунтованість методів здійснених досліджень, їх адекватність щодо об'єкту, предмету, мети та завдань роботи, доцільність застосування

запропонованих методів, описано організацію дослідження і контингент випробуваних.

Враховуючи результати констатувального експерименту, нами було обрано контингент школярів 15 років, які мали низький рівень показників фізичного стану, теоретичних знань з фізичної культури та основ здорового способу життя, психоемоційного стану, рівень захворюваності і були зацікавлені в покращенні свого фізичного стану. В ході дослідження подано результати: морфофункціонального стану підлітків, рівня фізичної працездатності і підготовленості, оцінки психоемоційного стану, рівня захворюваності, оцінки рівня теоретичної підготовленості та аналізу практичних умінь до здоров'яформуючої діяльності школярів 15 років з вадами слуху.

На основі даних констатувального експерименту розроблено авторську технологію корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства у процесі фізичного виховання. Обґрунтування положень технології, здійснювалось відповідно до отриманих у ході констатувального експерименту даних та відповідно до фундаментальних засад теорії і методики фізичного виховання, рекомендацій фахівців з адаптивного фізичного виховання щодо вдосконалення навчального процесу з фізичного виховання школярів з вадами слуху у спеціальних навчальних закладах, величезного наукового здобутку у напрямі розробки та впровадження корегувальних заходів для даного контингенту, наукових даних з дослідження фізичного стану дітей з вадами слуху і застосування засобів туристського багатоборства у процесі фізичного виховання школярів та молоді. Структурними ланками якої є: мета, завдання, принципи, 3 етапи (підготовчий, корекційний та підтримуючий) практичної реалізації, засоби і методи, які включають модуль з корекційно-розвиткової роботи, розподілений за 6 блоками, і мультимедіа інформаційно-методичну програму «MotusVita» та критерії ефективності технології.

Зміст модуля з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» передбачає комплексний підхід до організації роботи зі школярами 15 років з вадами слуху для засвоєння окремих його видів у спеціальному загальноосвітньому закладі. Модуль передбачав такі тематичні блоки: краєзнавство; основи топографії та орієнтування; початкова туристська підготовка; пішохідний туризм та інші.

Для корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху використовували засоби пішохідного туризму, смугу перешкод, навички туристської підготовки тощо.

Відповідно до отриманих даних експертної оцінки і результатів дослідження мотиваційно-потребової сфери школярів з вадами слуху, нами розроблена мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita», яка включає: теоретичну і практичну частину, а також відомості про програму, складається з приблизних комплексів фізичних вправ, які забезпечують чітке розуміння виконання кожного елементу техніки туристського багатоборства та інших видів оздоровчо-рекреаційної рухової активності.

Критеріями ефективності розробленої нами технології корекції фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства є: показники рівня захворюваності, фізичного розвитку, фізичної працездатності та підготовленості, зміни психоемоційного стану, рівень теоретичних знань і практичних умінь до здоров'яформуючої діяльності.

Представлено аналіз оцінки ефективності розробленої авторської технології для школярів середнього шкільного віку з вадами слуху. Ефективність запропонованої технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху у процесі фізичного виховання успішно апробована у перетворювальному експерименті, про що свідчать кількісні зміни досліджуваних показників на рівні $p < 0,05$.

Узагальнено результати проведених досліджень, що дало можливість отримати дані, які підтверджують та доповнюють попередні наукові дослідження, а також висвітлено абсолютно нові проблеми та питання.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що:

✓ *вперше* теоретично обґрунтовано технологію, спрямовану на корекцію показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства, яка включає: мету, завдання, принципи, умови практичної реалізації, 3 етапи: підготовчий, корекційний та підтримуючий, засоби та методи і критерії її ефективності;

✓ *вперше* визначено умови (організаційні, дидактичні, соціально-адаптаційні) впровадження технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства в процес фізичного виховання спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату;

✓ експериментально *доведено* позитивний вплив засобів туристського багатоборства на підвищення рівня показників фізичного та психоемоційного стану, рівня теоретичної підготовленості, зниження рівня захворюваності, формування мотивів та інтересів до занять оздоровчо-рекреаційною руховою активністю;

✓ *доповнено* дані щодо підвищення рівня фізичної підготовленості та фізичного здоров'я школярів з вадами слуху;

✓ *набули подальшого розвитку* дані про мотиваційні пріоритети до оздоровчо-рекреаційних занять, особливості психоемоційного та фізичного стану школярів з вадами слуху.

Практична значущість роботи полягає в корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху, формуванні мотивації до оздоровчо-рекреаційної рухової діяльності на основі застосування практичних компонентів технології. Впроваджена технологія сприяє ефективності організації процесу фізичного виховання, забезпеченню освітньої, виховної, оздоровчої спрямованості

навчального процесу в умовах спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату.

Для ефективності засвоєння матеріалу школярами з вадами слуху розроблено мультимедіа інформаційно-методичну програму «MotusVita».

Основні результати дослідження впроваджено у практику навчального процесу кафедри біомеханіки та спортивної метрології, кафедри здоров'я, фітнесу та рекреації Національного університету фізичного виховання і спорту України (2017), кафедри теоретичних основ фізичного та адаптивного виховання Класичного приватного університету (2017), навчально-виховну діяльність спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату № 18 м. Києва (2017), про що свідчать відповідні акти впровадження.

Ключові слова: фізичний стан, туристське багатоборство, фізичне виховання, технологія, корекція, вади слуху, рухова активність, школярі 15 років.

ABSTRACT

Ruchok T. M. Data correction of schoolchildren physical state with hearing impairment by means of tourism multiathlon. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

Dissertation for Ph.D. Degree in Physical Education and Sport (Doctor of Philosophy) in specialty in speciality 24.00.02 «Physical Culture, Physical Education of Different Population Groups». – National University of Ukraine on Physical Education and Sports, Kyiv, 2018.

Dissertation work is theoretically substantiated, developed and experimentally tested the technology aimed at correction 15 years old schoolchildren of physical state indicators with hearing impairments by means of tourism multiathlon for improving the efficiency of their physical education process.

The actuality of the theme is introduction substantiated the object, subject, purpose and objectives of the dissertation is defined, the scientific novelty and practical significance of the work reflects the personal contribution of the applicant in jointly published works, the validity of the results is justified; Information on approbation and

introduction of the research results, number of publications, structure and volume of the dissertation are given.

The paper highlights the key issues of the modern social problem - hearing impairment, as well as theoretical foundations and conclusions of hearing impairment are analyzed outlined the actual problems of the physical condition of adolescents with this nosology; The information technologies were used to optimize the educational process of adaptive physical education (AFV), diagnostics and monitoring of the schoolchildren are considered; The key principles and positive impact of the tourism multiathlon on the physical condition of students with hearing impairments are revealed.

The justification of researches methods are carried out, their adequacy with regard to the object, the subject, the purpose and tasks of the work, the expediency of the application of the proposed methods, the organization of the research and the contingent of the subjects are described.

Taking into account the results of the recording experiment, we selected a contingent of 15 years old schoolchildren who had a low level of physical fitness, theoretical knowledge of physical culture, and foundations of a healthy lifestyle, psycho-emotional state, level of morbidity and were interested in improving their physical condition. In the course of the study results were given: the morphofunctional state of adolescents, the level of physical capacity and preparedness, the assessment of the psycho-emotional state, the level of morbidity, the assessment of the level of theoretical preparedness and the analysis of practical skills for the health-forming activity of 15 year old students with hearing impairments.

On the basis of the data of the recording experiment, author's technology of correction schoolchildren with hearing impairments physical state indicators was developed by means of tourism multiathlon in the process of physical education. The substantiation of technology provisions was carried out in accordance with the data obtained in the course of the observational experiment and in accordance with the fundamental principles of the theory and method of physical education, the recommendations of the specialists in adaptive physical education regarding the

improvement of the educational process on physical education of schoolchildren with hearing impairments in special educational institutions, a huge scientific achievement in direction of development and implementation of corrective measures for this contingent, scientific data on the study of the physical condition of deaf children and application of tourism in the round of physical education students and youth. The structural units are: purpose, tasks, principles, 3 stages (preparatory, corrective and supporting) of practical realization, means and methods, which include the module for correction and development work, distributed in 6 blocks, and multimedia information and methodical program «MotusVita» and the criteria for the effectiveness of the technology.

The content of the module for correction and development work «tourism multiathlon» provides an integrated approach to organization work with 15-year-old schoolchildren with hearing impairments for the acquisition of certain of its types in a special general educational institution. The module provided the following thematic blocks: regional studies; the basics of topography and orientation; initial tourism preparation; hiking and others.

To correct the indicators of schoolchildren with hearing impairments physical state, they used means of pedestrian tourism, barriers of obstacles, tourist training skills, etc.

According to the received data of expert evaluation and research of the motivation and need sphere of students with hearing impairments results, we have developed multimedia information and methodical program «MotusVita», which includes the theoretical and practical part, as well as information about the program and consists of approximate complexes of physical exercises, which provide a clear understanding of the implementation of each technique of tourism multiathlon and other types of recreational and recreational motor activity element.

The criteria for the effectiveness of the technology of correction of the physical condition of schoolchildren with hearing impairments by means of tourism multiathlon are: the indicators of the level of morbidity, physical development, physical capacity and preparedness, changes in the psycho-emotional state, the level of theoretical knowledge and practical skills for healthforming activity.

The analysis of developed author is technology effectiveness for schoolchildren

of middle school age with hearing impairments is presented. The effectiveness of the proposed technology for correction the physical state of students with hearing impairment in the process of physical education has been successfully tested in the transformational experiment, as evidenced by the quantitative changes in the studied indicators at the level of $p < 0,05$.

The results of the conducted research, which gave the opportunity to obtain data confirming and supplementing the previous scientific researches, as well as completely new problems and issues were generalized.

The scientific novelty of the work is that:

- for the first time, the technology aimed at correction of indicators of schoolchildren with hearing impairments physical state by means of tourism multiathlon is substantiated, and includes purpose, tasks, principles, conditions of practical realization, 3 stages: preparatory, corrective and supporting, means and methods and criteria of its effectiveness;
- conditions (organizational, didactic, social adaptation) were introduced for the first time to introduce the technology of physical state of students with hearing impairments of indicators correction by means of tourism multiathlon in the process of physical education of a special general-education boarding school;
- experimentally the positive influence of the means of tourism multiathlon on increasing the level of physical and psycho-emotional state was proved, the level of theoretical preparedness, reducing the level of morbidity, formation of motives and interests for recreational and health related recreational motor activity training;
- the data on increasing the level of physical preparedness and physical health of students with hearing impairments has been supplemented;
- the data on motivational priorities for recreation and recreation classes, features of the psychoemotional and physical condition of students with hearing impairments have been further developed.

Practical significance of work consists of correction the indicators of students with hearing impairments physical state, formation of motivation to recreational and health related motor activity on the basis of application the practical components

technology. The implemented technology contributes to the effectiveness of the organization of the process of physical education, providing educational, health-improving orientation of the educational process in the conditions of a special general-education boarding school.

Multimedia information and methodology program «MotusVita» has been developed for the effectiveness of material mastering for students with hearing impairments.

The results of the research were used during the planning and organization of the educational process of Biomechanics and Sports Metrology Department, Health, Fitness and Recreation Department of the National University of Ukraine on Physical Education and Sport Department of Theoretical Foundations of Physical and Adaptive Education of the Classic Private University, educational activity of the special comprehensive boarding school № 18 of Kyiv.

Keywords: physical condition, tourist multifaceted, physical education, technology, correction, hearing impairment, motor activity, 15 years of age schoolchildren.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Кашуба В. Особливості ставлення школярів із вадами слуху до власного здоров'я / Віталій Кашуба, Олена Маслова, Тетяна Ричок // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2016. – Вип. 23. – С. 115–122. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, проведенні анкетування та обробці результатів дослідження. Внесок співавторів полягає у формулюванні загальних висновків, оформленні публікації.*

2. Кашуба В. Оцінка рівня теоретичної підготовленості школярів із вадами слуху як невід'ємного складника їхньої здоров'яформуванняльної діяльності / Віталій Кашуба, Олена Маслова, Тетяна Ричок // Молодіжний науковий вісник

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2016. – Вип. 24. – С. 50–59. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає в опитуванні школярів, аналізі та інтерпретації отриманих результатів дослідження. Внесок співавторів полягає у здійсненні обробки результатів дослідження, формулюванні загальних висновків, оформленні публікації.*

3. Ричок Т. М. Сучасні оздоровчі технології, які використовуються в процесі адаптивного фізичного виховання школярів / Т. М. Ричок // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт». – 2017. – Вип. 3 (84) 17. – С. 85–90. Фахове видання України.

4. Использование мультимедийных технологий в процессе физического воспитания различных групп населения / В. А. Кашуба, Е. В. Маслова, Т. Н. Рычок, С. В. Лопатский / Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт». – 2017. – Вип. 6 (88) 17. – С. 37–41. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків. Внесок співавторів полягає в оформленні публікації.*

5. Ричок Т. Характеристика компонентів фізичного стану школярів з порушенням слуху та їх ставлення до свого здоров'я / Тетяна Ричок // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. – 2017. – Вип. 3, т. 22. – С. 606–611. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

6. Кашуба В. Аналіз рівня практичних умінь до здоров'яформуючої діяльності дітей та підлітків з вадами слуху / Віталій Кашуба, Олена Маслова, Тетяна Ричок // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2017. – № 2. – С. 54–58. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та оформленні публікації. Внесок співавторів полягає в формулюванні висновків.*

7. Кашуба В. Популяризація сучасних форм рухової активності серед

школярів з сенсорними порушеннями, шляхом використання мультимедійних технологій / Віталій Кашуба, Тетяна Ричок // Вісник Прикарпатського університету. Серія «Фізична культура». – 2017. – № 25–26. – С. 154–160. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків. Внесок співавтора полягає в обробці матеріалів дослідження, оформленні публікації.*

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Кашуба В. О. Використання інформаційних засобів у фізичному вихованні школярів з особливими потребами / В. О. Кашуба, І. П. Карп, Т. М. Ричок // Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту : зб. наук. пр. [Електронний ресурс]. – Харків : ХДАФК, 2017. – Вип. 1. – С. 42–46. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків. Внесок співавторів полягає в оформленні публікації.* Режим доступу : <http://journals.uran.ua/itfcs/article/view/112163>

9. Ричок Т. М. Особливості рівня теоретичних знань школярів з порушенням слуху з фізичного виховання та основ здорового способу життя / Т. М. Ричок // Молодь та олімпійський рух : зб. тез доп. X Міжнар. конф, 24–25 трав. 2017 р. – К. : НУФВСУ, 2017. – С. 307–308.

10. Ричок Т. Характеристика морфофункціонального стану школярів з вадами слуху / Тетяна Ричок // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації : зб. наук. пр. XXV Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 31 трав. 2017 р. – Переяслав-Хмельницький : Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди, 2017. – С. 292–297.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	16
ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1 КОРЕКЦІЯ ФІЗИЧНОГО СТАНУ ПІДЛІТКІВ З ВАДАМИ СЛУХУ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА	25
1.1 Порухення слуху школярів як сучасна соціальна проблема	25
1.2 Аналіз технологій корекції фізичного стану підлітків з вадами слуху в процесі фізичного виховання.....	37
1.3 Застосування занять оздоровчо-рекреаційної рухової активності з використанням засобів туристського багатоборства для корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху.....	50
Висновки до розділу 1.....	56
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ І ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ	58
2.1 Методи досліджень.....	58
2.1.1 Аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури й інформаційних джерел мережі Інтернет.....	58
2.1.2 Вивчення документальних матеріалів.....	59
2.1.3 Метод вкопіювання.....	60
2.1.4 Соціологічні методи дослідження.....	61
2.1.5 Педагогічні методи дослідження.....	64
2.1.6 Метод індексів	66
2.1.7 Психолого-педагогічні методи.....	69
2.1.8 Методи визначення рівня фізичної працездатності	71
2.1.9 Методи математичної статистики	73
2.2 Організація досліджень.....	74
РОЗДІЛ 3 ХАРАКТЕРИСТИКА ПОКАЗНИКІВ ФІЗИЧНОГО СТАНУ, РІВНЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ТА ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ШКОЛЯРІВ З ВАДАМИ СЛУХУ	76

3.1 Характеристика класифікацій вад слуху дітей середнього шкільного віку.....	76
3.2 Оцінка рівня захворюваності школярів з вадами слуху.....	77
3.3 Вивчення морфофункціонального стану школярів з вадами слуху.....	83
3.4 Визначення рівня фізичної працездатності школярів з вадами слуху.....	91
3.5 Діагностика психоемоційного стану школярів з вадами слуху.....	98
3.6 Оцінка рівня теоретичних знань з фізичної культури та основ здорового способу життя школярів з вадами слуху.....	102
3.7 Аналіз рівня практичних умінь до здоров'яформуючої діяльності дітей середнього шкільного віку з вадами слуху.....	111
Висновки до розділу 3.....	115
РОЗДІЛ 4 ОБҐРУНТУВАННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ КОРЕКЦІЇ ПОКАЗНИКІВ ФІЗИЧНОГО СТАНУ ПІДЛІТКІВ З ВАДАМИ СЛУХУ ЗАСОБАМИ ТУРИСТСЬКОГО БАГАТОБОРСТВА У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	117
4.1 Обґрунтування необхідності впровадження експериментальної технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства.....	117
4.2 Зміст технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами засобами туристського багатоборства у процесі фізичного виховання.....	122
4.2.1 Основні положення технології: мета, завдання, принципи.....	123
4.2.2 Методична основа технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства у процесі фізичного виховання.....	129
4.2.3 Розробка мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita».....	136
4.2.4 Характеристика етапів практичної реалізації технології.....	144
Висновки до розділу 4.....	173

РОЗДІЛ 5 ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ КОРЕКЦІЇ ПОКАЗНИКІВ ФІЗИЧНОГО СТАНУ ШКОЛЯРІВ З ВАДАМИ СЛУХУ ЗАСОБАМИ ТУРИСТСЬКОГО БАГАТОБОРСТВА У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	175
5.1 Вивчення специфіки змін показників захворюваності у школярів з вадами слуху.....	176
5.2 Оцінка змін морфофункціонального стану школярів з вадами слуху.....	177
5.3 Характеристика динаміки змін фізичної працездатності і підготовленості школярів з вадами слуху.....	181
5.4 Аналіз психоемоційного стану школярів з вадами слуху.....	186
5.5 Визначення динаміки змін рівня теоретичних знань школярів 15 років з вадами слуху.....	189
5.6 Дослідження рівня практичних умінь і навичок щодо здійснення здоров`яформуючої діяльності школярів з вадами слуху.....	194
Висновки до розділу 5.....	198
РОЗДІЛ 6 АНАЛІЗ І УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	200
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	211
ВИСНОВКИ.....	213
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	217
ДОДАТКИ.....	250

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АТ – артеріальний тиск

АФВ – адаптивне фізичне виховання

АФК – адаптивна фізична культура

ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я

Дб – децибел

ДВОР – діагностика вад особистісного розвитку

ЖЄЛ – життєва ємність легенів

ІКТ – інформаційні комп'ютерні технології

МКРР – модуль з корекційно-розвиткової роботи

ОГК – окружність грудної клітки

ОРА – опорно-руховий апарат

ССС – серцево-судинна система

ФВ – фізичне виховання

ФК – фізична культура

ЧСС – частота серцевих скорочень

ВСТУП

Актуальність. Одним з основних завдань, що визначені в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, є формування гармонійно розвиненої, морально і фізично здорової особистості, яка з відповідальністю ставиться до свого здоров'я.

В Україні за останні роки спостерігається погіршення стану здоров'я дітей та молоді (Н. В. Москаленко, 2011–2017; М. В. Дутчак, 2013–2017; О. В. Андрєєва, 2014–2017; Т. Ю. Круцевич; 2017). Одним з різновидів порушення здоров'я – детермінантів соціального дефекту, соціальної недостатності, інвалідності – є порушення сенсорного розвитку. За результатами наукових досліджень, людей з вадами слуху нині в Україні нараховується понад 100 тисяч осіб, з яких школярі складають 13 % (В. В. Щорс, 2013; Міністерство охорони здоров'я України, 2016).

Кожна держава відповідно до рівня свого розвитку, пріоритетів та можливостей формує власну соціальну та економічну політику щодо захисту прав та інтересів осіб з інвалідністю. Розвиток сучасного українського суспільства також характеризується посиленням уваги до проблем цієї категорії людей (І. О. Когут, 2016). У даний час в Україні реалізовано низку ініціатив та законодавчих актів, останнім з яких є Закон України від 19 грудня 2017 року № 2249-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України», в якому говориться щодо виключення із законодавства України та вживання терміна «інвалід» і заміни його терміном «особа з інвалідністю», та у статті 20 цього закону зазначається про надання фінансової допомоги на здійснення заходів соціальної, трудової, фізкультурно-спортивної та професійної реабілітації осіб з інвалідністю (відновлення працездатності шляхом забезпечення особи з інвалідністю технічними реабілітаційними засобами, створення умов для заняття фізичною культурою і спортом, випуск для осіб з інвалідністю

спеціальної літератури та аудіозаписів для їх професійної підготовки).

Аналіз та узагальнення даних наукової літератури свідчить, що проблемі організаційно-методичних підходів до уроків фізичної культури школярів з вадами слуху присвячено ряд наукових праць. У дослідженнях теоретично та експериментально обґрунтовані методики та технології, які спрямовані на корекцію порушень моторики школярів Н. Г. Байкіна, 2003 [25]; Р. В. Чудна, 2011 [261]; С. П. Євсєєв, 2000 [101]; Joseph P. Winnick, 2010 [297], профілактику та корекцію порушень просторової організації тіла З. Х. Ахмад Насраллах, 2008 [119]; О. А. Афанасьєва, 2012–2014 [20]; В. О. Кашуба, 2014–2017 [131]; А. І. Альошина, 2017 [8]; С. П. Савлюк, 2014–2017 [226], розвиток координаційних здібностей І. В. Хмельницька, 2006 [256]; А. І. Сторожик, 2016 [240]; В. В. Джевага, 2017 [92].

Останнім часом в практику фізкультурно-оздоровчої діяльності школярів все більше впроваджуються різні види рухової активності, які набули популярності і зайняли міцні позиції в житті суспільства. Теоретичні та технологічні аспекти впровадження оздоровчо-рекреаційної рухової активності знайшли відображення у працях зарубіжних (J. Buckworth, 2004; D. Anderson, 2012; M. Napierala, 2013) та вітчизняних фахівців (Т. Ю. Круцевич; Г. В. Безверхня, 2010; Є. Н. Приступа, 2010; Н. В. Москаленко, 2011–2017; М. В. Дутчак, 2013–2017; О. В. Андрєєва, 2014–2017; Л. В. Пасічняк, 2017). Згідно з даними наукового пошуку особливу актуальність набувають і дослідження, спрямовані на використання інформаційних та мультимедійних технологій для осіб з інвалідністю [133]. У той же час науково-методичне забезпечення цього питання все ще залишається недостатнім, хоча існує ряд дослідницьких робіт у цьому напрямі [75, 98, 143].

Сьогодні одним з найдоступніших і наймасовіших видів оздоровлення є туристське багатоборство, яке сприяє підвищенню функціональних резервів організму [76, 247], формує інтерес та мотивацію до оздоровчої діяльності [251], сприяє покращенню різних компонентів здоров'я [206].

У той же час, відкритими залишаються питання корекції показників

фізичного стану на основі використання засобів туристського багатоборства для школярів з вадами слуху. Необхідність вирішення вищезазначеної проблеми обумовила актуальність теми дисертаційної роботи.

Зв'язок з науковими планами, темами. Роботу виконано відповідно до Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту за темою 3.7. «Вдосконалення біомеханічних технологій у фізичному вихованні і реабілітації з урахуванням індивідуальних особливостей моторики людини», (номер державної реєстрації 0111U001734), Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016–2020 рр. за темами 3.13 «Теоретико-методичні основи здоров'яформуючих технологій в процесі фізичного виховання різних груп населення» (номер державної реєстрації 0116U001615) та 3.23 «Здоров'яформуючі технології дітей та молоді у процесі адаптивного фізичного виховання (номер державної реєстрації 0116U001620). Роль автора (як співвиконавця) полягала у науковому обґрунтуванні та розробці технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху в процесі фізичного виховання.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити технологію, спрямовану на корекцію показників фізичного стану дітей середнього шкільного віку з вадами слуху засобами туристського багатоборства для підвищення ефективності процесу їх фізичного виховання.

Завдання дослідження:

1. Узагальнити дані спеціальної літератури та практичний досвід з питань корекції фізичного стану школярів з вадами слуху в процесі фізичного виховання.
2. Вивчити особливості показників фізичного стану, рівня теоретичної підготовленості та психоемоційного стану дітей середнього шкільного віку з вадами слуху.
3. Теоретично обґрунтувати і розробити технологію корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства.

4. Визначити ефективність розробленої технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства.

Об'єкт дослідження – процес адаптивного фізичного виховання дітей середнього шкільного віку з вадами слуху.

Предмет дослідження – технологія корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства в процесі фізичного виховання.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури й інформаційних джерел мережі Інтернет проводився з метою визначення пріоритетних напрямів наукової роботи, теоретичного обґрунтування об'єкта дослідження, визначення проблематики порушень слуху у дітей та вивчення сучасних аспектів медичної та педагогічної класифікації вад слуху, виявлення специфічних рис та особливостей організації процесу оздоровчої роботи серед школярів з вадами слуху, а також узагальнення сучасних наукових підходів щодо корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху в процесі фізичного виховання.

Здійснений теоретичний аналіз дозволив визначити актуальність дослідження, конкретизувати мету, завдання і спрямованість педагогічних експериментів, провести детальний аналіз документальних матеріалів, нормативно-правових документів, розроблених та прийнятих ведучими керівними органами України для осіб з інвалідністю, розробити зміст комплексної програми дослідження ціннісних орієнтацій, мотивів, інтересів і потреб школярів з вадами слуху до занять туристським багатоборством, показників фізичного стану, захворюваності, теоретичної підготовленості школярів щодо питань здоров'яформування.

Одним із основних методів дослідження був педагогічний експеримент, який проводився у вигляді констатувального та перетворювального. У ході проведення констатувального експерименту були отримані вихідні дані щодо захворюваності школярів, морфофункціонального стану, рівня фізичної працездатності і підготовленості, психоемоційного стану, рівня теоретичних

знань та практичних умінь. Дослідження показників захворюваності школярів з різними вадами слуху здійснювали шляхом викопіювання інформації з первинної медичної документації спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів. Під час вивчення показників захворюваності обробка отриманих матеріалів проводилась за структурою захворюваності (дані відповідно до Міжнародної класифікації хвороб Десятого перегляду (МКХ-10): за видами захворюваності (дані звертань за медичною допомогою) та за тимчасовою втратою працездатності (облік медичних довідок про тимчасове звільнення від занять).

Для оцінки морфофункціонального стану досліджуваного контингенту школярів визначали індекси: Кетле, Робінсона, життєвий та силовий, з подальшим порівнянням отриманих значень із встановленими значеннями норми Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) для кожної вікової групи.

Визначення рівня фізичної працездатності школярів з вадами слуху було здійснено за методикою Гарвардського степ-тесту та функціональною пробою Руф'є, рівень фізичної підготовленості – на основі педагогічного тестування.

Вивчено рівень розвитку таких фізичних якостей: сила(піднімання тулуба в сід за 1 хв.), швидко-силові якості (стрибок у довжину з місця), гнучкість (нахили тулуба вперед з положення сидячи) та результати спеціального тестування (ходьба до цілі з закритими очима, см; статична рівновага: із закритими та відкритими очима, с.).

Психоемоційний стан школярів з вадами слуху визначали за результатами проведення щорічної психологічної діагностики, а саме: психолого-педагогічного тесту «Діагностика вад особистісного розвитку» (ДВОР) за З. М. Карпенко та восьмикольоровим тестом Люшера.

Для оцінки рівня теоретичних знань і практичних умінь школярів з вадами слуху до здійснення здоров'яформуючої діяльності та їх ставлення до занять з фізичного виховання, мотиваційних пріоритетів та інтересів у виборі видів рухової активності були застосовані соціологічні методи дослідження. Структура системи анкетування школярів з вадами слуху щодо рівня їх теоретичних знань здійснювалась за темами чотирьох модулів. Знання оцінювались за методикою,

запропонованою Т. В. Антоною і модифікованою Є. А. Захаріною (2014).

Проведено експертну оцінку мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita» за методом переваги, з метою перевірки доцільності її впровадження в процес фізичного виховання. Як експерти були залучені 16 осіб, до складу яких увійшли вчителі фізичної культури спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів м. Києва та м. Біла Церква.

Перетворювальний педагогічний експеримент проводився з метою оцінки ефективності розробленої технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху, тривалість якого становила один навчальний рік. Систематизація матеріалу і первинна математична обробка були виконані за допомогою таблиць Microsoft®Excel 2010.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що:

✓ *вперше* теоретично обґрунтовано технологію, спрямовану на корекцію показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства, яка включає: мету, завдання, принципи, умови практичної реалізації, 3 етапи: підготовчий, корекційний та підтримуючий, засоби та методи і критерії її ефективності;

✓ *вперше* визначено умови (організаційні, дидактичні, соціально-адаптаційні) впровадження технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства в процес фізичного виховання спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату;

✓ експериментально *доведено* позитивний вплив засобів туристського багатоборства на підвищення рівня показників фізичного та психоемоційного стану, рівня теоретичної підготовленості, зниження рівня захворюваності, формування мотивів та інтересів до занять оздоровчо-рекреаційною руховою активністю;

✓ *додовнено* дані щодо підвищення рівня фізичної підготовленості та фізичного здоров'я школярів з вадами слуху;

✓ *набули подальшого розвитку* дані про мотиваційні пріоритети до оздоровчо-рекреаційних занять, особливості психоемоційного та фізичного стану

школярів з вадами слуху.

Практична значущість роботи полягає в корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху, формуванні мотивації до оздоровчо-рекреаційної рухової діяльності на основі застосування практичних компонентів технології. Впроваджена технологія сприяє ефективності організації процесу фізичного виховання, забезпеченню освітньої, виховної, оздоровчої спрямованості навчального процесу в умовах спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату.

Для ефективності засвоєння матеріалу школярами з вадами слуху розроблено мультимедіа інформаційно-методичну програму «MotusVita».

Основні результати дослідження впроваджено у практику навчального процесу кафедри біомеханіки та спортивної метрології, кафедри здоров'я, фітнесу та рекреації Національного університету фізичного виховання і спорту України (2017), кафедри теоретичних основ фізичного та адаптивного виховання Класичного приватного університету (2017), навчально-виховну діяльність спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату № 18 м. Києва (2017), про що свідчать відповідні акти впровадження.

Особистий внесок здобувача полягає в теоретичній розробці та викладенні основних ідей і положень дисертаційної роботи: постановці проблеми, виконанні досліджень, аналізі, систематизації й узагальненні їх результатів, теоретичному обґрунтуванні та розробці технології корекції показників фізичного стану школярів середнього шкільного віку з вадами слуху засобами туристського багатоборства, а також розробці мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita» і статистичній обробці результатів досліджень. У наукових працях, виконаних у співавторстві, дисертанту належать експериментальні дані та їх аргументування.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були представлені на Міжнародних конференціях «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2016, 2017); IV Всеукраїнській електронній конференції «Сучасні біомеханічні та інформаційні технології у фізичному вихованні і спорті» (Київ, 2016); XXV Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав-

Хмельницький, 2017), V Всеукраїнській електронній конференції «Сучасні біомеханічні та інформаційні технології у фізичному вихованні і спорті» (Київ, 2017); I Всеукраїнській науково-практичній конференції «Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту» (Харків, 2017); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми розвитку фізичного виховання, спорту і туризму в сучасному суспільстві» (Івано-Франківськ, 2017).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено у 10 наукових працях, із яких 7 – у фахових виданнях України, з них 2 публікації увійшли до міжнародної наукометричної бази даних; 3 публікації носять апробаційний характер.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, шести розділів, практичних рекомендацій, висновків, списку використаних джерел, додатків. Дисертаційну роботу викладено на 298 сторінках. Робота містить 25 таблиць та проілюстрована 47 рисунками. У роботі використано 304 джерела наукової і спеціальної літератури.

РОЗДІЛ 1

КОРЕКЦІЯ ФІЗИЧНОГО СТАНУ ПІДЛІТКІВ З ВАДАМИ СЛУХУ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

1.1 Порухення слуху школярів як сучасна соціальна проблема

За опублікованими даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) сьогодні кожен десятий житель планети - інвалід, тобто людина з обмеженими можливостями життєдіяльності. Інвалідність як соціальне явище притаманна кожній державі. На сьогодні рівень інвалідизації жителів планети сягає показника в понад мільярд осіб або 15 % [68, 115, 161].

В Україні чисельність осіб з інвалідністю становить 2 788 226 осіб або 6,1 % від загальної чисельності населення нашої держави. Ці дані свідчать про гостроту та поширеність проблеми інвалідності [71]. Нажаль, в Україні також стрімко відбувається процес інвалідизації саме дитячого населення. Згідно розподілу кількості дітей з інвалідністю за віком має такий вигляд: до 3 років – 5-8 %; 3-6 років – 16,7 %; 7-13 років – 58,1 %; 14-15 років – 19,4 % [127, 151].

Світова тенденція до зростання кількості осіб з інвалідністю, зокрема спонукає наукове співтовариство йти шляхом пошуку найбільш ефективних педагогічних методів і прийомів спрямованих на мобілізацію всіх компенсаторних можливостей, що буде сприяти їх успішній соціалізації [30, 152].

Як відзначають ряд фахівців [2, 160, 169, 184], нагальною потребою сьогоднішньої системи освіти є формування навчально-корекційного простору для дітей та молоді з інвалідністю, яке забезпечить не тільки здобуття освіти, але і дозволить сформувати соціо-побутову модель особистості людини. Як відзначається в роботі О. Б. Нагорної [194], це дозволить школярам з інвалідністю реалізувати природній потенціал, інтегруватись у суспільство.

На думку численних спеціалістів [148, 204, 261, 264], одним із найбільш ефективних та доступних шляхів інтеграції в суспільство осіб з інвалідністю є адаптивне фізичне виховання (АФВ).

Саме питання соціально-гуманістичних засад адаптивної фізичної культури (АФК) та соціальної інтеграції осіб з інвалідністю і впровадження в їх в українське суспільство, розглянуто в роботі І. О. Когут [149, 152]. Автором було розроблено концепцію, яка складається зі стратегії (мети, завдань, умов реалізації), передумов створення, показників ефективності та основних педагогічних заходів досягнення поставленої мети (з'ясування механізму побудови гуманістично орієнтованого освітнього процесу у вищих навчальних закладах, обґрунтування стрижневих положень гуманізації навчального процесу при підготовці фахівців сфери фізичної культури і спорту, опрацювання технології формування гуманістично орієнтованого фахівця сфери фізичної культури і спорту) [149].

Запропонована дослідником концепція забезпечує гуманізацію процесу підготовки фахівців сфери фізичної культури і спорту на підставі формування загальнолюдських цінностей в умовах сучасних тенденцій трансформації вищої освіти, і є теоретичним підґрунтям її подальшого розвитку. А також сприяє осмисленню основних закономірностей розвитку вітчизняної системи освіти в контексті реалізації гуманістично орієнтованого навчально-виховного процесу, що приведе до вдосконалення освіти й фізичної культури і спорту як важливих складових розвитку суспільства [152].

У зв'язку з цим з'являється необхідність заходів, спрямованих на попередження інвалідизації населення й створення системи ефективного соціального захисту та реабілітації осіб з інвалідністю, що є важливим напрямком державної соціальної політики України [155, 176].

Зусилля державних органів, науковців та практиків, спрямовані на пошук шляхів оптимального використання засобів фізичної культури та спорту для зміцнення здоров'я, досягнення необхідного рівня працездатності та адаптації осіб з інвалідністю у суспільство [111, 124, 188]. Організація їх занять руховою активністю здійснюється органами охорони здоров'я, фізичної культури і спорту, освіти, соціального захисту та різними організаціями [74, 114].

Сьогоднішній день характеризується тенденцією до трансформації суспільного менталітету. Розуміння рівності як права людини бути таким, як

більшість інших, поступається визнанню унікальності кожної особистості і права індивідуума на збереження і розвиток власної індивідуальності [82, 216].

Так як розвиток дитини відбувається перш за все у процесі чуттєвого сприймання оточуючого світу, що пов'язано з діяльністю різних органів чуттів: зору, слуху, смаку і т.д. Сприйняття оточуючого світу через слух дає можливість «озвучити» все, що відбувається навколо, відобразити його значно повніше, наситити звуковими образами [182].

Водночас складні, комплексні порушення, які включають порушення слуху та інших систем, можуть виникати під впливом різних причин і у різний час [186].

Існують різні погляди на причини виникнення порушень слуху. Причини розвитку слухових патологій у дітей, а також частота слухових розладів у різних регіонах світу неоднакові, що обумовлено соціальними, економічними, демографічними і кліматичними чинниками, а також рівнем розвитку медицини [24].

Серед причин порушення слуху виділяють наступні:

1. Вроджені (спадкова глухота) – втрата слуху спостерігається у 15 – 20 % глухих дітей, причинами якої є: токсикоз вагітності, вірусна інфекція матері, травматичні пошкодження плоду, а також поломки в генах, які несуть інформацію про розвиток органів слуху зародка, а саме вроджена деформація слухових кісточок, недорозвиток слухового нерву, аклюзія (недорозвинення внутрішнього вуха), відсутність барабанної перетенки, атрезія (зарощування зовнішнього слухового проходу). Найчастіше ці порушення є уже в організмі батьків, дитина лише успадковує їх від матері та батька. Спадкова глухота може передаватися від батьків до дітей і далі, з покоління в покоління.

2. Придбані (набута глухота та туговухість) – пошкодження нормально розвинених органів слуху різними несприятливими факторами (у зв'язку з перенесеними дитиною як правило до 3 років інфекційних захворювань таких як: вірусний грип, свинка, кір, скарлатина; запальні захворювання носа і носоглотки; неврит слухового нерва; нейроінфекції: менінгіт, енцефаліт; механічні травми голови -забиті місця, удари; впливи зверхсильних звукових подразників і т.д. Набута глухота та туговухість зустрічається у 25% дітей з вадами слуху [24, 72].

Спеціалістами встановлено [26, 66], що у слабчуючих і глухих дітей з рано придбаними чи уродженими недоліками слуху статичні і локомоторні функції відстають у своєму розвитку. Діти часто не володіють тим руховим досвідом, що є до цього часу в дітей, що чують: не вміють швидко бігати, стрибати, повзати, робити найпростіші рухи, наслідуючи дорослих.

Багатьом слабчуючим і глухим дітям притаманні порушення дрібної моторики (рухів пальців, артикуляційного апарата), що відбивається надалі на формуванні різних видів дитячої діяльності. При виконанні багатьох рухів, у тому числі і побутових, діти з вадами слуху створюють зайвий шум, неритмічні й уповільнені рухи [30, 90].

Визначення причин виникнення порушень слухової функції в деяких випадках є досить складним, і обумовлюється: *по-перше*, можливим впливом відразу декількох шкідливих факторів; *по-друге*, одна і та ж причина може викликати спадкову, вроджену або набуту туговухість.

У дітей з вадами слуху всіх груп можливі ще й додаткові первинні порушення різноманітних органів і систем. Відомі декілька форм спадкового порушення слуху, яке поєднується з порушеннями зору, шкіри, нирок та інших органів (синдром Ушера, Альстрема, Варденбурга, Альпорта, Пендрела та ін.) [79].

У 70% глухих дітей втрата слуху, як правило, супроводжується супутніми захворюваннями, а також вторинними відхиленнями. За даними Р. М. Боскіса [50], Л. С. Виготського [54], Ж. І. Шифа [238] порушенням функцій вестибулярного апарату, затримкою моторного та психічного розвитку, порушенням мови, пам'яті, уваги, мислення; згідно досліджень Н. Г. Байкіної [25], Н. А. Бернштейна [41], І. М. Ляхової [179], порушенням рівноваги, ритмічності, точності рухів, реагуючої здібності, просторово-часової орієнтації, рухової пам'яті, порушенням постави, захворюванням дихальної системи та вегетативно-соматичними розладами.

Слух є здатністю організму сприймати і диференціювати звуки за допомогою звукового аналізатора [37, 81].

Адекватним подразником слухового аналізатора є звук, який являє собою коливальні рухи середовища (повітря, води, землі тощо). Людське вухо здатне сприймати звуки в діапазоні від 16-20 до 16000-20000 Гц. Це характеризує значну чутливість слухового сприймання у людей. Найбільш адекватне розуміння звуків людиною відбувається у діапазоні від 1000 до 3000 Гц, в якому переважно й здійснюється мовленнєве спілкування. Другим фізіологічним параметром є інтенсивність звуку, яка відповідає фізіологічному параметру гучності звуку Третій параметр – тривалість. Важливим параметром є також звуковий спектр [183].

Весь комплекс цих звуків забезпечує адекватне уявлення людини про оточуючу дійсність і правильну орієнтацію в просторі. Звукове мовлення, яке формується на основі повноцінного звукового сприймання, виступає важливим засобом спілкування і пізнання навколишнього світу [203].

Серед дітей, які мають порушення слухового аналізатора значну групу складають діти з порушеннями психофізичного розвитку, так як не мають змоги самостійно навчитись розмовляти, тобто оволодіти звуковою стороною мовлення, оскільки вони не чітко сприймають звукове мовлення та не маючи можливості отримати слухові зразки. Вони не контролюють свою вимову, внаслідок чого виникає спотворене мовлення, іноді усне мовлення не розвивається взагалі [65].

Все це негативно відображається на оволодінні всією складною системою мовлення, що не лише обмежує можливості дитини в навчанні і пізнанні оточуючого світу, але й має негативний вплив на весь психічний розвиток особистості, затримуючи або спотворюючи його, оскільки мовлення є знаковою системою і виступає важливим засобом кодування і декодування інформації [70].

Глибокі порушення слуху тягнуть за собою німоту і можуть призвести до соціальної ізоляції дітей, оскільки їхня спільна діяльність зі здоровими дітьми є досить обмеженою. Це часто призводить до виникнення у них порушень емоційно-вольової сфери у вигляді агресивності, проявів явищ негативізму, егоїзму, егоцентризму, або навпаки – загальмованості, апатичності, безініціативності [38].

У сучасній та зарубіжній літературі обґрунтовуються основні концепції порушення слуху: соціокультурна і біолого-медична (рис.1.1) [39, 183, 217, 239].

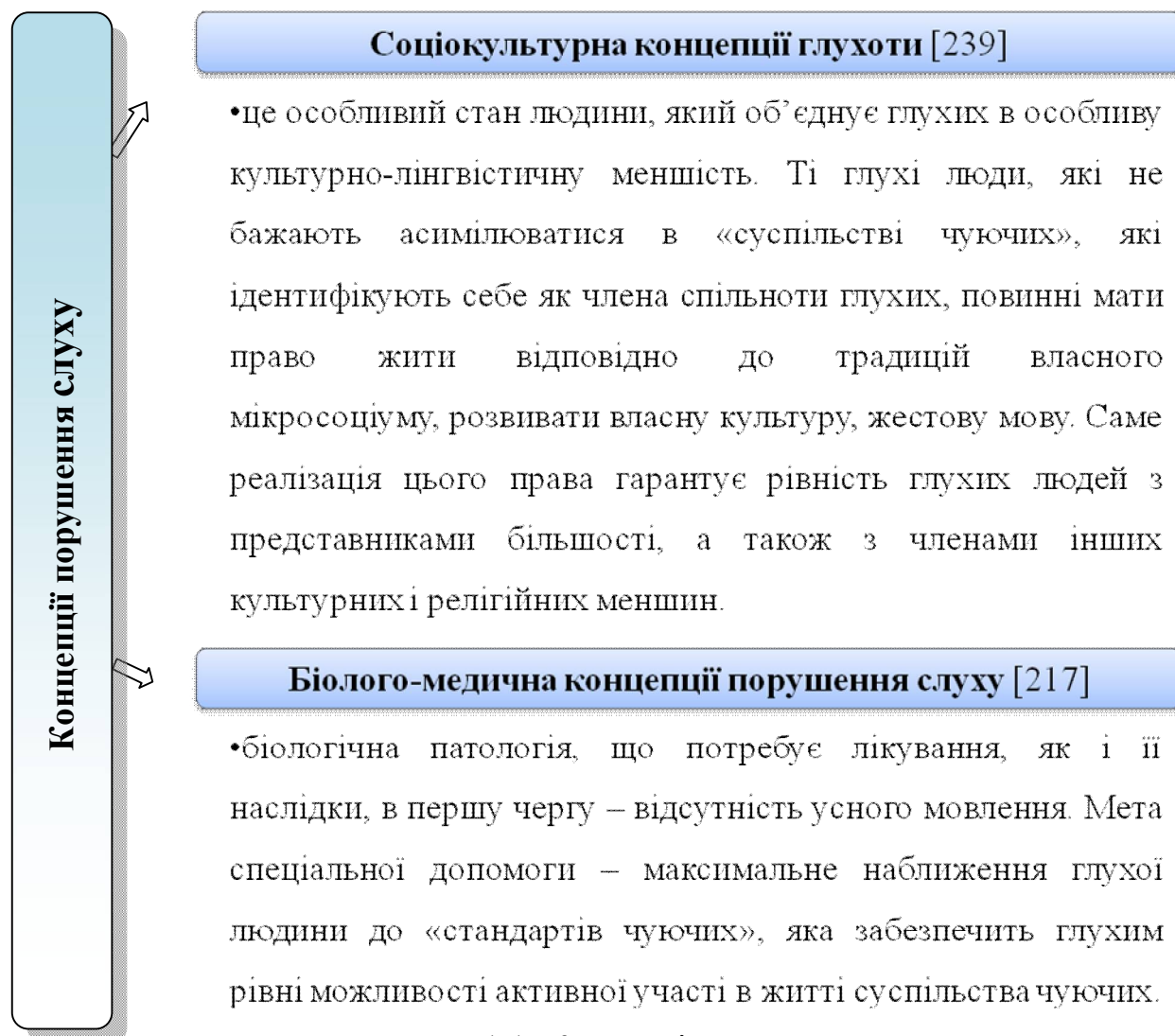

Рис. 1.1. Концепції порушення слуху

Необхідність диференціації осіб з порушеннями слухової функції обумовлюється практикою побудови навчально-виховного та корекційно-розвивального процесів з ними. Проведення чіткої діагностики і визначення груп дітей з подібними станами дозволить ефективніше організувати роботу з ними, визначить тих із них, які потребують спеціально організованого навчання, і тих, які можуть навчатись у загальноосвітніх школах при створенні там необхідних умов [238, 281].

Проведений нами системний аналіз існуючих класифікацій порушень слуху дозволив встановити, що змістовними визначальними складовими кожної класифікації є характер втрати слухової функції і стан мови (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Система класифікацій порушень слуху [185]

Однією з найбільш поширених класифікацій порушень слуху є класифікація Б. С. Преображенського, яка дозволяє виділити чотири ступені зниження слуху: легку, помірну, значну, важку — залежно від відстані, на якій сприймається розмовна і шепітна мова. Діапазон сприйняття мови при цьому досить значний (табл. 1.1).

Так, при легкому ступені зниження слуху шепітна мова може сприйматися на відстані від 3 до 6 м, при важкому ступені — на відстані від 0 до 0,5 м [185].

У класифікації Л. В. Неймана [199] виокремлено 4 групи в залежності від обсягу сприйманих частот: 1 група - глухі діти, які сприймають найнижчі частоти (125-150 Гц). Ці діти не розрізняють жодних звуків мови і реагують або на дуже гучний голос у самого вуха, або на інтенсивні звуки на близькій відстані (крик). 2 група - глухі діти, які сприймають частоти 150-500 Гц. Діти цієї групи реагують на гучний голос у вуха, розрізняють голосні «о» і «у»; здатні сприйняти інші дуже гучні звуки на невеликій відстані. 3 група - діти, які сприймають звуки в діапазоні низьких і середніх частот, від 125 до 1000 Гц. 4 група - діти, які сприймають частоти від 1250 до 2000 Гц. Діти, які відносяться до 3 і 4 груп, розрізняють менш інтенсивні і різноманітні по частоті звуки на близькій відстані.

Класифікація порушень слуху Б. С. Преображенського [185]

Ступінь	Відстань, на якій сприймається мова	
	розмовна	шепіт
легка	6-8 м	від 3 м
помірна	4-6 м	1-3 м
значна	2-4 м	у вушної раковини - 1 м
важка	вушна раковина - 2 м	0 м або не сприймається

За Міжнародною медичною класифікацією встановлено 4 ступені порушення слуху: 1 ступінь приглухуватості - менше 40 дБ; 2 ступінь - 40-55 дБ; 3 ступінь – 55-70 дБ; 4 ступінь - 70-90 дБ. Зниження слуху більш, ніж на 90 дБ – глухота [183].

В основі розроблених класифікацій G. Beckman та M. Portmann і C. Portmann [183, 185] лежать як здатність дитини з втратою слуху сприймати мову на тій чи іншій відстані від мовця, так і критерії перевірки гучності в дБ.

У корекційній педагогіці виділяють такі групи дітей у відповідності до ступеня порушення слухової функції і часу виникнення відхилення: глухі, зі зниженим слухом (слабочуючі) і пізнооглухлі [186].

Глухі діти — це діти з цілковитою відсутністю слуху або його значним зниженням, за якого сприймання, розпізнавання і самостійне оволодіння усним мовленням (спонтанне формування мовлення) є неможливим [199].

Повна відсутність слуху спостерігається рідко. Залишковий слух у дитини дозволяє їй сприймати окремі інтенсивні звуки, фонемі, які вимовляються надзвичайно голосно біля вушної раковини. При глухоті самостійне сприймання розмовного мовлення є неможливим. Діти можуть сприймати розмовне мовлення за допомогою слухового аналізатора лише при слухопротезуванні [224].

Діти зі зниженим слухом (слабочуючі) — це діти з частковою недостатністю слуху, яка не перешкоджає їм самостійно накопичити певний словниковий запас (часто неповний, дещо спотворений), оволодіти певною мірою

граматичною будовою мовлення, хоча в цілому призводить до яскраво виразних порушень мовленнєвого розвитку [199, 224].

Слабочуючою вважається дитина, якщо вона починає чути звуки в області 20-50 дБ і більше (туговухість першої ступені) і якщо вона чує звуки висотою 50-70 дБ і більше (туговухість другого ступеня) Відповідно у різних дітей варіюється і діапазон звуків по висоті [199].

Характеризуючи психічний розвиток цієї категорії осіб, необхідно відмітити певні відхилення від норми. І справа тут не лише в тому, що дитина погано чує, тобто має фізичний недолік, а в тому, що цей недолік призводить до виникнення цілого ряду порушень і відхилень у розвитку. На перший план, виступає недорозвиток мовлення [236, 278, 298].

Мовленнєвий недорозвиток набуває характеру вторинного відхилення, яке виникає як функціональне на фоні аномального розвитку психіки в цілому. Оскільки мовлення є складною системою, за допомогою якої передається і приймається закодована у словах інформація, то дитина з вадами слуху вже з самого раннього розвитку відчуває її недостатність [235, 237, 280].

Як зазначає В. А. Романенко [222] у школярів з вадами слуху найбільшою мірою страждає мовлення, і ці мовні особливості проявляються у звуженні обсягу інформації, яка надходить у процесі навчання, і в обмеженні комунікативних функцій у цілому. В зв'язку з цим ускладнюється і якісно змінюється процес соціалізації розвитку особистості та залучення школярів до занять фізичною культурою [181, 231].

Викривлення мовленнєвого розвитку, недостатність, аномальність словникового запасу часто створює враження, що дитина має розумову відсталість або в кращому випадку значний пробіл у знаннях про навколишній світ. Це ускладнює соціальну взаємодію такої дитини. Труднощі мовленнєвого спілкування є головною причиною виникнення конфліктних ситуацій з однолітками, формування в неї порушень емоційно-вольової сфери, проявів агресивності, егоїзму [4].

Розрізняють форми порушення слуху за характером слухової функції (рис.1.3) [5, 14, 175]:

✓ звукопровідна (кондуктивна) форма – береться до уваги і характер патологічного процесу, його локалізація: втрата слуху, спричинена захворюванням або порушеннями в зовнішньому або середньому вусі;

✓ звукосприймальна (перцептивна) форма – є наслідком ураження делікатних сенсорних клітин у внутрішньому вусі або нервів, що з ними з'єднані. Така втрата слуху може бути в діапазоні від незначної до суттєвої. Часто це перешкоджає людині чути одні частоти краще за інші. Таким чином, навіть після підсилення звуку, людина із такою формою втрати слуху може чути тільки окремі звуки, безуспішно використовуючи технічні засоби;

✓ змішана форма втрати слуху – це поєднання звукопровідної форми та звукосприймальної форми і є наслідком порушень, які локалізуються в зовнішньому, середньому та внутрішньому вусі [5, 14].

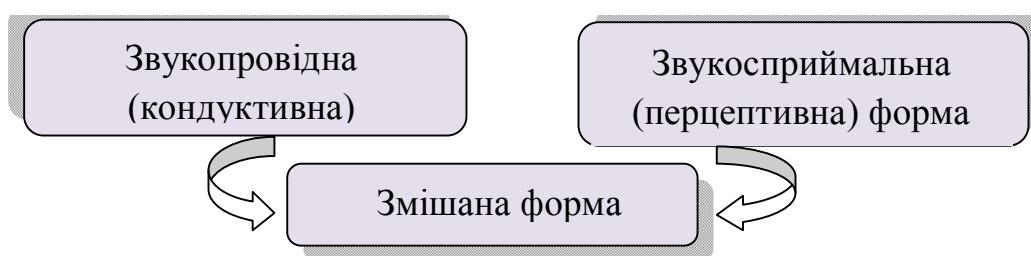

Рис. 1.3. Класифікація форм порушення слуху за характером слухової функції

Спеціальні дослідження свідчать [130, 243], що навчання глухих дітей усного мовлення, на жаль, далеко не завжди має бажані результати. У США розбірливе мовлення було зафіксовано тільки у чверті глухих учнів (вище 90 дБ). В Японії було проведено 6-річне дослідження, в ході якого діти, починаючи з 3 років проходять інтенсивний курс навчання усного мовлення з використанням як традиційних, так і новітніх технологій. Тим не менш, розбірливість мовлення 12 річних учнів складає біля 47% [178, 243].

Досвід інтеграції школярів з вадами слуху в загальноосвітні заклади в США (80%) та Європі свідчить про те, що вони часто опиняються в своєрідній ізоляції серед чуючих однолітків, відчувають дискомфорт, мають занижену самооцінку. Часто чуючі однокласники звертаються до глухих учнів з примітивними жестами, використовують окремі слова. Отже, повноцінне мовленнєве оточення у таких школярів не формується [178, 300].

Так, як соціальний розвиток дитини є багатограним процесом, який передбачає засвоєння культурних і моральних цінностей суспільства, формування особистісних якостей, що визначають взаємовідносини з іншими дітьми та дорослими, розвиток самосвідомості, усвідомлення власного місця в суспільстві. Таке відхилення, як порушення слуху, значно ускладнює соціальний розвиток підлітка, що досить переконливо показано в спеціальних дослідженнях і підкріплюється інформацією про численні труднощі, з якими стикаються школярі з вадами слуху в ході соціальної адаптації. За відомим висловом Л. С. Виготського [54], порушення слуху є дефектом саме соціальним.

На розвиток інтерактивної сфери значний вплив мають особистісні особливості. Відставання в оволодінні словесним мовленням спричиняє неможливість повідомити власні плани на майбутнє, описати події внутрішнього життя, обговорити проблеми. Це веде до замикання в собі, утруднення соціальної взаємодії.

Фактично, в розвитку самосвідомості та самооцінки школярі з вадами слуху проходять ті ж стадії, що й чуючі, але при цьому затримуються на 2-3 роки.

С. Євсєєв та Л. Шапкова [268] розглядають соціалізацію осіб з інвалідністю з двох сторін:

- ✓ з одного боку це процес, що включає засвоєння інвалідом соціального досвіду шляхом входження у соціальне середовище, систему соціальних зв'язків;
- ✓ а з іншого - процес активного відтворення системи соціальних зв'язків особистості за рахунок її активної діяльності, її включення в соціальне середовище. Успішна соціалізація припускає ефективну адаптацію людини у суспільстві.

Спілкування школярів з вадами слуху відбувається, в основному, у вузькій формальній групі (всередині класу). Головними факторами, з якими пов'язаний

соціометричний статус, виявляються успішність у навчанні, рівень розвитку мовлення, ступінь збереженості слуху, дисциплінованість, працездатність, товариськість, широта інтересів [268].

Дослідженнями американських психологів [239, 282, 301] встановлено, що глухі діти глухих батьків мають більшу соціальну зрілість, ніж глухі діти чуючих батьків. Самооцінка в них більш адекватна і стійка.

У дослідженнях Т. Г. Богданової та Н. В. Мазурової [44] виявлено, що глухі діти глухих батьків більш допитливі, мають високе прагнення до домінування: 45 % з них обрали місце в центрі групи однолітків, чуючі однолітки – 30 % (не завжди бажають привертати до себе увагу, брати на себе відповідальність).

Негативний вплив на соціальний розвиток глухих і слабочуючих дітей має перебування в інтернатних закладах, яке обумовлює обмеженість соціальних контактів, знижує соціальну спрямованість комунікативної діяльності, веде до невміння налагодити співробітництво з дорослими і дітьми [258, 293].

На думку спеціалістів [215, 244, 248, 253, 291], це і призвело до створення кризової ситуації, для якої характерні: соціальне «маркування» (стигматизація) — як дитини з дефектом; штучна ізоляція в особливому соціумі, яка найчастіше не сприяє подальшій адаптації в суспільстві; майже повне виключення сім'ї з процесу виховання і навчання дитини з інвалідністю; жорсткість і безваріантність форм отримання освіти у системі спеціальних закладів.

Сьогодні наша держава незворотно рухається до інклюзивної освіти. Ми повністю солідарні зі ствердженням І. О. Когут [150], виникла необхідність у консолідації зусиль всіх фахівців сучасної школи: педагогів предметників, класних керівників, практичних психологів та соціальних педагогів, які зобов'язані підготувати та забезпечити інтеграцію дітей з інвалідністю у суспільство.

Саме спеціальна організація навчання дітей з вадами слуху, при якій відбувається пізнання оточуючої соціальної дійсності, формування відносин між школярами і дорослими, усвідомлення дитиною власного становища, стану

здоров'я є важливим фактором соціального впливу, за допомогою рухової активності залучення їх до культурних і моральних цінностей [254, 289, 292].

1.2 Аналіз технологій корекції фізичного стану підлітків з вадами слуху в процесі фізичного виховання

Перш ніж розглядати технології, котрі спрямовані на корекцію фізичного стану підлітків з вадами слуху, ми звернули увагу на розуміння поняття фізичного стану та його складові.

З огляду на те, що діти середнього шкільного віку менше рухаються, більше сидять, виникає дефіцит м'язової діяльності. Недостатня рухова активність підлітків з вадами слуху у повсякденному житті несприятливо позначається на стані їхнього здоров'я та фізичному стані [211, 284]. Фізичний стан організму являється інтегральним показником, який відображає загальний стан у поточний момент часу.

У результаті аналізу літератури з проблеми дослідження та враховуючи думку фахівців, таких як Г. Л. Апанасенко [15], Л. Я. Іващенко [126], В. О. Романенко [222] фізичний стан необхідно розглядати як структуровану сукупність взаємопов'язаних ознак: соматичних, функціональних, психофізіологічних, а в деяких випадках і психічних.

Вивчення стану здоров'я дітей та молоді у взаємозв'язку з фізичним вихованням є надзвичайно важливим, як для обґрунтування профілактико-оздоровчих заходів, так і для визначення змісту занять фізичними вправами для зміцнення здоров'я підростаючого покоління (табл. 1.2).

За даними Т. Ю. Круцевич [163], А. Г. Сухарева [241] та ін. [100, 108] відмічається значне зниження рухової активності школярів і, як наслідок, зниження рівня їх фізичного стану та підвищення рівня захворюваності.

Фізичний стан визначається сукупністю взаємопов'язаних ознак, насамперед фізичною працездатністю, функціональним станом органів і систем, фізичним розвитком, фізичною підготовленістю. Вивчення фізичного стану дає змогу оцінити результати педагогічних впливів та своєчасно внести корективи в навчальний процес [28, 153, 269].

Система визначення та оцінки фізичного стану дітей, підлітків та юнаків у процесі фізичного виховання [162]

Показники фізичного стану	Ознаки, які треба виміряти	Способи	Способи оцінки
Будова тіла	Довжина тіла, маса тіла, розмір обхвату грудної клітки, плеча, талії, бедра	Антропометричні	Вікові стандарти, індекси
Постава	Кіфоз, сколіоз	Антропометричні	Візуально, формули
Рухова активність	Час витрачений на різні види рухової активності протягом доби, тижня	Добовий хронометраж добової активності	Індекс фізичної активності, розрахунки енерговитрат
Функціональні можливості	У спокої ЧСС, АТ. Під час навантажень фізична роботоздатність	Пальпаторно, тонометрія, функціональна проба Руф'є	Індекс Робінсона, індекс Руф'є
Опір організму несприятливим факторам навколишнього середовища	Захворювання ГРВІ	Кількість захворювань ГРВІ і кількість пропущених днів протягом року	Не хворіли. Хворіли зрідка (1 - 3 рази протягом року), хворіли часто
Фізична підготовленість	Фізичні якості: сила, швидкість, витривалість, спритність, гнучкість	Тести	Бали, індекси

Оцінка фізичного стану молоді визначається за рядом критеріїв (рис.1.4) [162].

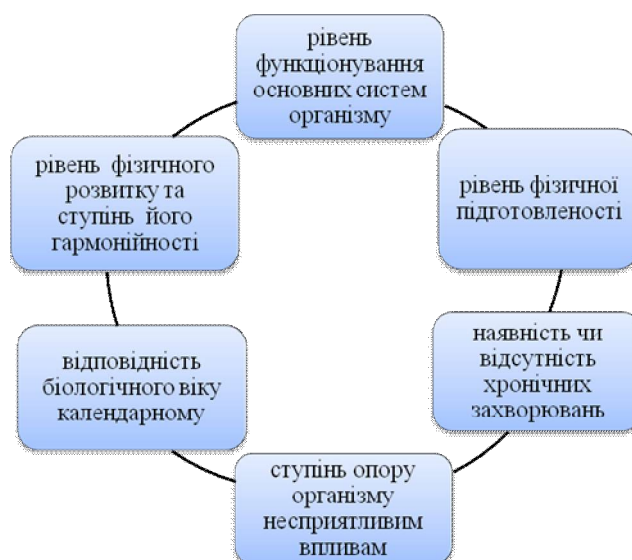

Рис.1.4. Критерії для оцінки фізичного стану молоді (за Т. Ю. Круцевич, М. І. Воробйовим, Г. В. Безверхнею, 2011) [162]

Згідно наукових тверджень ряду авторів [49, 61] сенсорні системи тісно пов'язані з фізичним, психічним розвитком та рухом дітей і якщо відбувається виключення будь – якої системи аналізаторів, то це призводить до порушення всього ходу розвитку дитини.

Дослідження науковців [84, 93, 177, 296] підтверджують це положення та відзначають своєрідність рухової сфери дітей із порушенням слуху:

- ✓ відносно низький рівень розвитку просторового орієнтування;
- ✓ відхилення в розвитку моторної сфери (дрібної моторики кисті та пальців рук, узгодженості рухів окремих ланок тіла в часі й просторі, диференціювання та ритмічності рухів);
- ✓ недостатньо точна координація й невпевненість рухів, що виявляється в основних рухових навиках;
- ✓ відносна сповільненість оволодіння руховими навиками;
- ✓ важкість збереження в глухих і слабкочуючих осіб статичної та динамічної рівноваги;
- ✓ відставання в розвитку життєво важливих фізичних здібностей: швидкісно-силових, силових, витривалості та інших, що характеризують фізичну підготовленість дітей і підлітків;
- ✓ сповільнена реагуюча здатність, швидкість виконання окремих рухів і темпу рухової діяльності в цілому [192].

Велику увагу в науково-методичній літературі приділено особливостям фізичного стану дітей дошкільного та шкільного віку з порушенням слуху [49, 52, 203, 213] і лише фрагментарно відображені особливості фізичного стану підлітків з сенсорними порушеннями [21, 75, 172].

Дослідженнями Л. Б. Держинської [93], Л. Д. Ходи [257] встановлені відхилення фізичного і моторного розвитку дітей вже у ранньому і дошкільному віці, а у дівчаток з вадами слуху – у віці 7-13 років.

Як стверджує, М. С. Бессарабов [42] у дітей з вадами слуху відбувається відставання у розвитку життєво важливих фізичних якостей – швидкісно-силових,

силових, витривалості та інших здібностей, що характеризують фізичну підготовленість, а також відхилення у розвитку дрібної і загальної моторики.

Особливості розвитку фізичного стану підлітків, що мають вади слуху, розглядаються в працях ряду авторів. Так, Н. Г. Байкіною [27], М. С. Бессарабовим [42], О. В. Колишкіним [154] виявлені зниження життєвої ємності легенів, слаборозвинутого носового дихання, екскурсії грудної клітини підлітків з порушеннями слуху, що пов'язане з порушенням мовленнєвого дихання.

Результати досліджень І. М. Бабія [21] свідчать про те, що в глухих підлітків 13-14 років спостерігається відставання у фізичному розвитку, порівняно з однолітками зі збереженим слухом, за основними антропометричними показниками (довжини та маси тіла, окружності грудної клітки). У 37,9 % глухих підлітків 13-14 років відзначається дисгармонійний фізичний розвиток: низький зріст мали 34,6 %, а 3,8 % – середній, у контрольній групі – відповідно, 40 % і 37,5 %. Гармонійний розвиток щодо довжини тіла спостерігався в 57,6 % 13-річних та 62,5 % у 14-річних глухих підлітків, на відміну від 86,6 % дітей зі збереженим слухом, котрі мали гармонійний фізичний розвиток [21].

У роботі О. В. Колишкіна [153] спостерігаються найбільші розбіжності в показниках кистьової (18,5-26,4%) та станової динамометрії (11,5%-12,7%).

Результати досліджень Г. В. Кучеренко [171] силових показників глухих підлітків виявили їх зниження, порівняно зі здоровими однолітками. Так, різниця одного з показників фізичного розвитку – кистьової динамометрії – у віковому періоді 11–15 років коливалася від 4,5 % до 16,6 % у хлопчиків та від 3,3 % до 16,0 % у дівчаток.

Аналіз наукових досліджень, педагогічних спостережень і проведені обстеження фізичного стану дітей, котрі нечують, виявили значне відставання в показниках швидкісно-силових якостей та різних проявах координаційних здібностей [19, 22, 85].

За даними фахівців [62, 79, 180] у школярів з вадами слуху спостерігається низький рівень м'язової сили. Зокрема, у цього контингенту реєструють відставання показників станової сили й статичної витривалості. У віці 13–15 років у всіх школярів простежено невиражене зниження статичної витривалості.

Разом з тим ряд дослідників [55, 104, 170, 288, 304] відзначають, що при порушенні слуху є можливість за допомогою збережених аналізаторів регулювати і здійснювати складні види рухів, комплексно чи вибірково впливати на ті чи інші функції.

На думку вітчизняних дослідників [16, 51, 84, 92], повноцінний розвиток дітей з вадами слуху неможливий без фізичного виховання, яке забезпечує не лише необхідний рівень розвитку моторики, а й корекцію відхилень їхньої рухової функції.

В даний час вважається доведеним сприятливий вплив активного рухового режиму, занять фізичною культурою і спортом, дотримання режиму праці і відпочинку на показники здоров'я дітей. Відомо, що лише 7-10 % дітей займаються спортом, а 43% дітей займаються фізкультурою тільки на уроках фізичного виховання [9, 12, 32, 286].

Фізичне виховання для школярів з порушенням слуху – один із найважливіших напрямків корекційно-педагогічної роботи, тому правильно організоване фізичне виховання створює основу для зміцнення здоров'я, розвиває активність, підвищує працездатність, призводить до потреби у спілкуванні [3, 7, 277].

Згідно з В. Г. Ареф'євим [16] одним із сучасних напрямків покращення фізичного виховання школярів з порушенням слуху є використання диференційного підходу на уроках фізичної культури як важливої умови оптимізації навчання та виховання.

Фахівці з фізичного виховання [17, 33, 78] вважають що корекційно-педагогічна робота з школярами з вадами слуху в процесі фізичного виховання, повинна мати індивідуальну форму та враховувати специфіку дефекту учнів, наявність супутніх захворювань, вік, психологічні особливості, рівень фізичного розвитку та фізичної підготовленості.

Методику спеціальної корекційно-виховної роботи з урахуванням структури дефекту і індивідуальних особливостей моторики дітей з порушенням слуху запропонувала Н. Г. Байкіна [26]. Експериментальна методика включала артикуляційну і пальчикову гімнастику в поєднанні з мовними і рухливими іграми. Розроблена методика ґрунтувалася на розвитку зорово-просторової орієнтації і зорової пам'яті, зорово-моторної координації, розвитку мови, координуванні рухів рук, розширенні словникового запасу. Ефективність запропонованої методики була доведена в результаті проведення педагогічних експериментів.

Е. В. Новочіхіной [201] запропонований методичний підхід з використанням рухливих ігор і елементів спортивних ігор в адаптивній руховій рекреації школярів з порушенням слуху, який включає адаптований мовний матеріал. Дослідник підкреслює, що розроблена методика забезпечує не тільки розвиток моторики і емоційної сфери школярів, а й стимулює вдосконалення активного словникового запасу, що веде до розвитку усного мовлення.

Я. В. Калінчевою [129] для корекції рухових і функціональних порушень слабчучих дітей 12–15 років розроблено методику занять оздоровчою аеробікою, яка спрямована на корекцію рухових та функціональних порушень слабчучих дітей 12–15 років. Зміст методики представлено сукупністю елементів оздоровчої аеробіки різного ступеня складності, силових вправ, стретчингу, дихальних вправ. Методика занять оздоровчою аеробікою, на думку автора, сприяє позитивній динаміці антропометричних показників, покращує функціональний стан вестибулярного апарату, позитивно впливає на серцево-судинну й дихальну системи [129].

І. П. Випасняком [58, 60] була апробована методика занять фізичними вправами адаптаційної спрямованості для корекції рухових порушень і забезпечення соціальної інтеграції в процесі занять з фізичного виховання дітей шкільного віку з порушенням слуху. Умови реалізації даної методики полягали у: використанні спеціальних методів навчання, спрямованих на забезпечення узгодженості рухів, орієнтації в просторі; диференціюванні зусиль, часу;

розслабленні, швидкості реагування на мінливі умови; рівновагу, ритмічність рухів; проведенні занять з фізичного виховання для слабочуючих з урахуванням їх психофізіологічних можливостей і рівня розвитку фізичної підготовленості, раціональному чергуванню фізичних навантажень в процесі розвитку основних фізичних якостей для застосування отриманих знань у майбутній самостійній діяльності [58].

Як зазначає автор, вибір українських національних ігор був обумовлений їх позитивним впливом на розвиток життєво важливих якостей, насамперед основних психологічних властивостей, а використання ігрових вправ дозволяє максимально розвивати функції цих аналізаторів для більш ефективної участі їх в компенсації якостей, втрачених внаслідок порушення діяльності слухового апарату [60].

У роботах Н. Г. Байкіної, П. Ф. Пиптюка [26], здійснювалася корекція рухової сфери глухих школярів засобами оздоровчого туризму у вигляді туристичного зльоту в поєднанні з мовними іграми. При формуванні знань, умінь і навичок із глухими школярами використовували методи слова: вербальний, усної передачі інформації у вигляді пояснення, опису, вказівки, судження; метод невербальної передачі інформації у вигляді міміки, пластики, артикуляції, жестів тактильної мови; метод наочності та ін. [213].

Науковцями О. С. Сокирко, Р. В. Клоповим [236] розроблено модель корекційної методики розвитку пізнавальної діяльності глухих дітей, яка включала систему дихальних і фізичних вправ зі спеціальним символічно-жестовим супроводом, комплекс рухливих ігор і завдань для індивідуального і групового виконання в умовно-водному та водному середовищі.

На підставі виявлених особливостей психофізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку з порушенням слуху, за результатами усного опитування фахівців з АФВ дітей з інвалідністю Т. С. Голозубець [73] розроблена методика використання креативних засобів АФВ: «горизонтальний пластичний балет», формокорекційна ритмопластика, тілесно-орієнтована психотехніка актора, «арт-фантазія», фітбол-гімнастика, корекційні рухливі ігри. Ефективність

впровадження запропонованої методики використання креативних засобів оцінювалася автором по динаміці показників фізичної підготовленості, функціонального стану хребтового стовпа, розвитку пізнавальних процесів.

Авторська програма К. О. Осколкової [209] забезпечує розвиток дрібної моторики, корекцію координаційних порушень і формування бази рухових навичок глухих дітей. Програма занять включала загальнорозвиваючі й спеціальні дихальні вправи, вправи та ігри з м'ячем, ігри на увагу і координацію тощо.

У ході дослідження О. Л. Крамаренко, В. О. Замараєв [159] запропонував проводити заняття з фізичної культури зі школярами з вадами слуху із застосуванням засобів аудіовізуального впливу, а саме низькочастотних звукових коливань і світлових імпульсів [159].

У програму фізичного виховання школярів для спеціальних установ В. В. Вербина [53] запропонував включити додаткові комплекси фітбол-гімнастики, «малої» акробатики, артикуляційної гімнастики.

У своїх наукових працях А. П. Киргизов [144] пропонує застосовувати вправи на підвищення рівня функціональних можливостей вестибулярного апарату і його корекцію з використанням корекційно-розвиваючої програми, основою якої є використання засобів баскетболу із застосуванням спеціалізованих навчально-тренувальних моделей в ігровій, тренувальній та змагальній діяльності у процесі фізичного виховання глухих дітей [144].

З метою корекції порушень координаційних здібностей дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху в процесі фізичного виховання під керівництвом О. М. Бондар, В. В. Джевагою [49], розроблено технологію, яка складається з трьох етапів:

I - початковий етап, який був спрямований на визначення особливостей координаційних здібностей та фізичного розвитку молодших школярів з вадами слуху, а також на адаптацію організму до занять фізичними вправами;

II - корекційно-розвиваючий етап, який був спрямований на цілеспрямований розвиток та корекцію порушень окремих видів координаційних здібностей, які були визначені за результатами констатувального експерименту;

III - підтримуючий етап, який був спрямований на підтримку на досягнутому рівні різних проявів координаційних здібностей молодших школярів.

Необхідно відзначити, що авторами вперше, використовувались технічні засоби з нестійкою опорою (балансувальні платформи «BOSU»), які спрямовані на корекцію порушень координаційних здібностей дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху в процесі фізичного виховання [49].

С. П. Савлюк [226] науково обґрунтувала та розробила технологію профілактики та корекції порушень просторової організації тіла молодших школярів із депривацією слуху та зору у процес фізичного виховання з використанням фізичних вправ різної спрямованості у системі роботи спеціалізованих шкіл-інтернатів. Запропонована автором технологія сприяє покращенню стану просторової організації тіла, зміцненню здоров'я дітей із депривацією сенсорних систем і їхній успішній соціальній адаптації та інтеграції у спільноті здорових однолітків.

Отже, фізичне виховання для школярів з вадами слуху є важливим корекційно-виховним засобом подолання дефектів розвитку і формування особистості та є головною умовою повноціннішої підготовки дітей із відхиленнями в психофізичному розвитку до життя і суспільства [226].

Фізичне виховання дітей з вадами слуху спрямовано на охорону і зміцнення здоров'я, гармонійний фізичний розвиток, загартовування організму, розвиток потреби в руховій активності, формування основних рухів і рухових якостей, корекцію і профілактику порушень фізичного стану та розвитку [40, 45].

Реалізація даного напрямку потребує розробки інноваційних технологій управління фізичним здоров'ям учнів. Який передбачає врахування статево-вікових закономірностей розвитку організму, індивідуальних можливостей організму, однорідних за морфофункціональним станом груп та класифікацією порушень слухової функції [47, 273].

Згідно з даними наукового пошуку та висвітлених напрямків ряду авторів [77, 132, 256] особливу актуальність набувають дослідження, спрямовані

на використання та впровадження інформаційних та мультимедійних технологій в процес фізичного виховання школярів з сенсорними порушеннями.

Сучасні педагогічні технології, зокрема використання нових інформаційних технологій, Інтернет-ресурсів, дозволяють досягти максимальних результатів у вирішенні багатьох завдань під час роботи з школярами з вадами слуху, а саме: інтенсифікація всіх рівнів навчально-виховного процесу за рахунок застосування засобів сучасних інформаційних технологій; підвищення ефективності та якості процесу навчання; підвищення активності пізнавальної діяльності; збільшення обсягу та оптимізації пошуку потрібної інформації; індивідуалізація і диференціація процесу навчання; розвиток особистості учня, умінь здійснювати обробку інформації; підготовка інформаційно грамотної особистості; здійснення профорієнтаційної роботи в галузі фізичної культури [77].

Одним з пріоритетних напрямків роботи вчителів фізичної культури з дітьми з вадами слуху є підвищення якості освіти. Це можливо зробити, як вважають ряд дослідників [77, 132, 142], через використання інформаційних технологій на уроках і позакласних заняттях поряд з традиційними формами навчання. Уроки фізичної культури включають великий обсяг теоретичного матеріалу, на який виділяється мінімальна кількість годин, тому використання електронних презентацій дозволяє ефективно вирішити цю проблему [246].

Використовуючи комп'ютерні технології в освітньому процесі, урок проходить більш цікавим, наочним і динамічним. Сам факт проведення уроку фізичної культури в кабінеті, оснащеному комп'ютерною технікою, інтригує дітей, у них з'являється зовнішня мотивація. З зовнішньої мотивації «зростає» інтерес до предмету [135].

Як зазначають J. Brown, A. Collins, P. Duguid [284], навчання відбувається, як за допомогою соціальної взаємодії, так і за допомогою активних дій, внаслідок чого прогресивно розвиваються когнітивні здібності. Потенціал навчання розкривається у всій повноті лише при спільному навчанні. Розвиток взаємодії між учнями значно залежить від якості мультимедіа програмного забезпечення.

Навчальні мультимедіа допомагають активно включати школярів у педагогічний процес зі своїми однолітками [284].

На основі отриманих даних автори відзначають, що використання комп'ютерних систем контролю моторики школярів з порушенням слуху відкриває нові перспективи ефективного програмування фізкультурних занять з метою корекції порушення їхньої рухової функції [284].

Саме для підвищення рівня теоретичних знань і практичних умінь з питань здоров'я, особливостей формування здорового способу життя, розвитку інформаційно - культурної особистості та оптимізації освітнього процесу використовуються інформаційні технології [233, 255].

Для підвищення ефективності процесу АФВ школярів з порушенням слуху А. Н. Денисевичем [86] використовувались комп'ютеризовані тренажерні стенди, які дозволяють здійснювати сполучення рухових дій з процесом інформаційного спілкування. Педагогічний експеримент автора показав, що найбільш ефективним методом програмування рухових завдань для учнів з порушенням слуху з використанням комп'ютерних технологій є використання «рухових ігор» і методу «додаткових завдань» з акцентованим впливом на «відстаючі» якості і функції організму дітей [86].

Для діагностування особливостей і визначення ступеня рухових порушень І. В. Хмельницькою [256] було розроблено діагностичні комплекси комп'ютерного моніторингу моторики школярів, з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку, які включають пакети прикладних програм «БіоВідео» (рис. 1.5) та «Індивід».

Прикладне програмне забезпечення автоматизованої системи «Індивід» складається з 10 модулів, яке дозволяє визначити такі психомоторні показники: сенсомоторні реакції; швидкість переключення уваги; зорову пам'ять; сприймання часу; урівноваженість нервових процесів; реакцію на об'єкт, що рухається [256].

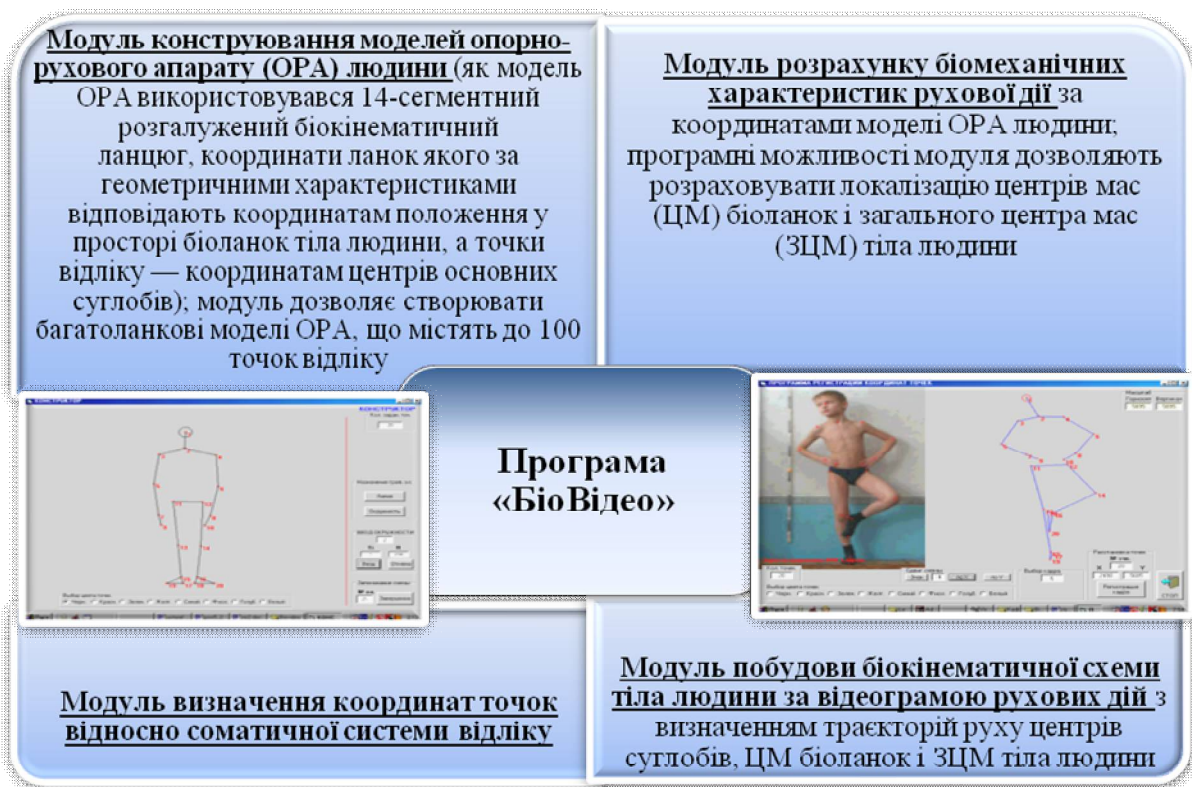

Рис.1.5. Вікно модулів діагностичного комп'ютерного комплексу «БіоВідео»

Грунтуючись на тому, що АФВ для слабкочуючих дітей молодшого шкільного віку має велике значення як важливий корекційно-виховний засіб переборення вад фізичного розвитку і відіграє значущу роль у розвитку особистісних якостей, а саме, пізнавальних процесів, З. Х. Насраллах [119] під керівництвом В. О. Кашуби було розроблено інформаційно-методичну систему «Osanka» (рис. 1.6).

А – Головне вікно програми «Osanka»,
Б – Вікно програми «Osanka» – «Меню»

Рис. 1.6. Основні вікна програми «Osanka», (роздрук з екрана монітора) [119]

Меню програми «Osanka» являє собою сторінковий елемент управління з вкладниками й гіперпосиланнями. На панелі робочого вікна знаходяться такі вкладники (рис.1.7):

«Настройка»	•передбачає налаштування основних елементів програми (рівень звуку, розмір відеокартинки, розмір текстових шрифтів тощо)
«Полезно знать»	•містить кілька підрозділів, орієнтованих на отримання теоретичних даних про поставу, про типи її порушень
«Формирование навыка правильной осанки»	•включає інформацію про правильну поставу і її роль для здоров'я людини.
«Нарушения осанки»	•представлено різні типи порушення постави, дано їхню характеристику та графічні зображення
«Проверь себя»	•перевірка знань учнів за всіма представленими темами
«Контроль осанки»	•дозволяє отримати інформацію про методи контролю за станом постави школярів у процесі фізичного виховання
«Комплексы физических упражнений»	•представлено приблизні комплекси фізичних вправ, спрямованих на профілактику і корекцію порушень постави школярів
«Видеоуроки»	•являють собою відеоролики комплексів фізичних вправ, розроблених для використання в урочних і неурочних формах занять
«О программе»	•зібрано всю необхідну інформацію для роботи з програмою, корисні поради та дані про розробників

Рис. 1.7. Меню програми «Osanka»

Аналіз спеціальної науково-методичної літератури [6, 143, 226] свідчать про те, що регуляція ортоградної пози людини належить до числа найактуальніших педагогічних проблем АФВ. Питання корекції та профілактики порушень постави молодших школярів до сьогодні, на жаль, не знаходять належного відображення в теорії й методиці АФВ.

Під керівництвом В. О. Кашуби, З. Х. Насраллах [199], було розроблено технологію корекції порушень постави слабочуючих дітей молодшого шкільного віку в процесі АФВ основою, якої стала мультимедійна система «Osanka».

Впровадження в дослідницьку практику інформаційних систем та використання інформаційно-діагностичних технологій значно розширюють можливості використання коригуючих фізичних вправ у процесі АФВ школярів [191, 202].

Таким чином слід зазначити, що комп'ютерна підтримка дозволяє вивести сучасний урок на якісно новий рівень, підвищити статус вчителя, використовувати різні види діяльності на уроці, ефективніше організувати контроль і облік знань учнів. За використанням інформаційних технологій майбутнє. Рано чи пізно використання комп'ютера у навчальній діяльності стане масовим, повсякденним явищем [119].

Однією з головних проблем сучасної спеціальної освіти школярів з вадами слуху є пошук нових підходів, форм, методів навчання і виховання, які б відповідали можливостям та потребам цих дітей і сприяли розвитку їх талантів, розумових і фізичних здібностей. Все це вказує на необхідність оновлення змісту спеціальної освіти, на пошук науково-обґрунтованих розробок нових засобів та методів фізичного виховання, як структурної частини спеціальної освіти, що дозволить не тільки покращити фізичний стан, але зробить більш ефективним процес навчання школярів з вадами слуху.

1.3 Застосування занять оздоровчо-рекреаційної рухової активності з використанням засобів туристського багатоборства для корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху

Одним із найважливіших завдань фізичного виховання у навчальному закладі є забезпечення формування необхідного рівня фізичного розвитку та мотивації школяра до рухової активності [96, 156].

Окреме місце в загальній системі фізичного виховання займають школярі з різними вадами здоров'я [134, 254]. В останні роки спостерігається збільшення кількості дітей, що мають саме вади слуху [205]. Тому, адаптація і мотивація цих школярів до фізичних навантажень стає важливою проблемою, що вимагає від

навчальних закладів комплексного системного підходу до зміцнення здоров'я, підвищення фізичного стану школярів, виборі педагогічних технологій, форм організації навчального процесу та дозуванні фізичних навантажень з урахуванням відхилення у стані здоров'я [136, 158].

Специфічна спрямованість у використанні засобів, методів, форм навчання та виховання у сфері фізичної культури призвела до розриву освіти і фізичної культури – школярі не повністю усвідомлюють та не сприймають фізичну культуру як життєво важливу цінність [122]. У наслідок цього фізична культура як навчальний предмет не виконує повною мірою своєї важливої функції – формування дієвого ставлення школяра до власного фізичного стану, і наслідком цього є зниження інтересу в більшості дітей до фізкультурно-спортивної, рухової діяльності та зменшення її престижу [210].

У шкільному середовищі спостерігається незадоволеність змістом занять фізичною культурою, що негативно відображається на рівні фізичної підготовки та стані здоров'я. Вирішення цього завдання на сучасному етапі не може бути достатньо ефективним без подальшого вдосконалення системи фізичного виховання [56, 164].

Так, як останнім часом оздоровчо-рекреаційна рухова активність набуває все більшої популярності і займає міцні позиції в житті суспільства [57, 97].

Згідно тверджень М. В. Дутчака [95] оздоровча рухова активність – це будь-який вид рухової активності, що приносить користь для здоров'я, покращує функціональні можливості без зайвої шкоди та ризику для організму.

У сучасних умовах набуває особливого значення саме системне формування у підлітків емоційно-позитивного ставлення до рекреаційно-дозвілєвої діяльності, яка є основним фундаментом здоров'я та нормального розвитку [9].

Оздоровчо-рекреаційна рухова активність – це спеціально організована рухова активність належного обсягу та оптимальної інтенсивності, форми та види якої добровільно обирає та реалізує людина під час дозвілля з метою відновлення працездатності, сприяння всебічному особистому розвитку, зменшення ризику хронічних захворювань та дотримання здорового способу життя [11].

За типологією оздоровчо-рекреаційні заняття поділяють на дві групи (відновлення, розвитку), які об'єднують в чотири основні типи занять: лікувальні, оздоровчі, спортивні та пізнавально-рекреаційні [121].

Виявлена у попередніх дослідженнях тенденція зниження обсягу рухової активності школярів негативно позначається на їх фізичному розвитку, фізичній підготовленості та функціональному стані, саме це і обумовлює особливу соціальну значущість дослідження. Результати досліджень літературних джерел [163, 168, 174] свідчать про те, що сучасна організація фізичного виховання у навчальних закладах не достатньо ефективна для підвищення рівня фізичної підготовленості, фізичного стану, здоров'я та зацікавленості значної кількості школярів до занять фізичними вправами та і будь-якої рухової активності.

Враховуючи цей факт, необхідні пошуки і впровадження нових ефективних форм і методів у процес фізичного виховання школярів.

Для забезпечення рухової активності школярам необхідні додаткові заняття фізичними вправами. Дослідження Т. Ю. Круцевич [167], Н. В. Москаленко [109, 128], В. П. Іваненка, О. П. Безкопильного [125], Б. М. Шияна [270] і багаторічної практики роботи загальноосвітніх шкіл та позашкільних навчальних закладів засвідчують, що сучасні завдання фізичного виховання учнів старших класів набагато легше вирішувати за допомогою системи організаційних форм, об'єднаних у групи (класифікації) за певними загальними суттєвими ознаками.

Таким чином, наукові дослідження засвідчують, що одним із напрямків, який допомагає у вирішенні вищезазначеної проблеми, є туристське багатоборство. Яке може бути, як у системі шкільного, так і позашкільного навчання. І являється одним з найбільш ефективних, доступних та найменш витратних засобів фізичного оздоровлення, розвитку та покращення фізичного стану підлітків з вадами слуху [193, 195, 225].

Під час аналізу спеціальної науково-методичної літератури [64,106] встановлено, що саме туризм, як один із видів активного відпочинку, має оздоровчу дію, позитивно впливає на фізичну працездатність та сприяє

удосконаленню фізичних якостей людини. Заняття туризмом переважно проводяться на відкритому повітрі та мають помірні, регульовані фізичні навантаження, що сприяє покращенню стану серцево-судинної системи [76].

У роботах М. В. Чернявського [260], І. О. Денисенко [87], Г. О. Бутенко [52] спостерігалось покращення різних компонентів здоров'я людей, що займались різними формами туризму. Проте, питання впливу систематичних занять різними видами та формами туристського багатоборства на показники фізичного стану підлітків з вадами слуху залишається недостатньо вивченим, що і визначило актуальність даної праці.

Туристське багатоборство (раніше спортивний туризм) служило своєрідною підготовкою туристів до здійснення походів, до подолання різних перешкод, що зустрічаються на маршруті, і на сьогоднішній день стало самостійним видом спорту, який передбачає проходження спортсменами без порушення правил і в мінімально можливий час спортивної дистанції, що містить як природні, так і штучні перешкоди та вимагає їх подолання з використанням технічних, фізичних прийомів і способів [23].

Спортивний туризм - це яскраві, динамічні змагання, можливість навчитись долати не тільки свою ліню і невміння, а й мінливості погоди [75].

Проходження спортивних дистанцій здійснюється з використанням спеціального туристського спорядження: страхувальна система, мотузки, карабіни, жумар, вісімка [46, 157].

Спираючись на літературні джерела [64, 157], туристське багатоборство - це неолімпійський вид спорту, який представляє собою швидкісне проходження траси (з використанням спеціального спорядження), на якій щільно сконцентровані різні перешкоди, що зустрічаються в туристичних походах.

В туристському багатоборстві існують траси, які поділяються на класи складності, при цьому перший клас вважається найлегшим, п'ятий – найскладнішим. Туристичне багатоборство може бути водним, гірським, пішим, лижним [10].

Виходячи з специфіки даного виду активності, нами було розглянуто туристське багатоборство саме з оздоровчо-рекреаційною направленістю. Яке

сприятиме покращенню фізичного стану та здоров'я школярів з вадами слуху, розширенню кругозору підлітків, вихованню моральних якостей, підвищенню мотивації та інтересу до оздоровчо-рекреаційної рухової активності і є одним з найефективніших засобів формування здорового способу життя [87].

Як засвідчили дані спеціальної науково-методичної літератури [128, 134, 207], система виховних заходів може бути оптимальною, якщо вона здійснюється шляхом застосування різноманітних методів і методичних прийомів фізичного виховання, з якими ми безперечно погоджуємося. Поряд з цим необхідно враховували загальні вимоги до відбору і використання методів і методичних прийомів, які були відображені в роботах ряду авторів [30, 105, 110, 242], а саме:

- ✓ життя в колективі, лідерство (завдання розвитку комунікативних і лідерських якостей);
- ✓ створення та підтримка комфортного соціально-психологічного клімату в туристській групі;
- ✓ завдання соціалізації дитини за допомогою її самореалізації у виконанні туристських обов'язків (певного функціоналу) в природних і штучно створених мікрогрупах (відділення, бригада, «проблемна» група);
- ✓ накопичення досвіду лідерства в малих групах (командир бригади, командир відділення, лідер «справи»);
- ✓ виживання в природному середовищі (завдання оволодіння навичками виживання в природному середовищі);
- ✓ задачі фізичного оздоровлення школярів засобами туризму;
- ✓ формування рухових навичок, сили, спритності, витривалості, швидкості реакції за допомогою ходьби пішки, їзди на велосипеді з навантаженням і без нього, бігу, щоденних фізкультурних вправ, спортивних ігор та змагань;
- ✓ загартовування, купання.

Певна кількість наукових праць [64, 106, 157] вказує, що туристське багатоборство з оздоровчою направленістю може містити наступні елементи:

- *туристсько-спортивні естафети*. Естафета передбачає подолання визначеної дистанції командою, в якій кожен учасник (або кілька учасників)

долають частину дистанції або ж почергово всю дистанцію, передаючи естафету товаришам по команді.

У залежності від зазначених факторів естафети можуть проводитись як на відкритих майданчиках, так і в приміщеннях. Вибір виду естафети та її етапів залежить від наявності кваліфікованих кадрів (педагогів, батьків, залучених громадських туристських кадрів) та матеріально-технічних можливостей (наявність туристського та спортивного обладнання, спорядження тощо) [157];

➤ *змагання зі спортивного туризму та орієнтування.* При проведенні даних змагань необхідно уникати зайвого ускладнення змагань. До програми змагань доцільно включити, перш за все, найпростіші етапи, які не вимагають високого рівня спеціальної підготовки та значної кількості спеціального спорядження (подолання умовного болота по купинах, за допомогою жердин, переправа по колоді чи мотузці з перилами, «маятник», «підлаз» тощо). Даний вид змагань не потребує спеціальної фізичної підготовленості та брати участь можуть школярі, які раніше не займалися туризмом [88, 206, 242];

➤ *змагання з краєзнавчого орієнтування.* Для них необхідно вміти орієнтуватися в населеному пункті, знати його «малу географію», знати історію свого населеного пункту, його історичні пам'ятки, пам'ятні місця. При цьому учасникам може бути запропоновано або набрати максимальну кількість балів за певний час, або ж побувати на певній кількості пунктів за найменший час (обравши оптимальний маршрут) [146, 206];

➤ *квести.* Квест (від англ. *quest* – пошук, пошуки пригод). Аматорське спортивно-інтелектуальне змагання, основою якого є виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими гравцями.

Під час гри команди вирішують логічні завдання, здійснюють пошук на місцевості, будують оптимальні маршрути переміщення, шукають оригінальні рішення та підказки. До виконання наступного завдання команда (учасник) можуть перейти, як правило, лише після успішного виконання попереднього. Перемагає команда, яка виконала всі завдання швидше за інших або ж, в окремих випадках, виконала найбільшу кількість завдань [94].

Під час туристського багатоборства особливу увагу слід приділяти забезпеченню безпеки учасників, передбачивши в разі потреби засоби страхівки, обмеження руху учасників на небезпечних ділянках тощо [193, 247].

Отже, впровадження туристського багатоборства як засоба оздоровчо-рекреаційної рухової активності з використанням комплексу методів і підходів буде сприяти ефективності процесу фізичного виховання підлітків з вадами слуху та корекції їх фізичного стану.

Висновки до розділу 1

Зниження слуху – соціальна проблема. Тому наша держава повинна постійно вести роботу, спрямовану на покращення життя глухих і слабочуючих людей, зокрема дітей.

Сенсорні системи тісно пов'язані з фізичним, психічним розвитком та рухом дітей і виключення будь-якої системи аналізаторів призводить до порушення всього ходу розвитку дитини, а недостатня рухова активність підлітків з вадами слуху у повсякденному житті несприятливо позначається на стані їхнього здоров'я та фізичному стані.

У дітей даної нозологічної групи відбувається відставання в розвитку життєво важливих фізичних здібностей: швидкокісно-силових, силових, витривалості та інших; недостатньо точна координація й невпевненість рухів; відхилення в розвитку моторної сфери (дрібної моторики кисті та пальців рук, узгодженості рухів окремих ланок тіла в часі й просторі, диференціювання та ритмічності рухів).

Значне місце в системі навчання і виховання осіб з вадами слуху належить фізичному вихованню. Значення його визначається не тільки тим, що воно дозволяє дітям, які нечують, стверджувати свою активну життєву позицію через фізичні вправи і спорт, але й тим, що вони більш активно інтегрують у сучасне суспільство, чому сприяє впровадження у процес фізичного виховання нових здоров'яформуючих технологій.

Використання нових інформаційних технологій, Інтернет-ресурсів, дозволяють досягти максимальних результатів у вирішенні багатьох завдань під час роботи з дітьми з вадами слуху, а саме: підвищення ефективності та якості

процесу навчання; підвищення активності пізнавальної діяльності; збільшення обсягу та оптимізація пошуку потрібної інформації; індивідуалізація і диференціація процесу навчання; розвиток особистості учня. Одним з пріоритетних напрямків є підвищення якості освіти через використання інформаційних технологій на уроках і позакласних заняттях поряд з традиційними формами навчання.

Результати досліджень літературних джерел свідчать про те, що сучасна організація фізичного виховання у навчальних закладах не достатньо ефективна для підвищення рівня фізичної підготовленості, фізичного стану, здоров'я та зацікавленості значної кількості школярів до занять фізичними вправами та і будь якої рухової активності. Одним із напрямків, який допомагає у вирішенні вищезазначеної проблеми, є туристське багатоборство. Яке може бути, як у системі шкільного так і позашкільного навчання. І являється одним з найбільш ефективних, доступних та найменш витратних засобів фізичного оздоровлення, розвитку та покращення фізичного стану підлітків з вадами слуху.

Результати дослідження, що представлені у даному розділі, викладені у наукових працях автора [138, 219].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Методи дослідження

У ході проведення досліджень відповідно до поставлених завдань нами були використані наступні методи:

- аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури й інформаційних джерел мережі Інтернет;
- вивчення документальних матеріалів;
- метод викопіювання;
- соціологічні методи (анкетне опитування, експертна оцінка);
- педагогічні методи (педагогічне спостереження, педагогічне тестування, педагогічний експеримент);
- метод індексів;
- психолого-педагогічні методи;
- методи визначення рівня фізичної працездатності;
- методи математичної статистики.

2.1.1. Аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури й інформаційних джерел мережі Інтернет. Під час здійснення аналізу та узагальнення даних науково-методичної літератури й інформаційних джерел мережі Інтернет нами були встановлені основні пріоритетні напрямки наукової роботи, а саме визначення проблематики порушень слуху у дітей [61, 124, 127, 240]; вивчення сучасних аспектів медичної та педагогічної класифікації вад слуху [185, 199]; характеристика особливостей організації процесу навчання дітей з вадами слуху [5, 53, 65, 194]; вивчення стану показників фізичного стану школярів з вадами слуху [8, 18, 22, 52, 85, 88]; виявлення підходів, технологій та специфічних рис здійснення оздоровчо-рекреаційної рухової активності [9, 57, 229, 260] серед школярів з вадами слуху в процесі фізичного виховання [16, 59, 70, 93, 201].

Аналіз науково-методичної літератури був направлений на вивчення питань, пов'язаних з метою дисертаційної роботи і складався зі систематизації, критичного осмислення та порівняння, наукової значущості спеціалізованої інформації друкованих видань і рукописів вітчизняних та зарубіжних авторів. Результатом виконаної роботи стали своєчасно розроблені гіпотези та завдання дисертаційного дослідження, визначення його наукової новизни та практичної значимості.

Робота зі спеціальною науково-методичною літературою передбачала:

- складання бібліографії, реферування, конспектування, анотування, цитування;
- огляд отриманого літературного матеріалу та його критичний аналіз.

Робота з інформаційними джерелами включала:

- пошук веб-сайтів; веб-сторінок;
- аналітика отриманого матеріалу (відбір, групування, аналіз).

Загалом нами було проаналізовано 304 джерела спеціальної науково-методичної літератури та інформаційних джерел.

2.1.2. Вивчення документальних матеріалів. Вивчення документальних матеріалів включало детальний аналіз нормативно-правових документів, розроблених та прийнятих керівними органами України, а саме: Закон України «Про фізичну культуру та спорт» [116,117,120], Цільову комплексну програму «Фізичне виховання – здоров'я нації» [259], Програма та рекомендації до розподілу програмного матеріалу загальноосвітніх навчальних закладів для 5–10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей зі зниженим слухом (2009), методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу з основ здоров'я у 2013 – 2014 навчальному році, «Фізична культура для спеціальної медичної групи 5–11 класи» (2012), інструкція про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури, затверджена спільним наказом Міністерства охорони здоров'я Українита Міністерства освіти і науки України від 20.07.2009 року № 518/674, правила безпеки під час проведення занять з фізичної культури і спорту в загальноосвітніх навчальних закладах, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 01.06.2010 року № 521 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 9 серпня 2010 року № 651/17946, постанова КМУ

№ 1318 від 08.12.2009 року «Про затвердження Порядку здійснення медичного обслуговування учнів загальноосвітніх навчальних закладів», Типовий навчальний план спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей із зниженим слухом з українською мовою навчання, затверджений наказом Міністерства освіти і науки від 22.04.2014 року № 504, Закон України від 19 грудня 2017 року № 2249-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» [112].

2.1.3. Метод вкопіювання. Метод вкопіювання представляє собою найпоширеніший спосіб отримання інформації, особливо на початкових етапах педагогічного та медико-біологічного дослідження й передбачає витяг необхідних даних з різної медичної та педагогічної документації В. І. Агарков, Л. В. Бутева, С. В. Грищенко, 2011 [1].

У випадку наших досліджень даний метод був використаний для повного вивчення, за попередньою письмовою згодою батьків, вчителів та медичного персоналу школи, медичних карт, робочих планів, конспектів уроків та класних журналів учнів 7-8 класів з вадами слуху.

Аналіз даних медичних карток проводився з метою вкопіювання та вивчення показників фізичного розвитку учнів, функціональних можливостей серцево-судинної системи (ССС) та системи дихання (СД), а також з сумісним порівнянням даних класних журналів для визначення показників захворюваності школярів (наявність гострих та хронічних хвороб; отримання травми; частота і тривалість захворювань; кількість пропущених годин протягом навчального року; належність до відповідної медичної групи).

Показники захворюваності визначалися відповідно вкопіюванню даних з медичних карт школярів, а також за медичними довідками про звільнення від уроків з фізичної культури.

Обчислювались наступні показники: кількість захворювань, з них ГРВІ; тривалість хвороби.

За кількістю перенесених ГРВІ за навчальний рік школярі були розподілені на три групи:

I - жодного разу не хворіли;

II - хворіють епізодично (1-3 рази протягом навчального року);

III - часто хворіють (4 і більше).

Для визначення та порівняння групових показників захворюваності учнів 7-8 класів з вадами слуху, використовувалася методика, розроблена Г. М. Сердюковською та колективом авторів [232]:

$$1. \text{ Число випадків захворювань на 100 дітей} = \frac{\text{число випадків захворювань дітей на рік}}{\text{середня чисельність дітей у групі}} \cdot 100, \%; \quad (2.1)$$

$$2. \text{ Число днів хвороби на 100 дітей} = \frac{\text{число днів, відсутності за хворобою}}{\text{середня чисельність дітей у групі}} \cdot 100, \%; \quad (2.2)$$

2.1.4. Соціологічні методи дослідження. Соціологічні методи дослідження являються сьогодні одними з найбільш широко використовуваними, популярними та перспективними методами дослідження сучасної педагогіки, які включають в себе: анкетування, визначення рейтингу, узагальнення незалежних характеристик [67].

Для нашого дослідження становив великий інтерес вихідний рівень теоретичних знань і практичних умінь школярів з вадами слуху до здійснення здоров'яформуючої діяльності.

Визначення рівня практичних умінь та навичок школярів з вадами слуху включало: вивчення самооцінки школярів з вадами слуху власних практичних умінь щодо здоров'яформуючої і здоров'язберігаючої діяльності; проведення оцінки практичних умінь та навичок школярів з вадами слуху викладачами з фізичної культури та в результаті педагогічних спостережень за процесом фізичного виховання школярів з вадами слуху.

Так, як отримані дані розглядалися в якості основи узгодження експериментальної роботи та передумов розроблення експериментальної технології, вибору засобів і методів, відповідно до матеріально-технічної бази спеціальних загальноосвітніх закладів, де здійснювався констатувальний і перетворювальний експеримент [67].

Анкетування. Метод анкетування - найбільш поширена форма опитування, проведення якого передбачало отримання інформації від респондентів шляхом письмової відповіді на систему питань завчасно підготовлених анкет. Система опитування школярів з вадами слуху передбачала, визначення рівня їх теоретичних знань щодо питань здоров'яформування, виявлення базових знань та умінь стосовно культури здоров'я та механізмів його формування (Додаток В). Додатково, за результатами отриманих відповідей було проведено оцінку рівня теоретичних знань школярів з вадами слуху за методикою Т. В. Антоною, і модифікованою Є. А. Захаріною та С. М. Футорним [118, 255], яка була адаптована для нашого контингенту дітей з даною нозологією.

Наступною ланкою в системі анкетування, було визначення характеристики зацікавленості школярів з вадами слуху до занять фізичною культурою, а також мотивів, інтересів, уподобань та пріоритетів по відношенню до оздоровчо-рухової активності (Додаток Д).

Експертна оцінка. Експертиза або метод експертних оцінок - статистичний, метод, що дозволяє дати оцінку досліджуваному явищу у вигляді узагальненої думки фахівців (експертів) по даній проблемі. Експертиза є незамінним методом у випадку вивчення явищ, які не мають певного кількісного вираження. Цей метод дозволив за допомогою спеціально обраної шкали зробити необхідні виміри суб'єктивних оцінок фахівців - експертів (вимір якісних показників за допомогою кількісних оцінок). У нашій роботі експертиза проводилася у вигляді опитування й анкетування групи експертів, що складалася з 16 осіб, до складу якої ввійшли вчителі фізичної культури спеціалізованих загальноосвітніх шкіл-інтернатів м. Києва (№ 6, 9, 18) та м. Біла Церква.

Методика групової експертизи містила в собі: формулювання завдань, відбір і комплектування групи експертів, складання плану експертизи, проведення опитування експертів, аналіз і обробку отриманої інформації.

Метод експертних оцінок у даній роботі використовувався з метою виявлення думки експертів щодо проблем і недоліків існуючих розробок та технологій, а також пріоритетних видів рухової активності серед учнів середнього

шкільного віку з вадами слуху. Які види рухової активності слід включати до технології, в якому вигляді найкраще представляти інформацію для вдосконалення процесу фізичного виховання та популяризації оздоровчо-рекреаційної рухової активності школярів з вадами слуху (Додаток Е).

А також з метою виявлення думки експертів щодо необхідності впровадження в процес фізичного виховання мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita» (Додаток Ж). Метод експертних оцінок дозволяє за допомогою спеціально обраної шкали зробити необхідні виміри за суб'єктивними оцінками респондентів- експертів. Експертиза проводилася за допомогою методу переваги (ранжування), у якості оцінки була обрана порядкова шкала, за якою експерти оцінювали об'єкти по рангах від 1 до n . Місце, зайняте кожним з виділених об'єктів, визначається числом набраних ним балів: чим більша сума балів, тим вище зайняте місце (тим більш значущим є даний об'єкт).

Ступінь узгодженості відповідей респондентів визначався за допомогою коефіцієнта конкордації Кендалла (W). Коефіцієнт конкордації розраховувався за формулою :

$$W = \frac{12S}{m^2(n^3 - n)}, \quad (2.3)$$

де S — сума квадратів відхилення оцінки від середнього значення:

$$S = \sum_{i=1}^n \left(\left(\sum_{j=1}^m x_{ij} \right) - \bar{x} \right)^2, \quad (2.4)$$

де m — кількість експертів; n — кількість об'єктів експертизи, x_{ij} — i -а оцінка j -го експерта; $\bar{x}$ — середня оцінка, виставлена m експертами за всіма n об'єктами експертизи, яка визначається за формулою:

$$\bar{x} = m \cdot (n + 1) / 2, \quad (2.5)$$

де m — кількість експертів; n — кількість об'єктів експертизи.

Для перевірки значущості коефіцієнта конкордації використовувався χ^2 -критерій Пірсона [90]. Якщо значення χ^2 розрахункового перевищує χ^2 табличне,

нульова гіпотеза відхиляється, тобто коефіцієнт конкордації слід визнати значущим, а оцінки експертів можна вважати узгодженими.

При визначенні узгодженості думок експертів приймався рівень надійності $P = 95\%$ (імовірність помилки 5% , тобто рівень значущості $p = 0,05$) [89].

У результаті проведеного опитування було виявлене відношення до необхідності впровадження мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita» в процес фізичного виховання школярів з вадами слуху.

2.1.5. Педагогічні методи дослідження. Педагогічна методологія зорієнтована на пізнання безпосередньої дійсності, зовнішніх зв'язків і відношень шляхів та способів пізнання педагогічної дійсності й умов педагогічної діяльності [67]. Організація та проведення нашого дослідження передбачала одночасне використання педагогічного спостереження, педагогічного експерименту і педагогічного тестування.

Педагогічне спостереження. Метод педагогічного спостереження, що представляє собою спосіб безпосереднього сприйняття педагогічних явищ, процесів у їхній дійсності та в динаміці природних умов, нами використовувався як вид тривалих, систематичних, відкритих й цілеспрямованих дій з метою фіксації та подальшої документальної реєстрації [66].

Нами було проведено педагогічне спостереження за проведенням практичних занять з дисципліни «фізична культура» для школярів з вадами слуху 7-8 класів та визначення рівня їх практичних умінь та навичок щодо здоров'яформуючої і здоров'язберігаючої діяльності, які відмічалися в спеціально розробленій анкеті. А також самооцінка практичних умінь школярами та оцінка результатів прояву практичних умінь та навичок школярів з вадами слуху до здоров'яформуючої діяльності вчителями з фізичної культури (Додаток 3).

Педагогічний експеримент. Згідно визначення спеціальної науково-методичної літератури педагогічний експеримент (лат. Experimentum – проба, досвід) – це комплексний дослідницький метод, суть якого полягає в дослідженні педагогічного явища у спеціально створених умовах навчально-виховного процесу [66].

У наших дослідженнях педагогічний експеримент був організований та проведений у якості констатувального і перетворювального.

Констатувальний експеримент проводився з метою отримання первинної інформації про: морфофункціональний стан, рівень фізичної працездатності, особливості психоемоційного стану, структуру та частоту захворюваності школярів з вадами слуху, рівень їх теоретичних знань і практичних умінь до здійснення здоров'яформуючої діяльності, а також ставлення до занять з фізичного виховання, мотиваційних пріоритетів та інтересів у виборі видів рухової активності. У констатувальному експерименті брали участь 72 школяра 13-15 років з вадами слуху (35 хлопців та 37 дівчат) спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів м. Києва (№ 6, 9, 18) та м. Біла Церква.

Перетворювальний педагогічний експеримент проводився з метою оцінки ефективності розробленої технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху, тривалість якого становила один навчальний рік. Практичною складовою запропонованої технології став модуль з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» та мультимедіа інформаційно-методична програма ««MotusVita». У перетворювальному експерименті брали участь 26 школярів з вадами слуху (14 хлопців та 12 дівчат) спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату м. Києва № 18. Оцінювалися показники фізичного та психоемоційного стану, фізичної працездатності, рівня захворюваності, рівня теоретичних знань та практичних умінь.

Педагогічне тестування. Як показав аналіз літературних та інформаційних джерел педагогічне тестування - це вид педагогічного діагностування, науково обґрунтована форма процесу вимірювання рівня теоретичних знань і практичних умінь та навичок, що базується на застосуванні спеціально підібраних та згрупованих у «батарею» педагогічних тестів [190].

У ході нашого дослідження педагогічне тестування проводилось безпосередньо під час навчального процесу на уроці фізичної культури і було спрямоване на визначення рівня фізичної підготовленості школярів з вадами слуху .

Рівень фізичної підготовленості школярів з вадами слуху отримано методом викопіювання даних, який оцінювався за контрольними вправами для школярів 13–15 років, згідно програми з дисципліни «Фізична культура» для 5–10 класів спеціальних закладів для дітей зі зниженим слухом (Додаток Л). Вивчено рівень розвитку таких фізичних якостей: сила (піднімання тулуба в сід за 1 хв.), швидкісно-силові якості (стрибок у довжину з місця, см), гнучкість (нахили тулуба вперед з положення сидячи, см) та результати спеціального тестування (ходьба до цілі з закритими очима, см; статична рівновага: із закритими та відкритими очима, с).

2.1.6. Метод індексів. Оцінка рівня фізичного розвитку дітей з вадами слуху проводилась шляхом розрахунку:

- масо-ростового індексу Кетле, $\text{г}\cdot\text{см}^{-1}$;
- силового індексу, % (бали);
- життєвого індексу, $\text{мл}\cdot\text{кг}^{-1}$ (бали);
- індексу Робінсона, ум. од. (бали).

Вимірювання довжини тіла проводили за допомогою антропометра Мартина, а маса тіла визначалася за допомогою електронних медичних ваг з точністю до 50 гр.

Для визначення стану ССС використовувалися два найбільш поширених показники оцінювання, такі як вимірювання частоти серцевих скорочень (ЧСС) і артеріального тиску (АТ).

Частота серцевих скорочень вимірювалася пальпаторно, пульс підраховувався за 15 секунд з подальшим перерахуванням на 1 хвилину [162].

Для виміру артеріального тиску використовувався аускультативний (слуховий) метод, який здійснювався за допомогою тонометра Н. С. Короткова. Визначалися показники систолічного артеріального тиску [168].

Функціональний стан дихальної системи вивчали шляхом визначення життєвої ємності легенів за допомогою сухого портативного спірометра СПП за загальноприйнятою методикою [162]. Обстежуваний спочатку робить 2–3 вільних пробних вдиху і видиху, потім робить максимальний вдих, бере

мундштук у рот, щільно обхопивши його губами і одночасно затиснувши ніс пальцями вільної руки, робить спокійний, плавний, максимально можливий видих протягом приблизно 5–ти секунд. Процедуру повторюють тричі з інтервалом у півхвилини. Реєструють найкращу спробу.

Для визначення сили м'язів – згиначів кисті використовували кистьову динамометрію. Береться в руку динамометр, циферблатом всередину, відводиться рука в сторону на рівні плеча і максимально стискається динамометр. Проводиться по два-три виміри на кожній руці, фіксується кращий результат [162].

Масо-ростовий індекс Кетле розраховувався згідно формули:

$$IK = MT / Z, \quad (2.6)$$

де, ІК – індекс Кетле, $г \cdot см^{-1}$;

MT – маса тіла, г;

Z – зріст стоячи, см.

Оцінка масо-ростового індексу Кетле виконувалась відповідно до шкали запропонованої ВООЗ, наведеної у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Шкала оцінки масо-ростового індексу Кетле, $г \cdot см^{-1}$ [302]

№	Рівень	Значення індексу Кетле
I	Високий	≥ 360
II	Вище середнього	315,1-360,0
III	Середній	265,1-315,0
IV	Нижче середнього	220,1-265,0
V	Низький	≤ 220

Силовий індекс визначався за формулою:

$$CI = CK / MT, \quad (2.7)$$

де CI – силовий індекс, %;

CK – сила кисті, кг;

MT – маса тіла, кг.

Оцінювався результат силового індексу за таблицею 2.2.

Таблиця 2.2

Оцінка результатів силового індексу, % [274]

№	Рівень	Значення силового індексу	
		хлопчики	дівчата
1.	Низький	< 45	< 40
2.	Нижче середнього	46-50	41-45
3.	Середній	51-60	46-50
4.	Вище середнього	61-65	51-55
5.	Високий	> 66	> 56

Життєвий індекс визначався за формулою:

$$ЖІ = ЖЄЛ / МТ, \quad (2.8)$$

де, ЖІ – життєвий індекс, мл·кг⁻¹;

ЖЄЛ – життєва ємність легень, мл;

МТ – маса тіла, кг.

Оцінювався результат життєвого індексу за таблицею 2.3.

Таблиця 2.3

Оцінка результатів життєвого індексу, мл·кг⁻¹[274]

№	Рівень	Значення життєвого індексу	
		хлопчики	дівчата
1	Низький	< 45	< 40
2	Нижче середнього	46-50	41-47
3	Середній	51-60	48-55
4	Вище середнього	61-69	56-65
5	Високий	> 70	> 66

Індекс Робінсона визначався за формулою:

$$ІР = ЧСС_{сп} * АТ_{сисг.} / 100, \quad (2.9)$$

де, ІР – Індекс Робінсона, ум.од.;

ЧСС_{сп} – частота серцевих скорочень у стані спокою, уд./хв.;

АТ_{сисг.} – систолічний артеріальний тиск, мм.рт.ст.

Оцінювався результат індексу Робінсона за таблицею 2.4.

Таблиця 2.4

Оцінка результатів індексу Робінсона, ум. од. [274]

№	Рівень	Значення індексу Робінсона	
		хлопчики	дівчата
1.	Низький	> 101	> 101
2.	Нижче середнього	91-100	91-100
3.	Середній	90-81	90-81
4.	Вище середнього	80-75	80-75
5.	Високий	< 74	< 74

2.1.7. Психолого-педагогічні методи. З метою визначення психоемоційного стану та вивчення напрямку поведінки учнів 7–8 класів з вадами слуху нами був використаний метод психологічної діагностики - діагностика вад особистісного розвитку (ДВОР) за З. М. Карпенко [173] (Додаток К), шляхом викопіювання даних з медичних карток школярів. Даний метод широко застосовується у педагогічній практиці серед дітей дошкільного віку під час перевірки готовності до переходу на навчання до загальноосвітнього закладу або під час щорічних контрольних перевідних перевірок.

Перед проведенням тесту ДВОР, досліджуваним роздаються листи, які містять 90 запитань стверджувального характеру. Якщо школярі з ними погоджуються, ставиться «+» не погоджуються «-».

Індивідуальний аналіз діагностики ДВОР проводиться шляхом підрахунку знаків + у кожній шкалі у бланку відповідей. Потім підраховується кількість плюсів у кожному стовпчику, що відповідають 9 зазначеним шкалам, і результати заносяться у нижчу порожню клітинку таблиці.

Інтерпретація результатів відбувається згідно з тестовими нормами (табл. 2.5).

Висновок про несприятливий варіант особистісного розвитку формулюється при отриманні результатів «вище середнього» не менше як за трьома шкалами (визначено шляхом статистичних досліджень – три перевищення є вищими за середнє).

Тестові норми діагностики вад особистісного розвитку

Шкали	Рівні						
	Низький	Нижче середнього	Середній	Вище середнього	Високий	Дуже високий	Надзвичайно високий
I. Тривожність	-	1-2	3-5	6-7	8-10	-	-
II. Імпульсивність	-	1-2	3-6	6	8-10	-	-
III. Агресивність	-	1	2-5	6-7	8-9	10	-
IV. Схильність до нечесної поведінки	-	0	1-4	5-6	7-8	9-10	-
V. Асоціальність	-	-	0-3	4	5-6	7	8-9
VI. Замкнутість	-	0	1-5	6-7	8-9	10	-
VII. Невпевненість	3	4-5	6-8	9-10	-	-	-
VIII. Екстернальність	-	1-2	3-6	7-8	9-10	-	-
IX. Естетична нечутливість	-	1-2	3-4	5-6	7	8	9-10

В своїх наукових працях професор О. В. Киричук [145], стверджує, що якщо спостерігається:

- перевищення за шкалами «тривожність», «імпульсивність», «агресивність», це свідчить про недостатній фізичний розвиток дитини;
- перевищення за шкалами «схильність до нечесної поведінки», «асоціальність» – про недостатній соціальний розвиток дитини;
- перевищення у шкалах «замкнутість», «невпевненість» – про відхилення у особистісному розвитку дитини;
- високі показники за шкалами «екстернальність» та «естетична нечутливість» – свідчать про негармонійний духовний розвиток дитини.

Для оцінки та визначення рівня психоемоційного стану школярів з вадами слуху нами також проводився кольоровий тест Люшера. Психологічний тест,

розроблений доктором Максом Люшером. Колірна діагностика Люшера дозволяє виміряти психофізіологічний стан людини, його стресостійкість, активність і комунікативні здібності. Тест Люшера дозволяє визначити причини психологічного стресу, який може призвести до появи фізіологічних симптомів.

На даний час існує два варіанти тесту Люшера: короткий і повний. У ході проведення наших досліджень був застосований короткий варіант із використанням набору (таблиця) з восьми кольорів: основні кольори: синій (1), зелений (2), червоний (3), жовтий (4), фіолетовий (5), коричневий (6), чорний (7), сірий (8) [173, 190].

Сама процедура тестування полягає в упорядкуванні кольорів випробуванням за ступенем їх суб'єктивної приємності. Інструкція передбачає прохання відволіктися від асоціацій, пов'язаних з модою, традиціями, загальноприйнятими смаків і намагатися обирати кольори, тільки виходячи зі свого особистого ставлення.

Після здійснення вибору картка відкладається й виконується наступний вибір. Так продовжується доти, доки не залишиться жодної картки. Основна увага експериментатора спрямована на вибір перших двох кольорів. Через 2–3 хвилини тест повторюється, для отримання достовірності результату [107].

2.1.8. Методи визначення рівня фізичної працездатності. Для визначення рівня фізичної працездатності школярів 7–8 класів були використані методика Гарвардського степ-тесту і функціональна проба Руф'є.

Методика проведення Гарвардського степ-тесту проводилася за полегшеною методикою залежно від віку і статі, згідно за рекомендаціями С. Б. Тихвинським, Я. Н. Бобко, 1991, і включала в себе здійснення сходжень на степ-сходинок висотою для підлітків (хлопців) – 45, для дівчат – 40 см протягом підлітки та дівчата – 4 хв. Частота підйому 30 сходжень на хвилину, яка регулювалась метрономом, настроєним на 120 ударів на 1 хв. На кожний удар метронома обстежуваний виконував один рух: 1 – одна нога на сходинку, 2 – друга нога, підняття на сходинку, 3 – спуск ноги, з якої починались сходження, 4 – приставляння другої ноги. Кожне сходження та опускання починалось весь час з однієї і тієї ж ноги.

Після закінчення проби обстежуваний сідав і відпочивав сидячи. У нього підраховували ЧСС за перші 30 с. 2, 3 та 4 хвилини відновного періоду. Відповідно до отриманих даних розраховували індекс гарвардського степ-тесту (ІГСТ) за формулою:

$$\text{ІГСТ} = \frac{t \times 100}{(f_1 + f_2 + f_3) \times 2} \quad (2.10)$$

де t – час сходження на сходинку у заданому темпі в секундах,
 f_1, f_2, f_3 – частота пульсу за перші 30 с відповідно на 2, 3 та 4 хвилині періоду відновлення.

Оцінка результатів Гарвардського степ-тесту проводилась відповідно до таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Оцінка результатів Гарвардського степ-тесту, ум. од. [247]

№	Рівень фізичної працездатності	Значення
1.	Низький	< 55
2.	Нижче середнього	56-64,9
3.	Середній	65-79,9
4.	Вище середнього	80-89,9
5.	Високий	>90

Проба Руф'є призначалася для оцінки працездатності серця при стандартному фізичному навантаженні і включала в себе порядок проведення обстеження за наступною методикою: перед пробою у обстежуваного в положенні сидячи підраховувався пульс за 15 с (P_1) після 5-хвилинного спокійного стану. Потім під рахунок випробуваній присідає 30 разів протягом 45 с. Відразу після присідань підраховувався пульс за перші 15 с (P_2) і останні 15 с (P_3) першої хвилини відновлення після встановленого фізичного навантаження.

За отриманими даними обчислювався Індекс Руф'є за формулою:

$$\text{Індекс Руф'є} = \frac{4 \cdot (P_1 + P_2 + P_3) - 200}{10}, \quad (2.11)$$

де, P1 –ЧСС за 15 с на останніх хвиликах відпочинку;

P2 – ЧСС за перші 15 с відпочинку після 30 присідань (за 45 с);

P3 – ЧСС за останні 15 с відпочинку після 30 присідань.

Оцінка результатів індексу Руф'є проводилась відповідно до таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

**Оцінка результатів індексу Руф'є
після виконання навантаження, ум. од. [274]**

№	Рівень	Значення	
		хлопчики	дівчата
1.	Низький	> 14	> 14
2.	Нижче середнього	11-13	11-13
3.	Середній	6-10	6-10
4.	Вище середнього	4-5	4-5
5.	Високий	< 3	< 3

2.1.9. Методи математичної статистики. Аналіз отриманих у ході дисертаційного дослідження даних виконувався нами за допомогою наступних методів математичної статистики: вибіркового методу, описової статистики, параметричної і непараметричної статистики, методу експертних оцінок з визначенням коефіцієнта конкордації Кендалла (W) та χ^2 -критерія Пірсона для перевірки його значущості [90, 198]:

- для характеристики морфофункціональних показників, показників фізичної працездатності, прояву психоемоційного стану та рівня захворюваності та теоретичної підготовленості й практичної діяльності у напрямку власного здоров'я формування в ході проведення констатувального та претворювального експериментів нами використовувалась описова статистика: обчислення вибіркового середнього арифметичного значення – $\bar{x}$, стандартного відхилення - S ; помилки репрезентативності - m ;

- для перевірки гіпотези про відповідність вибірових показників нормальному закону розподілу під час аналізу даних учнів з вадами слуху як у ході здійснення констатувального, так і у ході перетворювального експерименту нами був застосований критерій Шапіро-Уїлкі;

• для визначення достовірності відмінностей статистичних оцінок вибірових показників школярів з вадами слуху в умовах констатувального експерименту, розподіл котрих відповідав нормальному закону, нами був застосований критерій Ст'юдента;

• для порівняння даних на стадії перетворювального експерименту нами був проведений порівняльний аналіз показників критеріїв ефективності та визначення статистичної достовірності відмінностей між вибіровими показниками, розподіл яких не відповідав закону нормального розподілу, нами застосовувалися непараметричні критерії: знаків (для зв'язаних вибірок) і критерій Манна–Уїтні (для незв'язаних вибірок) [89].

У ході здійснення математичного аналізу даних приймалася статистична надійність $P=95\%$ (вірогідність помилки 5% , тобто рівень значущості $p=0,05$); математична обробка проводилася на персональному комп'ютері IBM з процесором AMD з використанням програмних пакетів MS Excel XP, Statistica 6.0 (Statsoft, США).

2.2. Організація досліджень

Дослідження проводились на базі Національного університету фізичного виховання і спорту України, а також спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату для дітей зі зниженим слухом № 9 м. Києва, спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату для дітей зі зниженим слухом № 18 м. Києва, спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату для глухих дітей № 6 м. Києва та Білоцерківської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату для глухих дітей.

У дослідженнях брали участь 72 учня віком від 13 до 15 років з вадами слуху, які були розподілені за Міжнародною медичною класифікацією (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Контингент обстежених (n=72)

Вади слуху	13 років		14 років		15 років		Загальна кількість
	Хлопці	Дівчата	Хлопці	Дівчата	Хлопці	Дівчата	
Слабочуючі	13	15	8	10	14	12	72

Проведення дослідження здійснювалося у чотири етапи:

– перший етап (жовтень 2013 - серпень 2014 рр.) — аналіз сучасних літературних джерел вітчизняних і зарубіжних авторів, що дозволив оцінити загальний стан проблеми; встановити об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження; визначити програму досліджень; розробити анкети для соціологічного дослідження, здійснити опитування та узгодити терміни проведення дослідження.

– другий етап (вересень 2014 - серпень 2016 рр.) — організація та проведення констатувального експерименту для отримання нових теоретичних і експериментальних даних стосовно визначення рівня фізичного розвитку, фізичної працездатності та теоретичної підготовленості школярів з вадами слуху. У констатувальному експерименті взяли участь 72 школяра 13-15 років з вадами слуху (35 хлопців та 37 дівчат) спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів м. Києва (№ 6, 9, 18) та м. Біла Церква. Були визначені організаційно-педагогічні умови інтеграції сучасних методів навчання і нових форм рухової активності у процес фізичного виховання школярів з вадами слуху.

– третій етап (вересень 2016 - травень 2017 рр.) — наукове обґрунтування розробки та оцінки ефективності впровадження технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху. Проведено експертну оцінку серед вчителів фізичної культури спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів (16 осіб), та проведено перетворювальний педагогічний експеримент у якому взяли участь 26 школярів (14 хлопців та 12 дівчат) віком 15 років, які навчались у спеціальній загальноосвітній школі-інтернаті для дітей зі зниженим слухом № 18 м. Києва.

– четвертий етап (червень 2017 - вересень 2017 рр.) – завершальний етап перетворювального експерименту, математична обробка даних, формулювання висновків дисертаційного дослідження, розробка практичних рекомендацій, оформлення роботи та представлення її до апробації і офіційного захисту.

РОЗДІЛ 3

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОКАЗНИКІВ ФІЗИЧНОГО СТАНУ, РІВНЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ТА ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ШКОЛЯРІВ З ВАДАМИ СЛУХУ

3.1 Характеристика класифікацій вад слуху дітей середнього шкільного віку

Згідно з даними наукової літератури, типовими порушеннями у школярів з вадами слуху є дисгармонійність фізичного розвитку, затримка моторного та психічного розвитку, порушення мови, пам'яті, уваги, мислення, спілкування, порушення функцій вестибулярного апарату і порушень постави [83].

Поняття «вади слуху» використовується для всіх видів патології органу слуху, які умовно можна розділити на дві категорії: туговухість і глухота. Більшість порушень слуху пов'язана з погіршенням різних слухових функцій, серед яких слід зазначити наступні: зниження слухової чутливості, вибіркової і селективності слуху [199].

Проведена нами систематизація та аналіз даних медичних карток 72 школярів середнього шкільного віку з вадами слуху, які брали участь у нашому дослідженні, дали змогу розподілити даний контингент та охарактеризувати вади слуху за найбільш поширеними класифікаціями (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Розподіл школярів за вадами слуху, відповідно до встановлених педагогічних і медичних класифікацій (n=72)

Ступінь порушення слуху	Хлопці 13 років (n=13)	Дівчата 13 років (n=15)	Хлопці 14 років (n=8)	Дівчата 14 років (n=10)	Хлопці 15 років (n=14)	Дівчата 15 років (n=12)	Загальна кількість Обстежених (n=72)
За класифікацією Б.С. Преображенського							
легка	5	7	4	1	1	1	19

Продовження таблиці 3.1

помірна	4	6	----	3	3	2	18
значна	3	5	8	2	2	5	25
важка	3	2	2	1	---	2	10
За класифікацією Л.В.Неймана*							
1 ступінь	----	----	1	1	----	----	2
2 ступінь	6	4	6	5	4	1	16
3 ступінь	5	10	11	5	5	6	32
За Міжнародною медичною класифікацією							
1 ступінь	----	----	----	----	----	----	----
2 ступінь	4	5	7	6	4	1	17
3 ступінь	6	7	7	4	3	4	20
4 ступінь	1	2	4	1	2	2	12
глухі	----	----	----	----	----	----	----

* –за класифікацією Л. В. Неймана 1 ступінь зниження рівня слуху відповідає значенню 50 Дб, оскільки серед контингенту обстежених були школярі рівень порушення слуху, яких був до 50 Дб, тому вони і не ввійшли в загальну кількість осіб за даною класифікацією для слабочуючих осіб.

Відповідно до отриманих даних серед школярів з різним ступенем туговухості 5,50 % учнів мають зниження слуху нижче 40-60 Дб, тобто помірну ступінь порушення слуху. Проте проведені нами дослідження показали, що 4,20 % школярів, які навчаються у школі для глухих мають повну обґрунтовану необхідність навчатися у школі для слабочуючих дітей.

Таким чином, класифікація порушень слуху визначається характером ураження слухової функції і станом мови.

3.2 Оцінка рівня захворюваності школярів з вадами слуху

Наступним етапом констатувального експерименту стало дослідження характеру і специфіки захворюваності контингенту школярів з вадами слуху.

При вивченні захворюваності школярів з вадами слуху ми спирались на ряд показників:

- ✓ за видами захворюваності (дані звертань за медичною допомогою);
- ✓ первинна захворюваність (облік всіх захворювань, вперше виявлених серед досліджуваного числа школярів протягом року);

✓ загальна захворюваність (облік всіх захворювань, виявлених серед досліджуваного числа учнів протягом року); інфекційна захворюваність (спеціальний облік усіх гострих інфекційних захворювань, пов'язаних з необхідністю оперативного проведення протиепідемічних заходів); госпітальна захворюваність (облік всіх захворювань, лікування яких здійснювалося в стаціонарі); диспансерна захворюваність (співвідношення гострих і хронічних захворювань до загального їх числа);

✓ за структурою захворюваності (дані відповідно до Міжнародної класифікації хвороб Десятого перегляду (МКХ-10));

✓ за тимчасовою втратою працездатності (облік медичних довідок про тимчасове звільнення від занять) (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Характеристика видів захворюваності школярів з вадами слуху (n=72)

Група обстежених/ Вид захворюваності	Контингент (n=72)					
	13 років		14 років		15 років	
	Хлопці (n=13)	Дівчата (n=15)	Хлопці (n=8)	Дівчата (n=10)	Хлопці (n=14)	Дівчата (n=12)
Первинна захворюваність						
Загальна кількість випадків, абс. значення	2,00	1,00	3,00	2,00	4,00	2,00
Відносна кількість випадків, %	22,22	20,00	33,33	40,00	44,44	40,00
Загальна захворюваність						
Загальна кількість випадків, абс. значення	45,00	67,00	68,00	39,00	64,00	62,00
Інфекційна захворюваність						
Загальна кількість випадків, абс. значення	12,00	10,00	8,00	5,00	15,00	11,00
Відносна кількість випадків, %	34,29	38,46	22,86	19,23	42,86	42,31

Продовження табл. 3.2

Госпітальна захворюваність						
Загальна кількість випадків, абс. значення	2,00	2,00	1,00	1,00	0	2,00
Відносна кількість випадків, %	66,67	40,00	33,33	20,00	0	40,00
Диспансерна захворюваність (гострі захворювання)						
Загальна кількість випадків, абс. значення	17,00	13,00	9,00	5,00	15,00	14,00
Відносна кількість випадків, %	41,46	40,63	21,95	15,63	36,59	43,75
Диспансерна захворюваність (хронічні захворювання)						
Загальна кількість випадків, абс. значення	69,00	47,00	24,00	35,00	31,62	54,00
Відносна кількість випадків, %	50,74	34,56	17,65	25,74	31,62	39,71

Аналіз даних звертань за медичною допомогою школярів з вадами слуху дав змогу кількісно охарактеризувати види їх захворюваності. Отримані результати досліджень засвідчили відсутність динаміки змін показників захворюваності серед обстежених школярів з вадами слуху відповідно до вікової динаміки.

Встановлено, що за показником загальної захворюваності загальна кількість звернень як серед груп хлопців, так і серед груп дівчат була майже однаковою і становила 177 та 168 офіційно зареєстрованих випадків відповідно.

Слід зазначити, що за показником інфекційної захворюваності загальне число офіційних звернень серед всіх груп обстежених хлопців склало 35 випадків, а серед груп дівчат – 26 випадків. Кількість звернень, що закінчились госпіталізацією серед хлопців становила 3 випадки, при цьому жодного не було виявлено у групі школярів віком 15 років, та 5 випадків серед груп дівчат.

Огляд отриманих даних за показником диспансерної захворюваності показав, що загальна кількість зафіксованих звернень зі встановленим захворюванням гострої форми прояву у групах хлопців становила 41 випадок, у групах дівчат – 32 випадки. В свою чергу загальна сума звернень з хронічними захворюваннями серед груп хлопців і дівчат була однаковою - 136 випадків.

Наступним етапом у порівняльному аналізі даних захворюваності школярів з вадами слуху, стала характеристика структури їх захворюваності (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Характеристика структури захворюваності
школярів з вадами слуху (n=72)**

Група обстежених/ Класи захворювань за МКХ-10	Контингент (n=72)					
	13 років		14 років		15 років	
	Хлопці (n=13)	Дівчата (n=15)	Хлопці (n=8)	Дівчата (n=10)	Хлопці (n=14)	Дівчата (n=12)
Інфекційні та паразитарні хвороби						
Загальна кількість дітей	13,00	11,00	8,00	8,00	14,00	10,00
Відносна кількість випадків, %	100,00	73,33	100,00	80,00	100,00	83,33
Хвороби крові						
Загальна кількість дітей	2,00	0	0	0	0	0
Відносна кількість випадків, %	15,38	0	0	0	0	0
Хвороби ендокринної системи						
Загальна кількість дітей	2,00	1,00	1,00	2,00	0	2,00
Відносна кількість випадків, %	15,38	6,67	12,50	20,00	0	16,67

Продовження табл. 3.3

Психічні розлади						
Загальна кількість дітей	4,00	3,00	4,00	3,00	3,00	5,0
Відносна кількість випадків, %	30,77	20,00	50,00	30,00	21,43	41,67
Хвороби нервової системи						
Загальна кількість дітей	12,00	12,00	6,00	9,00	9,00	11,00
Відносна кількість випадків, %	92,31	80,00	75,00	90,00	64,29	91,67
Хвороби ока						
Загальна кількість дітей	6,00	7,00	6,00	7,00	7,00	9,00
Відносна кількість випадків, %	40,00	53,85	60,00	87,50	58,33	64,29
Хвороби системи кровообігу						
Загальна кількість дітей	0	1,00	0	1,00	0	1,00
Відносна кількість випадків, %	0	7,69	0	12,50	0	7,14
Хвороби шкіри						
Загальна кількість дітей	2,00	2,00	1,00	2,00	4,00	5,00
Відносна кількість випадків, %	13,33	15,38	10,00	25,00	33,33	35,71
Хвороби кістково-м'язової системи						
Загальна кількість дітей	10,00	11,00	8,00	7,00	11,00	13,00
Відносна кількість випадків, %	66,67	84,62	80,00	87,50	91,67	92,86
Хвороби сечостатевої сфери						
Загальна кількість дітей	1,00	1,00	1,00	2,00	0	0
Відносна кількість випадків, %	6,67	7,69	10,00	25,00	0	0

Так виявлено, що у структурі захворюваності учнів з вадами слуху, незалежно від віку та статі, перше місце за чисельністю школярів та відносною кількістю офіційно зареєстрованих випадків займають саме інфекційні та паразитарні хвороби, далі йдуть хвороби нервової системи та кістково-м'язової системи, значно виражені хвороби ока та психічні розлади.

Слід відмітити, що проведений аналіз структури захворюваності школярів з вадами слуху, виявив наявність сполученої патології – в середньому від чотирьох хронічних захворювань і двох гострих станів у одного школяра.

Завершальним етапом наших досліджень стала оцінка даних обліку медичних довідок про тимчасове звільнення від занять (табл. 3.4).

Результати досліджень показали, що загальна кількість закритих лікарняних листів обстежених школярів з вадами слуху склала 43 заповнених бланки (в середньому більше ніж кожен другий учень хоча б один раз протягом року оформляв лікарняний лист). З них 16 листів були оформлені для хлопців й 27 листів були закриті для дівчат.

При цьому співвідношення кількості закритих лікарняних бланків по кожній з груп обстежених учнів відносно їх загальної кількості відокремило групу хлопців 14 років, серед яких відсоток закритих лікарняних бланків був найбільший – 37,50 %.

Таблиця 3.4

Характеристика тимчасової втрати працездатності школярів з вадами слуху (n=72)

Група обстежених/ Показники тимчасової втрати працездатності	Контингент (n=72)					
	13 років		14 років		15 років	
	Хлопці (n=13)	Дівчата (n=15)	Хлопці (n=8)	Дівчата (n=10)	Хлопці (n=14)	Дівчата (n=12)
Кількість закритих лікарняних листів						
Загальна кількість дітей	5,00	10,00	6,00	8,00	5,00	9,00
Відносна кількість випадків, %	31,25	37,04	37,50	29,63	31,25	33,33

Продовження таблиці 3.5

Кількість днів, пропущених з причини хвороби						
Загальна кількість дітей	53,00	75,00	39,00	60,00	55,00	81,00
Відносна кількість випадків, %	36,05	34,72	26,53	27,78	37,41	37,50

Згідно кількості пропущених з причини хвороби днів зафіксовано загальне значення 363 дні (в середньому кожен учень, що оформлював лікарняний лист не відвідував заняття протягом 5 повних робочих днів).

Окремо слід зазначити, що серед обстежених школярів всіх представлених груп за показником кількості пропущених з причини хвороби днів найбільші значення були характерні саме для груп дівчат незалежно від їх вікової категорії.

3.3 Вивчення морфофункціонального стану школярів з вадами слуху

Особливості розвитку дітей з вадами слуху давно привертають увагу вітчизняних і зарубіжних фахівців, результати досліджень котрих доводять, що вади слуху порушують весь хід розвитку дитини [180, 237, 281, 287].

Відповідно до результатів наукових праць Л. С. Виготського, Т. А. Власової, Р. М. Боскіса, Ж. І. Шифа та інших [50, 54,238], порушення слуху, перш за все, позначаються на психіці школяра, своєрідності його спілкування з людьми і навколишнім предметним світом. Відсутність внутрішнього мовлення і словесного опосередкування обмежують обсяг зовнішньої інформації і завжди супроводжуються зниженням сприйняття, мислення, уваги, пам'яті, уяви і всієї пізнавальної діяльності в цілому, внаслідок чого, діти з порушенням слуху мають свої особливості фізичного розвитку, зокрема, значне відставання від стандартних показників вікових норм [69].

Отримані результати масо-ростових показників обстежених школярів з вадами слуху показали, що середні значення довжини і маси тіла дослідженого контингенту знаходились у межах норми (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

**Порівняльна характеристика індексних показників у
школярів з вадами слуху і вікових норм (n=72)**

Показник/ Норма	Контингент (n=72)					
	13 років		14 років		15 років	
	Хлопці (n=13)	Дівчата (n=15)	Хлопці (n=8)	Дівчата (n=10)	Хлопці (n=14)	Дівчата (n=12)
Довжина тіла, см						
Норма	149,8- 173,5	149,8- 173,5	149,8- 173,5	149,8- 173,5	149,8- 173,5	149,8- 173,5
Результат $\bar{x} \pm S$	163,70 $\pm$ 5,25	159,30 $\pm$ 4,33	168,30 $\pm$ 3,28	164,50 $\pm$ 5,07	173,10 $\pm$ 6,26	171,60 $\pm$ 4,08
Маса тіла, кг						
Норма	38,0- 62,8	38,0- 62,8	38,0- 62,8	38,0- 62,8	38,0- 62,8	38,0- 62,8
Результат $\bar{x} \pm S$	59,50 $\pm$ 4,43	57,70 $\pm$ 5,29	62,50 $\pm$ 5,30	60,50 $\pm$ 5,71	65,20 $\pm$ 3,47	67,20 $\pm$ 2,80

Примітка: * - $p < 0,05$ - порівняння значень норми з середніми значеннями груп дітей, що мають порушення слуху

Проте при порівнянні даних кожного школяра з встановленими віковими нормами і підрахунку відносної кількості дітей з нормою у кожній із представлених груп нами було виявлено, що найбільша кількість дітей, у яких довжина тіла відповідала нормі спостерігалась серед групи слабчуючих хлопців 13 років. В інших групах обстежених, кількість школярів з довжиною тіла, що відповідає нормі була у межах 45,00-58,00 %.

Слід зазначити, що майже в усіх групах обстежених дітей з вадами слуху серед школярів з відхиленнями від норми було більше саме учнів, у яких довжина тіла була нижче встановленої ВООЗ вікової норми.

Також слід відмітити, що за показником маси тіла відповідно до порівняння середніх значень школярів та школярок різних вікових категорій,

хлопці у віці 13 і 14 років домінували щодо отриманих даних дівчат. У групі 15 років дівчата за показником маси тіла переважили отримані результати групи хлопців даної вікової категорії.

Вивчення морфофункціонального стану досліджуваного контингенту школярів з вадами слуху дало змогу провести розрахунок значень наступних індексів: індекс Кетле, індекс Робінсона, життєвий індекс і силовий індекс, з подальшим порівнянням отриманих значень із встановленими значеннями норми (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

**Порівняльна характеристика індексних показників
школярів з вадами слуху і вікових норм (n=72)**

Показник/ Норма	Контенгент (n=72)					
	13 років		14 років		15 років	
	Хлопці (n=13)	Дівчата (n=15)	Хлопці (n=8)	Дівчата (n=10)	Хлопці (n=14)	Дівчата (n=12)
Індекс Кетле, г•см ⁻¹						
Норма **	220- 360	220- 360	220- 360	220- 360	220- 360	220- 360
Результат — ($\bar{x} \pm S$)	278,10 $\pm$ 1,90	309,50 $\pm$ 2,20	285,60 $\pm$ 2,30	315,60 $\pm$ 2,60	320,40 $\pm$ 2,10	328,40 $\pm$ 2,70
Індекс Робінсона, ум. од.						
Норма **	94- 69	94- 69	94- 69	94- 69	94- 69	94- 69
Результат — ($\bar{x} \pm S$)	85,10 $\pm$ 3,50	86,70 $\pm$ 5,60	87,50 $\pm$ 5,30	89,10 $\pm$ 4,10	92,30 $\pm$ 2,60	94,20 $\pm$ 2,80
Життєвий індекс, мл•кг ⁻¹						
Норма **	56- 66	47- 57	56- 66	47- 57	56- 66	47- 57
Результат — ($\bar{x} \pm S$)	36,20 $\pm$ 2,50*	27,10 $\pm$ 2,40	38,40 $\pm$ 1,60	27,60 $\pm$ 3,60	42,70 $\pm$ 3,50*	29,40 $\pm$ 1,60

Продовження таблиці 3.6

Силовий індекс, %						
Норма **	66- 81	51- 61	66- 81	51- 61	66- 81	51- 61
Результат ($\bar{x} \pm S$)	25,80 $\pm$ 4,80*	18,10 $\pm$ 6,90	27,40 $\pm$ 3,10	19,50 $\pm$ 8,10	30,30 $\pm$ 2,60*	19,70 $\pm$ 8,60

Примітка: * - $p < 0,05$ - порівняння значень норми з середніми значеннями груп дітей, що мають порушення слуху;

** – норма, яка встановлена Всесвітньою організацією охорони здоров'я для кожної вікової групи

При порівнянні отриманих даних кожного школяра з встановленими віковими нормами було виявлено, що за показником індексу Кетле у групах обстежених школярів віком 13-14 років отримані середні значення відповідають встановленій нормі. Проте слід зауважити, що середні значення індексу Кетле у групах хлопців та дівчат 15 років перевищували встановлені вікові норми.

Значення індексу Робінсона (подвійний добуток), що застосовується для характеристики стану киснево-транспортної системи організму, допомогли встановити відповідність отриманих середніх значень кожної групи при їх порівнянні з нормою. Проте необхідно зазначити, що у групах хлопців та дівчат віком 15 років середні значення індексу Робінсона наблизились до верхньої границі норми і свідчать про наявність негативних тенденцій до її перевищення.

У ході здійснення констатувального експерименту, нас також цікавили функціональний стан системи дихання і визначення показників сили м'язів долоні ведучої руки. Статистична обробка отриманих даних показала наявність достовірних розбіжностей між встановленими віковими нормами показників життєвого і силового індексів, і засвідчила значне відставання середніх значень для кожної групи обстежених учнів незалежно від вікової диференціації.

Огляд отриманих даних дав змогу провести розподіл школярів з вадами слуху за рівнями зазначених індексів і представити кількісне співвідношення чисельності учнів на кожному рівні у кожній групі обстежених.

Розподіл школярів з вадами слуху за показником індексу Кетле продемонстрував, що більшість учнів знаходиться на рівні нижче середнього та середньому рівні, при цьому в усіх групах дівчат розподіл школярок майже однаковий у відсотковому відношенні, хоча можливо виокремити групу дівчат 15 років, які мають високий рівень (16,67 %) (рис. 3.1).

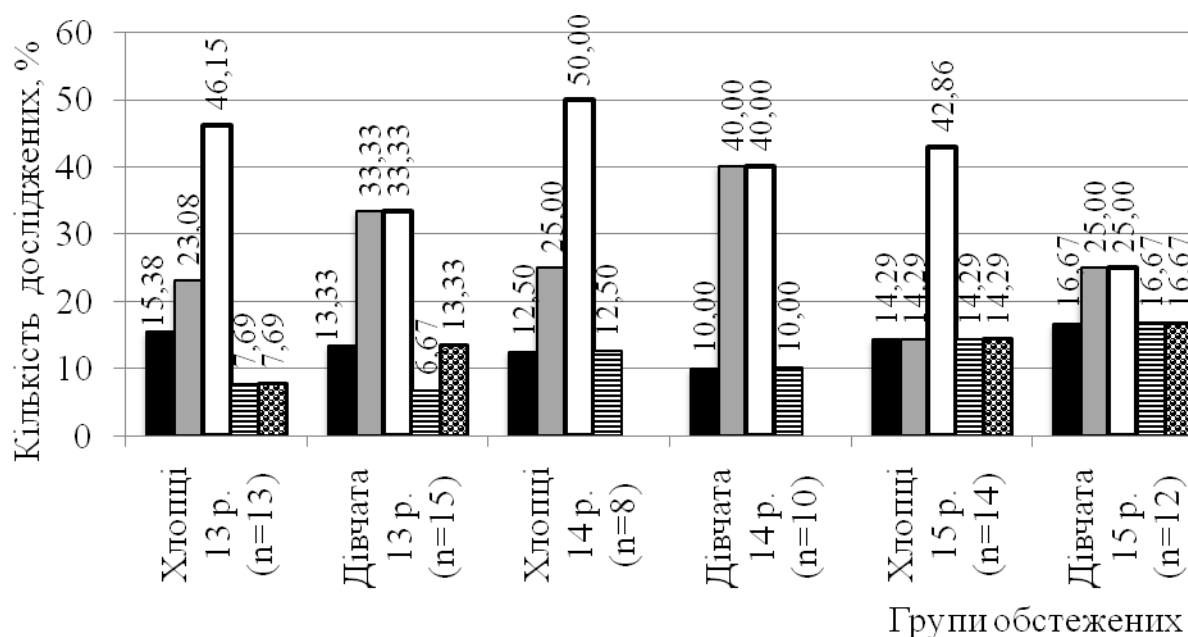

Рис. 3.1. Розподіл школярів з вадами слуху за показником індексу Кетле:

■ – низький рівень; ■ – рівень нижче середнього; □ – середній рівень;
 ▨ – рівень вище середнього; ▩ – високий рівень

Аналогічну ситуацію ми спостерігали під час вивчення розподілу школярів з вадами слуху за показником індексу Робінсона, де в середньому по кожній групі обстежених майже 57,25 % учнів знаходиться на середньому рівні, окрім групи дівчат 15 років з превалюючою кількістю школярок на рівні функціональних показників діяльності серцево-судинної системи на рівні нижче середнього (рис. 3.2).

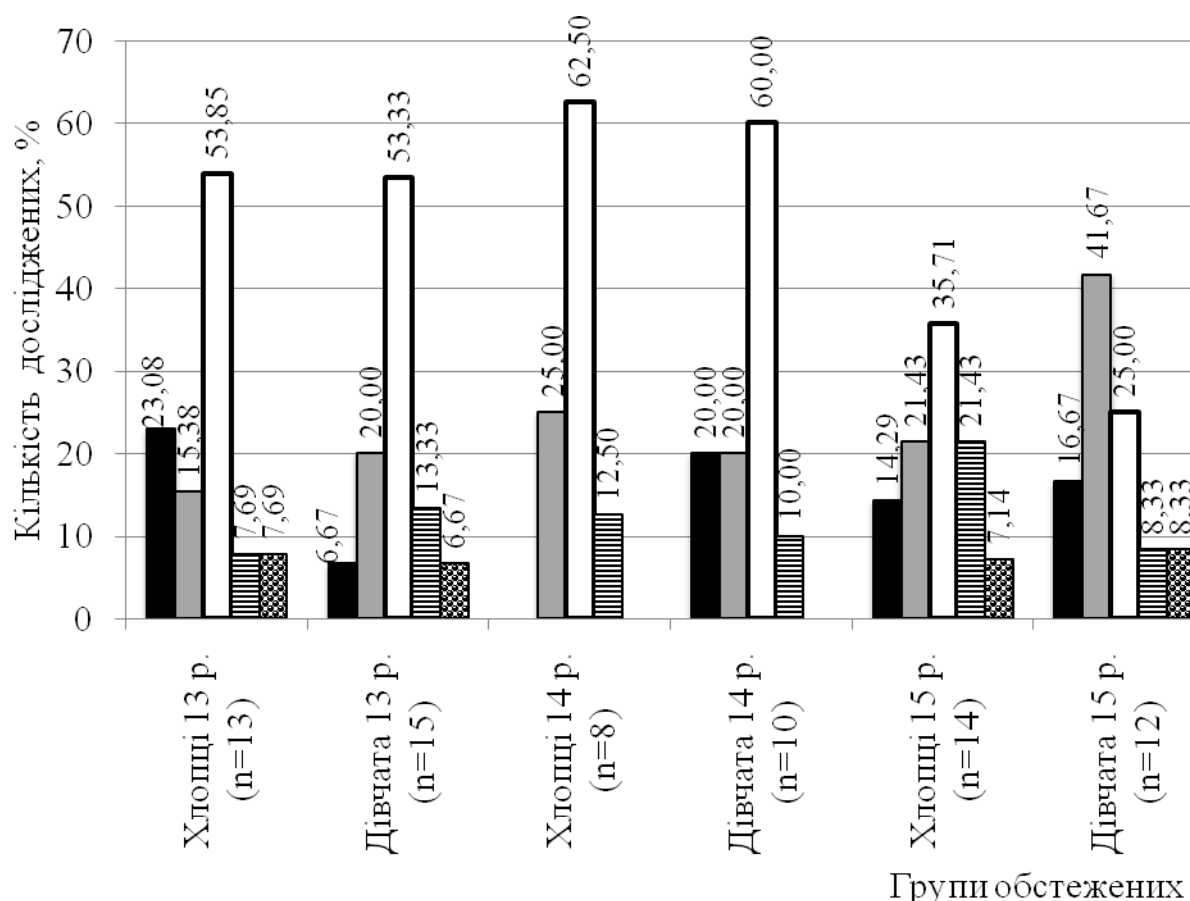

Рис. 3.2. Розподіл школярів з вадами слуху за показником індексу Робінсона:

– низький рівень;
  – рівень нижче середнього;
  – середній рівень;
  – рівень вище середнього;
  – високий рівень

Порівняльна характеристика середніх значень життєвого індексу школярів кожної обстеженої групи з визначеними значеннями встановлених рівнів для даного показника, зафіксувала гнітючу ситуацію, про що свідчить приналежність школярів лише до рівня нижче середнього і низького, а також повна відсутність учнів, яких би за результатами обстеження можливо було б віднести хоча би до середнього рівня чи рівня вище середнього, не стверджуючи про існування високого рівня (рис. 3.3).

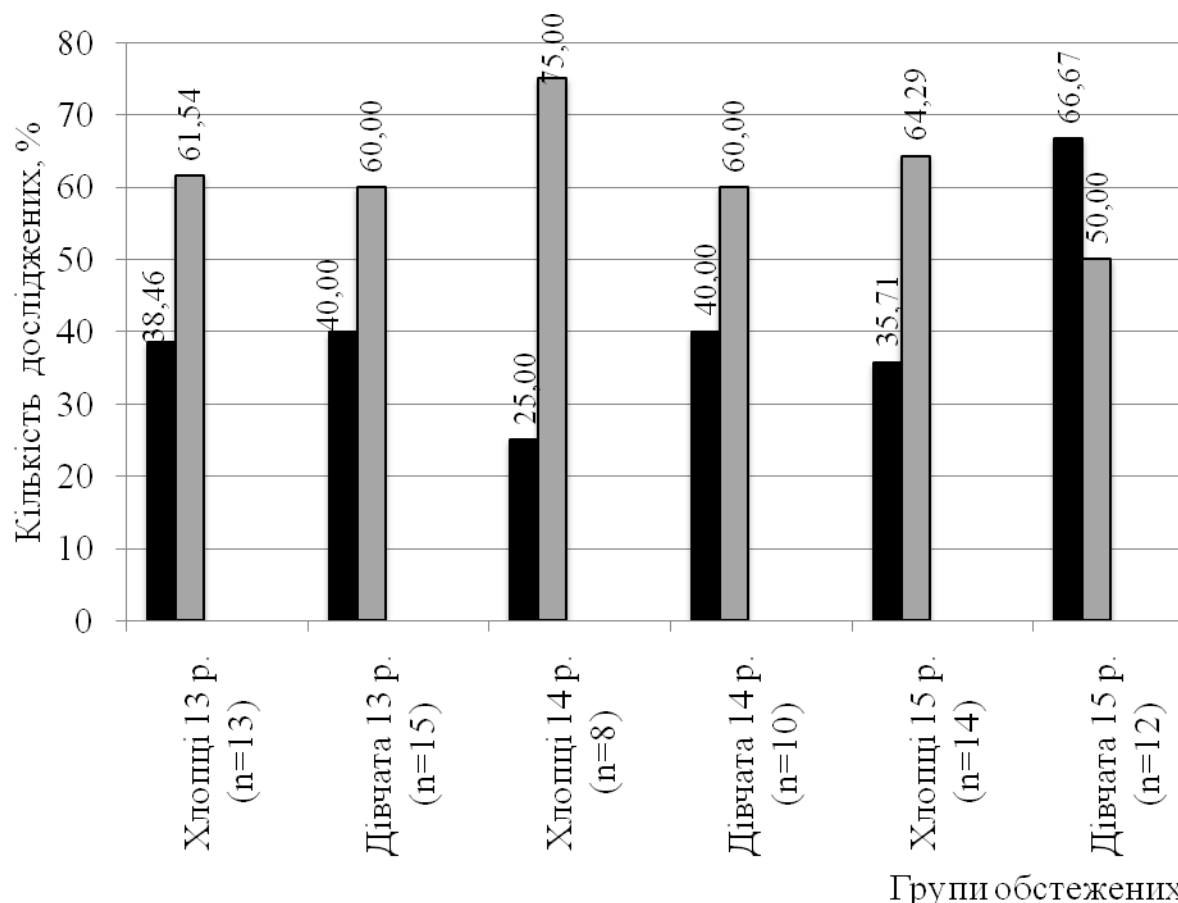

Рис. 3.3. Розподіл школярів з вадами слуху за показником життєвого індексу:

■ – низький рівень; ■ – рівень нижче середнього; □ – середній рівень;
 ▨ – рівень вище середнього; ▩ – високий рівень

Аналіз отриманих даних показав, що серед загального числа дітей, які прийняли участь у ході проведення констатувального експерименту, майже 49,00 % знаходяться на рівні нижче середнього за показником життєвого індексу, і 61,00 % - на низькому рівні.

Відсутність школярів на високому рівні, рівні вище середнього та середньому рівні прояву силового індексу була нами виявлена під час розподілу обстежуваного контингенту згідно отриманих даних прояву ними сили м'язів долоні ведучої руки. Переважна більшість учнів – 85,00 % із загального числа обстежених, незалежно від віку, потрапила на рівень нижче середнього і низький рівень прояву силового індексу (рис. 3.4).

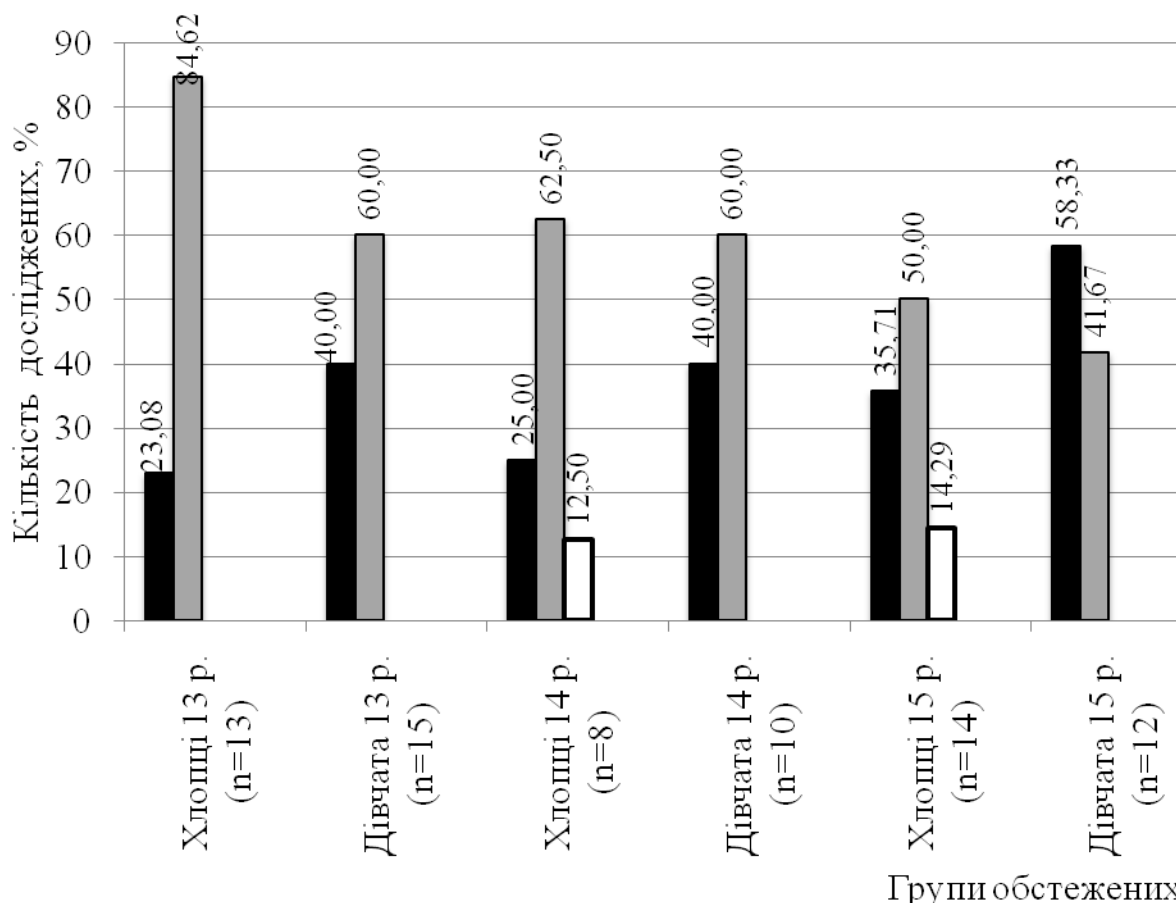

Рис. 3.4. Розподіл школярів з вадами слуху за показником силового індексу:

■ – низький рівень; ■ – рівень нижче середнього; □ – середній рівень;
 ▨ – рівень вище середнього; ▩ – високий рівень

Виключенням стали групи хлопців віком 14 і 15 років, серед яких 12,50 % і 14,29 % обстежених потрапили на середній рівень прояву силового індексу.

У підсумку, результати наших досліджень морфофункціонального стану школярів з вадами слуху засвідчили формування посередньої тенденції стосовно фізичного розвитку обстежуваного контингенту за даними індексу Кетле, й функціонального стану серцево-судинної системи за даними індексу Робінсона.

Одночасно нами були виявлені основні показники, негативні значення яких відображають головну проблематику процесу фізичного розвитку обстежених учнів з вадами слуху.

3.4 Визначення рівня фізичної працездатності школярів з вадами слуху

Наступним етапом у дослідженні показників фізичного стану школярів з вадами слуху стало визначення рівня прояву ними фізичної працездатності за допомогою варіації Гарвардського степ-тесту, що також дозволило оцінити нам рівень їх загальної витривалості.

Також з метою спостереження реакції організму дітей на фізичне навантаження, здійснення аналізу функціонального стану серцево-судинної системи та виявлення особливостей процесу відновлення після навантаження ми провели пробу Руф'є серед загального числа обстежених школярів і диференціювали отримані результати відповідно до визначених вікових і нозологічних груп (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Порівняльна характеристика рівня прояву фізичної працездатності і функціональної готовності школярів з вадами слуху і встановлених вікових норм (n=72)

Показник/ Норма	Контингент (n=72)					
	13 років		14 років		15 років	
	Хлопці (n=13)	Дівчата (n=15)	Хлопці (n=8)	Дівчата (n=10)	Хлопці (n=14)	Дівчата (n=12)
Гарвардський степ-тест						
Норма	< 55-низький рівень; 56-64,9- рівень нижче середнього; 65-79,9-середній рівень; 80-89,9-рівень вище середнього; >90-високий рівень					
Результат — ($\bar{x} \pm S$)	57,40 $\pm$ 5,10*	56,10 $\pm$ 3,90*	58,30 $\pm$ 7,30	59,20 $\pm$ 3,30	62,40 $\pm$ 4,70*	60,20 $\pm$ 5,80*
Проба Руф'є						
Норма	від 0,1 до 5 —« відмінно»; від 5,1 до 10 — «добре»; від 10,1 до 15 — «задовільно»; від 15,1 до 20 — «погано»					
Результат — ($\bar{x} \pm S$)	10,20 $\pm$ 0,90	12,60 $\pm$ 1,20	10,70 $\pm$ 1,10	14,90 $\pm$ 1,30	12,70 $\pm$ 1,10	15,30 $\pm$ 1,40

Продовження таблиці 3.7

Час відновлення після 30 присідань за 1 хв., хв.						
Норма	1,3- 0,6	1,3- 0,6	1,3- 0,6	1,3- 0,6	1,3- 0,6	1,3- 0,6
Результат $\bar{x} \pm S$	0,9 $\pm$ 0,90	1,4 $\pm$ 1,10	1,1 $\pm$ 0,90	1,5 $\pm$ 1,20	1,2 $\pm$ 1,10	1,5 $\pm$ 1,30

Примітка: * - $P < 0,05$ - порівняння значень норми з середніми значеннями груп школярів, що мають порушення слуху

Порівняльний аналіз отриманих даних показав, що рівень фізичної працездатності школярів з вадами слуху за результатами Гарвардського степ-тесту майже у всіх групах дорівнював рівню нижче середнього.

Дослідження функціонального стану серцево-судинної системи за показником серцевої діяльності відповідно результатам проби Руф'є продемонструвало, що жодна з груп обстежених школярів не відповідає нормі і отримали оцінку зазначеного показника «задовільно».

Реєстрація часу відновлення організму учнів з вадами слуху після виконання фізичного навантаження проби Руф'є дало змогу визначити відповідність даного показника нормі. Нами встановлено, що в кожній з обстежених груп хлопців час відновлення організму після фізичного навантаження не перевищував встановлену норму. Виключенням стали групи дівчат, де час відновлення організму школярок повністю виходив за встановлені параметри нормальних значень.

Розподіл школярів з вадами слуху за результатами Гарвардського степ-тесту продемонстрував, що більшість учнів має рівень фізичної працездатності нижче середнього – майже 49,80 % від загального числа школярів, які прийняли участь у обстеженні. Також слід відзначити той факт, що виключенням стали групи хлопців віком 13 років і дівчат віком 14 років, які мали рівень вище

середнього, і відсутність жодного школяра з високим рівнем фізичної працездатності (рис. 3.5).

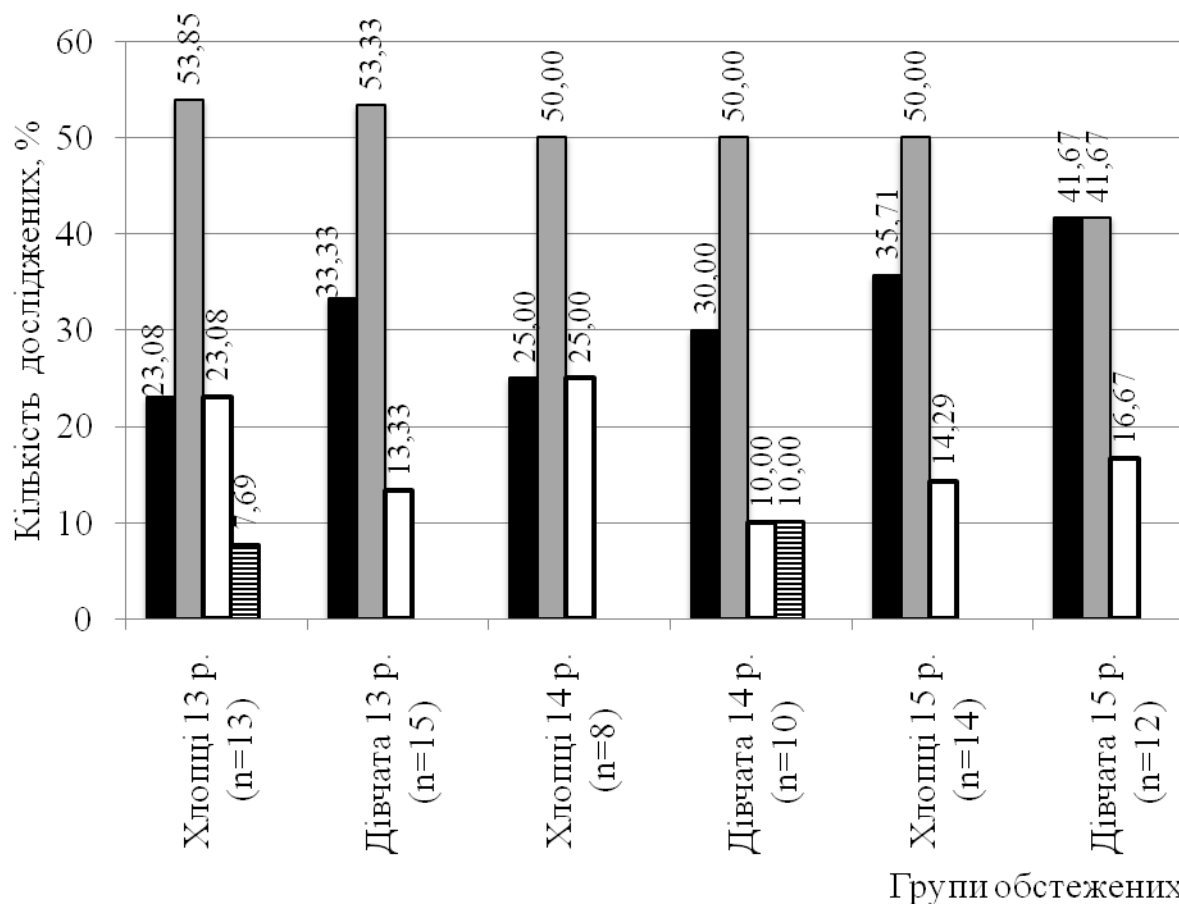

Рис. 3.5. Розподіл школярів з вадами слуху за рівнем їх фізичної працездатності згідно даних Гарвардського степ-тесту:

■ – низький рівень; ■ – рівень нижче середнього; □ – середній рівень;
 ▨ – рівень вище середнього; ▩ – високий рівень

Аналіз даних проби Руф'є показав, що серед загального числа дітей, які брали участь у ході проведення констатувального експерименту, лише один учень групи хлопців 13 років отримав оцінку показника серцевої діяльності - «відмінно» (рис. 3.6).

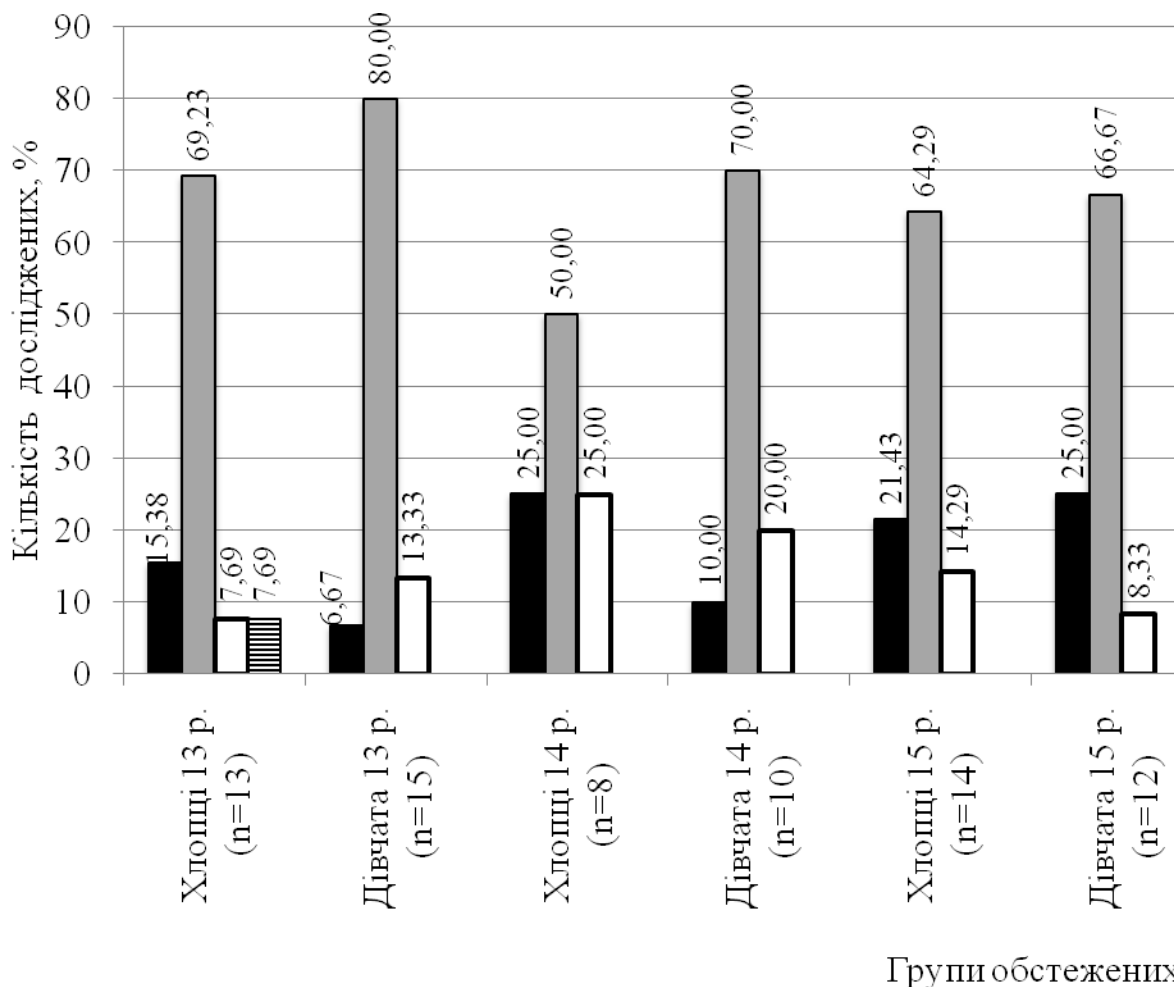

Рис. 3.6. Розподіл школярів з вадами слуху за оцінкою показника серцевої діяльності згідно даних проби Руф`є:

■ – «незадовільно»; ■ – «задовільно»; □ – «добре»; ▨ – «відмінно»

У переважній кількості школярів незалежно від віку показник серцевої діяльності за результатами проби Руф`є відповідав оцінці «задовільно» - майже 80,10 % учнів від загальної кількості обстежених.

Розподіл школярів за швидкістю відновлення їх організму після виконання фізичного навантаження показав, що лише 5,70 % учнів від загальної кількості обстежених школярів з вадами слуху мали високий рівень відновлення діяльності серцево-судинної системи (рис. 3.7).

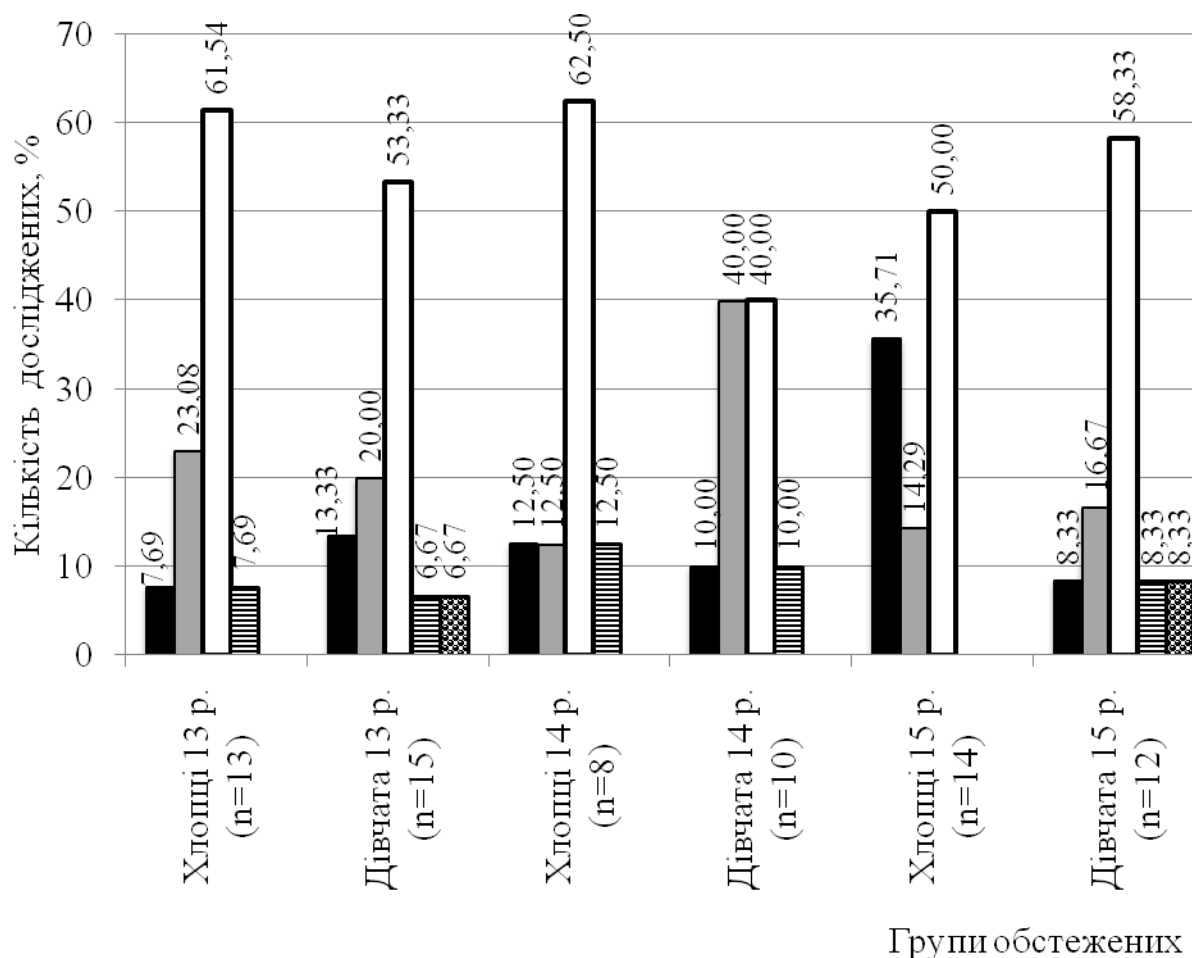

Рис. 3.7. Розподіл школярів з вадами слуху за показником часу відновлення після виконання навантаження проби Руф'є:

■ – низький рівень; ■ – рівень нижче середнього; □ – середній рівень;
 ▨ – рівень вище середнього; ▩ – високий рівень

Отримані дані також засвідчили, що майже чверть (25,30 %) обстеженого контингенту дітей з вадами слуху мали швидкість відновлення серцево-судинної системи після стандартного навантаження на рівні нижче середнього. Лише у групах дівчат віком 13 і 15 років були зареєстровані значення, що відповідали високому рівню відновлення організму після виконання проби Руф'є, але чисельність школярок нажаль була мінімальною – по одній дівчині у кожній групі.

Під час дослідження результатів тестування фізичних якостей нами було встановлено, що прояв сили м'язів тулуба і спини та швидкісно-силових якостей як серед хлопців, так і серед дівчат віком 13-15 років був у межах середнього.

Вивчення рівня прояву гнучкості засвідчило наявність негативної тенденції до погіршення даної якості серед школярів з вадами слуху відповідно до їх вікової динаміки. Аналіз даних спеціального тестування показав, що рівень прояву просторової орієнтації та статичної рівноваги у школярів з вадами слуху знижується від середнього до початкового рівня з найгіршим результатом серед груп учнів віком 15 років.

Таблиця 3.8

**Порівняльна характеристика рівня фізичної підготовленості
(тестування фізичних якостей) дітей з вадами слуху (n=72)**

Показник/ Норма	Контенгент (n=72)					
	13 років		14 років		15 років	
	Хлопці (n=13)	Дівчата (n=15)	Хлопці (n=8)	Дівчата (n=10)	Хлопці (n=14)	Дівчата (n=12)
Сила, піднімання в сід за 1 хв, разів						
Рівні, бали, нормативи	Хлопці: 25 - початковий; 30 - середній; 35 - достатній; 37 - високий рівень			Дівчата 23 - початковий; 29 - середній; 33 - достатній; 36 - високий рівень		
Результат — ($\bar{x} \pm S$)	30,00± 5,09	25,00± 2,92	32,00± 4,01	28,00± 2,09	33,00± 4,21	31,00± 3,47
Швидкісно-силові якості, стрибок у довжину з місця, см						
Рівні, бали, нормативи	Хлопці: 155 - початковий; 175 - середній; 195 - достатній; 210 - високий рівень			Дівчата 130 - початковий; 155 - середній; 175 - достатній; 187 - високий рівень		
Результат — ($\bar{x} \pm S$)	181,50± 3,44*	156,30± 4,27*	188,20± 5,71	160,10± 3,42	193,40± 5,47*	163,20± 4,82*
Гнучкість, Нахили тулуба вперед з положення сидячи, см						
Рівні, бали, нормативи	Хлопці: 9 - початковий; 10 - середній; 12 - достатній; 16 - високий рівень			Дівчата 5 - початковий; 7 - середній; 8 - достатній; 10 - високий рівень		
Результат — ($\bar{x} \pm S$)	12,50± 0,62	9,50± 0,27	11,40± 0,75	8,40± 0,81	10,70± 1,49	7,30± 0,66

Примітка: * ($p < 0,05$) - порівняння значень норми з середніми значеннями груп дітей, що мають порушення слуху

Аналіз даних спеціального тестування засвідчив, що рівень прояву просторової орієнтації та статичної рівноваги у школярів з вадами слуху знижується від середнього до початкового рівня.

Таблиця 3.9

**Порівняльна характеристика рівня фізичної підготовленості
(спеціальне тестування) дітей з вадами слуху (n=72)**

Показник/ Норма	Контенгент (n=72)					
	13 років		14 років		15 років	
	Хлопці (n=13)	Дівчата (n=15)	Хлопці (n=8)	Дівчата (n=10)	Хлопці (n=14)	Дівчата (n=12)
Ходьба до цілі з закритими очима, см						
Рівні, бали, нормативи	Хлопці: 75 - початковий; 70 - середній; 65 - достатній; 60 - високий рівень			Дівчата 85 - початковий; 75 - середній; 70 - достатній; 65 - високий рівень		
Результат ($\bar{x} \pm S$)	68,40± 2,27	73,40± 2,69*	69,50± 3,48	75,20± 1,77	69,80± 2,73	78,30± 1,16*
Статична рівновага, із закритими очима, с						
Рівні, бали, нормативи	17 - початковий; 19 - середній; 21 - достатній; 22 - високий рівень					
Результат ($\bar{x} \pm S$)	18,20± 0,53	17,50± 0,84	18,40± 1,09	17,10± 0,55	17,00± 0,86	16,20± 1,17
Статична рівновага, із відкритими очима, с						
Рівні, бали, нормативи	25 - початковий; 29 - середній; 33 - достатній; 36 - високий рівень					
Результат ($\bar{x} \pm S$)	31,30± 2,28	29,60± 1,30	29,80± 1,42	28,50± 0,61	33,60± 1,02	27,40± 0,77

Примітка: * ($p < 0,05$) - порівняння значень норми з середніми значеннями груп дітей, що мають порушення слуху

3.5 Діагностика психоемоційного стану школярів з вадами слуху

Для визначення психоемоційного стану та вивчення напрямку поведінки школярів з вадами слуху проаналізовані результати проведення щорічної психологічної діагностики, а саме психолого-педагогічного тесту «Діагностика вад особистісного розвитку» (ДВОР) за З. М. Карпенко [173], після отримання попередньої згоди батьків, керівників закладів освіти для дітей з вадами слуху і самих учнів.

Статистична обробка отриманих персональних даних, їх диференціювання за віковими особливостями груп обстежених, виділення відсоткової кількості учнів відповідно до кожної шкали та рівня ДВОР, дало змогу провести детальну характеристику психоемоційного стану школярів з вадами слуху за наступними критеріями:

- отримання результатів «вище середнього» не менше як за трьома шкалами;
- перевищення отриманих значень за шкалами «тривожність», «імпульсивність», «агресивність»;
- перевищення отриманих результатів за шкалами «схильність до нечесної поведінки», «асоціальність»;
- перевищення результатів діагностики у шкалах «замкнутість», «невпевненість»;
- високі показники за шкалами «екстернальність» та «естетична нечутливість».

Висновок про несприятливий варіант особистісного розвитку обстежених школярів з вадами слуху сформовано на основі їх результатів, що перевищили рівень «вище середнього» не менше як за трьома шкалами. Як засвідчили дані у кожній з груп досліджуваного контингенту кількість дітей з даною характеристикою в середньому склала майже 73,00 % і вище, а у групах хлопців 13 і 15 років та дівчат 15 років – перевищила 80,00 % обстежених учнів (рис. 3.8).

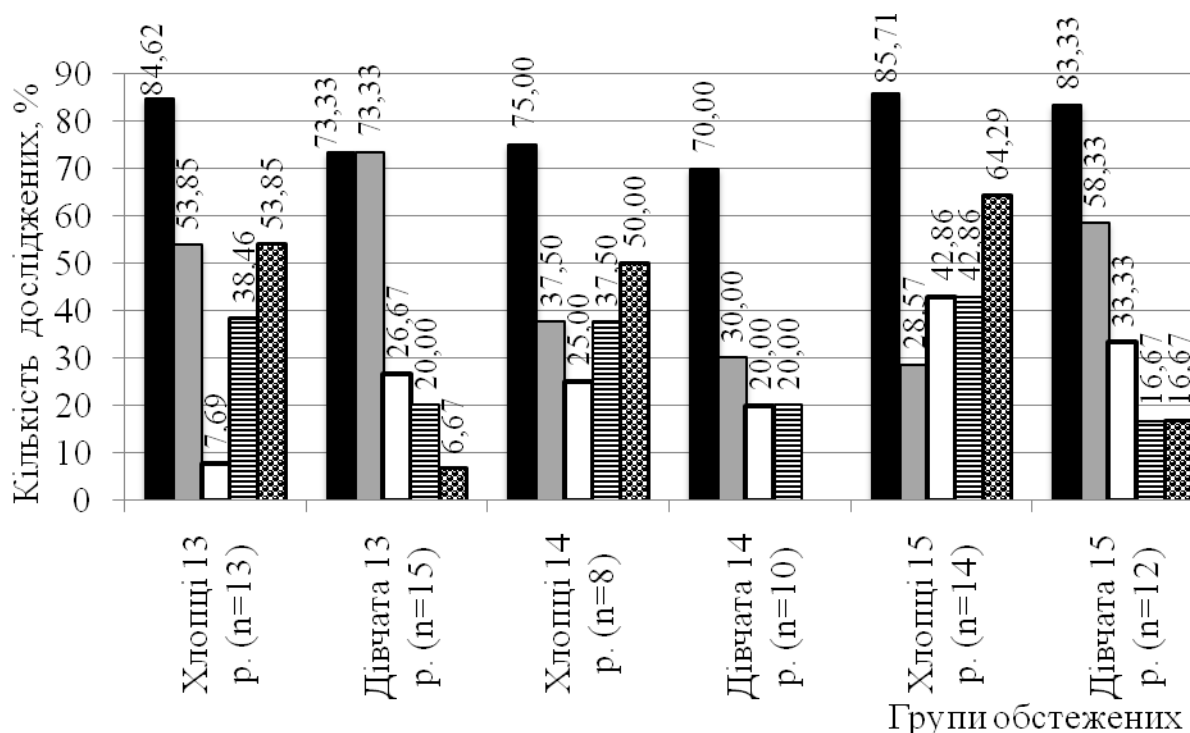

Рис. 3.8. Розподіл школярів з вадами слуху за основними критеріями ДВОР:

- – отримання результатів «вище середнього» не менше як за трьома шкалами;
- – перевищення отриманих значень за шкалами «тривожність», «імпульсивність», «агресивність»;
- – перевищення отриманих результатів за шкалами «схильність до нечесної поведінки», «асоціальність»;
- ▨ – перевищення результатів діагностики у шкалах «замкнутість», «невпевненість»;
- ▩ – високі показники за шкалами «екстернальність» та «естетична нечутливість»

Аналіз отриманих даних дозволив також виявити відсоток дітей, які згідно результатам ДВОР мають відхилення у фізичному розвитку. Перевищення середніх значень результатів діагностики за шкалами «тривожність», «імпульсивність», «агресивність», як стверджує професор О. В. Киричук, свідчать про недостатній фізичний розвиток дитини, і у кожній групі нами було виявлено від 28,57 % до 73,33 % учнів з даною характеристикою.

Також за умовами ДВОР перевищення встановлених значень середнього рівня результатів тестування дитини за шкалами «схильність до нечесної поведінки», «асоціальність» демонструє недостатній соціальний розвиток дитини. У ході проведення наших досліджень виявлено, що найменшу кількість дітей з даною характеристикою склали хлопці 13 років – 7,69 %. Найбільша кількість дітей з характеристикою недостатнього соціального розвитку встановлена серед хлопців 15 років – 42,86 % обстежених учнів кожної групи.

Перевищення середніх значень у шкалах «замкнутість», «невпевненість» за вимогами проведення ДВОР характеризує відхилення у особистісному розвитку дитини. Так виявлено, що найбільш виражена дана характеристика була серед груп хлопців незалежно від їх вікової категорії і становила в середньому 38,60 % від чисельності їх групи.

Також серед груп хлопців зафіксовані високі показники за шкалами «екстернальність» та «естетична нечутливість», що свідчать про негармонійний духовний розвиток дитини. Найпоширеніми високий відсоток був нами встановлено серед груп хлопців 13 і 15 років – 53,85 % і 64,29 % відповідно.

Додатково для оцінки психоемоційного стану представленого контингенту проведений восьмиколірний тест Люшера, в ході якого основна увага була спрямована на аналіз результатів вибору перших двох кольорів обстеженими учнями.

Виявлено, що під час проведення тесту Люшера в межах констатувального експерименту обстежені школярі у переважній більшості віддали перевагу допоміжним - темним кольорам (синій, фіолетовий, коричневий, сірий). У деяких групах дана тенденція спостерігалась більше ніж у 75,00 % обстежених учнів (рис. 3.9).

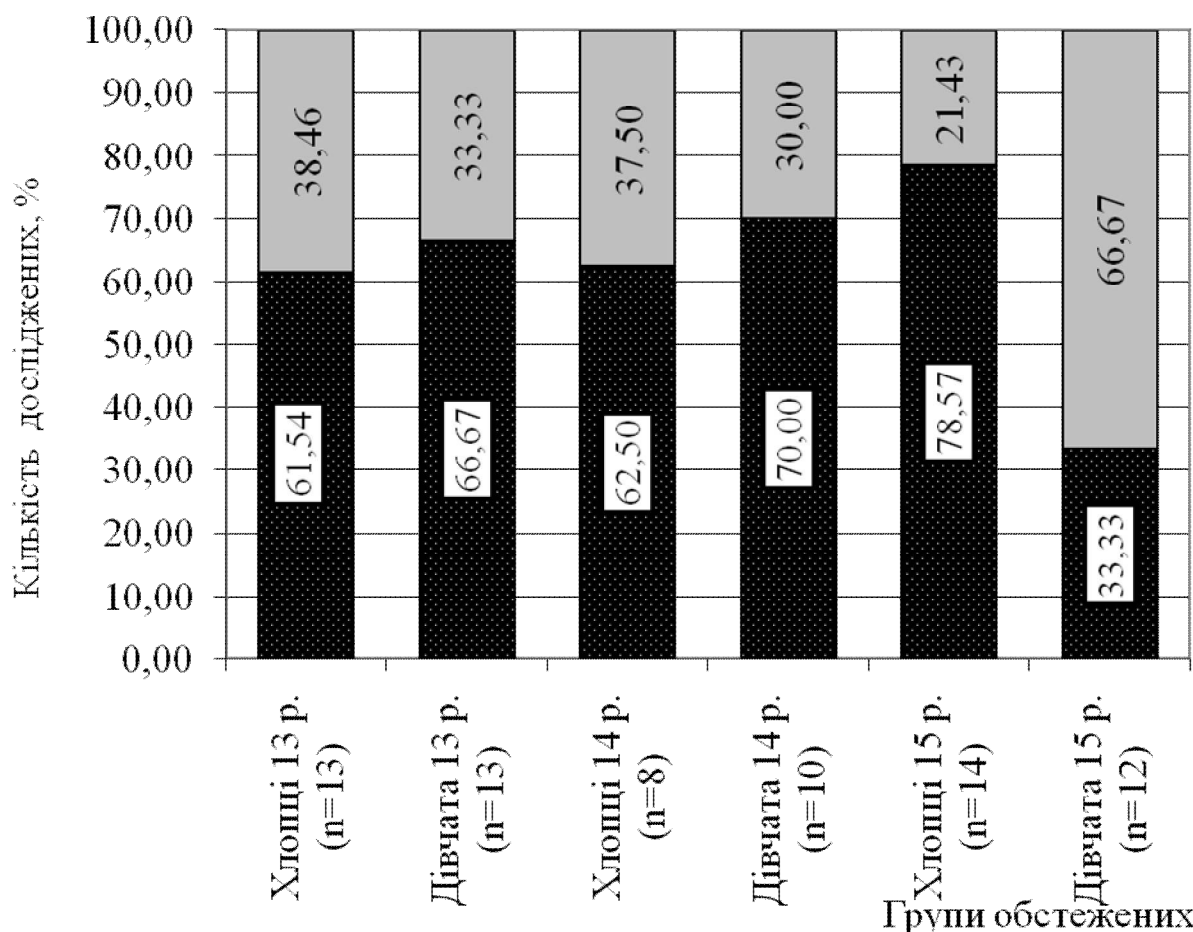

Рис. 3.9. Розподіл школярів з вадами слуху за результатами тесту Люшера:

■ – допоміжний колір; □ – основний колір

Вибір основних – яскравих кольорів серед обстеженого контингенту дітей спостерігався в середньому у 37,00 % школярів, а у групі дівчат 15 років навіть склав 66,67 %.

Проте у підсумку слід зазначити, що згідно інтерпретації тесту, запропонованої М. Люшером, вибір темних кольорів характеризується як прояв пасивності, замкненості, відмежування дитини від навколишнього світу: найчастіше це наслідок вад, які відчуває в собі вона.

З огляду на отримані результати можна стверджувати, що у обстежених учнів різної вікової і нозологічної групи переважає нервово напруження, невпевненість, занижена самооцінка, гостра нестача емоційних контактів, прагнення відчувати себе частиною колективу, ускладнена концентрація уваги.

Результати тесту продемонстрували, що у дітей з вадами слуху надання переваги темним кольорам свідчить у цілому про душевний неспокій, занепокоєння, дратівливість, вразливість. Також під час тестування виявлено, що учні були нестійкими психічно, а їхня думка дуже часто змінювалась.

3.6 Оцінка рівня теоретичних знань з фізичної культури та основ здорового способу життя школярів з вадами слуху

Аналіз результатів досліджень Н. М. Баймут, В. С. Косенка [29], Г. П. Богданова [43], Н. В. Ковальова [147], О. В. Андрєєва [11], показали, що існує відкрите питання про необхідність формування здорового способу життя дітей, підлітків та сучасної молоді. Фахівці стверджують, що особливо важливим останніми роками є зміна всього навчально-виховного процесу з таким розрахунком, щоб урок по будь-якому навчальному предмету був уроком, сприяючим не тільки інтелектуальному розвитку, але і збереженню фізичного і соматичного статусу дитини, щоб шкільні заняття не знижували, а підвищували адаптивність учнів і збільшували резерви їх здоров'я [10].

На думку О. А. Томенко [249], до проблеми формування теоретичних знань старшокласників належить комплекс вимог, що на теперешній час відсутній у системі фізичного виховання школяра, ще не осмислений педагогами і не увійшов до освітнього стандарту.

Як зазначає М. М. Саїнчук [228], формування знань з фізичної культури – неодмінна умова свідомого опанування рухових умінь і навичок учнів.

Н. В. Москаленко, О. О. Власюк, І. В. Степанова, О. В. Шиян [128] зазначають, що формуванню знань з фізичної культури у школярів сприятиме розробка відповідних програм і побудова навчального процесу так, щоб теоретичний матеріал засвоювався в процесі занять для підвищення мотивації до занять фізичними вправами, підвищення потреби в здоровому способі життя, а також сприяння вирішенню всіх завдань, які стоять перед процесом фізичного виховання в школі.

Спеціалістами були розроблені критерії оцінювання теоретико-методичної підготовленості учнів з фізичної культури, і запропоноване комплексне

оцінювання контролю навчальних досягнень учнів, яка містить також оцінювання теоретичної підготовки [165, 168].

Т. Ю Круцевич, О. В. Іщенко, В. П. Семененко [165], визнаючи позитивні сторони розроблених технологій оцінювання теоретико-методичних знань учнів з фізичної культури вказують, що очевидною є складність використання зазначених критеріїв у практичній діяльності вчителя фізичної культури, відсутність чіткої і достатньої обґрунтованості рівнів засвоєння знань, які відповідали б теорії їх формування.

Проте, за результатами проведеного нами аналізу наукових досліджень, слід наголосити на відсутності спроб дослідити рівень теоретичних знань з фізичної культури або основ здорового способу життя дітей з інвалідністю.

Встановлений факт явився підґрунтям для розробки системи опитування школярів з вадами слуху і проведення письмового моніторингу рівня їх теоретичних знань за окремими напрямками, що представляють собою змістові складові здоров'я кожної людини.

Запропонована нами система опитування включала 36 тестових запитань з 4 відповідями на вибір і лише однією вірною з них, яку школярі обирали письмово на заздалегідь підготовленому бланці анкети, за темами чотирьох представлених модулів протягом 60 хвилин у позаурочний час.

Питання модулів були взяті з навчальних предметів і згруповані відповідно до пройденого матеріалу школярами, оскільки розділи основи екології, першу медичну допомогу і медичний контроль було розглянуто в предметі основи здоров'я. Нами було сформовано по 9 запитання з кожного тематичного модуля – загалом 36 запитань різної складності відповідно до кожної вікової групи (рис. 3.10):

Встановлення і аналіз рівня теоретичної підготовленості школярів проводились за кожним модулем окремо, враховуючи кількість правильних відповідей. Додатково, згідно з шкалою оцінювання теоретичних знань, запропонованою Т. В. Антоною, і модифікованою Є. А. Захаріною та С. М. Футорним [118, 255], проведена оцінка сформованості рівня теоретичних знань школярів з вадами слуху за результатами сумарної кількості правильних

відповідей набраних під час письмового моніторингу за всі запитання, і виражалось у відсотках за наступною шкалою (табл. 3.8):

Рис. 3.10. Структура системи опитування школярів з вадами слуху для письмового моніторингу рівня їх теоретичних знань

Результати дослідження рівня теоретичних знань школярів з вадами слуху за темою модуля «Здоровий спосіб життя» показали, що серед всіх опитаних школярів, менше 15,00 % опитаних правильно відповіли на запитання високого рівня.

Таблиця 3.10

Шкала сформованості теоретичних знань в залежності від сумарної кількості балів до кількості максимально правильних відповідей [118, 255]

Рівень теоретичних знань	%
Початковий (низький)	до 34
Невпевнений або індиферентний (середній)	35–68
Достатній (високий)	вище 69

За результатами досліджень на середньому рівні опинились від 23,08 % до 41,67 % учнів. Решта опитаних школярів з вадами слуху зайняла низький рівень, де найбільш чисельною групою серед загальної кількості учнів стала група хлопців віком 13 років, а найменшою – дівчат 15 років (рис. 3.11).

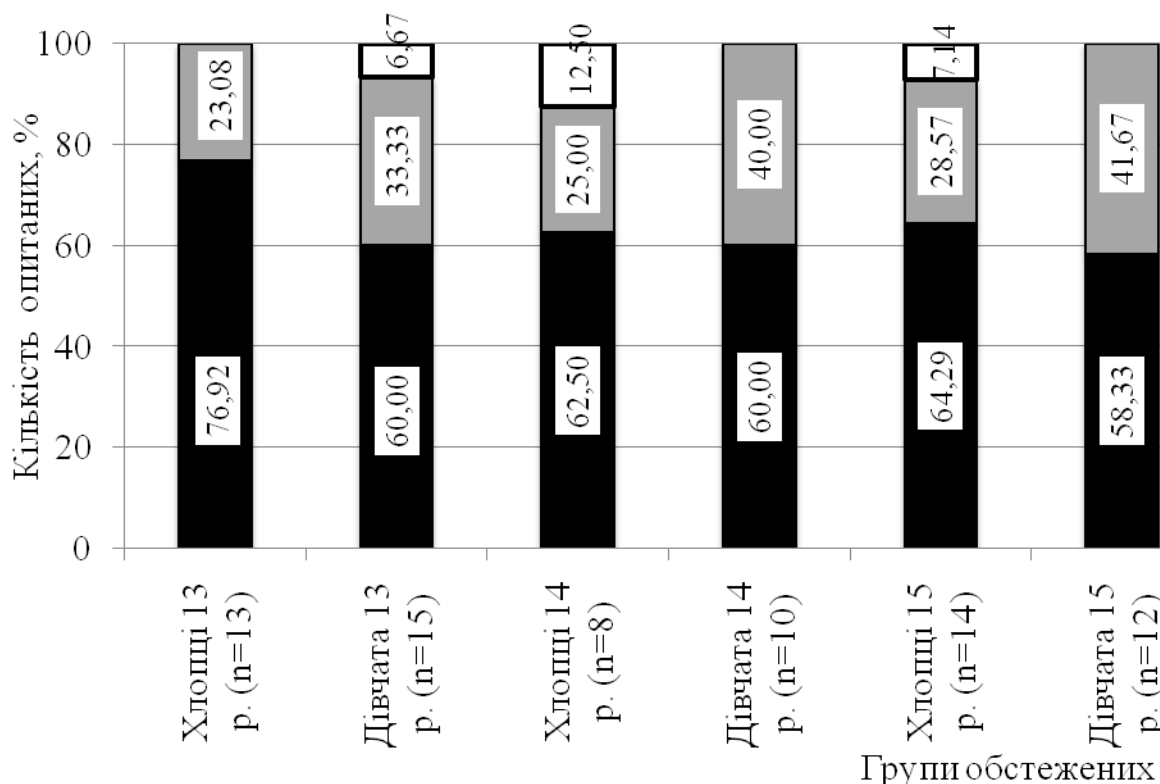

Рис. 3.11. Розподіл школярів з вадами слуху відповідно до отриманих правильних відповідей на запитання модуля «Здоровий спосіб життя»:

■ – низький рівень; ■ – середній рівень; □ – високий рівень

Моніторинг теоретичних знань школярів з вадами слуху за темою модуля «Фізична культура і організована рухова активність» продемонстрував, що на високому рівні знаходились від 7,69 % до 20,00 % опитаних учнів.

Середній рівень теоретичних знань склали від 30,00 % до 38,46 % учнів, а низький рівень продемонстрували майже 50,00 % учнів кожної групи обстежених (рис. 3.12).

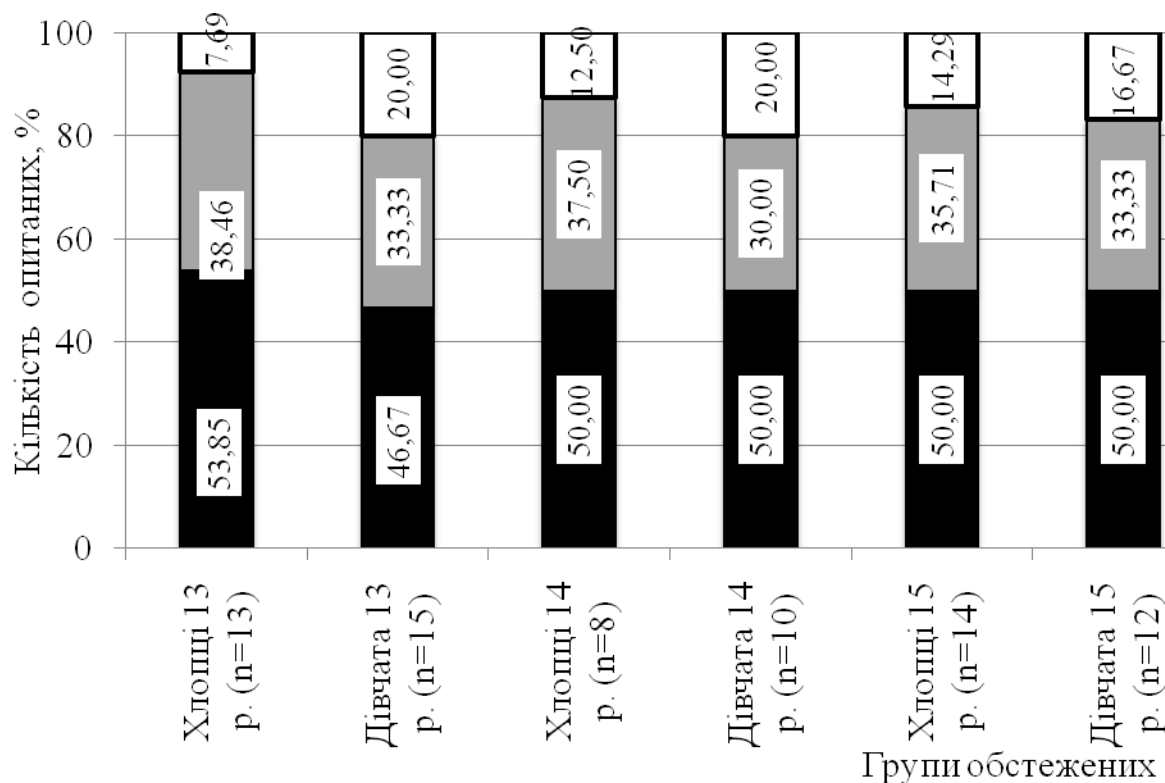

Рис. 3.12. Розподіл школярів з вадами слуху відповідно до отриманих правильних відповідей на запитання модуля «Фізична культура і організована рухова активність»:

■ – низький рівень; ■ – середній рівень; □ – високий рівень

Аналіз результатів опитування школярів з вадами слуху за темою модуля «Екологія навколишнього середовища» показав, що жоден з опитаних учнів не дав вірної відповіді на запитання високого рівня.

Кількість школярів, у яких спостерігається середній рівень теоретичних знань був в межах від 12,50 % до 25,00 % опитаних учнів. Низький рівень теоретичної підготовленості за чисельністю школярів нажаль мав наступні значення: від 75,00 % - дівчата віком 15 років, до 87,50 % - хлопці 14 років (рис. 3.13).

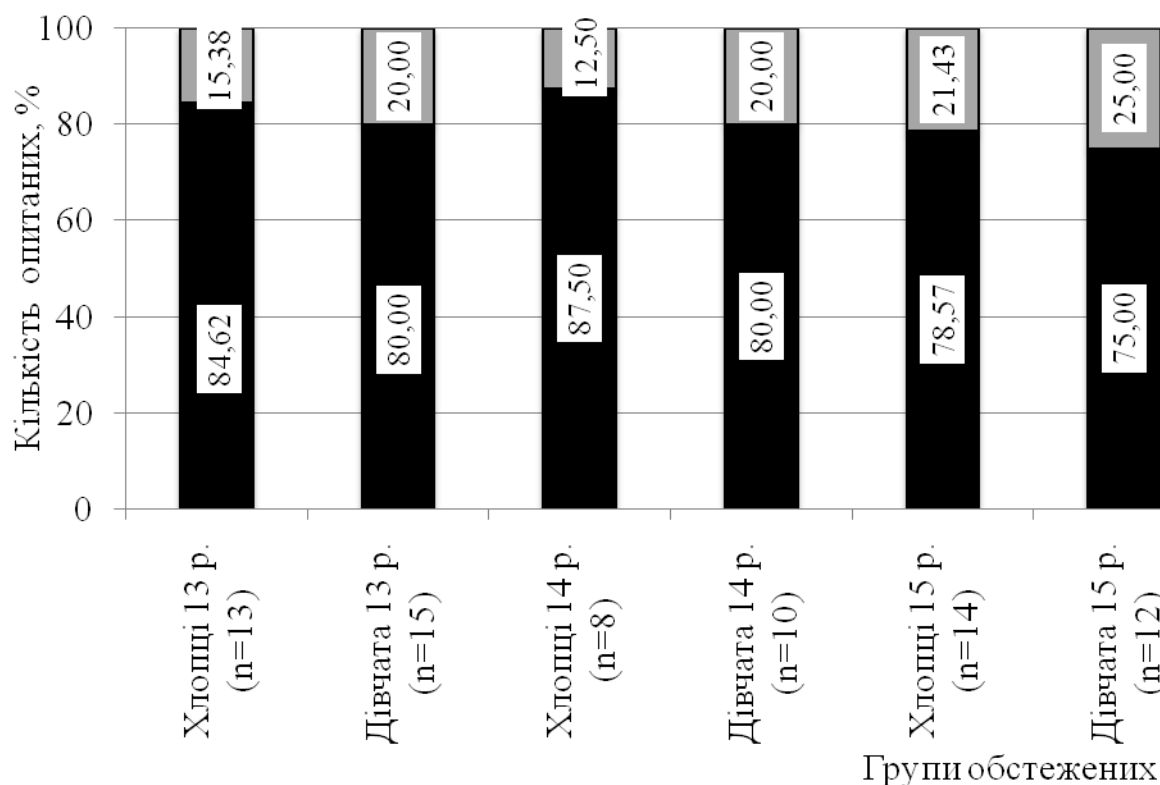

Рис. 3.13. Розподіл школярів з вадами слуху відповідно до отриманих правильних відповідей на запитання модуля «Екологія навколишнього середовища»:

■ – низький рівень; ■ – середній рівень; □ – високий рівень

Дослідження результатів опитування за темою модуля «Медичний контроль» також не виявило школярів з високим рівнем теоретичних знань, проте спостерігалась зміна співвідношення кількості учнів з середнім і низьким рівнем теоретичної підготовленості з більш оптимістичними їх числовими значеннями порівняно з попередніми даними.

Середній рівень теоретичних знань проявили від 14,29 % до 46,67 % школярів, низький рівень склали від 53,33 % слабчуючих дівчат віком 13 років до 85,71 % хлопців віком 15 років (рис. 3.14).

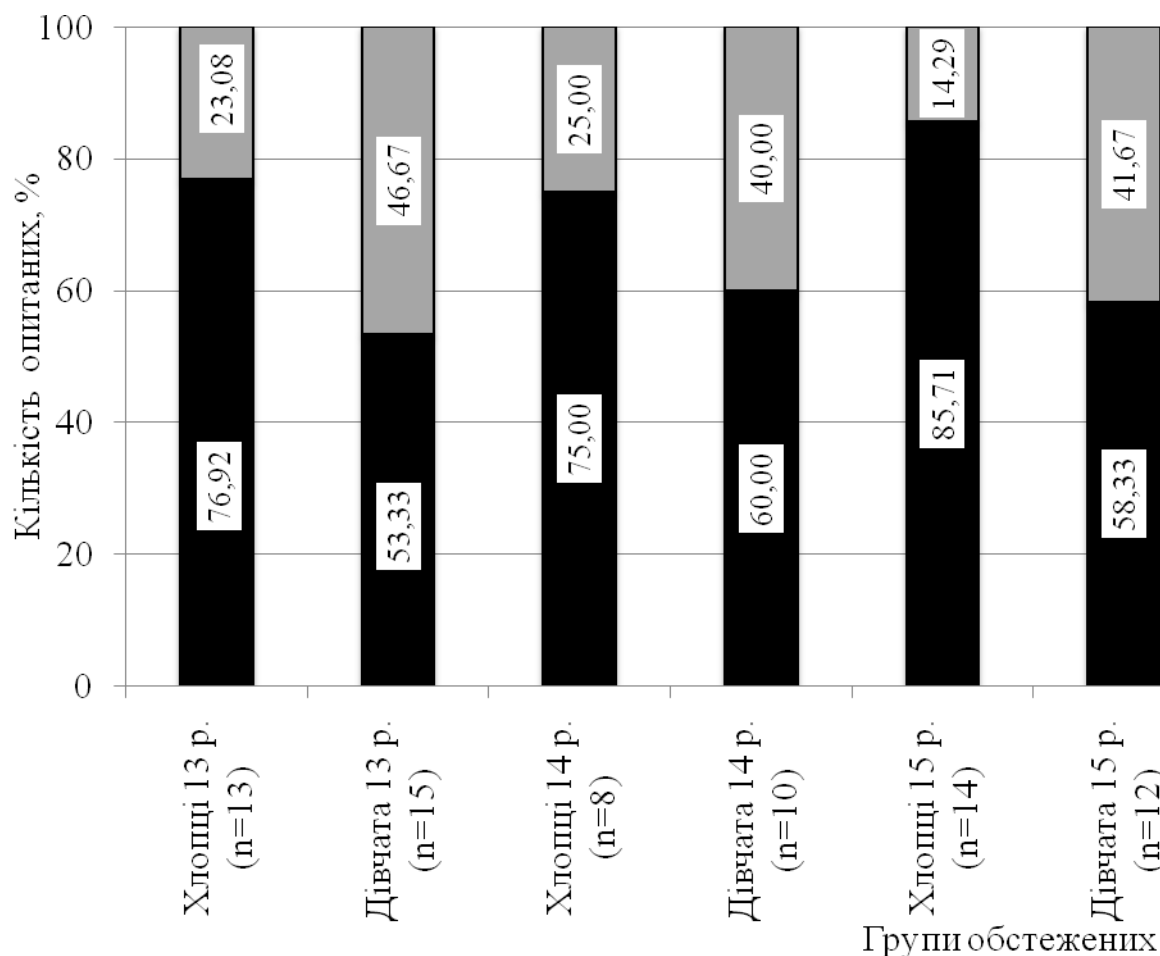

Рис. 3.14. Розподіл школярів з вадами слуху відповідно до отриманих правильних відповідей на запитання модуля «Медичний контроль»:

■ – низький рівень; ■ – середній рівень; □ – високий рівень

Порівняльна характеристика розрахованих середніх значень кількості умовних балів по кожній групі опитаних школярів з вадами слуху за темами чотирьох модулів показала, що їх теоретична підготовленість знаходиться у більшості груп на середньому рівні.

У кожній групі опитаних школярів середня кількість правильних відповідей по кожному модулю мала найвищі значення і дорівнювала середньому рівню теоретичних знань (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Порівняльна характеристика рівня теоретичних знань школярів з вадами слуху за темами чотирьох модулів, правильних відповідей ($\bar{x} \pm S$) (n=72)

Норма / Показник	Контингент досліджених (n=72)					
	13 років		14 років		15 років	
	Хлопці (n=13)	Дівчата (n=15)	Хлопці (n=8)	Дівчата (n=10)	Хлопці (n=14)	Дівчата (n=12)
Модуль «Здоровий спосіб життя»						
Норма	6,00 $\pm$ 2,45	5,80 $\pm$ 2,16	5,70 $\pm$ 1,68	6,20 $\pm$ 1,83	4,90 $\pm$ 2,37	5,20 $\pm$ 1,54
Показник	середній	середній	середній	середній	середній	середній
Модуль «Фізична культура і організована рухова активність»						
Норма	11,30 $\pm$ 2,68	9,70 $\pm$ 3,71	10,70 $\pm$ 3,96	9,40 $\pm$ 4,52	10,8,2 $\pm$ 6,18	11,00 $\pm$ 3,27
Показник	середній	середній	середній	середній	середній	середній
Модуль «Екологія навколишнього середовища»						
Норма	2,50 $\pm$ 0,66	5,60 $\pm$ 1,29	1,60 $\pm$ 0,22	5,20 $\pm$ 1,03	1,40 $\pm$ 0,48	6,20 $\pm$ 1,36
Показник	низький	середній	низький	середній	низький	середній
Модуль «Медичний контроль»						
Норма	7,80 $\pm$ 4,31	11,70 $\pm$ 4,64	8,60 $\pm$ 2,86	10,90 $\pm$ 2,41	8,30 $\pm$ 1,75	11,30 $\pm$ 3,92
Показник	середній	середній	середній	середній	середній	середній

Проте, лише за модулем «Екологія» саме групи хлопців опинились на низькому рівні, отримавши найнижчі середні значення кількості набраних умовних балів під час опитування, порівняно з іншими групами школярів.

Завершальним етапом наших досліджень стало визначення рівня сформованості теоретичних знань обстежених слабчующих школярів (рис. 3.15).

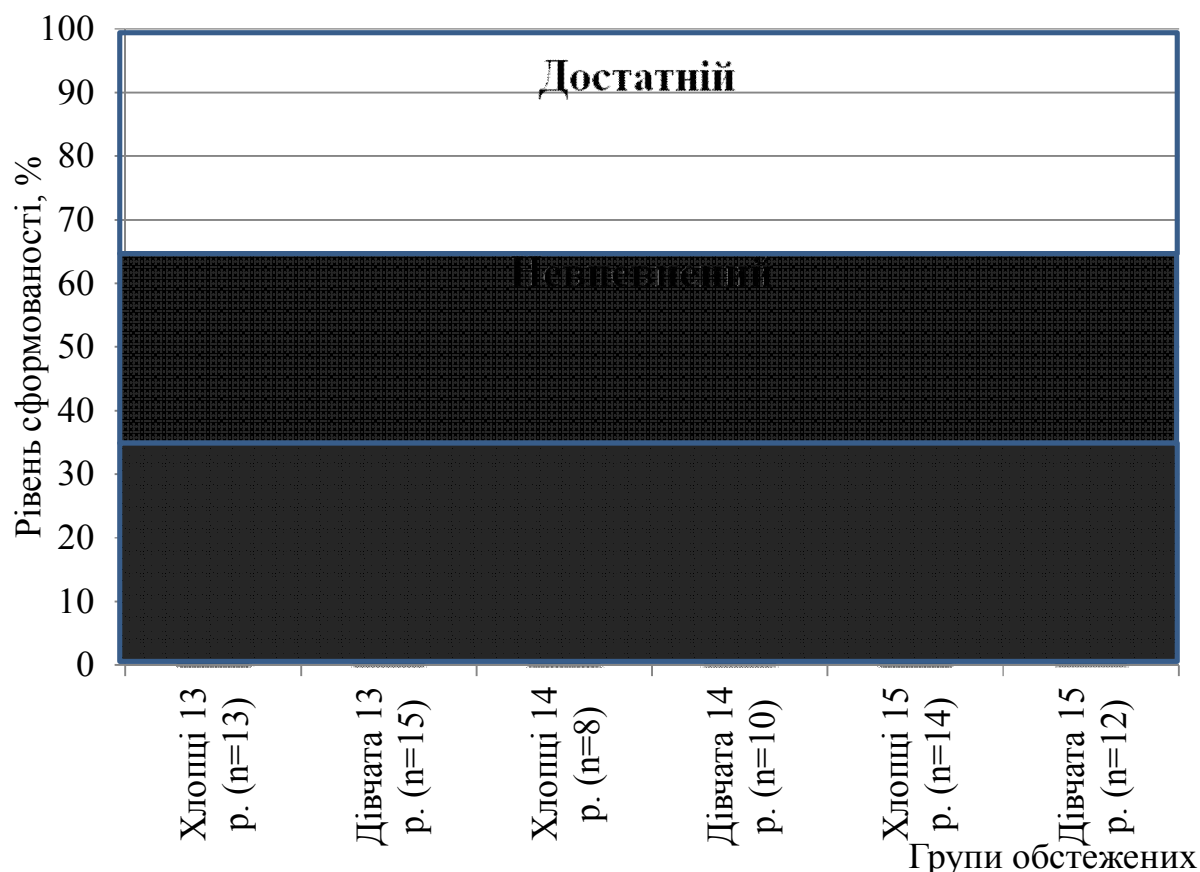

Рис. 3.15. Рівень сформованості теоретичних знань школярів з вадами слуху:

■ – початковий рівень; ■ – непевнений рівень; □ – достатній рівень

За умови врахування максимальної кількості правильних відповідей, які можливо було отримати, давши всі вірні відповіді на запитання запропонованого нами письмового моніторингу теоретичних знань учнів з вадами слуху, розрахували співвідношення суми балів по кожній групі опитаних школярів до кількості максимально правильних відповідей і оцінили отримане відсоткове значення за шкалою сформованості рівня теоретичних знань, що представлена у таблиці 3.10.

Отримані дані допомогли визначити найбільш обізнану, відносно готовності до здоров'яформуючої діяльності, групу школярів з вадами слуху, яку склали дівчата віком 15 років, а також групу учнів з найнижчим рівнем сформованості теоретичних знань – хлопці віком 15 років.

3.7 Аналіз рівня практичних умінь до здоров'яформуючої діяльності дітей середнього шкільного віку з вадами слуху

Проведені попередні дослідження з визначення рівня теоретичної підготовленості школярів з вадами слуху з метою оцінки потенційної їх здатності до підвищення мотивації стосовно здоров'яформування продемонстрували вузький спектр робіт за визначеною проблематикою.

Окремо слід відзначити, що у процесі здійснення власних досліджень ми не зустріли жодного свідчення про побудову дослідницької діяльності науковців сучасності для встановлення обґрунтованих фактів за даним питанням.

Отримані дані окреслили перспективу подальших наших досліджень для визначення рівня умінь підлітків щодо можливості застосування отриманих теоретичних знань у практичній фізкультурно-оздоровчої та здоров'яформуючій діяльності.

Нами було проведено трьохвекторне дослідження рівня прояву практичних умінь та навичок школярів з вадами слуху до самостійного здоров'яформування (рис. 3.16).

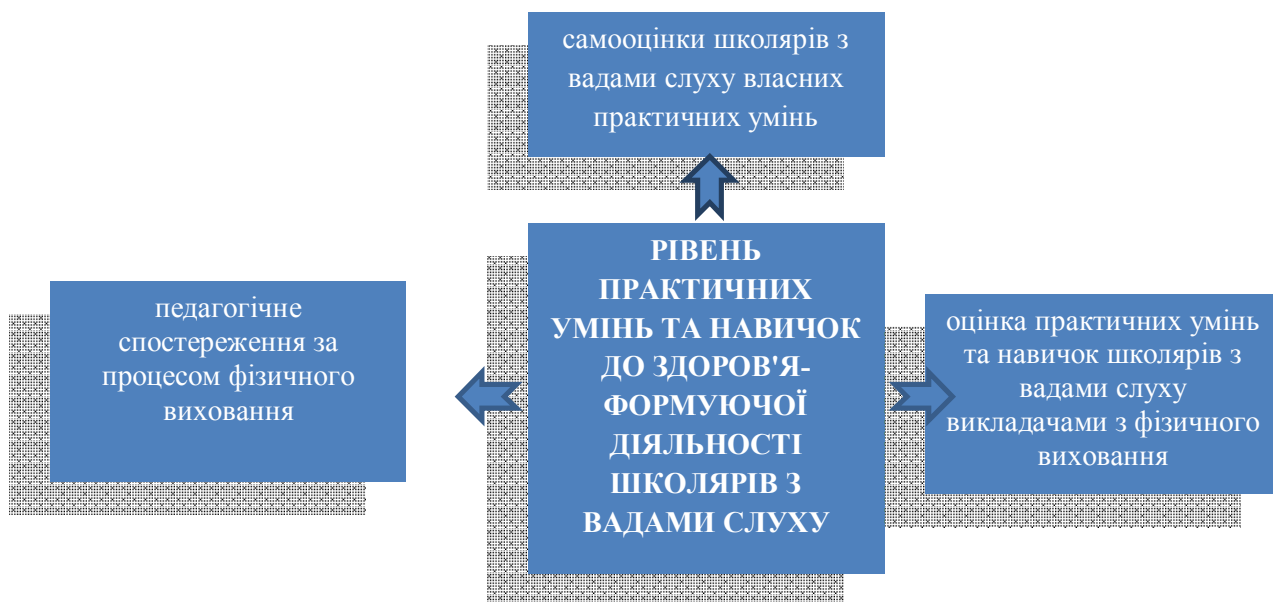

Рис. 3.16. Спрямування досліджень рівня прояву практичних умінь та навичок школярів з вадами слуху до здоров'яформуючої діяльності

Перший вектор включав в себе вивчення самооцінки школярів з вадами слуху власних практичних умінь щодо здоров'яформуючої діяльності.

Другим вектором досліджень стала оцінка практичних умінь та навичок школярів з вадами слуху викладачами з фізичного виховання.

Третій вектор об'єднав результати педагогічних спостережень за процесом фізичного виховання школярів з вадами слуху.

Дослідження практичних умінь та навичок школярів з вадами слуху за першим вектором включило проведення анкетного опитування за методикою, запропонованою Т. В. Антоною і модифікованою Е. А. Захаріною та С. М. Футорним [118, 255] для виявлення загального рівня сформованості умінь школярів виконувати практичні завдання зі здоров'яформуючої діяльності.

Кожне питання оцінювалось окремо і мало свій максимальний бал, сумарна оцінка визначалась як виражене у відсотках відношення суми набраних учнем балів до суми максимальних балів за всі питання в цілому (табл. 3.12).

Таблиця 3.12

Шкала сформованості практичних умінь та навичок

Рівень сформованості практичних умінь та навичок		%
Початковий	Незнання багатьох питань, пов'язаних зі здійсненням здоров'яформуючої діяльності, і, як наслідок, нездатність застосовувати їх на практиці.	до 34
Невпевнений (індиферентний)	Сподівання про можливість застосування на практиці вмінь та навичок щодо здійснення здоров'яформуючої діяльності, проте відсутня валеологічна практика.	35–68
Достатній	Достатній рівень сформованості умінь та навичок, що підтверджує можливість ведення активної здоров'яформуючої діяльності, проявляючи вміння до організації здорового способу життя.	вище 69

Результати вивчення самооцінки рівня сформованості практичних умінь та навичок школярами з вадами слуху показали, що в середньому 68,00 % учнів незалежно від віку знаходяться на непевненому (індиферентному) рівні.

Також в середньому 20,00 % школярів з вадами слуху оцінюють свої практичні навички на початковому рівні, і лише 12,00 % вважають що їх рівень сформованості практичних умінь та навичок щодо здійснення здоров'яформуючої діяльності відповідає достатньому рівню (рис. 3.15).

Аналіз відповідей школярів з вадами слуху дозволив окреслити коло найскладніших для них вмінь, серед яких відзначені ті, що пов'язані з організацією оптимального рухового режиму (83,50 %), з самостійним складанням програми фізкультурно-оздоровчих занять (91,30 %), із застосуванням знань про специфіку впливу певних видів фізичних вправ на організм (84,90 %), із здійсненням контролю за фізичними навантаженнями на заняттях (95,50 %).

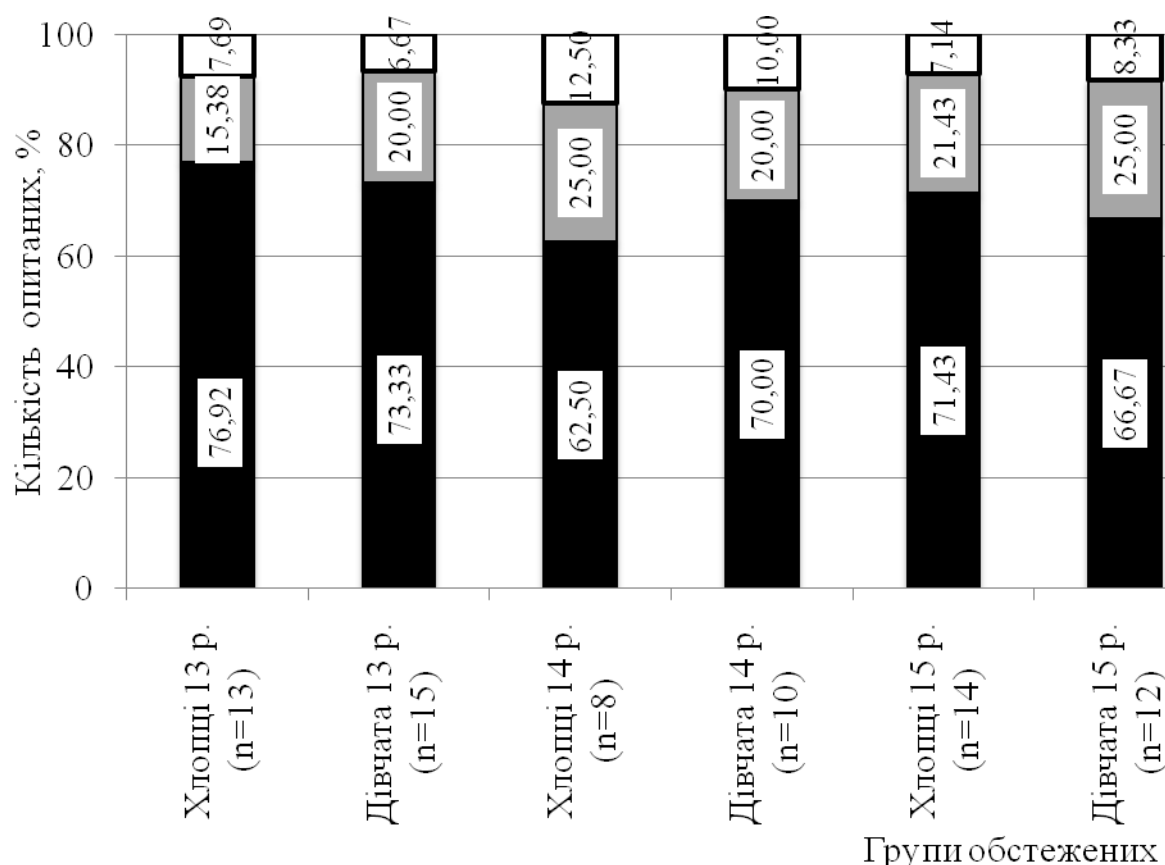

Рис. 3.16. Самооцінка практичних умінь та навичок школярів з вадами слуху:

■ – непевнений рівень; ■ – початковий рівень; □ – достатній рівень

Оцінка викладачами з фізичної культури рівня сформованості практичних умінь та навичок дітей з вадами слуху склала другий вектор наших досліджень. У даному напрямі також проведено анкетне опитування за аналогічною методикою, що і для учнів, але спеціально адаптованою для викладачів з фізичної культури. Огляд результатів опитування здійснювався за визначеною у таблиці 3.10 шкалою.

Отримані дані показали, що викладачі з фізичної культури більш оптимістично ставляться до рівня прояву їх учнями практичних умінь щодо здійснення здоров'яформуючої діяльності: 23,00 % педагогів відносять своїх підопічних до початкового рівня, 69,70 % опитаних вчителів відмітили своїх учнів на невпевненому рівні і 7,30 % викладачів співвіднесли підопічних школярів з достатнім рівнем сформованості їх практичних вмінь та навичок.

На думку викладачів з фізичної культури найбільшу складність у їх учнів можуть викликати вміння, що потребують прояв знань відносно методики побудови і проведення занять з фізичної культури (57,80 %); способів індивідуальної організації, планування, регулювання і контролю за фізичними навантаженнями під час занять фізичними вправами та оздоровчо-коригуючої спрямованості (73,20 %).

Третій вектор наших досліджень включав проведення педагогічних спостережень на уроках фізичної культури і суб'єктивну оцінку рівня практичних умінь та навичок стосовно здатності до здоров'яформування школярів з вадами слуху.

Отримані результати педагогічного спостереження продемонстрували неосвіченість майже 77,00 % учнів у питаннях щодо складання індивідуальних програм фізкультурно-оздоровчих занять; розробці комплексів ранкової гігієнічної гімнастики; обґрунтуванню режимів харчування; рекомендацій застосування засобів проти травматизму при заняттях фізичною культурою і спортом.

Встановлено, що майже 83,00 % школярів не мають жодного уявлення про основи організації рухового режиму, характеристики вправ і підбору форм занять в залежності від особливостей індивідуальної навчальної діяльності, самопочуття

і показників здоров'я; основи техніки безпеки та профілактики травматизму на заняттях фізичною культурою; базові уміння надання першої медичної допомоги; основи організації та проведення спортивно-масових заходів або змагань з видів спорту; специфіку впливу певних видів фізичних вправ на організм людини тощо.

Таким чином, отримані результати досліджень свідчать про те, що переважна більшість підлітків з вадами слуху недостатньо засвоїли теоретичні знання, мають незначний руховий досвід і практично не беруть участі у власній здоров'яформуючій діяльності, що вже позначилось на рівні їх фізичного стану, фізичної і розумової працездатності, і взагалі на рівні їх загальної культури. Головною причиною такої ситуації, на нашу думку, є низький рівень ефективності процесу фізичного виховання як складової загальної структури освіти школярів з вадами слуху.

Висновки до розділу 3

Проведені дослідження констатувального експерименту, стосовно характеристики та структури захворюваності, особливостей морфофункціонального стану, рівня теоретичних знань, показників фізичного та психоемоційного стану, а також рівень практичних умінь до здоров'яформуючої діяльності школярів середнього шкільного віку даної нозологічної групи показали, що:

- у структурі захворюваності незалежно від віку, перше місце за чисельністю школярів та відносною кількістю офіційно зареєстрованих випадків займають, саме інфекційні та паразитарні хвороби. Проведений аналіз структури захворюваності школярів з вадами слуху, виявив наявність сполученої патології – в середньому від чотирьох хронічних захворювань і двох гострих станів у одного школяра;

- результати вивчення морфофункціонального стану досліджуваного контингенту школярів з вадами слуху дали змогу провести розрахунок індексних показників з подальшим порівнянням отриманих значень із встановленими значеннями норми ВООЗ для кожної вікової групи, згідно якої виявлено, що за більшістю показників школярі мають значні відхилення від норми;

- в ході аналізу психоемоційного стану школярів з вадами, дало змогу зробити висновок про несприятливий варіант особистісного розвитку школярів;
- рівень сформованості теоретичних знань школярів з вадами слуху за результатами сумарної оцінки до кількості максимально правильних відповідей за 4 модулями встановлено, що всі школярі знаходилися на початковому рівні.

Проведені теоретичні і практичні дослідження стали підґрунтям для пошуку та розроблення нових підходів, методів та засобів для корекції показників фізичного стану, а також підвищення рівня теоретичних знань та умінь до здоров'яформуючої діяльності. А також впровадження їх у процес фізичного виховання підлітків з вадами слуху, які базуватимуться виключно на потребах школярів, сприятимуть покращенню рівня їх фізичної підготовленості та підвищенню функціонального стану організму, а також формуванню стійкої мотивації до оптимізації стану власного здоров'я, розпізнання й уникнення факторів ризику його погіршення, розширення світогляду та отримання життєво важливих знань, умінь і навичок, що у майбутньому складуть міцний фундамент становлення незалежної та самодостатньої особистості, громадянина, повноправного члена суспільства.

Результати досліджень проведені у ході констатувального експерименту знайшли своє відображення у наступних наукових працях [139, 220, 221].

РОЗДІЛ 4

ОБҐРУНТУВАННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ КОРЕКЦІЇ ПОКАЗНИКІВ ФІЗИЧНОГО СТАНУ ПІДЛІТКІВ З ВАДАМИ СЛУХУ ЗАСОБАМИ ТУРИСТСЬКОГО БАГАТОБОРСТВА У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

4.1 Обґрунтування необхідності впровадження експериментальної технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства

Досліджуючи закономірності змін фізичного стану, психоемоційного світосприйняття, ставлення до власного здоров'я, рівня теоретичних знань і практичних умінь щодо здійснення здоров'яформуючої діяльності школярів з вадами слуху ґрунтовно довели наукову актуальність та практичну значущість, і головне, необхідність розробки нових технологій корекції фізичного стану дітей з вказаною нозологією у процесі фізичного виховання.

Подальшим завданням наших досліджень стало визначення пріоритетних напрямів оптимізації процесу фізичного виховання учнів з порушеннями слуху, підбір раціональних засобів і методів, які б повністю задовольняли специфіку потреб даного контингенту, враховували їх інтереси не тільки під час занять фізичною культурою, а й корекційною діяльністю, самостійно організованою руховою активністю.

З цією метою проведено анкетне опитування дітей для здійснення порівняльної характеристики потреб та інтересів школярів з вадами слуху до самого процесу їх фізичного виховання (Додаток Д).

Отримані дані показали, що серед усього числа опитаних школярів з вадами слуху найбільша кількість дітей турбується саме про власний фізичний стан (рис. 4.1).

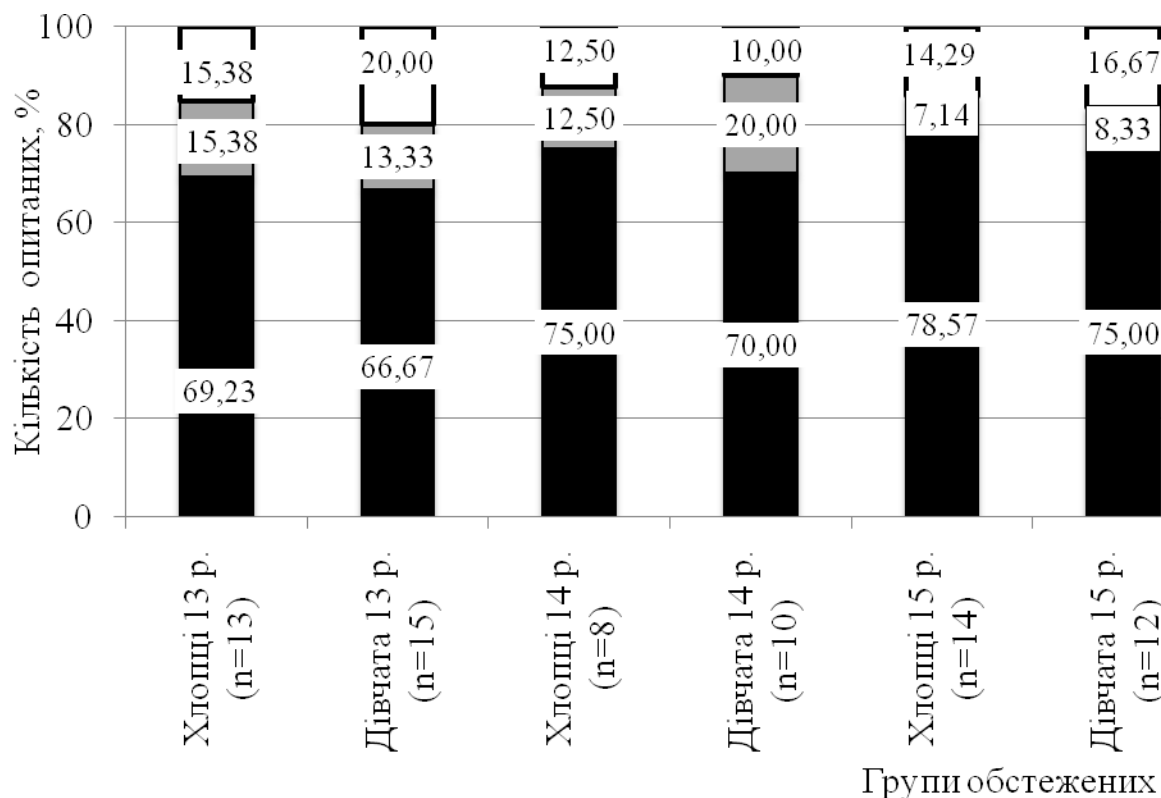

Рис. 4.1. Розподіл школярів з вадами слуху відповідно пріоритетного компонента корекційної діяльності у процесі їх фізичного виховання:

■ – фізичний стан; ■ – фізична підготовленість; □ – психоемоційний стан

Так, на перше запитання анкети «Про що Ти більше піклуєшся під час занять фізичним вихованням?» в середньому майже 72,41 % опитаних обрали варіант відповіді – «фізичний стан», серед яких особливо чисельними були групи хлопців 14 років, хлопців і дівчат 15 років.

Результати опитування також показали, що майже 51,34 % від загальної кількості респондентів даної нозології та вікової групи були повністю не задоволені власним фізичним станом, при цьому від загального числа хлопців даний показник склав 47,12 %, дівчат – 55,56 %.

В середньому 50,58 % опитаних висловили бажання займатись корекцією свого фізичного стану, а приблизно 61,56 % дітей відзначили можливість ефективно корегувати фізичний стан за умови врахування інтересів у режимах та видах рухової діяльності, що включаються у процес їх фізичного виховання (Додаток М).

Під час проведення анкетування школярів були задані запитання стосовно їх бажання отримати теоретичні знання і практичні уміння стосовно здійснення здоров'яформуючої діяльності у процесі занять з фізичного виховання у спеціальному загальноосвітньому закладі (Додаток Н).

Найбільшу зацікавленість до даних питань проявили хлопці і дівчата віком 15 років, серед яких в середньому 92,86 % прагнуть підвищити рівень своєї теоретичної підготовленості, і майже 96,43 % готові покращити власні практичні навички щодо здійснення здоров'яформуючої діяльності. Дослідження мотиваційної складової контингенту школярів з вадами слуху показало, що більшість учнів мотивує можливість здобути нові знання та набути нові навички з використанням саме інформаційних технологій.

Вагомим також став і той факт, що саме групи хлопців і дівчат 15 років підкреслили власне своєю кількістю значимість та необхідність розробки інформаційно-методичних посібників з основ здорового способу життя (в середньому 95,84 %) і, власне, згодні погодились брати участь у розробці таких інноваційних джерел – всі 100,00 % опитаних з двох груп (Додаток П).

Співвідношення відповідей школярів з вадами слуху дало можливість визначити середні значення оцінки рівня потреб і зацікавленості даного контингенту обстежених у напрямку корекції їх фізичного стану у процесі занять фізичним вихованням (рис. 4.2).

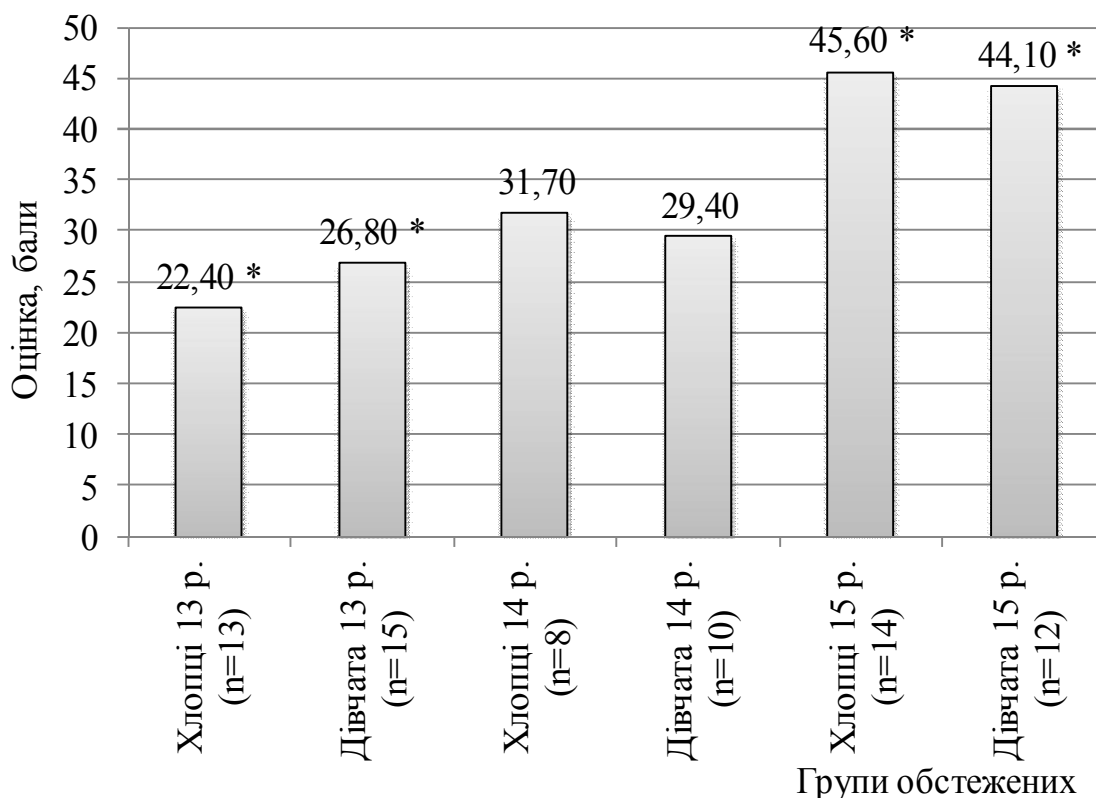

Рис. 4.2. Розподіл оцінки рівня потреб, зацікавленості та вмотивованості у групах школярів з вадами слуху, відносно корекції їх фізичного стану в процесі фізичного виховання, (n=72);

* - статистично достовірні розбіжності між середніми значеннями у групах ($p < 0,05$)

Останнє запитання розробленої і запропонованої анкети включало визначення найбільш цікавого серед опитаних учнів виду оздоровчо-рухової активності, який на їх думку буде оптимальним засобом корекції фізичного стану у процесі занять фізичним вихованням (рис. 4.3).

Аналіз даних показав, що серед груп хлопців віком 13 років та віком 14 років незалежно встановленої нозологічної групи досить виразно відзначались засоби спортивних та рухливих ігор у віці 13 років, а також відокремлені були засоби плавання.

Найбільшу увагу на себе звернув той факт, що від 15,38 % до 64,29 % під час проведення анкетування у групах здобули засоби туризму, і в середньому

склали 38,28 % опитаних серед загального числа школярів з вадами слуху, які прийняли участь у наших дослідженнях.

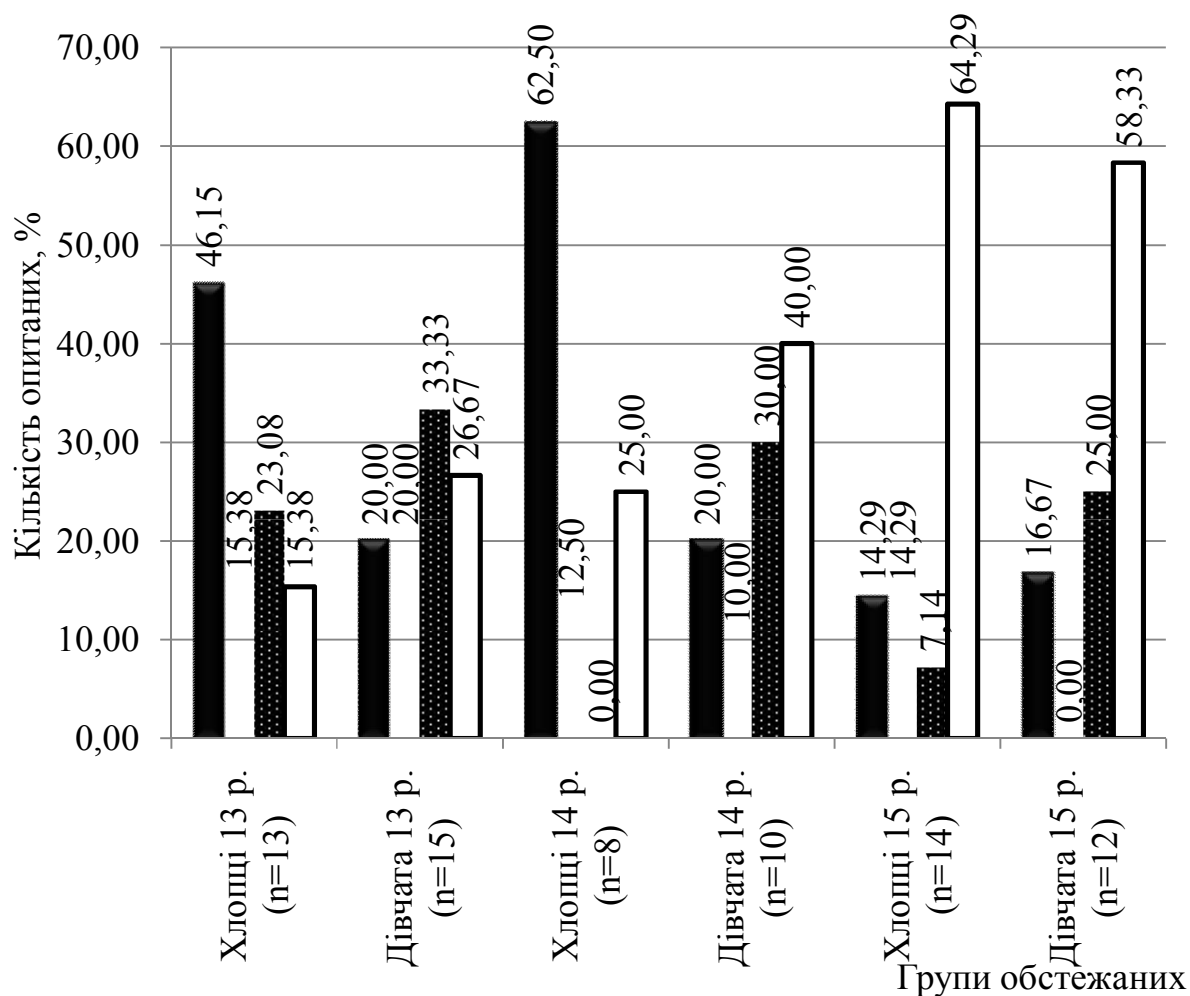

Рис. 4.3. Розподіл школярів з вадами слуху за пріоритетними видами оздоровчо-рухової активності відносно можливості корекції показників власного фізичного стану у процесі фізичного виховання:

■ - засоби оздоровчого фітнесу; ■ - засоби спортивних і рухливих ігор; ■ - засоби плавання; □ - засоби туризму

Таким чином, можна зробити висновок про те, що у своїй більшості діти з вадами слуху розуміють проблематику власного стану здоров'я і мають бажання здійснювати діяльність у напрямку покращення його рівня, визначаючи для себе у якості головного критерію фізичний стан свого організму, а найбажанішим засобом корекції його показників – засоби туризму.

Окремо слід зазначити те, що у ході нашої наукової діяльності нами були виявлені дві найбільш активні групи учнів серед загального числа обстежених школярів, які проявили значну увагу до предмету нашого дослідження: група хлопців та дівчат віком 15 років.

Спираючись на отримані результати анкетного опитування ми вирішили розробити і запропонувати до експериментального впровадження технологію корекції фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства.

4.2 Зміст технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства у процесі фізичного виховання

Основу розробки технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства склали результати констатувального експерименту, а також аналіз навчально-методичної документації, розробленої і рекомендованої Міністерством освіти і науки України для спеціальних загальноосвітніх закладів для дітей з вадами слуху.

Формулювання змісту структурних положень технології корекції фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства спиралось на фундаментальні положення теорії і методики адаптивного фізичного виховання, в процесі якого вирішуються наступні задачі: загальні – освітні, оздоровчі, виховні (зміцнення здоров'я, сприяння нормальному фізичному розвитку, навчання основам техніки рухів, формування життєво необхідних умінь і навичок; розвиток рухових здібностей тощо) та специфічні завдання, а саме - корекційні, компенсаторні, профілактичні та лікувально-відновлюючі, що відображають особливості фізичного виховання школярів з вадами слуху, обумовлені наявністю основного дефекту, супутніх захворювань, вторинних відхилень, фізичного, психічного, інтелектуального характеру [80, 265].

Таким чином, наші дослідження продовжили розпочату роботу вітчизняних і зарубіжних вчених та фахівців [25, 179, 101] галузі адаптивного фізичного виховання, фізичної культури різних верств населення щодо розробки й

впровадження в процес фізичного виховання школярів з вадами слуху корекційних засобів.

4.2.1. Основні положення технології: мета, завдання, принципи. Обґрунтування положень технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства здійснювалось відповідно до отриманих у ході констатувального експерименту даних та відповідно до фундаментальних засад теорії і методики фізичного виховання [167, 187, 270], рекомендацій фахівців адаптивного фізичного виховання [25, 179, 268] щодо вдосконалення навчального процесу з фізичного виховання школярів з вадами слуху у спеціальних навчальних закладах, величезного наукового здобутку у напрямку розробки та впровадження корегувальних заходів для даного контингенту [8, 154, 226], наукових даних з дослідження фізичного стану дітей з вадами слуху [76, 193] і застосування засобів туристського багатоборства у процесі фізичного виховання школярів та молоді [206, 247] та ін.

Змістовними компонентами авторської технології стали: мета, завдання, принципи, етапи технології, методи та засоби і умови її практичної реалізації, а також критерії ефективності (рис. 4.4).

Мета технології - корекція показників фізичного стану школярів 15 років з вадами слуху засобами туристського багатоборства в процесі їх фізичного виховання.

Розробка та експериментальне впровадження авторської технології передбачало вирішення загальних та спеціальних завдань. Загальні завдання технології корекції фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства були нами сформульовані відповідно до встановленої вітчизняними фахівцями корекційно-розвивальної складової ланки освіти дітей зі зниженим слухом (Жук В.В., Таранченко О.М., Шевченко В.М., Литвинова В.В., Адамюк Н.Б., 2008, 2016) і об'єднані за наступними напрямками:

- *освітні* – створення системи базових теоретичних знань та практичних умінь; ознайомлення з спеціалізованими напрямками сучасної системи знань; формування пізнавальної активності учня; розвиток всіх психічних властивостей

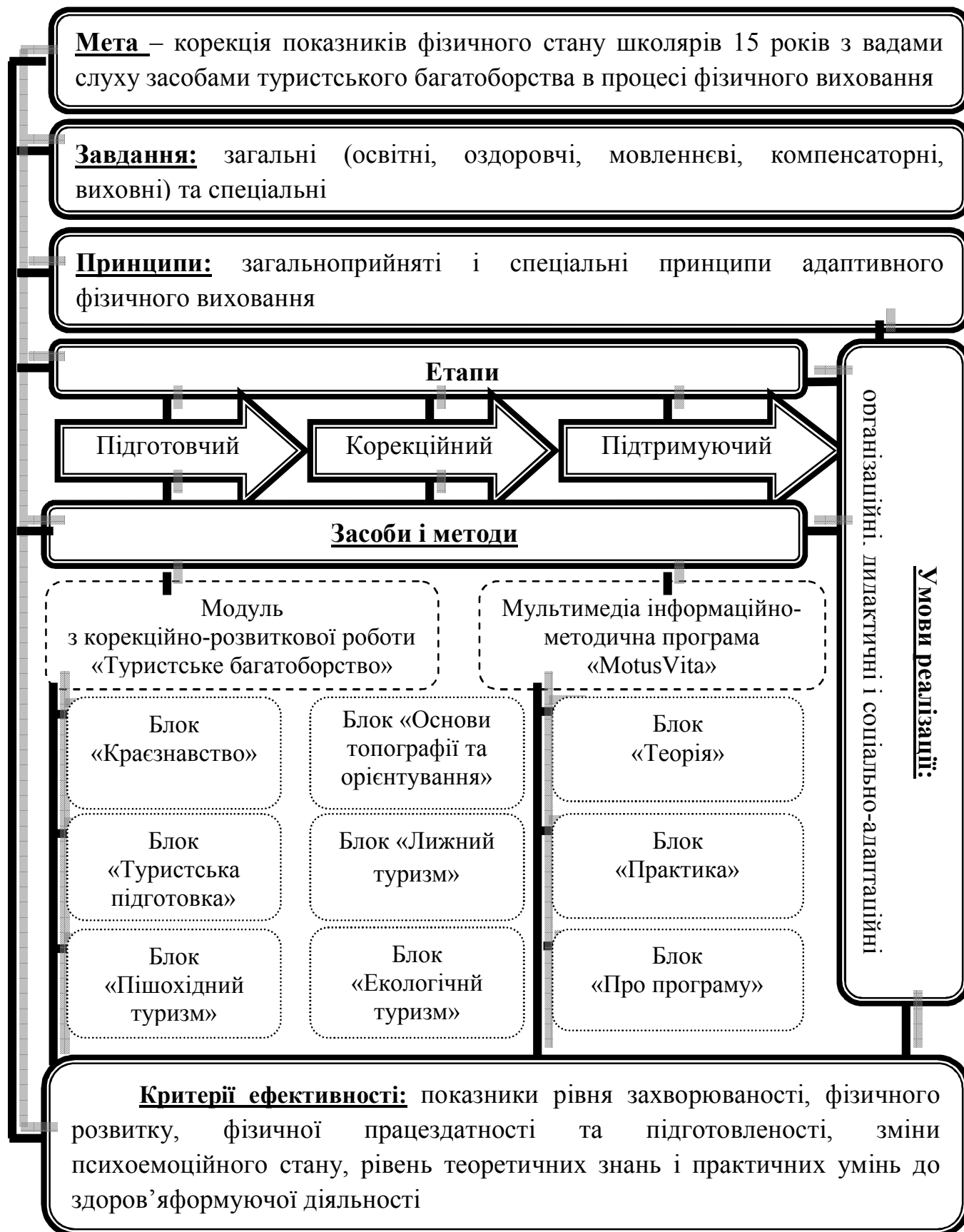

Рис. 4.4. Структура технології корекції фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства

особистості (пам'яті, уваги, уяви, мислення, представлення тощо); корекційний розвиток розумових дій та операцій (порівняння, узагальнення, конкретизації, аналізу, синтезу); формування логічних форм мислення (понять, суджень, умовиводів); розширення світогляду та раціоналізація світосприйняття та власного пошуку;

- *оздоровчі* – сприяння фізичному розвитку та покращенню рівня фізичного стану дитини; підвищення рівня соматичного здоров'я та опірності організму до дії несприятливих факторів навколишнього середовища; розвиток необхідних умінь та навичок для самостійного життєзабезпечення; формування правильного психоемоційного ставлення до оточуючого середовища та можливості адаптації в ньому; профілактика сумісних патологій тощо;

- *мовленнєві* - заохочення, стимулювання та створення сприятливих умов для мовленнєвого спілкування на уроках і у позаурочний час; створення сприятливого мовленнєвого середовища; розвиток та удосконалення навичок слухо-зоро-вібраційного сприйняття; формування наочно-образних основ для удосконалення мовлення та єдності між мовленнєвими одиницями; формування навичок ситуаційного спілкування; використання різних джерел інформації для тлумачення незрозумілих слів; розширення словникового запасу учнів; розвиток граматичного ладу мовлення;

- *компенсаторні* - розвиток зорового сприймання для забезпечення свідомого сприйняття різних видів інформації; формування кінестетичних відчуттів; удосконалення тактильних відчуттів; зосередження уваги на механізмі відтворення окремих складових фізичних рухів; формування системи вмінь та навичок отримання інформації через смак, запах, доступний звук, зір, тактильні враження тощо;

- *виховні* – сприяння усвідомленню власних можливостей, розумінню прав та обов'язків соціально адаптованої особистості; розвиток цілеспрямованості діяльності, самоконтролю, вольової сфери учнів; формування впевненості у собі, усвідомлення своєї неповторності, своєрідності, особистісної цінності; формування ототожнення учнями власної особистості як повноцінного,

рівноправного громадянина; сприяння усвідомленню свого місця і ролі у соціумі; розвиток комунікаційних здібностей і здатностей до вільного спілкування та невимушеної поведінки у колективі.

Спеціальними завданнями розробленої технології стали:

- покращення стану здоров'я і зниження рівня захворюваності школярів 15 років з вадами слуху, що навчаються у спеціальному загальноосвітньому закладі при взаємодії підвищення ефективності процесу фізичного виховання у напрямку корекції показників фізичного стану їх організму;
- підвищення рівня функціонального та психоемоційного стану організму школярів 15 років з вадами слуху під час занять різними формами фізичної культури з включенням засобів туристського багатоборства;
- підвищення рівня прояву фізичної працездатності слабчуючих учнів 15 років за рахунок використання в процесі фізичного виховання нових сучасних форм та засобів туристського багатоборства;
- формування потреби та мотивації у школярів спеціальних загальноосвітніх закладів в регулярних заняттях фізичними вправами оздоровчо-рекреаційної спрямованості;
- підвищення рівня теоретичних знань, практичних умінь і досвіду застосування засобів туристського багатоборства у напрямі корекції показників фізичного стану у школярів з вадами слуху.

Розроблення експериментальної технології корекції рівня фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства здійснювалось на основі загальноприйнятих та спеціальних принципах адаптивного фізичного виховання Н. А. Деделюк, [80]; І. О. Когут [148]:

- принцип свідомості й активності спрямований на розвиток уміння раціонально сприймати, оцінювати й діяти в умовах сьогодення, де основним засобом пізнання сучасної реалії, на нашу думку, для дітей з вадами слуху буде саме спостереження, а механізм його активізації обов'язково повинен враховувати специфіку мотиваційно-потребової сфери та зацікавленості таких учнів;

- принцип індивідуалізації передбачає індивідуальних особливостей розвитку організму школярів з вадами слуху, стану їх здоров'я, характерних ознак прояву темпераменту, рівня фізичної працездатності і можливості перенесення окремо дозованих та спрямованих фізичних навантажень, специфіку основної патології та наявність сумісної, тощо;

- принцип доступності включає в себе можливість як для педагога, так і для самих учнів з вадами слуху ознайомлюватись та вивчати навчальний матеріал, що першочергово відповідає специфіці їх зацікавленості, рівню теоретичної підготовленості та розвитку практичних умінь і навичок, можливості засвоєння навчальної інформації за допомогою сучасних, актуальних та простих у використанні методів та засобів, які включають в даний процес найбільше число сенсорних систем, емоційну сферу;

- принцип послідовності розкриває особливості формування рухових умінь та навичок у дітей з вадами слуху, що потребує розширення застосування підвідних й імітаційних вправ, використання позитивного перенесення рухових навичок і чіткого контролю за їх виконанням;

- принцип диференційно-інтегральних оптимумів втілюється у характері застосування оптимальних локальних та інтегральних фізичних навантажень для дітей з вадами слуху з урахуванням особливостей адаптаційних реакцій функціональних систем їх організму;

- принцип систематичності базується на закономірностях включення умовно-рефлекторної діяльності учнів з вадами слуху на заняттях, а саме послідовність основних вправ повинна відповідати вирішенню конкретних завдань кожного з етапів рухової підготовки, підбір і повторюваність вправ – закономірностям «перенесення» рухових навичок та фізичних якостей, чергування навантажень і відпочинку – незмінному підвищенню функціональних можливостей організму дитини;

- принцип чергування, або розсіяного м'язового навантаження спрямований на урахування специфіки підбору, комбінаторності та включення засобів адаптивного фізичного виховання у навчальний процес дітей з вадами слуху за

для оптимального розподілу роботи на кожен м'язову групу, раціоналізації відновлення організму учнів і попередження розвитку перетому;

- принцип міцності передбачає формування у дітей з вадами слуху системи повноцінних і точних уявлень, сприйняття і відчуття рухів для розвитку окремих умінь та автоматизованого засвоєння навичок.

Поряд із загальноприйнятими принципами адаптивного фізичного виховання нами включались в основу розробки авторської технології й спеціальні принципи:

- зв'язок отриманих знань і набутих умінь з життєвою практикою;
- урахування виховної й розвиваючої спрямованості;
- всебічність та гармонійність змісту системи знань, умінь, навичок;
- концентризм на процесі теоретичного засвоєння та практичної діяльності навчання.

Узагальнення наукових даних дозволило сформулювати умови практичної реалізації технології корекції рівня фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства:

❖ *організаційні* – відбір, розробка та впровадження корекційних засобів; змістовне наповнення практичних занять з фізичного виховання у напрямку корекції фізичного стану; підбір школярів з урахуванням встановленої патології та специфіки прояву мотиваційно-потребової сфери; підготовка та використання матеріально-технічної бази спеціального загальноосвітнього закладу для проведення практичних занять з корекції показників фізичного стану засобами туристського багатоборства;

❖ *дидактичні* – використання індивідуального підходу при підборі корекційних засобів, дозуванні навантаження та відпочинку на практичних заняттях; підбір та розробка специфічних вправ та засобів туристського багатоборства з метою покращення фізичного стану;

❖ *соціально-адаптаційні* - формування мотивації у школярів з вадами слуху до організованих занять руховою активністю; підвищення рівня теоретичної підготовленості та прояву практичних умінь у напрямі покращення показників власного фізичного стану; розширення можливостей щодо вільної

реалізації учнями власних досягнень у змаганнях та здоров'яформуючій діяльності через соціум і адаптацію в ньому.

Формулювання основних положень обґрунтувало наступний крок у системі розробки технології корекції рівня фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства, а саме підбору та комплектації методів і засобів – методична основа.

4.2.2. Методична основа технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства у процесі фізичного виховання. Отримані у ході констатувального експерименту дані та визначена спрямованість змістових складових самої технології дозволили нам розробити методичну основу авторської технології, яку склали впроваджені у навчальний процес з фізичного виховання школярів з вадами слуху віком 15 років модуль з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» та мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita».

Модуль з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» передбачав комплексний підхід до організації роботи з школярами 8 класів з вадами слуху для засвоєння окремих видів туризму в спеціальному загальноосвітньому закладі протягом одного року навчання на основі формування відповідних компетентностей особистості у процесі засвоєння базових знань з різних видів туризму і краєзнавства:

- пізнавальна компетентність: розкрити уміння спостерігати за навколишнім середовищем; здійснити ознайомлення з пам'ятками історії і культури, рекреаційними та екологічними зонами; формувати особистісне сприйняття дослідженого матеріалу; розвинути прагнення до самовдосконалення та розширення власного кругозору;

- практична компетентність: навчити користуватись туристським спорядженням та обладнанням; розкрити уміння орієнтуватися на місцевості за допомогою карти та компасу, розробляти та проходити туристські маршрути; засвоїти з основні навички з початкової туристичної підготовки (вміння встановлювати намет, розпалювати вогнище в різних погодних умовах, готувати

страви в похідних умовах на вогнищі, долати елементарні імітовані та природні перешкоди); ознайомити з основними правилами техніки безпеки та гігієни туриста в туристських подорожах та під час змагань; здобути навички надання невідкладної допомоги під час отримання гострих травм чи виникнення невідкладних станів у туристських подорожах; вивчити основні норми та вимоги щодо дозування фізичних навантажень й ознайомити з методами контролю та суб'єктивними і об'єктивними ознаками впливу фізичних навантажень на організм людини;

- творча компетентність: набуття досвіду по складанню опису маршруту походу; розкриття вмінь з організації, проведення та активної участі у різних туристських заходах (походи, екскурсії, експедиції, акції, пошукова, рятувальна та дослідницька робота, флеш-моби, демонстрації, тренувальні заняття, розважальні заняття, змагання);

- соціальна компетентність: розкрити здатність до співробітництва; розвинути соціальну активність; привити культуру спілкування, свідоме ставлення до власної безпеки та безпеки оточуючих людей, оточуючого середовища; підтримати прагнення до збереження та примноження культури, звичаїв, традицій українського народу; формування позитивних якостей емоційно-вольової сфери (самостійність, доброзичливість, колективізм, працелюбність, ініціативність, відповідальність та інше).

Розробка загальної структури занять та їх методичне наповнення здійснювалось на підставі «блоково-модульного» принципу з урахуванням рекомендацій фахівців (М. В. Сазонова, 2008; Т. О. Горбова, В. О. Трощенко, 2012). Так, зміст модуля з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» включив в себе наступні тематичні блоки: краєзнавство; основи топографії та орієнтування; туристська підготовка; пішохідний туризм; лижний туризм; екологічний туризм.

Для вирішення завдань корекції фізичного стану школярів з вадами слуху до змісту практичних занять включено вправи різної структури та спрямованості за для підвищення рівня функціональних можливостей серцево-судинної та

дихальної системи; нормалізації показників фізичного розвитку; покращення розвитку дрібної моторики; оптимізації рівня загальної фізичної працездатності; стабілізації діяльності імунної системи; урівноваження психоемоційного стану.

Організація проведення занять зі включенням засобів туристського багатоборства згідно з рекомендаціями спеціалістів (М. Д. Наровлянської, К. М. Тяпкіна, 2012; Т. О. Горбова, В. О. Троценко, 2012; О. С. Бондарчука, 2013) (Додаток Р) відповідають таким принципам: включення до занять різноспрямованих фізичних вправ; застосування кругового методу; урахування часу виконання вправ та використання ігрового й змагального методів; застосування за різних умов організації занять (робота з інвентарем і без; на відкритому повітрі та у закритому приміщенні; раціональне поєднання теоретичної і практичної підготовки).

У комплексі проходження навчання за розробленим нами модулем з корекційно-розвиткової роботи разом зі змаганнями й туристсько-краєзнавчими подорожами передбачало виконання учнями нормативів на значок «Турист України», а також можливості отримання спортивних розрядів, до II юнацького включно, з пішохідного туризму.

Модульний матеріал викладено у відповідності до вимог нормативних документів, що регламентують розпорядок роботи та обсяг навчального навантаження проведення занять урочної та позаурочної форм фізичного виховання у спеціалізованих загальноосвітніх закладах для дітей з вадами слуху (Додаток С).

Зміст тематичних блоків містив наступний навчальний матеріал (табл. 4.1):

1. Блок «Краєзнавство» (7 год.). Значення туризму для людини і держави. Поняття про туризм, історія його розвитку в Україні, регіоні. Види туризму. Розрядні норми та вимоги у спортивному туризмі. Туризм в загальноосвітньому закладі. Географічне положення, рельєф, клімат, рослинний та тваринний світ рідного краю. Історичне минуле краю, пам'ятні історичні місця. Туристські можливості краю. Найголовніші туристичні маршрути рідного краю. Туризм та охорона оточуючого середовища.

Таблиця 4.1

**Тематичний план розподілу годин за розділами визначених блоків
модуля з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство»**

№ п/п	Тематичні блоки	Кількість годин			
		Усього	Теоретичних	Практичних	
				в приміщенні	на місцевості
1.	Блок «Краєзнавство»	7	2	1	4
2.	Блок «Основи топографії та орієнтування»	7	2	1	4
3.	Блок «Туристська підготовка»	20	4	4	12
4.	Блок «Пішохідний туризм»	23	2	4	17
5.	Блок «Лижний туризм»	20	2	2	16
6.	Блок «Екологічний туризм»	23	2	4	14
Всього годин для занять на рік		100	14	16	67
Додатково години для проведення походів, подорожей, екскурсій та участь в змаганнях з різних видів туризму		144	-	-	144
Загальна кількість годин		244	14	16	211

2. Блок «Основи топографії та орієнтування» (7 год.). Поняття про компас та карту. Визначення азимута. Рух за азимутом. Орієнтування в просторі та часі. Загальні відомості про орієнтування на місцевості. Особливості орієнтування в різних природних умовах. Види карт. Масштаб. Умовні топографічні знаки. Форми рельєфу. Зображення рельєфу на топографічних картах. Читання карти. Орієнтування за картою і компасом. Спортивне орієнтування як вид спорту.

3. Блок «Туристська підготовка» (20 год.). Особистий рівень фізичної працездатності туриста. Основні засоби та методи підвищення рівня фізичної працездатності туриста. Розвиток фізичних якостей. Індивідуальне, групове і спеціальне спорядження туристів. Правила укладання рюкзака. Типи наметів. Встановлення наметів. Організація туристського побуту. Привали і ночівлі. Типи вогнищ. Харчування в поході. Особливості організації, підготовки та проведення походів з різних видів туризму. Види туристичних походів: ступеневі та категорійні. Основні етапи підготовки до походу: підбір групи, визначення мети та району подорожі. Розподіл обов'язків у групі. Збір відомостей про райони походів. Розробка маршруту, складання кошторису походу, підбір спорядження, вимоги до продуктів харчування, спорядження, медичної аптечки. Перебування групи в різних природних умовах та в різній місцевості. Міри безпеки під час природних катаклізмів. Дії групи в екстремальних умовах. Особиста гігієна туриста. Попередження і профілактика травматизму в поході. Перша долікарська допомога. Склад похідної аптечки.

4. Блок «Пішохідний туризм» (23 год.). Техніка пішохідного туризму. Подолання простих природних перешкод. Особливості проведення пішохідних походів. Види природних перешкод. Способи руху по рівній, пересіченій, заболоченій, лісовій місцевостях. Подолання схилів різної крутизни. Подолання простих природних перешкод. Правила змагань з пішохідного туризму. Таблиця штрафів. Технічні етапи та спеціальні завдання для підготовки до змагань. Техніка безпеки під час проходження технічних етапів. Умови та етапи проходження смуги перешкод. Основні туристські вузли. Відпрацювання техніки та тактики проходження різних етапів під час змагань. Командне та індивідуальне проходження смуги перешкод. Страховка і самостраховка.

5. Блок «Лижний туризм» (20 год.) Поняття про лижний туризм. Техніка ходьби на лижах. Специфіка походів в зимових умовах. Правила безпеки на морозі, снігопаді, сильному вітрі, обмеженій видимості. Правила безпеки при подоланні замерзлих водойм. Техніка подолання спусків, підйомів, рівчаків, ярів, озер та річок, траверс схилів, ділянок з рихлим снігом, ожеледі.

6. Блок «Екологічний туризм» (23 год.). Ознайомлення зі змістом екотуризму та його особливостями. Оволодіння знаннями про найважливіші об'єкти екотуризму. Основи екотуристичної діяльності. Об'єкти екотуризму. Відвідування місць з відносно незайманою природою або в місцях, які в природному відношенні є цінними та рідкісними. Вивчення засобів мінімізації негативного впливу на природу. Знайомство з «7 природних чудес України» (біосферний заповідник «Асканія-Нова»; регіональний ландшафтний парк «Гранітно-степове Побужжя»; Дністровський каньйон; Мармурова печера; Національний природний парк «Подільські Товтри»; озеро Світязь; озеро Синевир).

Додатково нами було заплановано години для проведення туристських заходів (144 год.): участь в змаганнях з пішохідного, лижного та екологічного туризму; проведення туристичних подорожей та екскурсій; організація свят й оздоровчо-рекреаційних заходів; проведення 1-2-денних навчальних походів. Норми часу та їх розподіл між заходами передбачав розрахунок навантаження виходячи з 8-годинного робочого часу протягом доби. Всі туристські заходи здійснювались за кошти благодійних організацій та міської адміністрації, що підтримують розвиток ініціатив та активну діяльність у напрямі оздоровлення дітей з вадами слуху. Заходи здійснювались у вільній від навчання час і включали вихідні дня та дні канікулярного періоду.

По завершенню навчання за модулем з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» учні повинні знати:

- основні правила безпеки учасників туристських походів та змагань, при подоланні окремих перешкод, організації біваку;
- правила екологічної безпеки, збереження природи при проведенні туристських подорожей та змагань;
- види спортивного туризму та їх особливості;
- основні правила орієнтування на місцевості, порядок роботи з картою і компасом при орієнтуванні на місцевості;
- туристське спорядження для подорожі по рідному краю;

- основні вимоги до гігієни туриста в подорожі;
- основні історичні та природні пам'ятки рідного краю.

Після закінчення занять модуля з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» школярі повинні вміти:

- орієнтуватися на місцевості за допомогою карти та компасу, проходити нескладні маршрути за легендою;
- розробляти маршрути 1-2-денних пішохідних лижних походів по рідному краю;
- рухатися по слабо пересіченій місцевості, долати трав'яні та піщані схили середньої крутизни (з самостраховкою альпенштоком та/або взаємодопомогою), заболочені ділянки по купинах чи жердинах, яри по колоді чи мотузці з перилами;
- в'язати основні туристські вузли;
- встановлювати намет, розпалювати вогнище в різних погодних умовах;
- готувати найпростіші страви в похідних умовах на вогнищі;
- складати опис маршруту 1-2-денного походу;
- дотримуватися правил санітарії, гігієни і техніки безпеки;
- співпрацювати та розподіляти обов'язки під час колективної роботи.

Для використання безпечного і ефективного навчального навантаження усі фізичні вправи, які були запропоновані нами в якості засобів модуля з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство», передбачали виконання з інтенсивністю 50-80 % від максимальної частоти серцевих скорочень з урахуванням рівня фізичної працездатності учнів.

Структурний зміст занять запропонованого модуля з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» будувався за класичною схемою і включав підготовчу, основну, завершальну частини. Зміст і тривалість кожної частини зайняття варіював залежно від вирішуваних завдань. Загальна тривалість одного заняття складала нормативно встановлений час однієї навчальної години – 45 хвилин.

Підготовча частина зайняття була спрямована на ознайомлення з теоретичним навчальним матеріалом, підготовку функціональних систем

організму школярів до майбутнього фізичного навантаження. Характерними особливостями цієї частини є поступове підвищення частоти серцевих скорочень (ЧСС), збільшення температури тіла, підготовка ОРА учнів з вадами слуху до подальшого навантаження.

Основна частина зайняття включала виконання фізичних вправ та вивчення основних умінь та навичок туристського багатоборства для корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху.

Завершальна частина зайняття об'єднувала фізичні вправи, спрямовані на зниження психічного і фізичного напруження окремих органів і систем організму, доведення їх до оптимального рівня для подальшої діяльності.

4.2.3. Розробка мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita». Одним із важливих аспектів навчальної діяльності з фізичної культури є включення школярів у відповідне середовище освітнього закладу, через створення на його базі відповідних умов для надання широкого спектру можливостей, що стосуються не тільки задоволення їх фізичних потреб, але й соціальної адаптації (спілкування, організації дозвілля, розширення кола знайомств, психоемоційне покращення і т.д.).

Сьогодні навчальна діяльність спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів, у переважній більшості, носить не стабільний характер, що не являється ефективним.

В рамках проведення даного дослідження ми звернули увагу на проблеми стану здоров'я, фізичної працездатності та недостатнього рівня рухової активності школярів з порушенням слуху. В результаті, зазначене обумовило необхідність впровадження оздоровчо-рекреаційних технологій у спеціальні загальноосвітні заклади, які базуються на врахуванні мотивів і інтересів до рухової активності учнів, їх вільного часу, матеріально-технічної бази закладу, можливостей кадрового забезпечення, та які сприяють залученню школярів до регулярних занять фізичними вправами та оздоровчо-рекреаційної рухової активності у процесі фізичного виховання.

Результати наших досліджень рівня теоретичних знань школярів з порушеннями слуху, показали низький рівень теоретичної підготовленості і їх оцінки

щодо власної здоров'яформируючої діяльності, понять здорового способу життя, його бачення, а також притаманна низька мотивація до занять фізичної культури.

Проведене нами анкетування серед вчителів з фізичної культури (експертів) і школярів з вадами слуху, показало їх зацікавленість у додатковій інформації про сучасні форми рухової активності, а саме туристському багатоборстві.

Для вирішення питань ознайомлення з сучасними формами рухової активності і зацікавленості в них серед школярів з вадами слуху, ми використовували мультимедійні технології, які розглядалися нами як ефективний засіб процесу фізичного виховання, що і послужило в подальшому нам підставою для розробки мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita».

Мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita» створювалась з урахуванням матеріально-технічного забезпечення спеціальних загальноосвітніх закладів для школярів з вадами слуху та ергономіки електронного навчання Р. А. Громов'юк [77], А. А. Дяченко [98], а також згідно з принципами дидактики і специфічними принципами використання комп'ютерних мультимедійних технологій (М. І. Жалдак, 2012; В. О. Кашуба, В. А. Данильченко, 2012) та відповідно до отриманих даних експертної оцінки і результатів дослідження мотиваційно-потребової сфери школярів з вадами слуху

Мультимедіа – це сучасна комп'ютерна інформаційна технологія, яка дозволяє об'єднати в комп'ютерній системі текст, звук, відеозображення, графічне зображення та анімацію [196]. Мультимедіа володіє такими якостями як гнучкість, інтерактивність, інтеграція різних типів мультимедійної навчальної інформації. Саме тому можна сказати, що мультимедіа є досить корисною і продуктивною освітньою технологією [142, 299].

Інформаційні технології, на думку А. Я. Наїна [196] – це «технології обробки, передачі, поширення інформації та перетворення способів її подання». Він же розглядає таке поняття, як «нова інформаційна технологія», інтерпретуючи його як «сукупність впроваджуваних в систему організаційного управління принципово нових систем і методів обробки даних, що представляють собою цілісні технологічні (навчальні) системи і забезпечують цілеспрямоване

створення, передачу, зберігання і відображення інформаційного продукту (даних, знання, ідей) з найменшими витратами і відповідно до закономірностей того середовища, де розвивається нова інформаційна технологія».

Як показують ряд досліджень [57, 63, 230, 272], більшу частину вільного часу школярі проводять в Інтернеті, в зв'язку з цим виникає проблема в руховій активності (гіподинамія). Так, як не можливо вплинути на спосіб життя школярів, але можливо змінити їх ставлення до занять з фізичної культури, підвищити зацікавленість та сприяти соціальній інтеграції за допомогою мультимедійних технологій.

Мультимедійні технології в свою чергу мають певні переваги (рис. 4.5).

Рис. 4.5. Переваги використання мультимедіа в процесі адаптивного фізичного виховання [142]

При розробці мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita» нами враховувалася ергономіка електронного навчання [191], а також для ефективності засвоєння матеріалу на уроці нами враховувались не тільки відповідні принципи класичної дидактики, але і специфічні принципи використання комп'ютерних мультимедійних технологій [132], які і використовувались для розроблення мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita».

Тому, мультимедійні технології сьогодні є одним із шляхів підвищення інтересу і творчої активності серед школярів з вадами слуху, створення планомірної підтримки позитивних емоцій, їх соціальної адаптації, оптимізації умов проведення фізкультурних занять, підвищення, як загальної, так і моторної щільності та привабливості уроку.

Розроблена нами мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita», має такі вкладки:

- розділ «Теорія»:
  - спрямований на підвищення рівня теоретичних знань і формування мотивації учнів до оздоровчо-рекреаційної активності і занять з фізичного виховання;
  - містить інформацію про основні складові здорового способу життя та правила безпеки організації занять різними сучасними формами оздоровчо- рекреаційної діяльності;
  - наводить перелік методичних рекомендацій та прикладних основ роботи зі специфічним контингентом осіб для вчителя з фізичної культури або педагога з фізичного виховання (рис. 4.6).

Рис. 4.6. Вікна мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita» - розділ «Теорія» (роздруківка з екрану комп'ютера)

- розділ «Практика»:
  - складається зі зразкових комплексів фізичних вправ, що забезпечують створення чіткого розуміння виконання кожного елемента техніки окремих прийомів туристського багатоборства та інших видів оздоровчо-рекреаційної активності, котрі спрямовані на підвищення показників фізичного стану організму;
  - представлено відеоматеріали організації та проведення практичних занять сучасними формами рухової активності (рис. 4.7).

Рис. 4.7. Вікна мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita» - розділ «Практика» (роздруківка з екрану комп'ютера)

- Розділ «Про програму»:
  - представляє загальний обсяг необхідної інформації для роботи з програмою, корисні поради та відомості про розробників.

Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita» надає можливість ознайомитись з сучасними засобами оздоровчо-рекреаційної активності та методичними основами їх використання на організованих заняттях

оздоровчої спрямованості; призначена для підвищення рівня теоретичних знань й умінь з основ здоров'яформування; спрямована на оптимізацію мотиваційно-потребової сфери учнів щодо оздоровчо-рекреаційної рухової активності; покликана забезпечити чітке розуміння такого виду рухової активності, як туристське багатоборство (рис. 4.8).

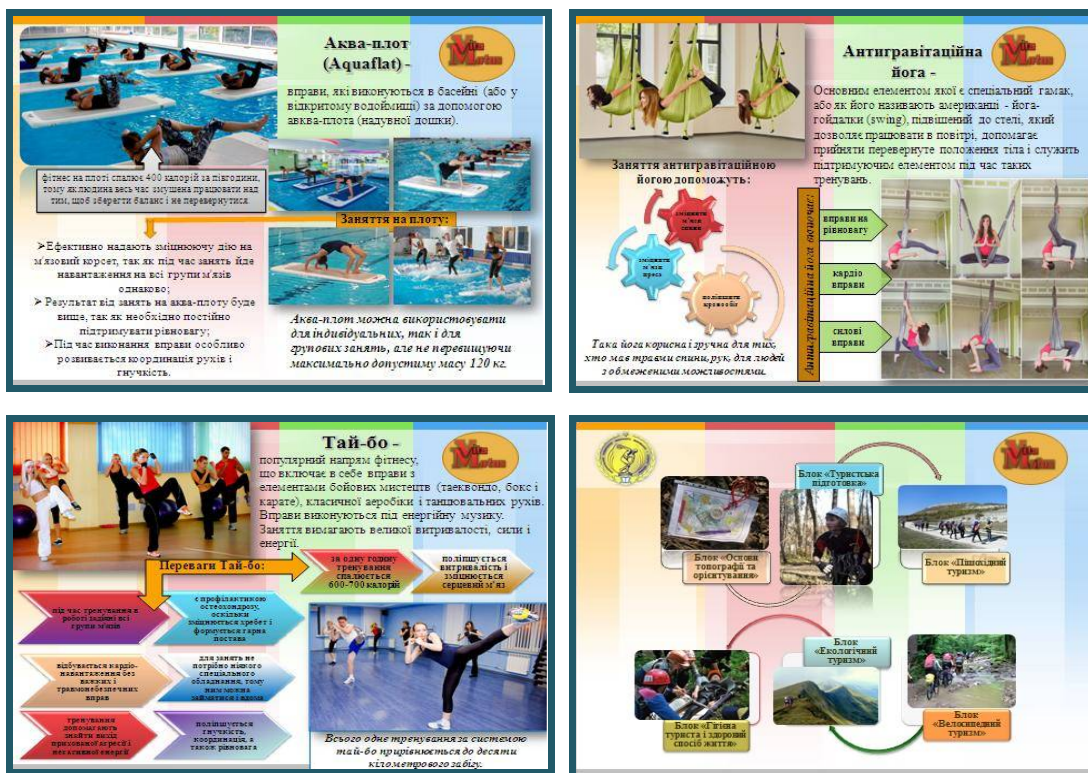

Рис. 4.8. Вікна мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita» - розділи «Теорія» і «Практика» (роздруковка з екрану комп'ютера)

З метою перевірки доцільності впровадження в процес фізичного виховання спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату для школярів з вадами слуху мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita» проведено експертне опитування вчителів фізичної культури шкіл м. Києва та м. Біла Церква, які мають спеціальну освіту та досвід роботи більше трьох років. Загальна кількість учасників експертної оцінки складала 16 осіб.

Анкетний лист, запропонований вчителям фізичного виховання, містив визначені групи питань які, на нашу думку, окреслюють проблемне поле низької ефективності фізкультурно-оздоровчого процесу.

Експертам необхідно було відповісти на питання, відповіді на які вони повинні були розподілити за методом ранжирування, що полягав в оцінюванні об'єктів по рангах у порядку збільшення їхньої значимості. Місце, зайняте кожним з виділених об'єктів, визначалося числом набраних їм балів: чим більше сума балів, тим вище зайняте місце (тим більше значимим є даний об'єкт). Більшість експертів вважають за доцільне впровадження в процес фізичного виховання мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita» – 135 бала з 160 можливих, тобто – 84,3 %. (Додаток Т). Тобто отримані в процесі дослідження результати дозволяють стверджувати узгодженість думки експертів по всім запропонованим питанням, про що свідчить значення коефіцієнту конкордації від $W=0,75$ до $W=0,81$.

Експерти відзначають необхідність впровадження мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita» серед учнів всіх класів, проте найвищий бал отримала категорія школярів середньої школи 128 балів із 160 можливих, тобто 80%, оскільки на думку експертів, впровадження такої програми є більш необхідним за рахунок зниження мотивації до рухової активності школярів цього віку, умов навчання, фізіологічних змін організму, змін психоемоційного стану, інтересу та вподобань.

На думку експертів найкраще представляти інформацію для вдосконалення процесу фізичного виховання та популяризації оздоровчо-рекреаційної рухової активності для школярів з вадами слуху, саме в вигляді інформаційно-методичних програм (технологій), що підтверджується набраними 125 балами (78,10 %), в вигляді відео матеріалів – 102 бали (63,70 %), роздаткового матеріалу (брошури, методичні посібники) – 75 балів (46,80 %), найнижчий бал експерти віддали представлення інформації у вигляді плакатів – 61 бал (38,10 %).

Серед проблем, які не враховуються і найчастіше зустрічаються в існуючих програмах оздоровчо-рекреаційної направленості експерти відзначають, це нехтування основами здорового способу життя – 62,50 % (106 балів), втрата мотивації до занять, а також не враховуються інтереси та уподобання школярів до занять тими чи іншими видами рухової активності – 76,20 % (122 бали), не

враховується рівень здоров'я та підготовленість школярів – 73,70 %. У 104 бали експерти відмітили стан матеріально-технічного забезпечення школи та фінансування, а також недостатній рівень кваліфікації вчителів та кадрового забезпечення школи. Частина експертів вважають складність в організації занять – 55,60 % та недостатня оснащеність школи інформаційними технологіями, а також навчальним обладнанням та інвентарем 101 бал.

На думку експертів, в першу чергу направленість оздоровчо-рекреаційних програм (технологій) має бути на оздоровчу складову – 86,20 %, освітню – 78,70 % (126 балів), підтримуючу – 50,60 % (81 бал), розвиваючу – 68,10 %. Низький шабель посіла тренуюча направленість 70 балів та розважальна 73 бали.

Серед критеріїв ефективності мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita» найбільш значимими на думку експертів є підвищення інтересу до рухової активності, систематичного відвідування занять і до ведення здорового способу життя (138 бали), покращення показників фізичного стану та працездатності (124 балів), сприяння соціалізації та соціальній адаптації (108 балів) та збільшення обсягу рухової активності та придбання фонду нових рухових умінь і навичок також 108 балів, зміцнення здоров'я та зменшення захворюваності (105 балів), дозволяє вчителю з фізичної культури використовувати у своїй викладацькій діяльності та забезпечення професійного зростання і самоосвіти (103 бали), покращення психоемоційного стану, самопочуття та зняття психологічного напруження (91 бал), забезпечення активного проведення дозвілля школярами, залучення їх до оздоровчо-рекреаційної діяльності (78 балів).

На думку експертів заходи, які будуть сприяти підвищенню ефективності та вдосконаленню мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita» та процесу фізичного виховання, є:

- впровадження даної програми в процес позанавчальної діяльності – 125 балів (78,00 %);

- можливість проведення самоконтролю школярами в процесі занять – 118 балів (73,70 %);
- можливість проведення самостійних занять школярами – 98 балів (48,70 %);
- збільшення кількості занять з демонстрацією даної програми – 87 балів (54,30 %);
- збільшення кількості видів рухової активності – 83 бали (51,80 %);
- моніторинг зміни показників психоемоційного стану школярів -78 балів (48,70 %);
- покращення системи підготовки та перепідготовки вчителів – 63 бали (39,30 %).

Експертами відзначалось, що найбільш привабливими видами рекреації, які користуються підвищеною зацікавленістю серед школярів, є туристське багатоборство, туризм, спортивне орієнтування, сучасні фізкультурно-оздоровчі силової та аеробної спрямованості, водні види (плавання, аквааеробіка та інше), естетичні види (гімнастика, танці), нетрадиційні види рухової активності, оздоровчий біг, ходьба.

4.2.4. Характеристика етапів практичної реалізації технології.

Практична реалізація авторської технології здійснювалась відповідно визначеним і загальноприйнятим положенням впровадження науково-методичних розробок сфери фізичного виховання, які були апробовані у ході численних наукових досліджень вітчизняних фахівців [167, 187, 271].

Змістовними складовими практичної реалізації технології корекції фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства в процесі їх фізичного виховання стали:

- три етапи практичної реалізації, у ході яких вирішувались відповідні завдання поступової інтеграції авторської технології;
- засоби і методи практичної реалізації, відбір і застосування котрих здійснювалось згідно з їх науковим обґрунтуванням ефективності застосування у напрямку корекції показників фізичного стану дітей з вадами слуху;

- система організації проведення занять та їх структура, на яких виконувалось практичне впровадження і експериментальне апробування розроблених корекційних заходів;

- критерії ефективності практичної реалізації, що включили перелік показників, згідно з якими здійснювався як поточний контроль, так і загальна оцінка апробації технології у практиці фізичного виховання школярів спеціалізованих загальноосвітніх закладів.

Першим кроком впровадження експериментальної технології було формулювання завдань трьох етапів її практичної реалізації.

Підготовчий етап практичної реалізації авторської технології першочергово включив в себе формулювання завдань та визначення системи заходів щодо їх вирішення. До завдань даного етапу ми віднесли наступні:

- діагностика показників фізичного стану (фізичного розвитку і фізичної працездатності), психоемоційного стану, захворюваності, теоретичної підготовленості і практичних умінь щодо здійснення здоров'яформуючої діяльності школярів з вадами слуху віком 15 років;

- порівняння отриманих даних з встановленими ВООЗ нормами;

- ознайомлення учнів, викладачів та керівництво спеціалізованого загальноосвітнього закладу з організаційно-методичними умовами проведення експерименту;

- підбір засобів та підготовка матеріально-технічної бази навчального закладу до експерименту;

- розробка, доповнення і включення у процес фізичного виховання учнів 15 років з вадами слуху модуля з корекційно-розвиткової роботи з використанням засобів туристського багатоборства;

- адаптація організму школярів з вадами слуху до механізму дії відібраних засобів корекції показників їх фізичного стану.

Вирішення представлених завдань етапу було впроваджено через побудову та змістове наповнення занять модуля з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» у навчальному процесі з фізичного виховання школярів 8 класів з вадами слуху Спеціалізованої загальноосвітньої школи-інтернату для дітей з порушеннями слуху № 18 м. Києва.

Структура підготовчого етапу включила в себе 32 практичних заняття модуля з корекційно-розвиткової роботи (МКРР) «Туристське багатоборство», які були включені в урочну та позаурочну систему занять з фізичного виховання школярів 8 класів (Додаток У).

Відповідно до визначеної структури підготовчого етапу зміст практичних занять модуля з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» та їх методична основа були розподілені наступним чином:

Практичне заняття № 1-4. Підготовча частина (10 хв.). Блок «Туристська підготовка»: техніка безпеки під час проведення занять з туристського багатоборства; інструктаж з техніки безпеки; постійний порядок та дотримання дисципліни як складова частина забезпечення безпеки на заняттях, під час подорожей, екскурсій та змагань; відповідність рівня підготовки досвіду учня; інструктаж з техніки безпеки. (*Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»*).

Основна частина (30 хв.). Блок «Основи топографії та орієнтування» (7 хв.): орієнтування в просторі та часі; загальні відомості про орієнтування на місцевості; типові форми рельєфу - гори, хребти, улоговини, лощини, сідловини; характерні лінії і точки рельєфу - вододіл, вершина гори, дно улоговини, водозлив, сідловина; особливості орієнтування в різних природних умовах.

Блок «Туристська підготовка» (23 хв.): загальна фізична підготовка - фізичні вправи на витривалість та на розвиток силових здібностей групи м'язів, що несуть основне навантаження в поході (легкоатлетичні вправи, вправи з атлетичної гімнастики, вправи на рівновагу).

Заключна частина (5 хв.). Блок «Туристська підготовка»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу; правила особистої гігієни та гігієни одягу, взуття під час проведення занять й участі у заходах; гігієна індивідуального та колективного інвентарю, обладнання та оснащення.

Практичне заняття № 5-8. Підготовча частина (5 хв.). Блок «Туристська підготовка»: туризм як вид спорту; історія розвитку туризму в Україні; поняття про фізичну культуру, спорт та туризм; туристське багатоборство; туризм як вид спорту; розрядні норми та вимоги зі спортивного туризму. (Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»).

Основна частина (35 хв.). Блок «Туристська підготовка» (15 хв.): особисте, групове і спеціальне спорядження туристів; правила укладання рюкзака; типи наметів; встановлення наметів.

Загальна фізична підготовка (20 хв.) - фізичні вправи на витривалість та на розвиток силових здібностей групи м'язів, що несуть основне навантаження в поході (легкоатлетичні вправи, вправи з атлетичної гімнастики, вправи на рівновагу).

Заключна частина (5 хв.). Блок «Туристська підготовка»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу; поняття про захворювання та травми, які найчастіше трапляються на заняттях з туристського багатоборства, їх симптоми та лікування; профілактика захворювань і травм під час занять, змагань, походів та подорожей .

Практичне заняття № 9-12. Підготовча частина (5 хв.). Блок «Краєзнавство»: географічне положення, рельєф, клімат, рослинний та тваринний світ рідного краю. (Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»).

Основна частина (30 хв.). Блок «Туристська підготовка» (10 хв.): основні вимоги до спорядження: міцність, безпечність, зручність, відповідність призначенню, естетичність вигляду; вимоги до саморобного спорядження, порядок його випробування; догляд за спорядженням, його ремонт.

Блок «Пішохідний туризм» (20 хв.): особливості проведення пішохідних походів; види природних перешкод; способи руху по рівній, пересіченій, заболоченій, лісовій місцевостях; подолання схилів різної крутизни; подолання простих природних перешкод.

Заключна частина (10 хв.). Блок «Туристська підготовка»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу; поняття про страховку та самостраховку.

Практичне заняття № 13-16. Підготовча частина (5 хв.). Блок «Краєзнавство»: історичне минуле краю, пам'ятні історичні місця. (Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»).

Основна частина (35 хв.). Блок «Основи топографії та орієнтування» (10 хв.): поняття про карту, топографічні позначення, компас; зображення горизонталями типових форм рельєфу на картах; висота перерізу; види горизонталей; способи визначення напрямку схилу.

Блок «Пішохідний туризм» (25 хв.): подолання простих природних перешкод; правила змагань з пішохідного туризму; таблиця штрафів; технічні етапи та спеціальні завдання для підготовки до змагань; техніка безпеки під час проходження технічних етапів; умови та етапи проходження смуги перешкод.

Заключна частина (5 хв.). Блок «Туристська підготовка»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу.

Туристські заходи: 1-денний пішохідний похід – 8 год.

Завдання походу: згуртування похідного колективу; розвиток почуття колективізму; вивчення правил туриста; закріплення правил безпеки під час походів; покращення фізичного стану та підвищення рівня здоров'я; знайомство з розпорядком дня, режимом харчування та особистої гігієни туристу під час походу; вивчення особливостей та надзвичайних подій у поході під час поганого знання маршруту, порушенні темпу руху, що не відповідає підготовленості туристів, низької дисципліни в групі, відсутності необхідного спорядження, невиконанні правил купання, несприятливих метеорологічних умовах, невміння

долати природні перешкоди, зустрічі з дикими тваринами і плазунами, отруйними рослинами, недоброякісними продуктами харчування тощо.

1. Нестандартна ситуація. Туристська група проходить повз селянське господарство, де господарі метушаться прибрати сухе сіно бо вже ось-ось нагряне буря. Дії туристів.

2. Нестандартна ситуація. Під час руху за маршрутом ви не дорахувалися двох учасників походу. Ваші дії. Дії тих, що відстали.

Практичне заняття № 17-20. Підготовча частина (5 хв.). Блок «Екологічний туризм»: Міжнародна організація екотуризму (TIES); поняття «екологія», туризм і екологія; елементи природного середовища; негативний вплив туризму на природне середовище; управління процесом впливу туризму на природне середовище. (Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»).

Основна частина (35 хв.). Блок «Основи топографії та орієнтування» (15 хв.): топографічний диктант; вправи по читанню рельєфу; робота з топонімами; завдання на масштаб карти.

Блок «Туристська підготовка» (20 хв.): спеціальна фізична підготовка - стрибки через яму з водою, рівчак, струмок; стрибки по купинах; стрибки через перешкоди; біг вгору; біг вниз; вправи на рівновагу; переправа по колоді: через рівчак, річку.

Заключна частина (5 хв.). Блок «Туристська підготовка»: міри безпеки під час природних катаклізмів; дії групи в екстремальних умовах, дихальні вправи.

Практичне заняття № 21-24. Підготовча частина (7 хв.). Блок «Екологічний туризм»: вплив екологічного туризму на соціально-економічний розвиток регіонів; 10 заповідей еко туриста Міжнародної організації еко туризму (TIES). (Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»).

Основна частина (33 хв.). Блок «Туристська підготовка» (13 хв.): основні етапи підготовки до походу: підбір групи, визначення мети та району подорожі; розподіл обов'язків у групі; збір відомостей про райони походів; розробка маршруту, складання кошторису походу, підбір спорядження, вимоги до

продуктів харчування, спорядження, медичної аптечки; перебування групи в різних природних умовах та в різній місцевості.

Спеціальна фізична підготовка (20 хв.) - стрибки через яму з водою, рівчак, струмок; стрибки по купинах; стрибки через перешкоди; біг вгору; біг вниз; вправи на рівновагу; переправа по колоді: через рівчак, річку.

Заключна частина (5 хв.). Блок «Туристська підготовка»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу; щоденник спостережень.

Практичне заняття № 25-28. Підготовча частина (7 хв.). Блок «Екологічний туризм»: мета і завдання екологічної подорожі; основні характерні ознаки екологічного туру (маршруту); види екологічних турів; поняття «екологічна стежка»; екотуристична діяльність у національних парках України. (Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»).

Основна частина (33 хв.). Блок «Туристська підготовка» (13 хв.): укладання рюкзака, встановлення наметів різних типів на швидкість; розпалювання вогнища на швидкість; практичне відпрацювання різних типів вогнищ; приготування їжі на вогнище; робота з картографічним матеріалом; гра «Туристська Швидка допомога»; туристична школа виживання.

Спеціальна фізична підготовка (33 хв.) - стрибки через яму з водою, рівчак, струмок; стрибки по купинах; стрибки через перешкоди; біг вгору; біг вниз; вправи на рівновагу; переправа по колоді: через рівчак, річку.

Заключна частина (5 хв.). Блок «Туристська підготовка»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу.

Практичне заняття № 29-32. Підготовча частина (10 хв.). Блок «Екологічний туризм»: технологія приготування їжі під час екологічних турів; прання білизни та миття посуду; облаштування бівуаків; утилізація відходів; категорії природно-заповідного фонду України: Карпатський національний природний парк: можливості для екотуризму; Національний природний парк «Синевир»: екологічні маршрути та стежки; Національний природний парк

«Вижницький»: екологічні маршрути. (*Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»*).

Основна частина (30 хв.). Блок «*Основи топографії та орієнтування*» (10 хв.): рух за азимутом; рух за легендою; складання легенди; робота з картою і компасом; визначення відстані на місцевості; орієнтування за ознаками місцевих предметів та явищ природи; топографічний диктант; опис маршруту по карті; гра: змагання юних топографів; вправи з читання карт спортивного орієнтування.

Спеціальна фізична підготовка (20 хв.) - стрибки через яму з водою, рівчак, струмок; стрибки по купинах; стрибки через перешкоди; біг вгору; біг вниз; вправи на рівновагу; переправа по колоді: через рівчак, річку.

Заключна частина (5 хв.). Блок «*Туристська підготовка*»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу.

Туристські заходи: *Екотур до Національного природного парку «Синевир» - 8 год.*

Завдання походу: підготовка, організація та здійснення пішохідного походу екологічною стежкою «Ур. Красний - Синевирське озеро» (6 станцій); підготовка маршрутної стрічки походу, яку б могли використовувати надалі інші учасники походів; систематично доповнити існуючі дані про похід новими цікавими фактами, легендами, фотографіями, описами тощо; дослідити та описати на маршруті водні джерела, нанести їх на маршрутну стрічку (облікувати джерела і криниці на маршруті походу; визначити і описати величину джерела (*протяжність, площу, глибину, об'єм води*); описати живлення та режим вод об'єкту (*стічний, проточний, безстічний*); визначити віддаленість від основної дороги (*шосейної, залізної*), від лісової чи польової стежки, віддаленість від нитки маршруту; очистити джерело, сфотографувати його, при можливості огородити його; зробити маркування від стежки чи іншої дороги до джерела).

Після завершення підготовчого періоду учні повинні знати:

- основні правила безпеки учасників туристських походів, при подоланні окремих перешкод, організації біваку;

- правила екологічної безпеки, збереження природи при проведенні туристських подорожей;
- види туристського багатоборства та їх особливості;
- основні правила орієнтування на місцевості, порядок роботи з картою і компасом при орієнтуванні на місцевості;
- види вогнищ та їх призначення;
- туристське спорядження для подорожі по рідному краю;
- основні вимоги до гігієни туриста в подорожі;
- основні історичні та природні пам'ятки рідного краю.

У підсумку школярі повинні вміти:

- орієнтуватися на місцевості за допомогою карти та компасу, проходити нескладні маршрути за легендою;
- розробляти маршрути 1-денних пішохідних походів по рідному краю;
- підбирати фізичні вправи за спрямованістю та їх дозування відповідно до власного рівня фізичної працездатності;
- володіти методами контролю дозування фізичних навантажень;
- рухатися по слабо пересіченій місцевості, долати трав'яні та піщані схили, заболочені ділянки по купинах чи жердинах, яри по колоді чи мотузці з перилами;
- встановлювати намет, розпалювати вогнище в різних погодних умовах;
- готувати найпростіші страви в похідних умовах на вогнищі;
- складати опис маршруту 1-денного походу;
- дотримуватися правил санітарії, гігієни і техніки безпеки;
- вміти користуватись аптечкою під час надання першої медичної допомоги;
- співпрацювати та розподіляти обов'язки під час колективної роботи.

Корекційний етап практичної реалізації технології корекції фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства в процесі їх фізичного виховання був спрямований на реалізацію наступних завдань:

- корекція показників фізичного стану;
- поліпшення показників психоемоційного стану;

- зниження показників захворюваності;
- підвищення рівня теоретичної підготовленості і практичних навичок щодо здатності до здійснення здоров'яформуючої діяльності школярів з вадами слуху віком 15 років;

Вирішення представлених завдань на даному етапу здійснювалось за рахунок включення до теоретичної частини практичних занять з фізичної культури, що проводились за встановленою програмою з фізичного виховання спеціалізованого загальноосвітнього закладу, навчального матеріалу мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita».

Організація та проведення практичних занять модуля з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» відбувалось на корекційному етапі лише на заняттях позаурочної форми навчання школярів 8 класів з вадами слуху в осінньому семестрі (II чверть) та весінньому семестрі (III семестр) (Додаток Ф).

Практичне заняття № 33, 35, 37, 39, 41, 43, 45, 47. Підготовча частина (5 хв.). Блок «Краєзнавство»: ознайомлення із Законом України «Про охорону пам'яток історії та культури»; вивчення заходів з пропаганди пам'яток історії та культури рідного краю; ознайомлення і вивчення пам'яток історії і культури рідного краю, України та інших країн; виконання завдань Товариства охорони пам'яток історії та культури, інших державних та громадських організацій; ознайомлення з видами історичних джерел: меморіали, стели, пам'ятні дошки, пам'ятники, пам'ятні знаки тощо; організація музею спеціалізованого загальноосвітнього закладу; шляхи збирання історико-краєзнавчих матеріалів (планомірне систематичне збирання документів, пам'яток та інших краєзнавчих матеріалів; експедиційне збирання; облікування подарунків та інших надходжень до музею. (Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»).

Основна (35 хв.) і заключна(5 хв.) частина за програмою ФВ закладу.

Практичне заняття № 49, 51, 53, 55. Підготовча частина (7 хв.). Блок «Лижний туризм»: характеристика основних природних перешкод в лижному туризмі; основні способи підйомів та спусків на лижах; вимоги до спорядження

для лижного походу; особисте та групове спорядження для лижного туризму; спеціальне спорядження туриста-лижника, його залежність від складності та району походу; підготовка та ремонт спорядження. ((*Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»*)).

Основна (35 хв.) і заключна (5 хв.) частина за програмою ФВ закладу.

Практичне заняття № 34, 36, 38, 40. Підготовча частина (5 хв.). Блок «Пішохідний туризм»: правила змагань з пішохідного туризму; настанови з проведення змагань з пішохідного туризму; основні положення змагань та супровідної документації; види дистанцій; права та обов'язки учасників змагань; особливості дистанції «Смуга перешкод»; поняття крос-похід; особливості проведення змагань з пішохідного туризму на дистанції «Крос-похід». (*Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»*).

Основна частина (37хв.). Блок «Пішохідний туризм»: техніка руху в лісі з густим підліском, на крутих трав'яних, кам'янистих осипних схилах, в жерепі; техніка подолання боліт та заболочених ділянок (по купинах за допомогою жердин); способи та техніки долаття ярів, струмків, річок (маятник, по колоді, вбрід); розвідка місця та оцінка можливості подолання перешкод обраним способом; вузли, необхідні для подолання перешкод; користування страхувальною системою, карабіном, вусом; в'язання грудної обв'язки; організація та забезпечення страховки (гімнастична, жердиною, перила, самостраховка); подолання умовного болота по купинах, за допомогою жердин; подолання ярів, струмків, річок за допомогою маятника, по колоді, вбрід.

Заключна частина (5 хв.). Блок «Туристська підготовка»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу.

Туристські заходи: 1-денний пішохідний похід – 8 год.

Завдання походу: закріплення знань з планування та організації пішохідного походу 2-3 ступеня складності; вивчення на практиці технік руху та подолання перешкод; засвоєння навичок користування страхувальними системами та забезпечення страховки й самостраховки; засвоєння правил та

відпрацювання колективних дій при наданні першої медичної допомоги під час виникнення травм та захворювань у поході тощо.

1. Нестандартна ситуація. Туристська група проходить болото. Один із туристів потрапляє до топі. Дії групи.

2. Нестандартна ситуація. Під час руху за маршрутом турист здобув травму нижньої кінцівки (закритий чи відкритий перелом). Дії групи під час надання першої медичної допомоги. Дії групи під час транспортування потерпілого.

Практичне заняття № 42, 44, 46, 48. Підготовча частина (5 хв.). Блок «Лижний туризм»: лижний туризм як вид спорту; туристські можливості України в лижному туризмі; туристські можливості різних районів України, рідного краю; огляд популярних лижних туристських регіонів; карти, що використовуються в лижних походах; особливості орієнтування під час руху на маршруті лижного походу; користування картою в лижному туристському поході, її зберігання; особливості орієнтування на лижах; орієнтування по маркірованій лижні; обладнання дистанції змагань. (Мультимедіа інформаційно-методична програма «Motus Vita»).

Основна частина (35 хв.). Блок «Лижний туризм»: попереми́нний хід, його цикли; ковзанярський хід; рух на лижах з рюкзаком по рівній та пересіченій місцевості; підйом на лижах звичайним кроком, «ялинкою», «драбинкою»; спуск на лижах із високої, середньої та низької стойки; траверс схилу на лижах; гальмування «плугом», «напівплугом»; повороти на ходу переступанням, із положення «плуга», «напівплуга»; зупинки на лижах; торування лижні; рух по засніжених, фірнових і вкритих льодом схилах на лижах і без лиж; засоби самостраховки під час руху; самозатримання на схилі.

Заключна частина (5 хв.). Блок «Туристська підготовка»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу.

Туристські заходи: 1-денний лижний похід – 8 год.

Завдання походу: навчитись розробляти календарний план лижного походу; ознайомитись з тактикою денного переходу в лижному туризмі; вивчити специфіку планування лижного походу: довжина денних переходів, швидкість і

ритм руху, вибір часу доби для руху, розклад дня, кількість періодичність та тривалість переходів та привалів тощо; розробити графік руху туристської групи на маршруті; навчитись заповнювати маршрутну книжку на здійснення категорійного лижного туристського походу; засвоїти навички використання спорядження для лижного туризму; відпрацювати техніки руху на лижах під час проходження маршруту, тощо.

1. Нестандартна ситуація. Під час маршруту від групи відстало 2 туристи. Дії туристів, що відстали, орієнтація за маркірованою лижною. Дії групи.

Практичне заняття № 50, 52,54, 56. Підготовча частина (5 хв.). Блок «*Лижний туризм*»: забезпечення безпеки туриста-лижника при сильному морозі, снігопаді, сильному вітрі, завірюсі, обмеженій видимості; попередження сонячних опіків, снігової сліпоти; техніка безпеки при спусках, підйомах, траверсах схилу на лижах; техніка безпеки при подоланні колод, рівчаків, ярів, замерзлих річок та озер. (Мультимедіа інформаційно-методична програма «*MotusVita*»).

Основна частина (35 хв.). Блок «*Лижний туризм*»: подолання перешкод, що зустрічаються в лижному туристському поході; подолання крутосхилів; підйом на лижах «зігзагом»; спуск на лижах по прямій; спуск на лижах «зігзагом»; спуск на лижах боковим ковзанням; спуск на лижах «драбинкою»; гальмування падінням; гальмування лижними палками; особисте та групове спорядження для категорійного лижного туристського походу; спеціальне спорядження для лижного походу; організація та підготовка багатоденного лижного походу.

Заклучна частина (5 хв.). Блок «*Туристська підготовка*»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу.

Туристські заходи: 2-денний лижний похід – 16 год.

Завдання походу: навчитись складати перелік особистого та групового спорядження для багатоденного лижного походу; ознайомитись з особливостями організації бівуаку: вибір місця, планування табору, розподіл робіт, установа наметів, приготування їди тощо; здійснити ночівлю в лісовій зоні під час

проходження маршруту лижного походу; удосконалити техніки руху на лижах під час проходження маршруту за різних умов, тощо.

1. Нестандартна ситуація. Проходження маршруту включило подолання лавинонебезпечного схилу. Дії групи: відпрацювання методики і техніки подолання лавинонебезпечного схилу.

2. Нестандартна ситуація. Під час проходження маршруту зійшла лавина. Дії групи при застосуванні лавинного спорядження.

3. Нестандартна ситуація. Під час проходження маршруту зійшла лавина. Два туристи опинились під завалом снігу. Дії групи під час рятування потерпілих туристів. Дії групи під час надання першої медичної допомоги і транспортуванні потерпілих.

Після завершення канікулярного періоду, під час якого було здійснено попередньо представлений 2-денний лижний похід, практичні заняття було поновлено в межах весняного семестру (III чверть), де навчальний матеріал модуля з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» учні 8 класів з вадами слуху проходили також у формі додаткового часу для факультативу.

На заняттях урочної форми, що проводились за програмою фізичного виховання Спеціального загальноосвітнього закладу для школярів з вадами слуху (вибіркові модулі «Баскетбол», «Волейбол»), школярі у підготовчій частині продовжували знайомитись з тематичним матеріалом мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita».

Практичні заняття модуля з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» були спрямовані на подальше вивчення теоретичного матеріалу з лижного туризму та відпрацювання умінь володіння спеціальним для даного виду туризму спорядженням (Додаток X).

Практичне заняття № 57, 59, 61, 63. Підготовча частина (5 хв.). Блок «Краєзнавство»: знайомство з гірською місцевістю рідного краю; вивчення найближчих гірських курортів та лижних оздоровчо-рекреаційних зон України й країн-сусідів; вивчення класифікації та специфіки діяльності лижних баз;

фенологічні спостереження; погода та кліматичні особливості гірської місцевості; відеоекскурсія до метеостанції; вивчення та збирання місцевих ознак та прогнозів погоди; методика складання народного календарю. (*Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»*).

Основна (35 хв.) і заключна(5 хв.) частина за програмою ФВ закладу.

Практичне заняття № 58, 60, 62, 64. Підготовча частина (5 хв.). Блок «Лижний туризм»: туристські можливості Українських Карпат; розгляд еталонних лижних туристських маршрутів I-IV категорії складності в Карпатах. (*Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»*).

Основна частина (35 хв.). Блок «Лижний туризм»: попере́мінний хід, його цикли; ковзанярський хід; рух на лижах з рюкзаком по рівній та пересіченій місцевості; підйом на лижах звичайним кроком, «ялинкою», «драбинкою»; спуск на лижах із високої, середньої та низької стойки; траверс схилу на лижах; гальмування «плугом», «напівплугом»; повороти на ходу переступанням, із положення «плуга», «напівплуга»; зупинки на лижах; торування лижні; рух по засніжених, фірнових і вкритих льодом схилах на лижах і без лиж; засоби самостраховки під час руху; самозатримання на схилі.

Заключна частина (5 хв.). Блок «Туристська підготовка»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу.

Туристські заходи: 1-денний лижний похід – 8 год.

Завдання походу: засвоїти специфіку розробки календарного плану лижного походу за легендою; удосконалити навички використання спорядження для лижного туризму; розвинути навички техніки руху на лижах під час проходження маршруту в складних умовах; ознайомитись з особливостями орієнтування в різних природних умовах, в умовах обмеженої видимості; вивчити особливості руху за вказаним азимутом при обході перешкод.

1. Нестандартна ситуація. Рух по незнайомій місцевості за описом (легендою). Дії групи при втраті орієнтації. Орієнтування за рельєфом, лінійними орієнтирами.

Практичне заняття № 65, 67, 69, 71. Підготовча частина (7 хв.). Блок «Екологічний туризм»: Екотуризм у національних природних парках України; Ужанський національний природний парк: екологічні маршрути; Національний природний парк «Сколівські Бескиди»: екотуристський потенціал; Яворівський національний природний парк: об'єкти екотуризму. (Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»).

Основна (35 хв.) і заключна (5 хв.) частина за програмою ФВ закладу.

Практичне заняття № 66, 68, 70, 72. Підготовча частина (5 хв.). Блок «Лижний туризм»: правила змагань з лижного туризму; види змагань з лижного туризму; дистанції змагань з лижного туризму; технічні етапи лижних туристських змагань; спеціальні завдання лижних туристських змагань; суддівство та визначення результатів лижних туристських змагань; настанови з проведення змагань з лижного туризму; документація команди на змаганнях (заявка на участь в змаганнях, технічна заявка, декларація на спорядження тощо). (Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»).

Основна частина (35 хв.). Блок «Лижний туризм»: подолання перешкод, що зустрічаються в лижному туристському поході; подолання крутосхилів; підйом на лижах «зігзагом»; спуск на лижах по прямій; спуск на лижах «зігзагом»; спуск на лижах боковим ковзанням; спуск на лижах «драбинкою»; гальмування падінням; гальмування лижними палками; особисте та групове спорядження для категорійного лижного туристського походу; спеціальне спорядження для лижного походу; організація та підготовка багатоденного лижного походу.

Заключна частина (5 хв.). Блок «Туристська підготовка»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу.

Туристські заходи: Екотур +2-денний лижний похід – 16 год.

Завдання походу: Блок «Екологічний туризм»: ознайомитись з діяльністю Еколого-просвітицького центру Яворівського Національного Природного парку; відвідати відкриті уроки «Яворівський НПП – перлина Розточчя» та «Зимовий період у рослинному та тваринному житті»; ознайомитись з діяльністю екогуртка

«Екологічна варта» та прийняти участь у спільних заходах разом з учнями-членами екогуртку (прибирання території парку від засмічення, розвішування штучних гніздівель тощо); ознайомитись та здійснити похід за маршрутом екостежки «Верещиця»; прийняти участь в еколого-просвітницьких акціях «Екомарафон Подаруй життя ялинці» та «Допоможемо птахам взимку».

Блок «Лижний туризм»: засвоїти складання та комплектацію особистого та групового спорядження для багатоденного лижного походу; вивчити особливості організації бівуаку в холодних умовах: особливості організації туристського побуту в лижному поході; намети для лижного туризму (типу «Зима»), підготовка місця для ночівлі, улаштування багаття в зимових умовах, особиста гігієна туриста-лижника, особливості харчування в зимових умовах.

1. Нестандартна ситуація. Проходження маршруту включило подолання лавинонебезпечного схилу. Техніка подолання лавинонебезпечного схилу.

2. Нестандартна ситуація. Проходження маршруту включило подолання лавинонебезпечного схилу. Вибір місць встановлення спостерігачів.

3. Нестандартна ситуація. Проходження маршруту включило подолання лавинонебезпечного схилу. Відпрацювання сигналів попередження про лавину.

Практичне заняття № 73, 75, 77, 79, 81, 83, 85, 87. Підготовча частина (5 хв.). Блок «Краєзнавство»: пам'ятники матеріальної культури та мистецтва: архітектурні, храмові споруди краю; методика роботи з архітектурними джерелами краєзнавчої інформації; архітектурні пам'ятки; храмові споруди; поповнення фонду шкільного музею; оформлення рефератів, стендів, фотоальбомів за місцем останньої подорожі; фотовиставка. (Мультимедіа інформаційно-методична програма «Motus Vita»).

Основна (35 хв.) і заключна (5 хв.) частина за програмою ФВ закладу.

Практичне заняття № 74, 76, 78, 80. Підготовча частина (5 хв.). Блок «Лижний туризм»: правила змагань з лижного туризму; види змагань з лижного туризму; дистанції змагань з лижного туризму; технічні етапи лижних туристських змагань; спеціальні завдання лижних туристських змагань; суддівство та визначення результатів лижних туристських змагань; настанови з

проведення змагань з лижного туризму; документація команди на змаганнях (заявка на участь в змаганнях, технічна заявка, декларація на спорядження тощо). (Мультимедіа інформаційно-методична програма «*Motus Vita*»).

Основна частина (35 хв.). Блок «*Лижний туризм*»: подолання перешкод, що зустрічаються в лижному туристському поході; подолання крутосхилів; підйом на лижах «зігзагом»; спуск на лижах по прямій; спуск на лижах «зігзагом»; спуск на лижах боковим ковзанням; спуск на лижах «драбинкою»; гальмування падінням; гальмування лижними палками; особисте та групове спорядження для категорійного лижного туристського походу; спеціальне спорядження для лижного походу; організація та підготовка багатоденного лижного походу.

Заклучна частина (5 хв.). Блок «*Туристська підготовка*»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу.

Туристські заходи: *1-денний лижний похід - 8 год.*

Завдання заходу: Блок «*Лижний туризм*»: вдосконалити навички складання та комплектації особистого та групового спорядження для багатоденного лижного походу; засвоїти особливості організації бівуаку в холодних умовах: особливості організації туристського побуту в лижному поході; намети для лижного туризму (типу «Зима»), підготовка місця для ночівлі, улаштування багаття в зимових умовах, особиста гігієна туриста-лижника, особливості харчування в зимових умовах, особливості приготування їжі в зимових умовах, розпалювання вогнища на сітці, розтоплювання снігу для одержання води, приготування їжі на примусі, газовому пальнику; підготувати учнів до участі у змаганнях з лижного туризму.

Практичне заняття № 82, 84, 86, 88. Підготовча частина (7 хв.). Блок «*Екологічний туризм*»: Екотуризм у національних природних парках України; Національний природний парк «Подільські Товтри»: об'єкти екотуризму; Швацький національний природний парк: екологічні стежки та маршрути; Деснянсько-Старогутський національний природний парк: екотуристський потенціал; Національний природний парк «Святі гори»: екологічні стежки;

Сиваський національний природний парк: екотуристський потенціал. (Мультимедіа інформаційно-методична програма «*Motus Vita*»).

Основна частина (35 хв.). Блок «Лижний туризм»: подолання перешкод, що зустрічаються в лижному туристському поході; подолання крутосхилів; підйом на лижах «зігзагом»; спуск на лижах по прямій; спуск на лижах «зігзагом»; спуск на лижах боковим ковзанням; спуск на лижах «драбинкою»; гальмування падінням; гальмування лижними палками; особисте та групове спорядження для категорійного лижного туристського походу; спеціальне спорядження для лижного походу; організація та підготовка багатоденного лижного походу.

Заклучна частина (5 хв.). Блок «Туристська підготовка»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу.

Туристські заходи: змагання - 2-денний лижний похід – 16 год.

Завдання заходу: Проходження етапів змагань з лижного туризму: подолання гушавини, лісового завалу, прокладання лижні, підйом, спуск по схилу на лижах (в т.ч. «зігзагом», «драбинкою»), спуск з гальмуванням, спуск з поворотами, швидкісний спуск, траверс схилу на лижах, підйом, спуск, траверс схилу зі страховкою, підйом, спуск, траверс схилу на «кішках», переправа через річку по колоді, подолання водної перешкод по тонкому льоду зі страховкою, транспортування потерпілого на нартах, транспортування потерпілого на складному рельєфі (в т.ч. і із супроводжуючим), підйом потерпілого з тріщини.

Відпрацювання спеціальних завдань змагань з лижного туризму: встановлення намету, розпалювання вогнища, організація ночівлі в польових умовах, рух за азимутом, визначення точки свого знаходження, залік з топографії, залік з медицини, надання долікарської допомоги, в'язання вузлів.

Після завершення корекційного періоду школярі повинні набути нові знання про:

- історію розвитку спортивного лижного туризму;
- сучасний стан розвитку спортивного лижного туризму в Україні та в світі;
- загальні вимоги щодо організації безпеки в лижних походах;

- характеристику основних природних перешкод, притаманних для лижного туризму, способи їх подолання;
- основні принципи тактики підготовки та проведення лижних походів;
- туристські можливості свого краю для лижного туризму;
- первинні ознаки захворювань, які характерні для лижних подорожей;
- туристські можливості території України для спортивного лижного туризму;
- особливості організації бівуака в лижному туристському поході;
- особливості режиму харчування, калорійності та вибору продуктів в лижному туристському поході;
- особливості орієнтування в складних зимових умовах;
- правила та настанови змагань зі спортивного лижного туризму;

Проходження практичних занять учнями модуля з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» сприятиме набуттю нових вмінь:

- складати перелік спеціального особистого та групового спорядження, добирати, доглядати та правильно зберігати його;
- організувати ночівлю в польових умовах в умовах лижного походу;
- долати нескладні природні перешкоди на лижах;
- планувати та розробляти маршрут ступеневого туристського походу;
- рухатися похідним строєм, витримувати темп, дистанцію, рухатися на лижах з рюкзаком;
- готувати туристське спорядження, в тому числі лижі, до зимових туристських походів;
- рухатися на лижах, володіти технікою лижного ходу, підйомів та спусків на лижах, в т.ч. з рюкзаком;

Школярі повинні взяти участь у заліковому лижному туристському поході 2-3 ступеня складності та/або змаганнях зі спортивного (лижного) туризму на дистанціях 1-2 класу, виконати 2 юнацький розряд.

Підтримуючий етап практичної реалізації технології корекції фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства в процесі їх фізичного виховання був спрямований на реалізацію вирішення завдань:

- стабілізація змін показників фізичного стану школярів з вадами слуху віком 15 років;
- оптимізація їх психоемоційного стану, рівня захворюваності та загального стану здоров'я;
- підтримання досягнутого рівня теоретичної підготовленості та сформованості практичних навичок зі здоров'яформування учнів, які прийняли участь в експериментальному дослідженні;
- вивчення та узагальнення даних у вигляді якісної оцінки загальної тенденції змін показників критеріїв ефективності практичної реалізації представленої технології.

Вирішення представлених завдань етапу сприяли практичні заняття модуля з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство», які за аналогією підготовчого етапу були включені в урочну та позаурочну систему занять з фізичного виховання школярів 8 класів (Додаток Ц).

Практичне заняття № 89, 91, 93, 95. Підготовча частина (5 хв.). Блок «Пішохідний туризм»: вибір району та розробка маршруту походу II категорії складності; особливості тактичного плану походу в тайзі, тундрі, середньогір'ї, пустелі); тактика подолання локальних та протяжних перешкод на маршруті; спеціальне спорядження (спускові пристрої, жумари, кролі, блок-роліки, тощо); підготовка та ремонт спорядження; ремонтний набір (груповий, індивідуальний). (Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»).

Основна частина (37хв.). Блок «Пішохідний туризм»: подолання перешкод за допомогою спеціального обладнання; підйом (спуск) крутосхилами; наведення та подолання крутопохилої переправи; додання скельних ділянок: техніка руху в лісі з густим підліском, на крутих трав'яних, кам'янистих осипних схилах, в жерепі; техніка подолання боліт та заболочених ділянок (по купинах за

допомогою жердин); способи та техніки долаття ярів, струмків, річок (маятник, по колоді, вбрід); розвідка місця та оцінка можливості подолання перешкод обраним способом; вузли, необхідні для подолання перешкод; користування страхувальною системою, карабіном, вусом; в'язання грудної обв'язки; організація та забезпечення страховки (гімнастична, жердиною, перила, самостраховка); подолання умовного болота по купинах, за допомогою жердин; подолання ярів, струмків, річок за допомогою маятника, по колоді, вбрід.

Заклучна частина (5 хв.). Блок «Туристська підготовка»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу.

Практичне заняття № 90, 92, 94, 96. Підготовча частина (5 хв.). Блок «Екологічний туризм»: біосферний заповідник «Асканія-Нова»; регіональний ландшафтний парк «Гранітно-степове Побужжя»; Дністровський каньйон; Мармурова печера; Національний природний парк «Подільські Товтри»; озеро Світязь. (Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»).

Основна частина (37хв.). Блок «Екологічний туризм»: заснування екогуртку; розроблення статуту, положення та плану дій екогуртку; вибір місцевості та основних заходів діяльності екогуртку на обраній території; визначення місця та установаження картографічних показників для екостежки; розробка та створення екостежки; догляд за екостежкою; вивчення основних представників флори і фауни екостежки; дослідження екостежки та представлення результатів у вигляді відео та фотоматеріалу; оформлення результатів дослідження та розміщення у музеї школи.

Заклучна частина (5 хв.). Блок «Туристська підготовка»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу.

Туристські заходи: Екотур +1-денний пішохідний похід – 8 год.

Завдання заходу: Блок «Екологічний туризм»: відвідати Національного Природного парку «Подільські Товтри», ознайомитись з об'єктами природно-заповідного фонду; вивчити перелік товтр; ознайомитись з охоронною діяльністю та екотериторіями водно-болотного угіддя парку; здійснити похід за маршрутом екостежки до пониззя річки Смотрич; ознайомитись з флорою парку та

рідкісними її представниками; зібрати гербарій для музею школи; зробити фото звіт відвідування екостежки; прийняти участь у очищенні екостежки.

Блок «Пішохідний туризм»: закріплення знань з планування та організації пішохідного походу 2-3 ступеня складності; удосконалення на практиці технік руху та подолання перешкод; засвоєння навичок користування страхувальними системами та забезпечення страховки й самостраховки; засвоєння правил та відпрацювання колективних дій при наданні першої медичної допомоги під час виникнення травм та захворювань у поході тощо.

1. Нестандартна ситуація. Туристська група проходить болото. Один із туристів потрапляє до топі. Дії групи.

2. Нестандартна ситуація. Під час руху за маршрутом турист здобув травму нижньої кінцівки (закритий чи відкритий перелом). Дії групи під час надання першої медичної допомоги. Дії групи під час транспортування потерпілого.

Практичне заняття № 97, 99, 101, 103. Підготовча частина (5 хв.). Блок «Пішохідний туризм»: вибір району та розробка маршруту походу II категорії складності; особливості тактичного плану походу в тайзі, тундрі, середньогір'ї, пустелі); тактика подолання локальних та протяжних перешкод на маршруті; спеціальне спорядження (спускові пристрої, жумари, кролі, блок-роліки, тощо); підготовка та ремонт спорядження; ремонтний набір (груповий, індивідуальний). (Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»).

Основна частина (37хв.). Блок «Пішохідний туризм»: подолання перешкод за допомогою спеціального обладнання; підйом (спуск) крутосхилами; наведення та подолання крутопохилої переправи; додання скельних ділянок: техніка руху в лісі з густим підліском, на крутих трав'яних, кам'янистих осипних схилах, в жерепі; техніка подолання боліт та заболочених ділянок (по купинах за допомогою жердин); способи та техніки додання ярів, струмків, річок (маятник, по колоді, вбрід); розвідка місця та оцінка можливості подолання перешкод обраним способом; вузли, необхідні для подолання перешкод; користування страхувальною системою, карабіном, вусом; в'язання грудної обв'язки;

організація та забезпечення страховки (гімнастична, жердиною, перила, самостраховка); подолання умовного болота по купинах, за допомогою жердин; подолання ярів, струмків, річок за допомогою маятника, по колоді, вбрід.

Заключна частина (5 хв.). Блок «Туристська підготовка»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу.

Практичне заняття № 98, 100, 102, 104. Підготовча частина (5 хв.). Блок «Екологічний туризм»: біосферний заповідник «Асканія-Нова»; регіональний ландшафтний парк «Гранітно-степове Побужжя»; Дністровський каньйон; Мармурова печера; Національний природний парк «Подільські Товтри»; озеро Світязь. (Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»).

Основна частина (37хв.). Блок «Екологічний туризм»: підтримання діяльності екогуртку; розроблення щорічних заходів за участю учнів Спеціалізованого загальноосвітнього закладу для дітей з порушеннями слуху; організація та проведення екосвята – «Весна»; організація екскурсій до екостежки та догляд за нею; вивчення основних представників флори і фауни екостежки; дослідження екостежки та представлення результатів у вигляді відео та фотоматеріалу; оформлення результатів дослідження та розміщення у музеї школи.

Заключна частина (5 хв.). Блок «Туристська підготовка»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу.

Туристські заходи: 1-денний пішохідний похід – 8 год.

Завдання заходу: Блок «Пішохідний туризм»: підготовка до змагань з пішохідного туризму; закріплення знань з планування та організації пішохідного походу 2-3 ступеня складності; вивчення на практиці технік руху та подолання перешкод; удосконалення техніки пересування по різних видах рельєфу із забезпеченням страховки, подолання перешкод за допомогою спеціального спорядження, подолання навчальних дистанцій; засвоєння навичок користування страхувальними системами та забезпечення страховки й самостраховки; засвоєння правил та відпрацювання колективних дій при наданні першої медичної допомоги під час виникнення травм та захворювань у поході тощо.

1. Нестандартна ситуація. Участь у змаганнях з пішохідного туризму (легенда). Комплектація команди, підбір спорядження, відпрацювання індивідуальних та командних дій, проходження змагальних дистанцій.

Практичне заняття № 105-116. Підготовча частина (5 хв.). Блок «Пішохідний туризм»: правила змагань з пішохідного туризму; настанови з проведення змагань з пішохідного туризму; основні положення змагань та супровідної документації; види дистанцій; права та обов'язки учасників змагань; особливості дистанції «Смуга перешкод»; поняття крос-похід; особливості проведення змагань з пішохідного туризму на дистанції «Крос-похід». (Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»).

Основна частина (37хв.). Блок «Основи топографії та орієнтування» (10 хв.): опис маршруту; рух за «легендою»; рух за азимутом (на відкритій місцевості, у лісі, у горах, у тумані); види карт; підбір карт для походу; поняття старіння карти та її корегування; орієнтування за допомогою топографічної карти та карти для спортивного орієнтування; способи відновлення орієнтування в разі його втрати на змаганнях або в поході; особливості тактики в змаганнях з орієнтування в заданому напрямку, за вибором, на маркованій трасі, естафетах.

Блок «Пішохідний туризм» (27 хв.): техніка руху в лісі з густим підліском, на крутих трав'яних, кам'янистих осипних схилах, в жерепі; техніка подолання боліт та заболочених ділянок (по купинах за допомогою жердин); способи та техніки долаття ярів, струмків, річок (маятник, по колоді, вбрід); розвідка місця та оцінка можливості подолання перешкод обраним способом; вузли, необхідні для подолання перешкод; користування страхувальною системою, карабіном, вусом; в'язання грудної обв'язки; організація та забезпечення страховки (гімнастична, жердиною, перила, самостраховка); подолання умовного болота по купинах, за допомогою жердин; подолання ярів, струмків, річок за допомогою маятника, по колоді, вбрід.

Заключна частина (3 хв.). Блок «Туристська підготовка»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу.

Туристські заходи: змагання – 16 год.

Завдання заходу: Проходження етапів змагань з пішохідного туризму: подолання умовного болота по купинах, за допомогою жердин; подолання ярів, струмків, річок за допомогою маятника, по колоді, вброд; «Смуга перешкод»; пересування на ділянках з різними локальними та протяжними перешкодами; наведення та зняття перил на колоді та подолання перешкоди; наведення та зняття навісної переправи; рух по крутих схилах за допомогою альпенштока чи льодоруба; «Крос-похід».

Відпрацювання спеціальних завдань змагань з пішохідного туризму, основ орієнтування та топографії, екологічного туризму та туристичної підготовки: встановлення намету, розпалювання вогнища, організація ночівлі в польових умовах, рух за азимутом, визначення точки свого знаходження, залік з топографії, залік з медицини, надання долікарської допомоги, в'язання вузлів, очищення лісової ділянки, очищення водойму, збір найбільшої кількості сміття, визначення рідкісних представників флори і фауни.

Практичне заняття № 117, 119, 121, 123, 125, 127. Підготовча частина (5 хв.). Блок «Краєзнавство»: вивчення рідкісних представників флори і фауни рідного регіону та України в цілому; «Червона книга»; дослідження сучасної проблематики з визначення факторів, що впливають на чисельність рідкісних екземплярів флори та фауни України. (Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»).

Основна частина (15 хв.). Блок «Основи топографії та орієнтування» (10 хв.): удосконалення технік опису маршруту, руху за «легендою», руху за азимутом (на відкритій місцевості, у лісі, у горах, у тумані); засвоєння видів карт та способів підбору карт для походу; закріплення техніки орієнтування за допомогою топографічної карти та компасу.

Блок «Туристська підготовка» (10 хв.): закріплення знань про особисте, групове і спеціальне спорядження туристів; засвоєння правил укладання рюкзака; удосконалення постановки різних типів наметів; вивчення технік в'язання вузлів.

Загальна фізична підготовка (10 хв.) - фізичні вправи на витривалість та координацію (спортивні та рухливі ігри, естафети).

Заключна частина (5 хв.). Блок «Туристська підготовка»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу.

Практичне заняття № 118, 120, 122, 124, 126, 128. Підготовча частина (5 хв.). Блок «Екологічний туризм»: біосферний заповідник «Асканія-Нова»; регіональний ландшафтний парк «Гранітно-степове Побужжя»; Дністровський каньйон; Мармурова печера; Національний природний парк «Подільські Товтри»; озеро Світязь. (Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita»).

Основна частина (37хв.). Блок «Екологічний туризм»: підтримання діяльності екогуртку; підготовка, організація та проведення флеш-мобу для залучення нових членів екогуртку; організація екскурсій до екостежки та догляд за нею; вивчення основних представників флори і фауни екостежки; дослідження екостежки та представлення результатів у вигляді відео та фотоматеріалу; оформлення результатів дослідження та розміщення у музеї школи.

Заключна частина (5 хв.). Блок «Туристська підготовка»: загальна фізична підготовка - дихальні вправи, вправи на гнучкість та рівновагу.

Туристські заходи: Екотур +2-денний пішохідний похід – 16 год.

Завдання заходу: Блок «Екологічний туризм»: відвідати Біосферний заповідник «Асканія-Нова»: оглядова еколого-просвітницька екскурсія «Перлина в степу» (зоопарк, дендропарк), еколого-просвітницька екскурсія маршрутом зоологічного парку «У світі тварин», еколого-просвітницька екскурсія маршрутом дендрологічного парку «В лісову казку, екскурсія «Ретро-фотосафарі» в автомобілі»; ознайомитись з особливостями вирощування та догляду рідкісних представників флори та фауни України й світу; прийняти участь у догляді за рослинами й тваринами; зробити фото звіт відвідування Біосферного заповіднику «Асканія-Нова».

Блок «Пішохідний туризм»: закріплення знань з планування та організації пішохідного походу 2-3 ступеня складності; удосконалення на практиці технік руху та подолання перешкод; удосконалення навичок користування туристським спорядженням та облаштуванням побуту; засвоєння навичок користування страхувальними системами та забезпечення страховки й самостраховки;

засвоєння правил та відпрацювання колективних дій при наданні першої медичної допомоги під час виникнення травм та захворювань у поході тощо.

1. Нестандартна ситуація. Туристська група проходить болото. Один із туристів потрапляє до топі. Дії групи.

2. Нестандартна ситуація. Під час руху за маршрутом турист здобув травму нижньої кінцівки (закритий чи відкритий перелом). Дії групи під час надання першої медичної допомоги. Дії групи під час транспортування потерпілого.

По завершенню підтримуючого періоду учні повинні удосконалити, доповнити і оновити знання з:

- історичні пам'ятки рідного регіону (найвідоміші пам'ятники архітектури, храмові зведення тощо);
- що таке лінійна, кільцева радіальна схема побудови маршруту, аварійні та запасні варіанти маршруту;
- порядок і вимоги для встановлення наметів у незручних місцях, на берегах річок, біля великих відкритих водойм, у гірських районах, розміщення людей і вантажу для забезпечення швидкої евакуації у складних метеоумовах і у випадку аварійній ситуації;
- тактику подолання локальних та протяжних перешкод в пішохідному поході чи на дистанціях змагань;
- основні причини аварій та надзвичайних пригод в пішохідних походах та шляхи запобігання них.
- правила та порядок організації рятувальних робіт;
- особливості ремонту туристського спорядження, комплектування ремонтного набору;
- порядок організації біваку в польових умовах без намету та стандартного бівачного спорядження, особливості розпалювання вогнища в складних погодних умовах;
- основні способи транспортування потерпілого;
- порядок і особливості приготування їжі на примусі, газовому пальнику;

- порядок використання ліків, наявних аптечці туристської групи;
- міжнародні знаки сигналів безпеки;
- особливості здійснення екологічних досліджень;
- рідкісних представників флори і фауни;
- основні принципи суддівства змагань зі спортивного туризму; права та обов'язки суддів;
- особливості топографії та орієнтування на складних географічних територіях (в тайзі, горах, пустелях тощо).

Особливості організації та проведення занять модуля з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» повинні сприяти розширенню кола умінь школярів з вадами слуху: долати різноманітні складні природні та штучні перешкоди, характерні для походів та змагань з пішохідного туризму (підйом та спуск вертикальними перилами, крутопохила переправа) за допомогою спеціального спорядження; скласти план підготовки та кошторис категорійного походу, розробляти маршрут, його запасні та аварійні варіанти; організувати рятувальні роботи, транспортувати потерпілого; скласти список ремонтного набору, скласти меню та розкладку продуктів на похід, скласти список групової медичної аптечки; користуватись примусами та газовими пальниками, скласти меню з урахуванням енергетичних витрат учасників та можливості поповнення його на маршруті; очищувати та знезаражувати воду для приготування їжі; організувати приготування їжі в екстремальних умовах; застосовувати туристські вузли; виготовляти різні засоби транспортування потерпілого (ноші, кокон тощо); аналізувати власні дії, дії команди, групи в поході чи на дистанції змагань; розробляти та організувати екостежки; здійснювати якісний догляд за екостежкою; організувати екскурсії екостежкою; визначати мету своєї діяльності та цілеспрямовано рухатися до цієї мети.

Протягом проходження навчання учні з вадами слуху взяли участь у заліковому поході 1-2 категорії складності та змаганнях зі спортивного туризму, на виконання 2-й спортивного розряду.

Для вирішення завдань корекції фізичного стану школярів з вадами слуху

до змісту практичних занять було включено вправи різної структури та спрямованості задля підвищення рівня функціональних можливостей серцево-судинної та дихальної системи; нормалізації показників фізичного розвитку; покращення розвитку дрібної моторики; оптимізації рівня загальної фізичної працездатності та підготовленості; стабілізації діяльності імунної системи; урівноваження психоемоційного стану. Для корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху використовували засоби: пішохідного, лижного, екологічного туризму, методики в'язання вузлів (для розвитку мілкої моторики), навички туристської підготовки (встановлення наметів, подолання імітованих та природних перешкод, організація переправ).

Критеріями ефективності розробленої технології корекції фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства є: показники рівня захворюваності, фізичного розвитку, фізичної працездатності та підготовленості, зміни психоемоційного стану та рівень теоретичних знань та практичних умінь до здоров'я формування школярами віком 15 років з вадами слуху.

Висновки до розділу 4

Теоретичний аналіз спеціальної науково-методичної літератури і власні дані дослідження свідчать, що зміст та спрямованість фізичного виховання школярів з вадами слуху на сучасному етапі не забезпечують належного рівня здоров'я, традиційні засоби фізкультурно-спортивної роботи з даним контингентом на сьогодні не відповідають сучасним вимогам і потребують зміни на більш ефективні.

Більшість школярів мають низький та нижче середнього рівні фізичного здоров'я. Рівень рухової активності у більшості дітей низький.

Результати вивчення мотиваційних пріоритетів школярів до занять оздоровчо-рекреаційною активністю свідчать про схильність більшості до такого виду, як туристське багатоборство, що і стало в подальшому основою для розроблення технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства.

Все вище викладене і стало передумовою для розробки технології,

розробленої на основі загально методичних принципів. Складовими частинами якої є: модуль з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» розподілену за 6 блоками. Технологія передбачала експериментально обґрунтовані форми, засоби і методи фізичного виховання, спрямовані на корекцію показників фізичного стану школярів з вадами слуху середнього шкільного віку у процесі фізичного виховання.

Наступною складовою технології стала мультимедіа інформаційно-методичну програму «MotusVita», яка включає: теоретичну і практичну частину, а також відомості про програму, складається з зразкових комплексів фізичних вправ, які забезпечують чітке розуміння виконання кожного елемента техніки туристського багатоборства та інших видів оздоровчо-рекреаційної рухової активності, котрі спрямовані на підвищення показників фізичного стану школярів, а також відеоматеріалів сучасних форм рухової активності, інформація яких подається в максимально доступній формі для тих, хто займається. Проведене експертне опитування вчителів фізичної культури визначило необхідність впровадження мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita» (135 бала з 160 можливих, що становить 84,3 %).

Представлені в розділі результати наших досліджень, виконаних у ході проведення експерименту, довели обґрунтованість розробки та ефективність впровадження технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства, і знайшли своє відображення у наступних наукових працях [135, 141].

РОЗДІЛ 5

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ КОРЕКЦІЇ ПОКАЗНИКІВ ФІЗИЧНОГО СТАНУ ШКОЛЯРІВ З ВАДАМИ СЛУХУ ЗАСОБАМИ ТУРИСТСЬКОГО БАГАТОБОРСТВА У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Ефективність наших експериментальних розробок оцінювалась згідно визначених у попередньому розділі критеріїв ефективності:

1. Підвищення або зниження рівня захворюваності та зміна її структури (кількість захворювань, частота захворювань).
2. Зміна показників морфофункціонального стану (індекс Кетле, індекс Робінсона, життєвий індекс, силовий індекс).
3. Покращення або погіршення рівня фізичної працездатності і функціональної діяльності серцево-судинної системи (індекс Гарвардського степ-тесту, показник серцевої діяльності).
4. Оптимізація або пессимізація рівня психоемоційного стану (критерії діагностики вад особистісного розвитку, результати тесту Люшера).
5. Підвищення або зниження рівня теоретичних знань і умінь (рівень сформованості теоретичних знань; самооцінка умінь здоров'яформуючої діяльності).

Оцінка ефективності запропонованої нами технології здійснювалась згідно зміни даних зазначених вище критеріїв в групі обстежених школярів з вадами слуху віком 15 років, що навчались у спеціальній загальноосвітній школі-інтернаті для дітей зі зниженим слухом № 18 м. Києва у 8 класі. Чисельність обстежених на момент проведення експерименту склала 26 учнів: 14 хлопців та 12 дівчат.

Як вже було відзначено в попередньому розділі роботи, учні, які прийняли брали в завершальній стадії нашого експерименту, займалися за розробленою

нами технологією корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства, яка була інтегрована в навчальний процес з фізичного виховання спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату для дітей зі зниженим слухом № 18 м. Києва.

На завершальній стадії претворювального експерименту був проведений порівняльний аналіз відповідно до критеріїв ефективності за допомогою математичної обробки даних з використанням критерію Майнна-Уїтні.

5.1 Вивчення специфіки змін показників захворюваності у школярів з вадами слуху

Оцінка ефективності розробленої експериментальної технології проводилась з урахуванням рівня і характеру захворюваності обстежуваного контингенту експериментальної групи.

Вивчення числа звернень школярів за медичною допомогою показало, що на початку педагогічного експерименту щорічна їх кількість становила для двох груп випробовуваних 3,78 раз на рік в середньому на одного школяра. Після завершення експерименту, число звернень за медичною допомогою в експериментальній групі скоротилося до 1,17 раз на рік на одного школяра в середньому.

Аналіз структури загальної захворюваності на початковому етапі претворювального експерименту показав, що серед досліджуваного числа учнів з встановленими порушеннями слуху, в середньому на групу обстежених були виявлені інфекційні та паразитарні хвороби (хлопці – 100,00 %, дівчата – 78,88 %), нервової системи (хлопці – 77,29 %, дівчата – 87,22 %), кістково-м'язової системи (хлопці – 79,44 %, дівчата – 88,32 %).

Результати повторних досліджень в кінці експериментального року, зафіксували поодинокі зміни в структурі захворюваності школярів експериментальної групи, де істотно знизилася кількість захворювань інфекційних та паразитарних хвороб (у хлопців – на 35,71 %, дівчата – на 35,72 %), нервової системи (у хлопців – на 28,57 %, дівчата – на 25,00 %), кістково-м'язової системи (у хлопців – на 33,33 %, дівчат – на 25,00 %).

Дослідження числа медичних довідок тимчасової непрацездатності, які відображають відповідно число гострих захворювань і частоту загострень хронічних, а також тривалість протікання хвороби, допомогло встановити, що на початку досліджень середня тривалість протікання хвороби серед слабчучих хлопців експериментальної груп в середньому становила 19,00 днів, а дівчат – 27 днів. Після завершення досліджень, серед учнів експериментальної групи були встановлені позитивні зміни тривалості протікання хвороби: у хлопців показник знизився від 17,50 до 9,7 дня, а у дівчат - від 26,40 дня до 8,60 дня.

Таким чином, підсумковим висновком наших досліджень є об'єктивні дані ефективного впровадження і застосування розробленої експериментальної технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства в процесі фізичного виховання.

5.2 Оцінка змін морфофункціонального стану школярів з вадами слуху

Впровадження технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства в процесі фізичного виховання експериментальної групи дало можливість отримати позитивні зміни серед показників їх фізичного розвитку.

Відповідно до отриманим даних змінилися розрахункові значення індексу Кетле при порівнянні середніх значень до та після експерименту.

Отримані дані показали, що у групі хлопців середні значення індексу Кетле знизилися від $321,60 \pm 2,35 \text{ г} \cdot \text{см}^{-1}$ до $292,50 \pm 2,76 \text{ г} \cdot \text{см}^{-1}$, а в групі дівчат від $330,80 \pm 2,75 \text{ г} \cdot \text{см}^{-1}$ до $305,40 \pm 2,55 \text{ г} \cdot \text{см}^{-1}$, що максимально наблизило отримані результати до показника норми (рис. 5.1).

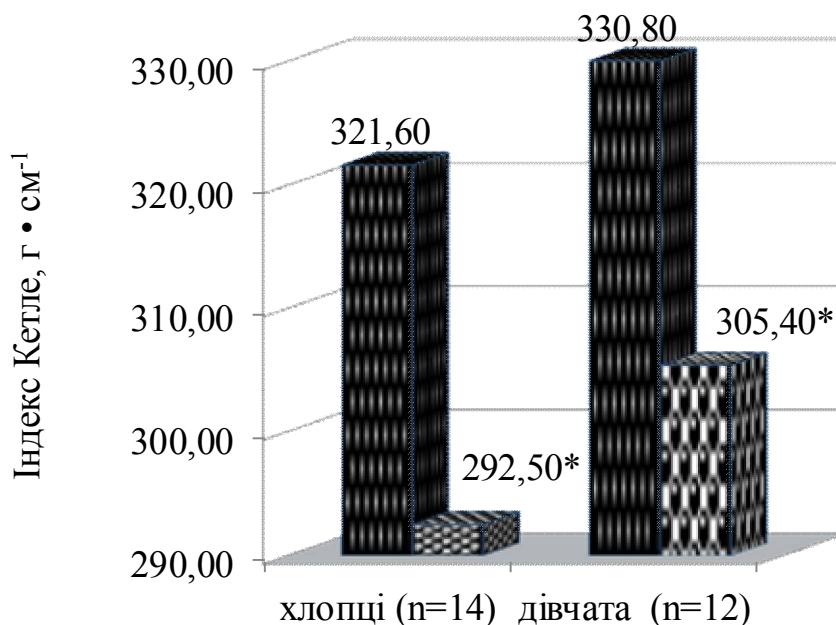

Рис. 5.1. Динаміка змін середніх значень індексу Кетле:

■ – до експерименту; ■ – після експерименту;

* - зміни ознаки статистично значимі ($p < 0,05$)

Позитивна динаміка в діяльності серцево-судинної системи школярів та школярок експериментальної групи встановлена згідно зі змінами в значеннях показників ЧСС і артеріального тиску у стані спокою. Але більш показовими в оцінці діяльності серцево-судинної системи стали розрахункові дані індексу Робінсона.

Згідно з отриманими даними відбулося достовірне зниження розрахункових значень індексу Робінсона стало характерною ознакою оптимізації діяльності серцево-судинної системи серед хлопців та дівчат експериментальної групи. Так серед слабчуючих хлопців 15 років експериментальної групи, розрахункові значення індексу Робінсона знизилися від $86,01 \pm 4,53$ ум. од. до $82,15 \pm 4,76$ ум. од., а серед дівчат - від $95,33 \pm 7,61$ ум. од. до $89,37 \pm 3,40$ ум. од. (рис. 5.2).

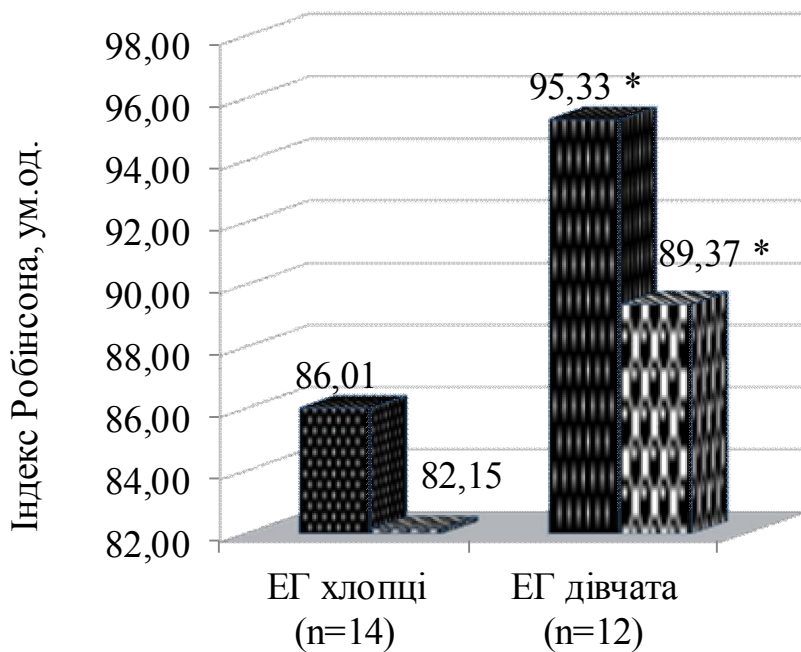

Рис. 5.2. Динаміка змін середніх значень індексу Робінсона:

■ – до експерименту; ■ – після експерименту;
* - зміни ознаки статистично значимі ($p < 0,05$)

Більш значущими та інформативними, стали зміни розрахункових значень життєвого індексу (рис. 5.3).

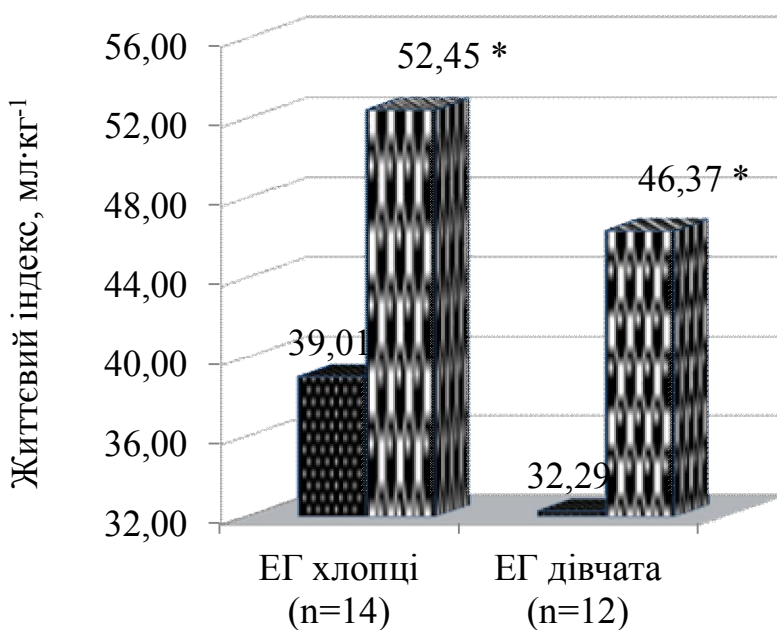

Рис. 5.3. Динаміка змін середніх значень життєвого індексу:

■ – до експерименту; ■ – після експерименту;
* - зміни ознаки статистично значимі ($p < 0,05$)

Встановлено, що середні значення життєвого індексу учнів в ході проведення експерименту змінилися у бік їх значного покращення: у хлопців середні розрахункові значення життєвого індексу збільшилися від $39,01 \pm 6,53 \text{ мл}\cdot\text{кг}^{-1}$ і до $52,45 \pm 8,49 \text{ мл}\cdot\text{кг}^{-1}$, у дівчат - від $32,29 \pm 6,77 \text{ мл}\cdot\text{кг}^{-1}$ і до $46,37 \pm 5,26 \text{ мл}\cdot\text{кг}^{-1}$.

Результати вивчення даних показника кистьової динамометрії допомогли визначити якісні зміни значень школярів експериментальної групи.

Підтвердженням даного факту стали результати розрахункових значень силового індексу (рис. 5.4).

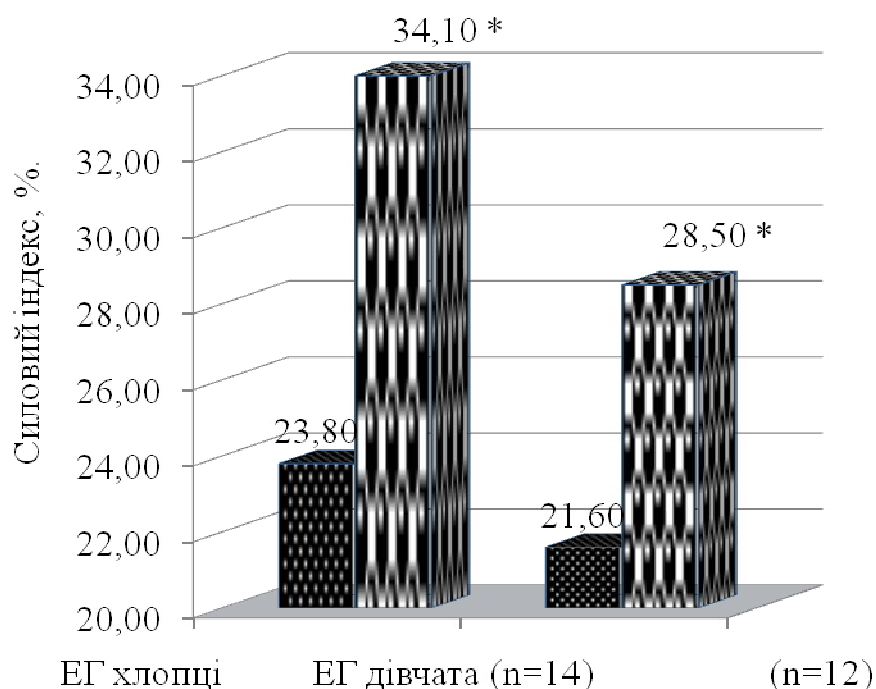

Рис. 5.4. Динаміка змін середніх значень силового індексу:

■ – до експерименту; ■ – після експерименту;

* - зміни ознаки статистично значимі ($p < 0,05$)

Виявлено достовірний приріст результатів щодо показника силового індексу як серед хлопців, так і серед дівчат, а саме: динаміка збільшення силового індексу серед хлопців склала від $23,80 \pm 5,02$ ум. од. до $34,10 \pm 6,22$ ум. од., серед дівчат - від $21,60 \pm 4,82$ ум. од. до $28,50 \pm 4,55$ ум. од. ($p < 0,05$).

Представлений аналіз отриманих результатів досліджень є науковим обґрунтуванням впровадження запропонованої нами технології корекції

показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами оздоровчо-рекреаційної рухової діяльності в процесі фізичного виховання, оскільки не тільки відзначає об'єктивні зміни, встановлені в ході досліджень, а й вказує на позитивну динаміку покращення функціонування провідних систем їх організму.

5.3 Характеристика динаміки змін фізичної працездатності і підготовленості школярів з вадами слуху

Наступним етапом у дослідженні показників фізичного стану школярів з вадами слуху у ході здійснення претворювального експерименту стало визначення рівня прояву фізичної працездатності за допомогою Гарвардського степ-тесту (рис. 5.5).

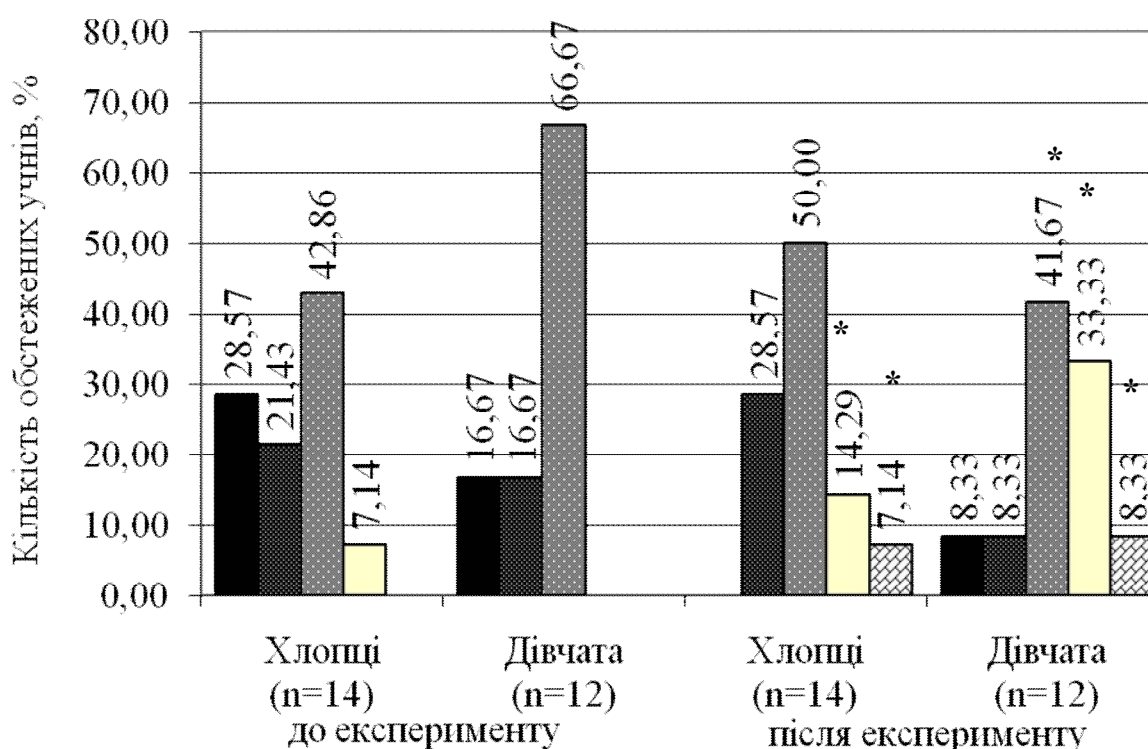

Рис. 5.5. Розподіл школярів з вадами слуху за рівнем їх фізичної працездатності згідно даних Гарвардського степ-тесту:

■ – низький рівень; ■ – рівень нижче середнього; ■ – середній рівень;
 ■ – рівень вище середнього; ■ – високий рівень;

* - зміни ознаки статистично значимі ($p < 0,05$)

Порівняльний аналіз результатів Гарвардського степ-тесту серед слабчучих школярів 15 років до та після проведення претворювального

експерименту продемонстрував позитивні зміни у рівні прояву фізичної працездатності, а також загальної витривалості.

Встановлено, що як серед хлопців, так і серед дівчат оптимізація рівня прояву фізичної працездатності спостерігалась за рахунок пропорційного зменшення кількості учнів, які знаходились на низькому рівні і рівні нижче середнього й збільшення чисельності учнів на середньому рівні, рівні вище середнього, а головне появи школярів з високим рівнем прояву фізичної працездатності.

Так, до проведення експерименту переважна кількість школярів знаходилась на середньому рівні: хлопці – 42,86 % та дівчата – 66,67 %. При цьому слід відмітити, що жоден учень не продемонстрував на момент початку експерименту високий рівень фізичної працездатності.

Після завершення експерименту переважна чисельність як хлопців, так і дівчат також продемонструвала середній рівень працездатності (хлопці – 50,00 % та дівчата – 41,67 %), проте жоден з обстежених учнів не опинився на низькому рівні, а навпаки, з'явилися діти з високим рівнем фізичної працездатності.

Зміцнюють вище представлені результати досліджень дані школярів під час проведення функціональної проби Руф'є.

Поліпшення результатів виконання проби Руф'є слабчучими школярами і школярками доводить можливість підвищення функціональної діяльності серцево-судинної системи безпосередньо у ході забезпечення якісної оздоровчо-рекреаційної рухової активності випробовуваних під час проведення педагогічного експерименту (рис. 5.6).

До початку проведення претворювального експерименту розподіл школярів за оцінкою показника серцевої діяльності мав революючу тенденцію до найбільшої чисельності учнів з оцінкою «задовільно».

В експериментальній групі динаміка позитивних змін була найбільш вираженою саме за показником індексу Руф'є: так достовірно зменшилась, а точніше, повністю зникла чисельність школярів і школярок з оцінкою «погано». З

оцінкою «задовільно» кількість учнів знизилась серед хлопців з 57,14 % до 14,29 %, а серед дівчат – з 58,33 % до 8,33 %.

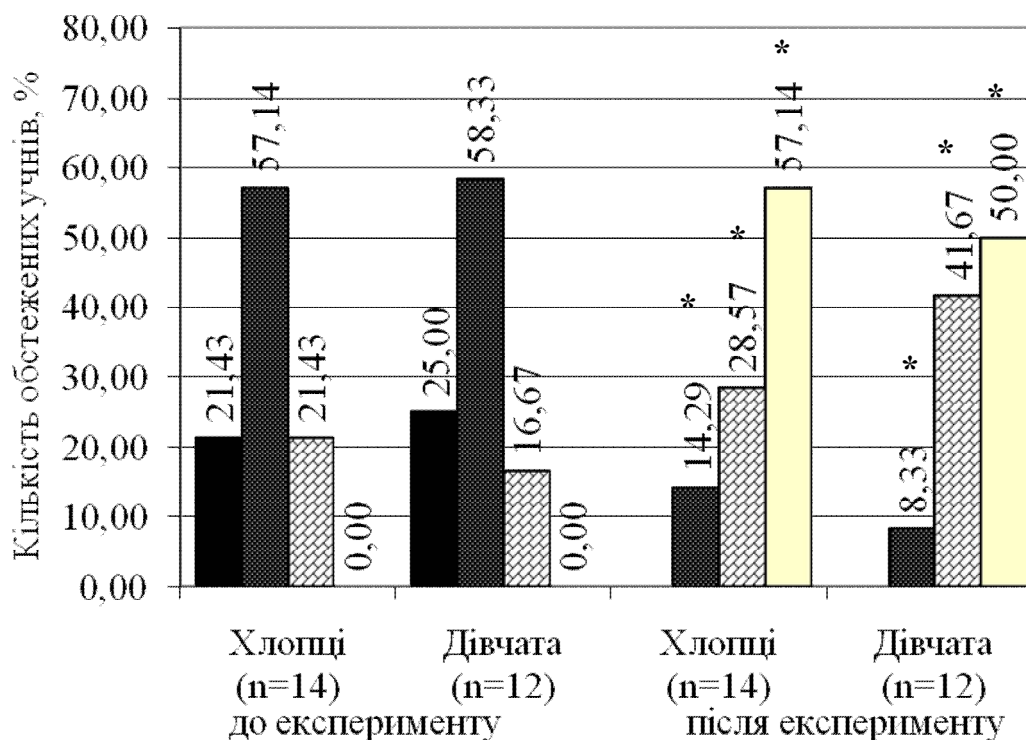

Рис. 5.6. Розподіл школярів з вадами слуху за результатами функціональної проби Руф'є:

■ – оцінка «погано»; ■ – оцінка «задовільно»; ▨ – оцінка «добре»;
 ■ – оцінка «відмінно»;

* - зміни ознаки статистично значимі ($p < 0,05$)

Найбільш вагомим виявився факт збільшення чисельності учнів та учениць з оцінкою «відмінно»: за результатами досліджень до експерименту таких школярів не спостерігалось взагалі, тоді як по його завершенню серед хлопців дане число склало 57,14 %, а серед дівчат - 50,00 % обстежених.

При порівнянні результатів фізичної підготовленості до і після перетворюючого експерименту у хлопців, виявлено достовірне ($p < 0,05$) покращення прояву сили м'язів тулуба і спини від $31,00 \pm 2,71$ до $35,00 \pm 3,23$ піднімань тулуба за одну хвилину, швидкісно-силових якостей від $182,20 \pm 2,51$ до $190,40 \pm 3,49$ см, гнучкості хребта від $12,80 \pm 0,47$ до $15,80 \pm 1,03$ см. У дівчат статистично значущі зміни відбулись у рівні прояву сили м'язів тулуба і спини від

26,00±1,55 до 34,00±4,51 піднімань тулуба за одну хвилину, швидкісно-силових якостей від 157,10±3,37 до 167,60±4,24 см, гнучкості хребта від 7,20±0,82 до 10,50±0,54 см ($p < 0,05$) (табл. 5.1).

Таблиця 5.1

**Порівняльна характеристика рівня фізичної підготовленості
школярів з вадами слуху до і після
перетворювального експерименту (n=26)**

Показник/ Норма	Контингент (n=26)			
	До експерименту		Після експерименту	
	Хлопці (n=14)	Дівчата (n=12)	Хлопці (n=14)	Дівчата (n=12)
Сила, піднімання в сід за 1 хв, разів				
Рівні, бали, нормативи	Хлопці: 25 - початковий; 30 - середній; 35 - достатній; 37 - високий рівень Дівчата: 23 - початковий; 29 - середній; 33 - достатній; 36 - високий рівень			
Результат ($\bar{x} \pm S$)	31,00±2,71	26,00±1,55	35,00±3,23*	34,00±4,51*
Швидкісно-силові якості, стрибок у довжину з місця, см				
Рівні, бали, нормативи	Хлопці: 155 - початковий; 175 - середній; 195 - достатній; 210 - високий рівень Дівчата: 130 - початковий; 155 - середній; 175 - достатній; 187 - високий рівень			
Результат ($\bar{x} \pm S$)	182,20±2,51	157,10±3,37	190,40±3,49*	167,60±4,24*
Гнучкість, Нахили тулуба вперед з положення сидячи, см				
Рівні, бали, нормативи	Хлопці: 9 - початковий; 10 - середній; 12 - достатній; 16 - високий рівень Дівчата: 5 - початковий; 7 - середній; 8 - достатній; 10 - високий рівень			
Результат ($\bar{x} \pm S$)	12,80±0,47	7,20±0,82	15,80±1,03*	10,50±0,54*

Примітка: * ($p < 0,05$) - порівняння значень норми з середніми значеннями груп дітей, що мають порушення слуху

Аналіз спеціального тестування серед хлопців засвідчив, достовірне покращення просторової орієнтації від $70,80 \pm 1,58$ до $62,40 \pm 2,71$ см, статичної рівноваги із закритими очима від $18,50 \pm 0,44$ до $21,30 \pm 0,36$ с, статичної рівноваги з відкритими очима від $31,30 \pm 2,28$ до $34,60 \pm 2,16$ с ($p < 0,05$), а серед дівчат покращилась просторова орієнтація від $72,80 \pm 3,08$, до $67,30 \pm 3,93$ см, статична рівновага із закритими очима від $17,60 \pm 0,52$ до $21,50 \pm 0,26$ с., статична рівновага з відкритими очима від $30,10 \pm 1,76$ до $34,70 \pm 0,84$ с ($p < 0,05$) (табл. 5.2).

Таблиця 5.2

**Порівняльна характеристика рівня фізичної підготовленості
(спеціальне тестування) школярів з вадами слуху
до і після перетворюючого експерименту (n=26)**

Показник/ Норма	Контингент (n=26)			
	До експерименту		Після експерименту	
	Хлопці (n=14)	Дівчата (n=12)	Хлопці (n=14)	Дівчата (n=12)
Ходьба до цілі з закритими очима, см				
Рівні, бали, нормативи	Хлопці: 75 - початковий; 70 - середній; 65 - достатній; 60 - високий рівень Дівчата: 85 - початковий; 75 - середній; 70 - достатній; 65 - високий рівень			
Результат ($\bar{x} \pm S$)	$70,80 \pm 1,58$	$72,80 \pm 3,08$	$62,40 \pm 2,71^*$	$67,30 \pm 3,93^*$
Статична рівновага, із закритими очима, с				
Рівні, бали, нормативи	17 - початковий; 19 - середній; 21 - достатній; 22 - високий рівень			
Результат ($\bar{x} \pm S$)	$18,50 \pm 0,44$	$17,60 \pm 0,52$	$21,30 \pm 0,36^*$	$21,50 \pm 0,26^*$
Статична рівновага, із відкритими очима, с				
Рівні, бали, нормативи	25 - початковий; 29 - середній; 33 - достатній; 36 - високий рівень			
Результат ($\bar{x} \pm S$)	$31,30 \pm 2,28$	$30,10 \pm 1,76$	$34,60 \pm 2,16^*$	$34,70 \pm 0,84^*$

Примітка: * ($p < 0,05$) - порівняння значень норми з середніми значеннями груп дітей, що мають порушення слуху

Таким чином, отримані нами дані претворювального експерименту продемонстрували позитивну тенденцію до підвищення рівня фізичної працездатності та підготовленості, загальної витривалості й функціональних можливостей серцево-судинної системи у школярів з вадами слуху віком 15 років, що засвідчує про позитивний вплив експериментальної технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства в процесі фізичного виховання.

5.4 Аналіз психоемоційного стану школярів з вадами слуху

Визначення рівня психологічного стану та дослідження специфіки особистісної поведінки школярів з вадами слуху у ході претворювального експерименту за результатами діагностики вад особистісного розвитку і тесту Люшера дало змогу встановити відмінності до та після впровадження технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства в процесі фізичного виховання.

Характеристика особистісного розвитку школярів з вадами слуху засвідчила покращення психологічного стану учнів експериментальної групи.

Отримані нами дані дали змогу підсумувати, що в експериментальній групі кількість школярів з несприятливими варіантами особистісного розвитку знизилась на 35,71 % , з відхиленнями у фізичному розвитку - на 35,72 %, з недостатнім рівнем соціального розвитку – на 35,71 %, з відхиленням у особистісному розвитку – на 42,86 % і з негармонійним духовним розвитком – на 35,71 % (рис. 5.7).

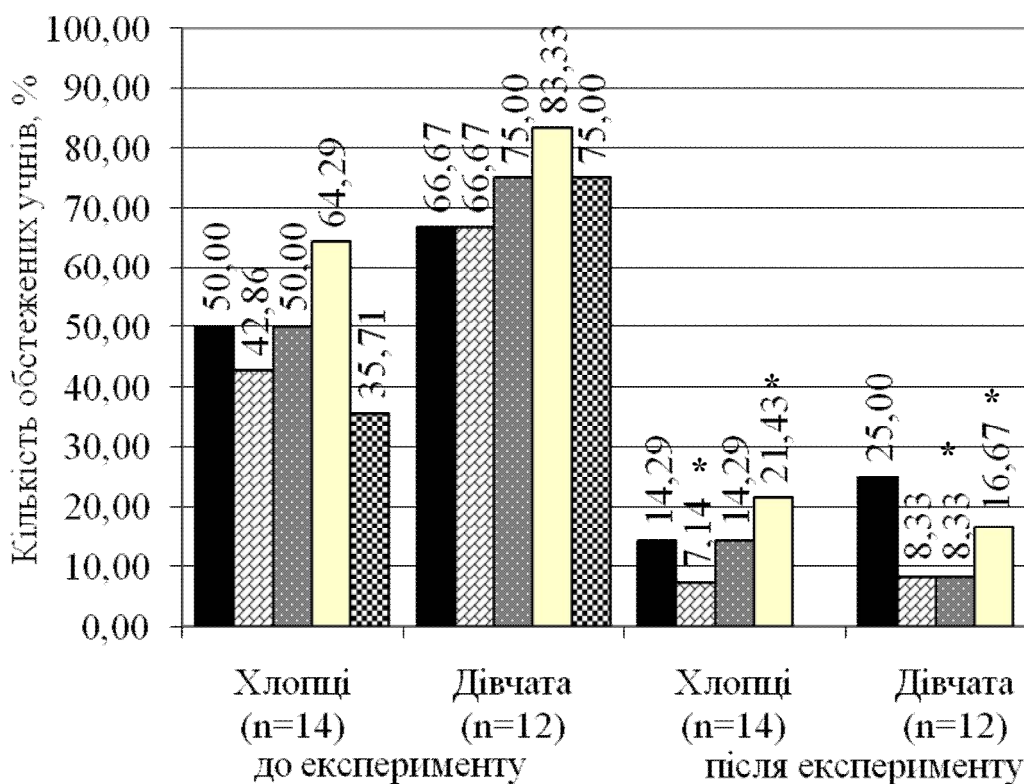

Рис. 5.7. Розподіл школярів з вадами слуху за основними критеріями ДВОР:

■ – отримання результатів «вище середнього» не менше як за трьома шкалами; ▨ – перевищення отриманих значень за шкалами «тривожність», «імпульсивність», «агресивність»; ▩ – перевищення отриманих результатів за шкалами «схильність до нечесної поведінки», «асоціальність»; ▤ – перевищення результатів діагностики у шкалах «замкнутість», «невпевненість»; □ – високі показники за шкалами «екстернальність» та «естетична нечутливість».

* - зміни ознаки статистично значимі ($p < 0,05$)

Так серед дівчат чисельність учениць з несприятливими варіантами особистісного розвитку знизилась на 41,67 %, з відхиленнями у фізичному розвитку - на 58,34 %, з недостатнім рівнем соціального розвитку – на 66,67 %, з відхиленням у особистісному розвитку – на 76,66 % і з негармонійним духовним розвитком – на 75,00 %.

Оцінка психоемоційного стану дітей з вадами слуху під час проведення претворювального експерименту здійснена за результатами тесту Люшера (рис. 5.8).

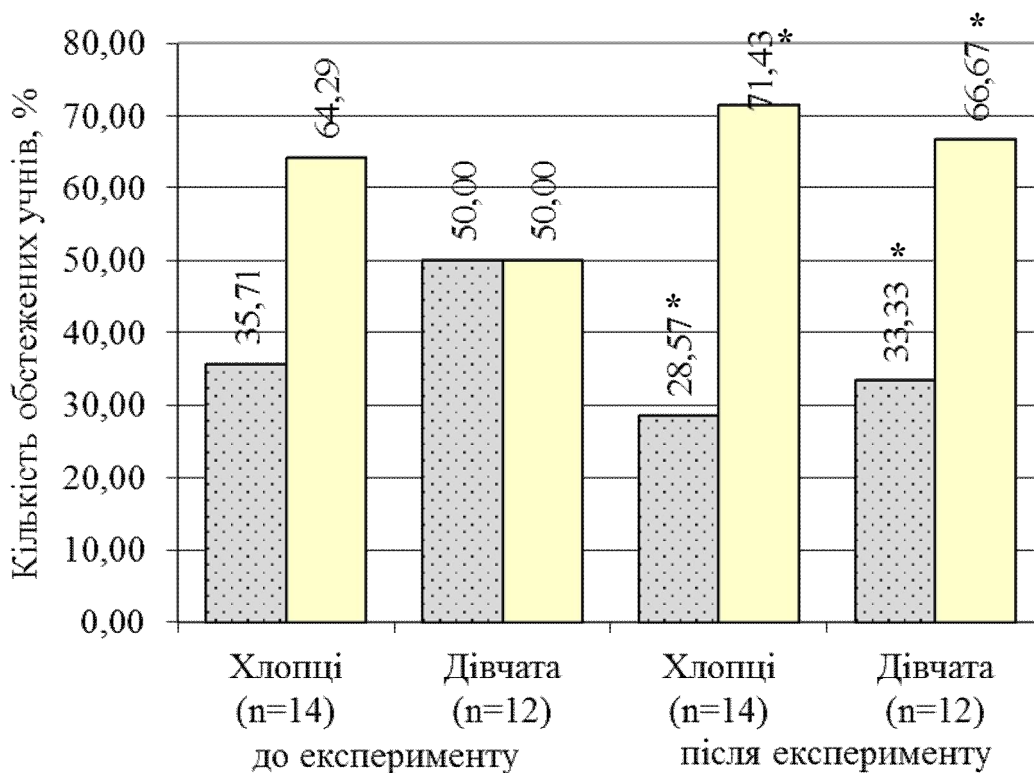

Рис. 5.8. Розподіл школярів з вадами слуху за результатами тесту Люшера:

■ – допоміжний колір; ■ – основний колір.

* - зміни ознаки статистично значимі ($p < 0,05$)

Порівняльний аналіз даних показав, що серед дівчат та хлопців по завершенню експерименту спостерігалось покращення емоційного стану, підвищення зацікавленості і задоволення від занять, запропонованих нами у структурі експериментальної технології, з'явилося прагнення уникнення конфліктів, перевага позитивних емоцій У виборі кольорової гама переважали як у школярів, так і у школярок жовтий (46,70 %), зелений (26,20 %) та (11,90 %) синій кольори, що свідчить про прагнення до активності, спілкування, веселості, задоволеності, спокою, відчуття впевненості, наполегливості.

Слід також відзначити, що 5,90 % слабчуючих хлопців обрали під час повторного тестування червоний колір, що свідчить про надмірну активність, збудження, спрямованість на позитивний результат, успіх. Головним залишається той факт, що у виборі кольорів, при повторному тестуванні по закінченню

експерименту, обстежуваними учнями були відсутні чорний і сірий, що вказує на зменшення тривожності, страху.

Результати проведеного дослідження за допомогою восьмиколірного тесту Люшера показали, що інтеграція у процес фізичного виховання розробленої авторської технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху має позитивний вплив на психічний стан дітей даної нозології, а застосування обраних методів і засобів сприяло відновленню, корекції та компенсації порушених психічних функцій у якості чинника психотерапевтичної профілактики.

5.5 Визначення динаміки змін рівня теоретичних знань школярів 15 років з вадами слуху

Оцінка ефективності запропонованої технології була б неповною без розгляду спрямованості її застосування і експериментальних інструментів впровадження, а саме визначення рівня теоретичних знань і умінь щодо здійснення здоров'яформуючої діяльності школярів з вадами слуху. Нами проаналізовані результати застосування методики оцінки рівня сформованості знань відповідно до розробленого тесту на початку і в кінці педагогічного експерименту для експериментальної групи випробовуваних.

Результати дослідження рівня теоретичних знань школярів з вадами слуху за темою модуля «Здоровий спосіб життя» показали наявність позитивних змін серед хлопців експериментальної групи, а саме достовірно зменшилась кількість учнів, теоретичні знання яких знаходились на низькому рівні – на 52,00 %.

Одночасно, достовірно збільшилась чисельність школярів з середнім рівнем знань у напрямку здорового способу життя – на 28,58 %, і з'явився відсоток хлопців (21,43 %), які за результатами відповідей зазначеного модулю мали вже високий рівень теоретичних знань ($p < 0,05$).

Серед дівчат експериментальної групи також відбулись зміни у рівні теоретичних знань за темами модулю «Здоровий спосіб життя»: достовірно зменшилась кількість школярок з низьким рівнем знань на 58,34 % і збільшилась

чисельність учениць з середнім та високим рівнем – на 16,67 % та на 41,67 % відповідно ($p < 0,05$) (рис. 5.9).

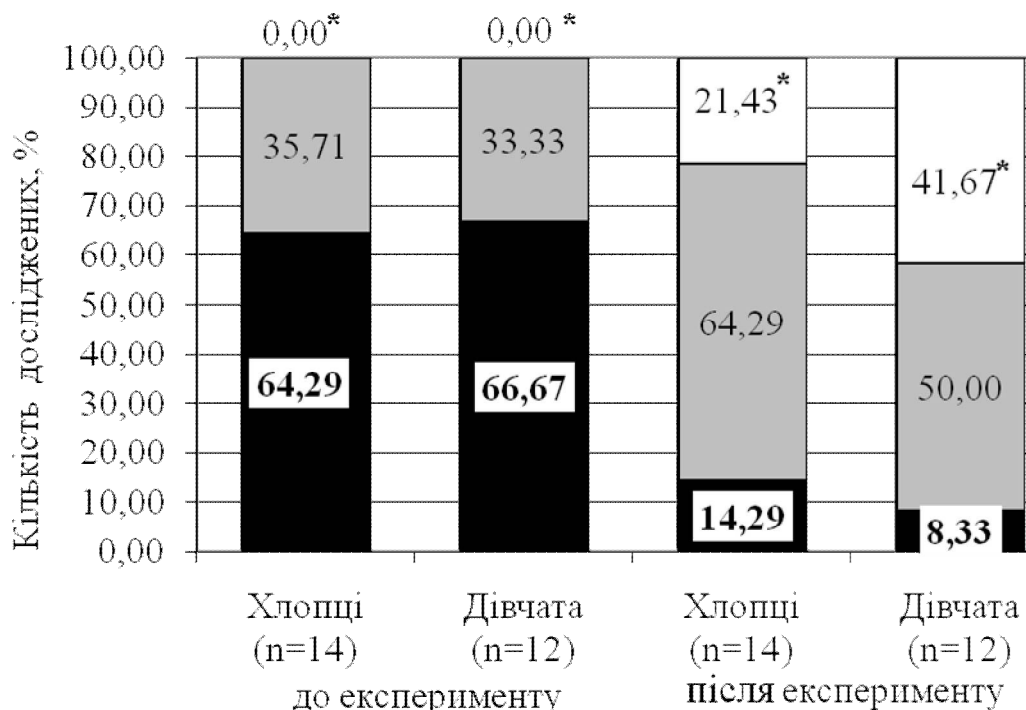

Рис. 5.9. Розподіл школярів з вадами слуху, які мають різний рівень теоретичних знань за темами модулю «Здоровий спосіб життя»:

■ – низький рівень; ■ – середній рівень; □ – високий рівень.

* - зміни ознаки статистично значущі ($p < 0,05$)

Огляд рівня теоретичних знань школярів за темою модуля «Фізична культура» також дав змогу виявити відмінності у прояві освітньої активності учнів експериментальної групи.

Встановлено, що у хлопців рівень знань підвищився за рахунок зменшення чисельності учнів з низьким рівнем знань на 42,86 %, і збільшенням кількості школярів з середнім і високим рівнем - на 14,29 % і 28,57 % відповідно.

У дівчат експериментальної групи покращення рівня знань відбулось внаслідок переходу значної кількості учениць (33,33 %) з низького рівня володіння теоретичними знаннями модуля «Фізична культура» на середній та високий рівень знань – 8,34 % і 25,00 % відповідно (рис. 5.10).

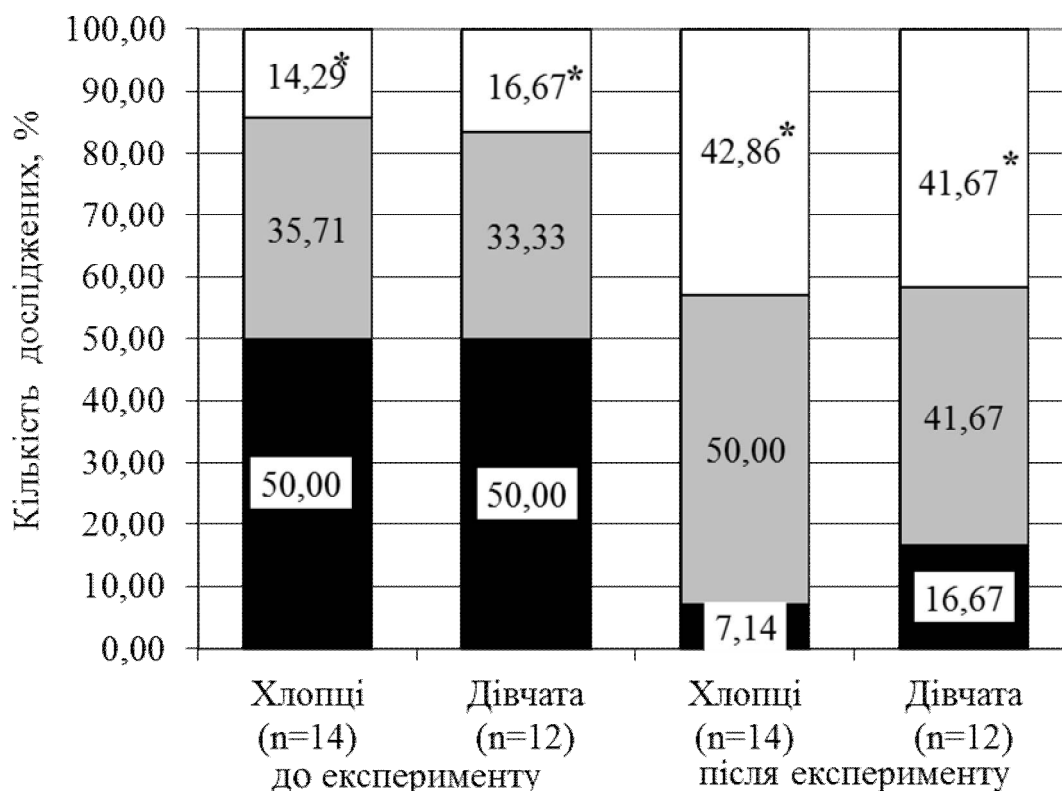

Рис. 5.10. Розподіл школярів з вадами слуху, які мають різний рівень теоретичних знань за темами модулю «Фізична культура»:

■ – низький рівень; ■ – середній рівень; □ – високий рівень.

* - зміни ознаки статистично значущі ($p < 0,05$)

Аналіз результатів опитування школярів з вадами слуху за темою модуля «Екологія» показав вражаючі зміни у рівні теоретичних знань хлопців і дівчат експериментальної групи порівняно з їх попередніми відповідями.

Виявлено, що під час проходження експерименту рівень теоретичних знань хлопців за даною темою модуля опитування значно підвищився, оскільки 57,14 % опитаних учнів дали правильні відповіді, продемонструвавши знання не низького, а середнього рівня по завершенню експерименту. При цьому 14,29 % хлопців експериментальної групи показали високий рівень знань, розширивши власні теоретичні уподобання у напрямку екологічної науки (рис. 5.11).

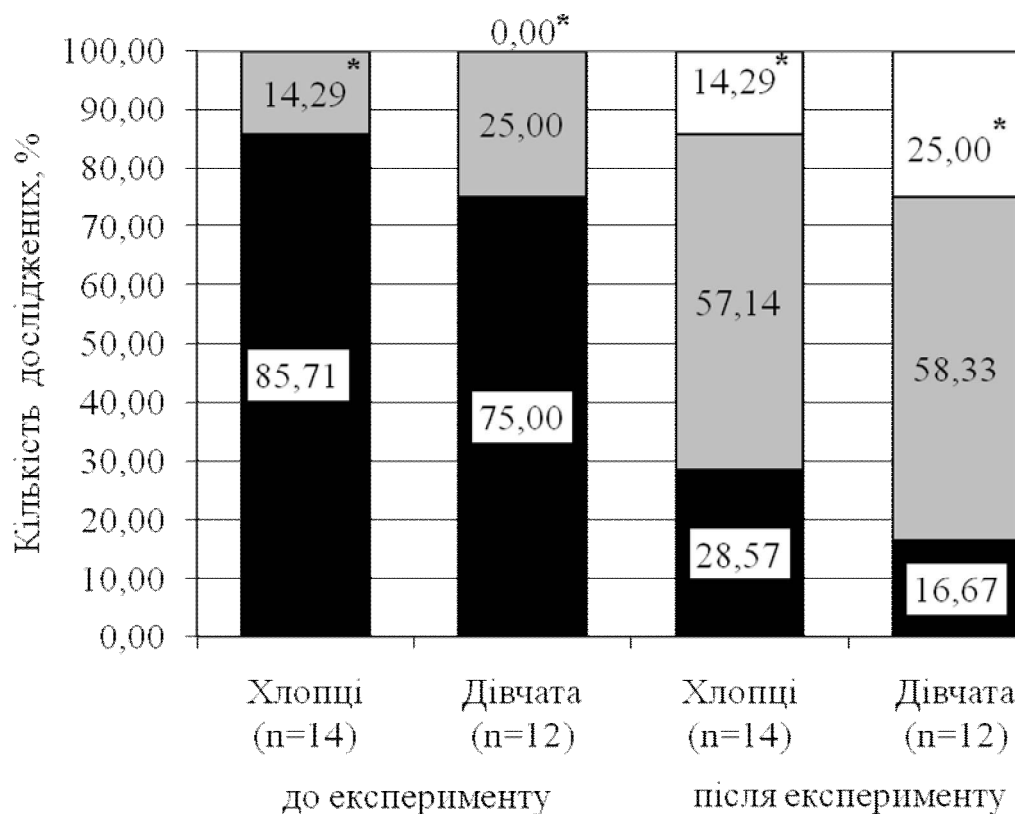

Рис. 5.11. Розподіл школярів з вадами слуху, які мають різний рівень теоретичних знань за темами модулю «Екологія»:

■ – низький рівень; ■ – середній рівень; □ – високий рівень.

* - зміни ознаки статистично значущі ($p < 0,05$)

Серед дівчат рівень теоретичних знань за результатами порівняльної оцінки відповідей до та після здійснення експерименту покращився за рахунок зменшення кількості школярок з низьким рівнем знань на 58,33 %, розширивши чисельність контингенту групи з середнім та високим рівнем теоретичних знань за модулем «Екологія» - на 33,33 % і на 25,00 % відповідно.

Дослідження результатів опитування за темою модуля «Медичний контроль» підтвердили загальну тенденцію підвищення рівня теоретичної підготовленості учнів експериментальної групи під час здійснення аналізу отриманих даних до проведення експерименту та після його завершення (рис. 5.12).

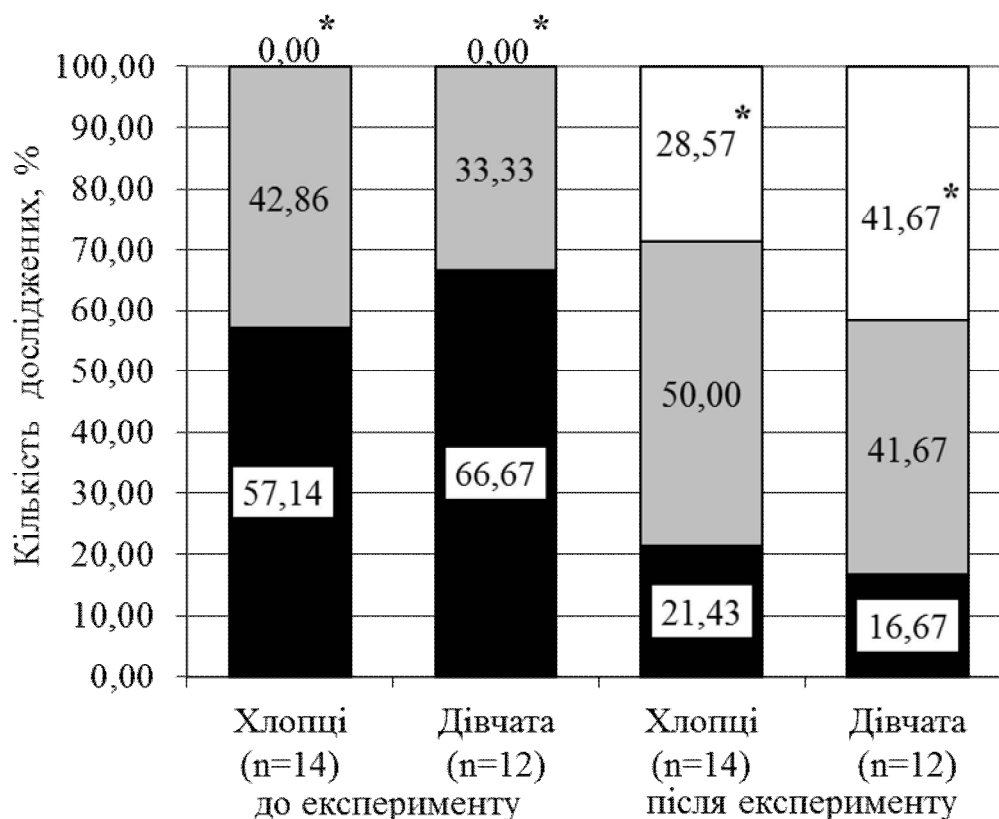

Рис. 5.12. Розподіл школярів з вадами слуху, які мають різний рівень теоретичних знань за темами модулю «Медичний контроль»:

■ – низький рівень; ■ – середній рівень; □ – високий рівень.

* - зміни ознаки статистично значущі ($p < 0,05$)

Так, у ході опитування виявлено, що хлопці експериментальної групи впевненіше стали володіти знаннями з відповідних тем модуля, про що свідчить зниження чисельності школярів з низьким рівнем знань на 35,71 %, і підвищенням кількості учнів з середнім (на 7,14 %) та високим рівнями (на 28,57 %) знань.

Аналогічну динаміку покращення результатів тестування з визначення рівня теоретичних знань ми спостерігали і у дівчат експериментальної групи. Серед учениць значно скоротилась чисельність дівчат з низьким рівнем знань на 25,00 %, значно покращився середній рівень знань (на 8,34 %) і з'явився контингент з високим рівнем володіння теоретичними знаннями, а саме 41,67 % школярок.

Результати порівняльного аналізу відповідей учнів експериментальної груп до і після педагогічного експерименту дало нам змогу розрахувати рівень сформованості їх теоретичних знань (рис. 5.13).

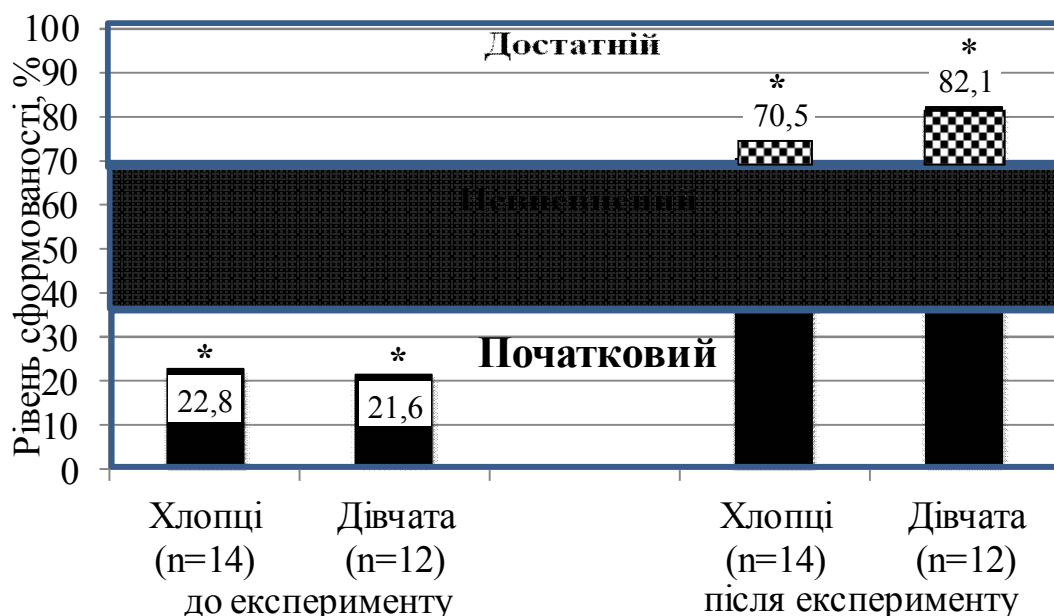

Рис. 5.13. Рівень сформованості теоретичних знань школярів з вадами слуху:

■ – початковий рівень; ■ – невпевнений рівень; ■ – достатній рівень.

* – зміни ознаки статистично значущі ($p < 0,05$)

Після завершення експерименту рівень сформованості теоретичних знань в експериментальній групі набув достовірних змін, а саме: у хлопців рівень обізнаності покращився на 47,70 %, визначивши перехід школярів з початкового рівня на достатній рівень сформованості теоретичних знань. У дівчат даний показник виріс на 60,50 % також продемонструвавши оптимізацію рівня сформованості теоретичних знань щодо можливості здійснення здоров'яформуючої діяльності обстеженого контингенту учнів.

5.6 Дослідження рівня практичних умінь і навичок щодо здійснення здоров'яформуючої діяльності школярів з вадами слуху

Визначення рівня прояву практичних умінь та навичок школярів експериментальної груп включила в себе: вивчення самооцінки школярів з вадами слуху власних практичних умінь щодо здоров'яформуючої і здоров'язберігаючої

діяльності; проведення оцінки практичних умінь та навичок школярів з вадами слуху викладачами з фізичної культури; обчислення результатів педагогічних спостережень за процесом фізичного виховання школярів з вадами слуху.

Вивчення самооцінки рівня сформованості практичних умінь та навичок школярами з вадами слуху проводились до і після педагогічного експерименту.

Участь в педагогічному експерименті допомогла школярам з встановленими вадами слуху підвищити їх особистісну впевненість, прагнення до звершення нових досягнень та мотивацію до покращення рівня власного здоров'я, про що свідчить збільшення кількості учнів, у яких самооцінка особистої сформованості практичних умінь та навичок щодо здійснення здоров'яформуючої діяльності підвищилась з початкового рівня до індивідуального (непевненого) – 28,57 % школярів та з індивідуального рівнів до достатнього – 7,14 % учнів. При цьому на збільшилась кількість учнів на достатньому рівні з 14,29 % до 35,71 % - на 21,42 % (рис. 5.14).

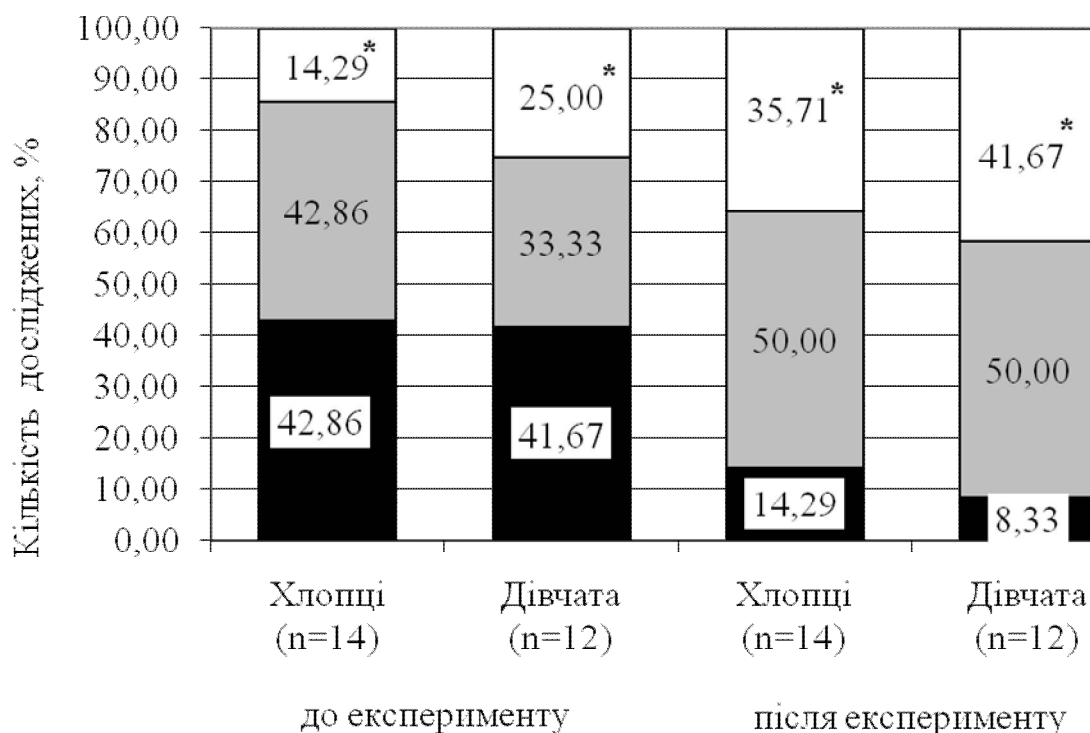

Рис. 5.14. Самооцінка рівня сформованості практичних умінь та навичок школярами з вадами слуху:

■ – початковий рівень; ■ – непевнений рівень; □ – достатній рівень.

* – зміни ознаки статистично значущі ($p < 0,05$)

Серед дівчат експериментальної групи динаміка змін самооцінки рівня сформованості практичних умінь та навичок щодо здійснення здоров'яформуючої діяльності мала наступні особливості: зменшилась кількість школярок, що оцінювали власний рівень практичної підготовленості щодо даної діяльності на початковому рівні – на 33,34 % опитаних, одночасно збільшилась чисельність індиферентного та достатнього рівнів на 16,67 % обстежених кожен.

Здійснення оцінки викладачами з фізичної культури рівня сформованості практичних умінь та навичок дітей експериментальної групи підтвердила позитивні зміни у рівні практичної готовності школярів після впровадження авторської технології (рис. 5.15).

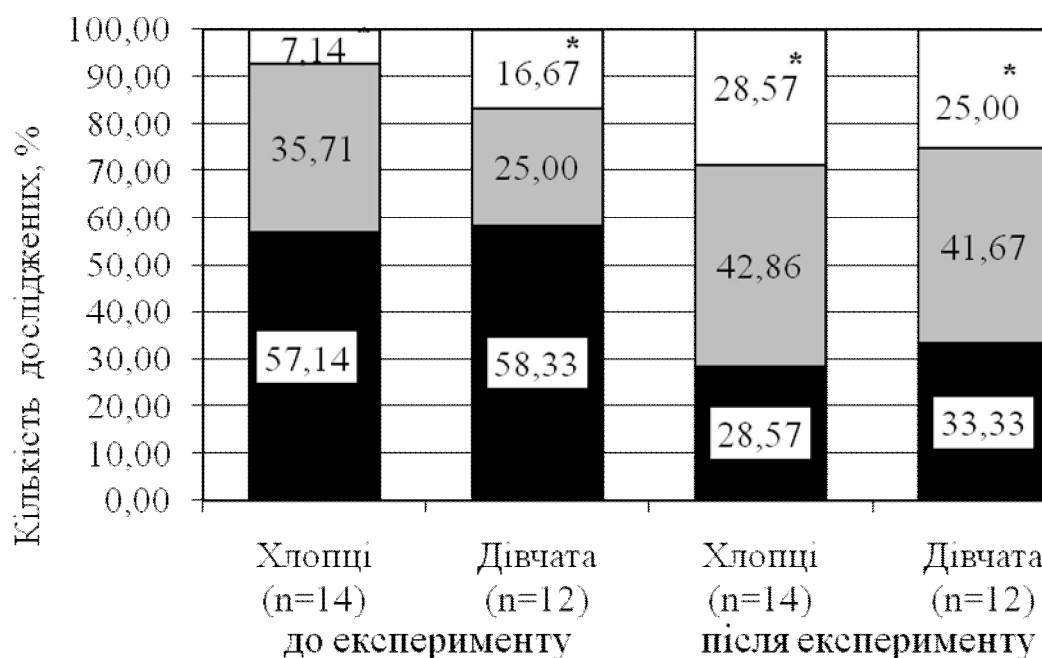

Рис. 5.15. Оцінка рівня сформованості практичних умінь та навичок школярів з вадами слуху вчителями фізичної культури:

■ – початковий рівень; ■ – невпевнений рівень; □ – достатній рівень.

* – зміни ознаки статистично значущі ($p < 0,05$)

У даному напрямі нами також було проведено анкетне опитування за аналогічною методикою, що і для учнів, але спеціально адаптованою для викладачів з фізичної культури.

Аналіз отриманих даних дав змогу заключити, щодо проведення експерименту викладачі фізичної культури визначали рівень практичної готовності до здійснення здоров'яформуючої учнів експериментальної групи для більшості учнів як початковий.

Проте після закінчення претворювального експерименту думка викладачів змінилась у бік підвищення рівня практичної готовності.

Так, вчителі зазначили, що після впровадження експериментальної технології у хлопців експериментальної групи рівень сформованості практичних умінь та навичок покращився у переважній більшості до достатнього рівня, а у дівчат – виключно за рахунок зменшення чисельності початкового рівня і розширення їх представництва на індиферентному рівні (невпевненому рівні).

Окремо також хотілось би відзначити, що чисельність школярів збільшилась на початковому рівні після проведення експерименту, і свідчить про те, що викладачі ознайомившись з авторською технологією, запропонованою методичною базою й досягненнями серед учнів експериментальної групи, більш реально віднеслись до ставлення й засвоєння школярами практичних умінь та навичок щодо здійснення ними здоров'яформуючої діяльності.

Проведення педагогічних спостережень на уроках фізичної культури і суб'єктивна оцінка рівня практичної готовності до здоров'яформування школярів з вадами слуху дозволило зробити висновок, що впровадження у процес фізичного виховання авторської технології позитивно впливає на ознайомлення, вивчення та засвоєння практичних умінь та навичок здоров'яформування (рис. 5.16).

Отримані результати педагогічного спостереження показали, що школярі підвищили свій рівень освіченості майже у всіх питаннях щодо оздоровчо-рекреаційної діяльності, покращили власні знання стосовно основ здорового способу життя і факторів його дотримання.

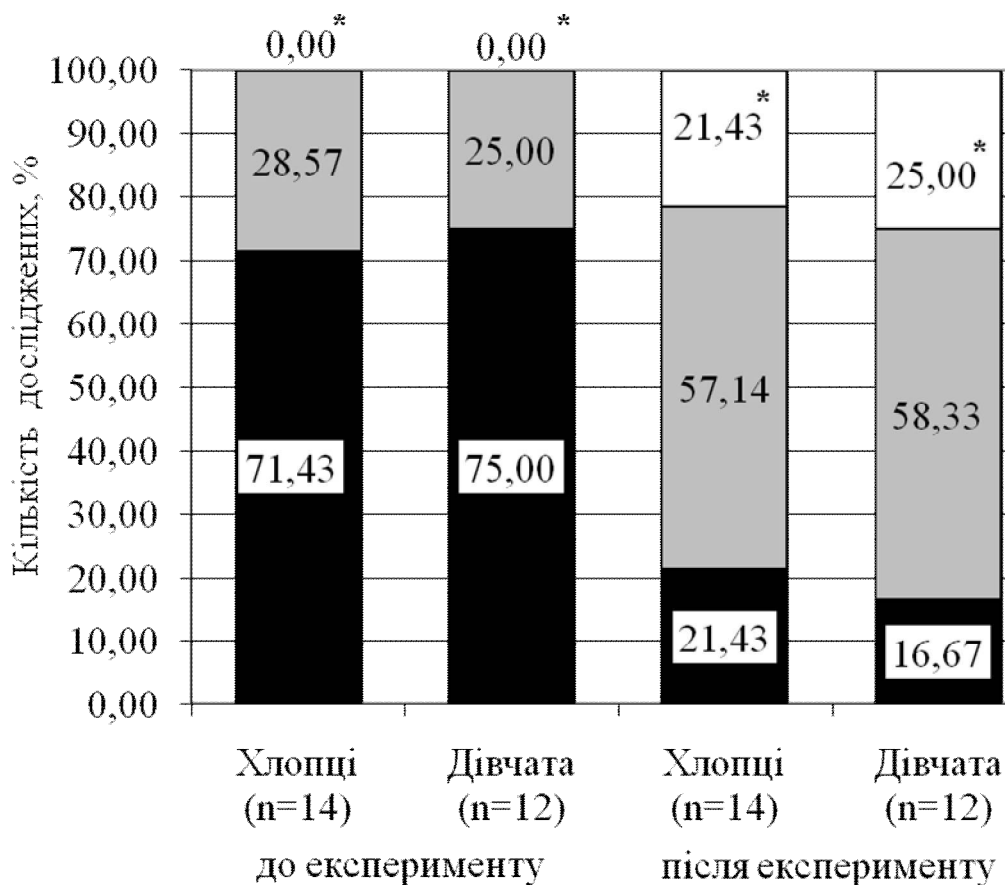

Рис. 5.16. Суб'єктивна оцінка педагогічного спостереження за рівнем сформованості практичних умінь та навичок школярів з вадами слуху:

■ – початковий рівень; ■ – невпевнений рівень; □ – достатній рівень

* – зміни ознаки статистично значущі ($p < 0,05$)

У підсумку спостережень, ми дійшли висновку, що впровадження розробленої технології дійсно дозволило поліпшити рівень сформованості практичної готовності до здоров'яформування дітей з вадами слуху, за нашою суб'єктивною оцінкою достовірно зменшивши чисельність учнів (на 50,00 % обстежених) та учениць (на 58,33 %) з початковим рівнем, відповідно збільшивши кількість школярів на індиферентному достатньому рівнях.

Висновки до розділу 5

Оцінка ефективності розробленої технології корекції фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства в процесі фізичного виховання проводилась відповідно до встановлених критеріїв

ефективності.

Порівняльний аналіз отриманих даних засвідчив наявність позитивних змін у процесі перетворювального експерименту, фізичного розвитку школярів з вадами слуху, що проявилось у поліпшенні середніх значень індексних показників на рівні $p < 0,05$.

Про позитивний вплив запропонованої технології засвідчили також статистично достовірні зміни показників фізичної працездатності, підготовленості і функціональних можливостей серцево-судинної системи під час виконання стандартних фізичних навантажень в учнів середнього шкільного з вадами слуху $p < 0,05$.

Окремо виявлена оптимізація психоемоційного стану школярів 15 років з вадами слуху, зниження рівня їх тривожності, відчуття неповноцінності, конфліктності, замкнутості, та підвищення позитивних емоцій, наполегливості, активності, прагнення справити позитивне враження, потреба в гармонії думок і почуттів, спілкуванні та комунікації. Також відбулося підвищення, як рівня якості способу життя, зацікавленості і прояву теоретичних знань й практичних умінь школярів з вадами слуху до оздоровчо-рухової активності засобами туристського багатоборства. Школярі стали більше приділяти уваги власному оздоровленню, про що свідчать зміни у здійсненні самостійного контролю дієздатності і захворюваності, а також у структурі їх ведучих мотивів і пріоритетних потреб.

Представлені в розділі результати наших досліджень, виконаних у ході проведення перетворювального експерименту, довели обґрунтованість розробки та ефективність впровадження авторської технології, і знайшли своє відображення у наступних наукових працях [137, 218].

РОЗДІЛ 6

АНАЛІЗ І УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сьогодні на здоров'я дітей та підлітків найбільше впливають ті фактори, дія яких ще декілька років тому була майже непомітною [9, 48, 116, 227]. Урбанізація, зниження фізичного і підвищення нервово-психологічного навантаження, інформаційні перевантаження – усі ці складові сучасного суспільства, звичайно, різною мірою, але відбиваються на стані здоров'я молодого покоління нашої держави, і значно його погіршують, особливо серед тих його представників, хто з народження чи на початку свого життєвого шляху вже мають фізичні вади [212, 214, 223, 263, 290]. Гіподинамія, незбалансоване харчування, шкідливі звички, негативні емоції, екологічне забруднення навколишнього середовища, нові соціальні і політичні явища у суспільстві (відсутність правового захисту тощо), низький рівень культури здоров'я населення, слабка (часто негативна) мотивація молоді до здорового способу життя – це загалом не повний перелік чинників, що являють собою не просто ризик для сучасних дітей та підлітків, а представляють патогенні складові їх життя і сумісні з їх поняттям про власне здоров'я [188, 241, 285, 297].

Нажаль, реалії сьогодення відобразилась патологічною аналогією і на життєвих пріоритетах дітей з інвалідністю, лишаючи їх не тільки можливості покращити власний функціональний стан організму, а й знижуючи до мізерних шансів можливості їх особистої соціальної адаптації і визнання у суспільстві [189].

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, щороку кількість людей з вадами слуху в світі зростає і налічується понад 360 млн. осіб. Людей з вадами слуху від народження або через хворобу нині в Україні нараховується близько 100 тис., із них - більше ніж 5,9 тис. школярі [71].

Як вітчизняна, так і закордонна статистика показує, що з кожним роком кількість дітей з порушеннями слухової функції постійно збільшується [34, 200, 2,83, 287].

За даними Інституту гігієни та медичної екології ім. О. М. Марзєєва НАМН України частка шкільної молоді, яка визнавалася лікарями здоровою, за умови

відсутності хронічних захворювань і вад розвитку, коливається у межах від 9 % до 45 %. Дослідниками встановлено, що, серед цих школярів високий та середній рівень здоров'я мають приблизно 30 % осіб, і саме вони визнаються медиками здатними до виконання встановлених нормативів на уроках фізичної культури [156].

Національна доктрина розвитку освіти в Україні висуває завдання піднесення освіти до рівня загальнонаціональних пріоритетів. Ідеї формування здоров'я людини через освіту в цій державній програмі присвячено окремий розділ. Тому школа і вчитель несуть правову й моральну відповідальність за стан здоров'я школярів, створення позитивної, сприятливої атмосфери в класі, школі та сім'ї [197].

Захворювання, які призводять до зниження чи втрати слуху, є однією із найсерйозніших медичних та соціальних проблем. Особливо негативний вплив зниження чи втрати слуху проявляється в дитячому віці, що викликає затримку інтелектуального, психічного та фізичного розвитку дитини [211, 303].

Ми всесторонньо підтримуємо, а головне згідно з результатами нашого дисертаційного дослідження доказово приєднуємось до визначеної науковцями доктрини - зниження слухової функції, не кажучи про її втрату, значно погіршує якість життя дитини, порушуючи її становище в суспільстві, обмежує її життєздатність та пристосованість, а нерідко призводить до виключення із соціуму.

Аналіз результатів наукових досліджень ряду фахівців спеціальної освіти дітей з вадами слуху [65, 93, 104, 154], виявив що школярі, які займаються руховою активністю в режимі дня, характеризуються середнім і високим рівнем фізичного розвитку, кращими показниками функціонального стану ЦНС, економічною роботою серцево-судинної і дихальної систем, вищими адаптаційними можливостями організму, меншою схильністю до простудних захворювань, що і підтверджують наші власні дослідження.

Проведені нами попередні дослідження дали змогу підтвердити сформований фахівцями з медичної акустики погляд на мету класифікації вад слуху в дитячому віці, яка першочергово повинна сприяти правильній організації процесу виховання і навчання дітей з порушеннями слуху, тобто, по-перше - раціональній побудові

мережі дошкільних і шкільних установ для таких дітей, по-друге - правильному відбору дітей в ці установи, по-третє - правильної організації педагогічного процесу.

Здійснений нами аналіз встановлених та прийнятих сьогодні класифікацій вад слуху, а також їх систематизація та практичне застосування у ході констатувального експерименту дали змогу також підтвердити думку спеціалістів [183, 185] про те, що важливим критерієм для даних класифікацій повинна бути ступінь ураження слухової функції. Проте, варто було б додатково позначити і той факт, що облік одного лише цього фактора (ступеня порушення слуху) виявляється недостатнім для правильної організації навчання.

Особливості розвитку дітей з дисфункцією слуху давно привертають увагу вітчизняних і зарубіжних фахівців, результати досліджень котрих доводять, що вади слуху порушують весь хід розвитку дитини [178,180, 186, 227, 279, 294].

Вивченням швидкості рухів у дітей з порушенням слуху багато років займалися Н. Г. Байкіна [25], Н. С. Бессарабов [42], О. С. Афанас`єва [18, 20] та інші. Всі вони прийшли до висновку, що порушення слуху заважають швидкості виконання рухів. Так, наприклад, в 13-14 років рухи рук у глухих дітей повільніше, ніж у однолітків, якічують, на 13 %. Тривалість простої рухової реакції у глухих хлопчиків 13-14 років більше на 25 %, а у дівчат – на 40 %, у порівнянні з дітьми даного віку, у яких слух у нормі. Ураження слуху приводять до уповільнення швидкості виконання як окремих рухів відносно до тіла, так і переміщення всього тіла у просторі в цілому.

Проте представлені результати наукового пошуку фахівців з адаптивного фізичного виховання демонструють лише фрагментарні дані, окремі методики у вигляді практичних рекомендацій, без узагальнення і систематизування ефекту від їх впровадження у процес фізичного виховання школярів з вадами слуху, а головне, без чіткого формулювання теоретичних і методичних засад й принципів їх застосування.

Нами було *розширено і диференційовано* спектр наукового дослідження щодо рівня фізичного розвитку дітей з вадами слуху, що дало змогу підтвердити результати

наукових досліджень Р. М. Боскіс – глуха або слабочуюча дитина при вступі до школи відстає у психічному і фізичному розвитку від здорової дитини на 1-3 роки [50].

Аналіз даних проведених наукових досліджень фахівцями з корекційної педагогіки, адаптивного фізичного виховання показав, що внаслідок втрати слуху діти з порушенням слуху мають особливості фізичного розвитку, зокрема, значне відставання від здорових однолітків за показниками фізичного розвитку [8, 16, 202, 207, 227, 250, 295], нашими дослідженнями *підтверджено* значне відставання у школярів з вадами слуху розрахункових значень індексних показників, згідно встановлених норм ВООЗ для кожної вікової групи.

Але фізичне виховання школярів з вадами слуху скеровано на рішення тих самих завдань, які ставляться і перед учнями загальноосвітніх шкіл.

Здійснений нами порівняльний аналіз фізичного розвитку дітей з вадами слуху *підтвердив та доповнив* дослідження проведені у спільній роботі Л. А. Фандикової та В. П. Семененко [250], дозволив констатувати, що середньостатистичні значення окремих характеристик фізичного розвитку школярів за соматометричними показниками морфологічного розвитку не мають достовірних розходжень зі значеннями аналогічних показників фізичного розвитку за таблицями антропометричних стандартів, у висновку зазначивши, що вади слуху не чинять якого-небудь принципового впливу на зміни закономірностей росту дитячого організму.

Нашими дослідженнями було виявлено, що найбільша кількість школярів, у яких довжина тіла відповідала нормі встановленої ВООЗ вікової норми, спостерігалась лише серед групи слабочуючих хлопців 13 років. В інших групах обстежених, кількість школярів з довжиною тіла, що відповідає нормі була у межах від 45,00 - 58,00 %.

Також було встановлено, що найбільша кількість школярів з вадами слуху мала низький і нижче середнього рівень фізичного стану. В значеннях показників серцево-судинної і дихальної систем школярів з вадами слуху в більшості випадків було властиве знаходження за межами чи близько до верхньої границі вікової фізіологічної норми, що в свою чергу було пов'язано авторами і нами, як

із супутніми захворюваннями школярів з вадами слуху, так і з особливостями адаптації їхнього організму до навчання в школі. Серед школярів з вадами слуху, найбільша кількість школярів мали задовільний або поганий рівень фізичної працездатності, що на думку науковців, також сприяє істотному зниженню рівня фізичного стану [18, 49, 52, 61].

Проте, на нашу думку, сьогодні у час значних змін та реформування підходів системи спеціальної освіти більш правильним, толерантним виглядає саме підхід у порівнянні даних дітей з встановленими або набутими вадами відповідно до норм, визначених ВООЗ, а не співвідношення зі значеннями здорових однолітків.

Ми солідарні з твердженням Л. С. Виготського [54], Р. М. Боскіса [50] та інших, що порушення слуху, перш за все, позначаються на психіці школяра, своєрідності його спілкування з людьми і навколишнім світом, що власне і *було підтверджено* результатами наших досліджень психоемоційного стану контингенту учнів віком 13-15 років, де спостерігалось перевищення середніх значень за шкалами «тривожність», «імпульсивність», «агресивність» у кожній групі обстежених від 28,57 % до 73,33 % і погоджуємося з твердженням професора О. В. Киричука [145], що саме це і свідчить про недостатній фізичний розвиток школярів даної нозологічної групи.

Наукові дослідження свідчать, що в середньому шкільному віці спостерігається значне зниження рухової активності на фоні падіння зацікавлення до уроків фізичної культури в школі й негативного ставлення до занять фізичною культурою взагалі. Це спричинено низькою мотивацією старшокласників до занять фізичною культурою і спортом та недостатнім рівнем теоретичних знань [9, 12, 95, 165, 228].

Вперше, саме в нашій роботі, даний підхід був адаптований у розробленій та запропонованій нами системі опитування школярів з вадами слуху для письмового моніторингу рівня їх теоретичних знань. Результати дослідження дали змогу отримати абсолютно нові дані, згідно яких майже 80,00 % опитаних

школярів з вадами слуху мають низький рівень теоретичної підготовленості щодо здійснення здоров'яформуючої діяльності.

Аналізуючи відповіді школярів з вадами слуху, нами було *встановлено* досить тривожний рівень теоретичних знань школярів з вадами слуху стосовно чотирьох запропонованих нами модулів, які засвідчили низький рівень базових теоретичних знань щодо здоров'яформуючої діяльності.

Отримані нами дані також *підтвердили* той факт, що існуючі підходи формування теоретичних знань з основ здорового способу життя не завжди враховують психофізіологічні особливості розвитку і інтереси дітей з інвалідністю, в тому числі з вадами слуху.

Тому пошук сучасних інноваційних підходів до процесу формування, в тому числі й теоретичних знань є необхідною складовою фізкультурної освіти, яка значною мірою впливає на залучення такого контингенту дітей до занять фізичною культурою.

За даними опитування Г. В. Безверхньої [36] систематично займаються спортом тільки 20-25 % учнів, домашні завдання з фізкультури виконують близько 7 %. Результати досліджень показали, що кількість учнів, які займаються систематично фізичними вправами організовано та самостійно, може збільшитися тільки за умови підвищення мотивації до цих занять.

Результати проведених досліджень А. В. Осадчим, М. М. Лазаренко [208] свідчать, що серед школярів 14-15 років майже третина, а саме – 31 % займаються спортивно-оздоровчою діяльністю 2-3 рази на тиждень, 26 % займаються 4-5 разів на тиждень, 20 % – більше 5 разів. Дуже великою залишається частка школярів, які зовсім не мають до спортивно-оздоровчих занять ніякого відношення, а саме – 23 %.

Ми погоджуємося з ствердженням Л. П. Іванченка [252], що для ефективної розробки і планування навчально-виховної роботи з фізичної культури, оптимального вибору технологій, методів, прийомів, засобів і форм здійснення фізкультурної діяльності, необхідно враховувати вікові, статеві та індивідуальні особливості мотивації учнів, виявляти, які мотиви є провідними і переважають у мотиваційній сфері школярів.

На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти значне місце приділяється впровадженню в освітній процес інноваційних технологій, орієнтованих на перспективу розвитку нетрадиційних форм та систем оздоровлення, що допоможе учням встановити зв'язки з природою, навчитись керувати своїми емоціями, поведінкою, рухами, досягти гармонії між тілом і духом [63, 77, 78, 128, 191].

Нашим дослідженням *встановлено*, що привабливим видом рухової активності для школярів з вадами слуху є туристське багатоборство. Узагальнюючи теоретичний матеріал Т. І. Гриньової, К. В. Мулика [76, 193] можливо стверджувати, що туристське багатоборство підвищує показники фізичного здоров'я і є одним з найбільш перспективних видів рухової активності серед школярів, оскільки, носить багатосторонній характер, відповідає широкому колу потреб, інтересів та має позитивний вплив на організм, забезпечуючи при цьому максимум позитивних емоцій.

Туристське багатоборство, як стверджує О. В. Філіппова [251] – це універсальний вид рухової активності, який поєднує елементи майже всіх видів туризму: пішохідного, гірського, лижного та водного, а також спортивного орієнтування. Школярі вивчають основи топографії, тактику і техніку туризму, отримують знання з туристичних дисциплін, беруть участь у змаганнях та у походах. Під час цього значна увага приділяється заняттям з загальної та спеціальної фізичної підготовки, підготовці школярів до участі в туристських змаганнях.

Як стверджують автори О. А. Токмаков, В. О. Трощенко [206, 247], туристське багатоборство виховує працелюбність, дисциплінованість, загартовує, покращує стан здоров'я, оскільки переважну кількість часу школярі проводять на свіжому повітрі та залучає до здорового засобу життя. Окрім цього, туристське багатоборство спрямоване на всебічний розвиток особистості (соціальний, духовний, фізичний), підвищує внутрішній потенціал особистості, необхідний для подолання негативних проявів та сприяє особистісному удосконаленню [247].

Розв'язання проблеми формування здоров'я та забезпечення гармонійного розвитку дітей з вадами слуху у спеціальних навчальних закладах є досить актуальною проблемою і має великий практичний інтерес. Перед фізичною

культурою, як основою забезпечення формування здоров'я дітей з вадами слуху, висувуються нові завдання, які потребують розробки сучасних педагогічних технологій щодо організації системи фізичного виховання [64].

На сьогодні наукова література і педагогічна практика у своєму розпорядженні має недостатню кількість достовірних статистичних даних про фізичний розвиток і фізичну підготовленість, фізичний стан школярів з вадами слуху, а також необхідних відомостей про особливості фізичного виховання школярів з вадами слуху.

Більш того, чимало аспектів, пов'язаних з підвищенням якості фізичного виховання школярів з вадами слуху залишаються недостатньо вивченими, в тому числі:

- відсутні аргументовані рекомендації з альтернативного змісту процесу фізичного виховання школярів, які б сприяли реальному підвищенню його ефективності;
- недостатньо розробленою є технологія впровадження рекреаційних занять в процес фізичного виховання з урахуванням їх соціально-педагогічних особливостей;
- протирічні дані, що характеризують оздоровчий ефект та адекватність засобів фізичного виховання, які пропонуються до застосування;
- не обґрунтовані пропозиції з модернізації процесу фізичного виховання школярів, спрямованих на збільшення обсягу та якості рухової активності.

Проаналізувавши літературні джерела, до числа мало вивчених відносяться питання розробки технологій корекції показників фізичного стану для школярів з вадами слуху. Не дивлячись на велику кількість досліджень у сфері фізичного виховання молодших школярів [7, 27, 49, 250, 226, 275], більшість запропонованих в літературі засобів в основному стосуються підвищення фізичної підготовленості школярів з вадами слуху і залишаються поза увагою фахівців питання впровадження в процес фізичного виховання технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху.

На основі отриманих даних у ході здійснення констатувального експерименту, встановлених передумов для визначення і оцінки потреб та інтересів

школярів з вадами слуху нами розроблено і впроваджено технологію корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства у процес фізичного виховання, яка у своїй структурі науково поєднала мету, завдання, принципи, етапи, засоби, умови практичної реалізації та підтверджені нашими дослідженнями критерії її ефективності.

Розроблена нами технологія спрямована на активізацію компенсаторних процесів в організмі з позиції використання ряду методичних принципів, методів фізичного виховання та принципів АФК, про які вказують в своїх роботах Р. В. Чудна [262]; Т. П. Бегідова [35]; Л. В. Шапкина [267], В. В. Джевага [92].

Методичною основою нашої технології став модуль з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство», а також мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita».

Оцінка ефективності запропонованої нами авторської технології була проведена в рамках претворювального експерименту серед хлопців і дівчат 15 років протягом одного навчального року.

У результаті проведених досліджень нами доведено позитивний ефект запропонованих засобів, який проявлявся у зниженні рівня захворюваності та покращення показників психофізіологічного стану нервової системи школярів з вадами слуху ($p < 0,05$), покращення компонентів фізичного стану ($p < 0,05$) та теоретичної підготовленості.

Результати педагогічного експерименту продемонстрували ефективність інтегрованої у навчальний процес авторської технології за встановленими нами критеріями ефективності.

Представлені результати, отримані шляхом експериментального застосування технології показників корекції фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства у процесі фізичного виховання, дозволили отримати три групи даних:

Підтверджено та доповнено дані:

✓ про відставання фізичного розвитку школярів з вадами слуху від

практично здорових однолітків (І. М. Бабія, 2002–2007; Х. Є. Гурінович, 2006; І. М. Ляхова, 2006; І. П. Випасняк, 2007; Л. В. Шапкової, 2009; О. С. Афанасьєва, 2014 та ін.);

✓ про низький рівень показників фізичного стану молодших школярів (З. Х. Ахмад Насраллах, 2008; В. В. Джеваги, 2017; С. П. Савлюк, 2017 та ін.), дітей середнього шкільного віку (Т. І. Гриньова, К. В. Мулик, 2014 та ін.);

✓ про те, що порушення слуху, перш за все, позначаються на психоемоційному стані школярів (Р. М. Боскіса, 2004; Ж. І. Шифа, 2008 та ін.);

✓ про значне зниження рухової активності школярів з вадами слуху (Я. В. Калиничева, 2012; С. М. Афанасьєв, 2014 та ін.) і, як наслідок, зниження рівня їх фізичного стану та підвищення рівня захворюваності;

✓ *додовнено* дані щодо особливостей використання інформаційних та мультимедійних технологій для осіб з інвалідністю в процесі фізичного виховання (І. В. Хмельницька, 2006; З. Х. Ахмад Насраллах, 2008; А. А. Дяченко, 2010; В. О. Кашуба, О. А. Юрченко, Т. О. Хабінець, 2017 та ін.);

✓ *підтверджено* дані про наявність супутніх захворювань у дітей даної нозології, які виникають унаслідок порушення слуху (Н. Г. Байкіної, 2003; О. В. Колишкіна, 2003; І. М. Ляхової, 2006; Л. Д. Ходи, 2007; О. С. Афанасьєва, 2014; Г. І. Сторожик, 2016 та ін.).

Дістали подальшого розвитку розробки авторів щодо:

✓ соціальної адаптації та інтеграції осіб з інвалідністю в суспільство (В. А. Красномоєць, 2010; І. О. Когут, 2014–2015 та ін.);

✓ ролі туризму та туристського багатоборства (О. А. Токмаков, 2015) як засобу оздоровчої діяльності (О. В. Філіппова, 2015), як засобу покращення показників фізичного стану та різних компонентів здоров'я (Т. І. Гриньова, К. В. Мулик, 2014; В. О. Трощенко, 2016 та ін.).

✓ оцінки та визначення рівня сформованості теоретичних знань школярів та їх теоретичної підготовленості (Є. А. Захаріної, 2008; С. М. Футорного, 2015 та ін.), адаптовані нами для системи опитування школярів з вадами слуху.

Абсолютно новими стали дані:

✓ стосовно розробки авторської технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства у процесі фізичного виховання, з власною методичною основою у вигляді модуля з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» та мультимедіа інформаційно-методичної програми «Motus Vita», які у сумарній своїй взаємодії сприяли підвищенню процесу фізичного виховання школярів з вадами слуху.

Отримані дані мають як теоретичну, так і практичну значимість.

Практична значимість полягає в розробці технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства, яка заснована на вивченні показників фізичного стану, мотивів та інтересів школярів з вадами слуху, а також з урахуванням матеріально-технічної бази спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату.

Запропонована технологія може бути використана в процесі фізичного виховання (як в навчальному, так і позанавчальному процесі) школярів з вадами слуху. Розроблена мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita» може бути використана, як для школярів, так і для вчителя з фізичної культури, яка дозволяє: використовувати нові підходи і способи надання інформації; використовувати у своїй викладацькій діяльності більш широкий спектр навчальних матеріалів і наочних посібників; застосовувати комп'ютерні технології для формування навичок здорового способу життя та інформування школярів про специфіку оздоровчо-рекреаційної рухової активності; використовувати мультимедіа інформаційно-методичну програму для свого професійного зростання і самоосвіти.

Запропонована авторська технологія дозволила підвищити показники фізичного стану, рівень теоретичних знань школярів з вадами слуху, змінити ставлення до свого здоров'я та до рухової активності взагалі.

Результати представлених до обговорення даних дисертаційного дослідження висвітлені у роботах автора [140, 219].

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Результати наукових досліджень, які представлені в нашій дисертаційній роботі можуть бути впроваджені як у навчально-виховний та корекційно-розвитковий процеси спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів для дітей з вадами слуху, так і рекомендовані для роботи з дітьми із порушеннями мови та відставанням у розвитку. Також отримані дані та розроблені практичні матеріали можуть бути впроваджені у навчальний процес загальноосвітніх навчальних закладів.

1. Розроблений у ході дисертаційного дослідження модуль з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» та методика розподілу й викладання навчального матеріалу на практичних заняттях у ньому можуть бути впроваджені у навчальний процес у якості варіативного модуля програми та рекомендації до розподілу програмного матеріалу загальноосвітніх навчальних закладів для 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів дітей з вадами слуху, а також запропоновано для школярів з вадами мовлення, розумовими відхиленнями та порушеннями опорно-рухового апарату.

2. Отримані у ході констатувального і перетворювального експерименту наукові дані можуть бути також прийняті до уваги і використані як теоретико-методичний матеріал при складанні навчальних посібників і методичних рекомендацій, розробці електронних засобів навчання, комп'ютеризованих програм та Інтернет-ресурсів для підвищення рівня теоретичних знань й практичних умінь дітей з вадами слуху, порушеннями мовлення, розумовими відхиленнями та порушеннями опорно-рухового апарату.

3. Представлений змістовий матеріал модуля з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» може бути рекомендовано також для розробки програми гуртка для надання позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого напрямку, набуття різноманітних компетентностей у процесі підготовки та участі в змаганнях з туризму школярів з вадами слуху, а також запропоновано для учнів з розумовими відхиленнями та порушеннями опорно-рухового апарату.

4. Розроблене змістове наповнення структурних частин практичних занять може бути рекомендовано для самостійних занять руховою активністю оздоровчої та тренувальної спрямованості.

5. Для підвищення ефективності впровадження представлених практичних занять модуля з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство», згідно з результатами отриманих даних з визначення рівня теоретичних знань і практичних умінь школярів з вадами слуху, ми рекомендуємо у подальшому використовувати у процесі їх фізичного виховання і для самовдосконалення мультимедіа інформаційно-методичну програму «Motus Vita», що сприятиме розширенню уявлень дітей щодо власних можливостей здійснювати здоров'яформуючу діяльність.

6. Оптимізації процесу фізичного виховання дітей з вадами слуху сприятимуть також, на нашу думку, інтерактивні методи навчання, а саме: міні-лекції, наукові проекти, дискусії та дебати, які за умови їх інтеграції до теоретичної частини практичних занять, також матимуть потенційну можливість сприяти підвищенню рівня їх теоретичних знань.

7. Покращенню можливостей корекції фізичного стану учнів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів дітей з вадами слуху з використанням практичних занять модуля з корекційно-розвиткової роботи сприятиме заміщення або додаткове включення тематичного матеріалу з інших видів спортивного туризму (велосипедний туризм, гірський туризм, водний туризм, спелеотуризм та інші), а також сільського туризму, бальнеологічного туризму тощо, проте за умови обов'язкового врахування матеріально-технічної бази та рівня кваліфікації педагогічних працівників.

8. Розширення програми туристських заходів за рахунок збільшення додаткових години для проведення походів, подорожей, екскурсій і особливо, участі в змаганнях з різних видів туризму та отримання відповідно спортивних розрядів, підвищить ефективність організації процесу фізичного виховання дітей з вадами слуху, забезпечить виконання освітніх, виховних, оздоровчих завдань навчального процесу, мобілізує формування стійкої мотивації до занять організованою руховою активністю, і головне, сприятиме соціальній адаптації та інтеграції школярів даної нозологічної групи.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз спеціальної науково-методичної літератури з питань корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху та парадигма суспільства III тисячоліття передбачає спроектованість на гуманістичне ставлення до дітей з інвалідністю. Водночас, кількість дітей даної нозологічної групи на сьогодні в усьому світі загалом і в Україні, зокрема виявляє стійку тенденцію до зростання. За інформацією ВООЗ, на сьогодні в усьому світі від втрати слуху страждає більше, ніж 5 % населення – 328 млн дорослих і 32 млн дітей. Накопичена певна кількість теоретичного та експериментального матеріалу, який стосується корекції рухових порушень та підвищення рівня фізичного стану школярів з вадами слуху, але ці розробки стосуються переважно молодшого шкільного віку. У той же час залишаються недостатньо науково розробленими та апробованими аспекти, які стосуються покращення фізичного стану дітей середнього шкільного віку з вадами слуху та використання оздоровчих видів рухової активності в процесі фізичного виховання. Тому актуальними є дослідження, які присвячені розробці нових сучасних технологій, спрямованих на корекцію фізичного стану школярів з вадами слуху.

2. Морфофункціональний стан організму: за показником індексу Кетле, у обстежених школярів віком 13-14 років середні значення відповідають встановленій нормі, окрім хлопців та дівчат 15 років; за показником індексу Робінсона, в середньому по кожній групі обстежених майже 57,25 % учнів знаходиться на середньому рівні, окрім дівчат 15 років з преволуючою кількістю школярок на рівні нижче середнього (41,67 %). За показниками життєвого індексу більшість школярів мала значення низького та нижче середнього рівнів; значення силового індексу у школярів з вадами слуху відповідали рівню низькому та нижче середнього.

3. Фізична працездатність у хлопців 13 років і дівчат 14 років, за

результатами виконання Гарвардського степ-тесту, відповідає рівню вище середнього; за даними проби Руф'є лише один учень 13 років отримав оцінку «відмінно», а за показником швидкості відновлення серцево-судинної системи після виконання фізичного навантаження майже чверть (25,30 %) обстеженого контингенту дітей з вадами слуху відповідала рівню нижче середнього. Дослідження показників фізичної підготовленості школярів з вадами слуху віком 13–15 років встановило, що показники сили м'язів тулуба і спини та швидкісно-силових якостей у хлопців і дівчат відповідають середньому і початковому рівням, а за показниками гнучкості, просторової орієнтації та статичної рівноваги виявлено негативну тенденцію до їх зниження у кожному віці.

4. Аналізуючи психоемоційний стан школярів з вадами слуху, було відмічено практично у кожній групі досліджуваного контингенту перевищення рівня «вище середнього» не менше як за трьома шкалами, внаслідок чого можна стверджувати про несприятливий варіант особистісного розвитку школярів. Перевищення середніх значень за шкалами «тривожність», «імпульсивність», «агресивність» виявлено у кожній групі, але найбільш виражений критерій спостерігався у дівчат 13 років і склав 73,33 %, а найменш виражений – у хлопців 15 років – 28,57 %. За результатами восьмикольорового тесту Люшера виявлено, що переважна кількість школярів з вадами слуху віддала перевагу темним кольорам.

5. При визначенні рівня теоретичних знань школярів з вадами слуху за темами чотирьох модулів отримано такі результати: за темою модуля «Здоровий спосіб життя» на середньому рівні знаходились хлопці 13 років (23,08 %) та дівчата 15 років (41,67 %), решта школярів зайняла низький рівень; за темою модуля «Фізична культура і організована рухова активність» найбільший відсоток вірних відповідей високого рівня показали дівчата 13 і 14 років (20,00 %); за темою модуля «Екологія навколишнього середовища» жоден з опитаних школярів не дав вірної відповіді на запитання високого рівня; за темою модуля «Медичний контроль» також не виявлено школярів з високим рівнем теоретичних знань.

6. На основі проведеного констатувального експерименту та експертної

оцінки вчителями з фізичної культури теоретично обґрунтовано та розроблено технологію корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства, яка включає: мету, завдання, принципи, умови та 3 етапи (підготовчий, корекційний та підтримуючий) практичної реалізації, засоби і методи, які включають модуль з корекційно-розвиткової роботи, розподілений за 6 блоками, і мультимедіа інформаційно-методичну програму «MotusVita» та критерії ефективності технології. Модуль з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» передбачав різноманітні форми, засоби і методи фізичного виховання, спрямовані на корекцію показників фізичного стану школярів середнього шкільного віку з вадами слуху в процесі фізичного виховання. Розроблена мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita», включає: теоретичну і практичну частину, а також відомості про програму, складається з приблизних комплексів фізичних вправ, які забезпечують чітке розуміння виконання кожного елементу техніки туристського багатоборства та інших видів оздоровчо-рекреаційної рухової активності.

7. Впровадження розробленої технології в процес фізичного виховання спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату дозволило досягти таких результатів: впродовж перетворювального експерименту число звернень за медичною допомогою скоротилося у 3,23 рази на рік на одного школяра; у кінці експериментального року зафіксували зміни в структурі захворюваності школярів, де істотно знизилася кількість захворювань на рівні $p < 0,05$; зареєстровано позитивну динаміку фізичного стану за показниками індексу Кетле: у хлопців – від $321,60 \pm 2,35 \text{ г} \cdot \text{см}^{-1}$ до $292,50 \pm 2,76 \text{ г} \cdot \text{см}^{-1}$, у дівчат – від $330,80 \pm 2,75 \text{ г} \cdot \text{см}^{-1}$ до $305,40 \pm 2,55 \text{ г} \cdot \text{см}^{-1}$, що максимально наблизило отримані результати до показника норми; відбулося достовірне зниження індексу Робінсона ($p < 0,05$); середні значення життєвого індексу змінилися у дівчат від $32,29 \pm 6,77 \text{ мл} \cdot \text{кг}^{-1}$ і до $46,37 \pm 5,26 \text{ мл} \cdot \text{кг}^{-1}$; виявлено достовірний приріст результатів щодо показника силового індексу у хлопців та дівчат ($p < 0,05$). Визначено позитивні зміни у рівні прояву фізичної працездатності – середній рівень був у 50,00 % хлопців та 41,67 % дівчат, при цьому не виявлено школярів з

низьким рівнем. Спостерігалася позитивна динаміка за показниками індексу Руф'є, з оцінкою «задовільно» кількість хлопців знизилась з 57,14 % до 14,29 %, та дівчат – з 58,33 % до 8,33 %, з'явилися школярі з оцінкою «відмінно».

8. Аналіз отриманих результатів фізичної підготовленості дозволяє констатувати, що у школярів достовірно покращилась сила м'язів тулуба і спини з середнього до достатнього рівня. Набули також достовірних змін у бік збільшення середніх значень показники гнучкості хребта та вибухової сили ($p < 0,05$). За результатами спеціального тестування встановлені позитивні зміни за даними тестів: достовірно покращився рівень прояву просторової орієнтації, статичної рівноваги із заплющеними та розплющеними очима (з середнього рівня на достатній рівень) ($p < 0,05$).

9. Результати перетворювального експерименту, діагностика вад особистісного розвитку і тест Люшера, дали змогу встановити відмінності до та після впровадження авторської технології, які засвідчили покращення психологічного та емоційного стану хлопців і дівчат з вадами слуху ($p < 0,05$), у виборі кольорової гами, за тестом Люшера, переважали більш яскраві кольори як у школярів, так і у школярок з даною нозологією. Значно підвищився рівень теоретичних знань серед школярів з вадами слуху, зменшилась кількість школярів з низьким рівнем теоретичних знань та з'явилися школярі з високим рівнем ($p < 0,05$). Після завершення впровадження авторської технології відбулись позитивні та достовірні зміни, на рівні $p < 0,05$, практичних умінь та навичок готовності школярів до здоров'яформуючої діяльності.

Таким чином, проведений педагогічний експеримент підтвердив ефективність розробленої нами технології корекції фізичного стану школярів з вадами слуху, що дає всі підстави рекомендувати її для використання в процесі фізичного виховання у спеціальних загальноосвітніх школах-інтернатах для дітей з вадами слуху.

Перспектива подальших досліджень полягає у підвищенні рівня фізичного стану дітей старшого шкільного віку сучасними видами туризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агарков В. И. Методы изучения здоровья населения / В. И. Агарков, Л. В. Бутева, С. В. Грищенко. – Донецк : ДонНМУ, 2011. – 106 с.
2. Адирхаев С. Г. Організаційно-педагогічні основи фізичного виховання і спорту студентів з особливими потребами у вищому навчальному закладі : монографія / С. Г. Адирхаев. – К. : Унів. «Україна», 2013. – 381 с.
3. Адирхаев С. Г. Теоретико-методические основы физического воспитания студентов с ограниченными возможностями здоровья [Электронный ресурс] / С. Г. Адирхаев, Н. А. Носко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – 2014. – Вип. 118 (3). – С. 193–198.
4. Акатов Л. И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы : учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений / Л. И. Акатов. – М. : ВЛАДОС, 2003. – 368 с.
5. Алиев М. Н. Физическое воспитание студентов с ослабленным здоровьем : Учебное пособие / М. Н. Алиев, В. П. Аксенов. – Тула : Изд-во Тульского пед. института, 1993. – 189 с.
6. Альошина А. Концептуальні основи профілактики і корекції функціональних порушень опорно-рухового апарату у дітей та молоді / Алла Альошина // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2015. – Вип. 18. – С. 96–102.
7. Альошина А. Розвиток координаційних здібностей молодших школярів у процесі адаптивного фізичного виховання / Алла Альошина, Олександр Бичук // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – Луцьк, 2015. – № 3 (31). – С. 88–92.
8. Альошина А. Розвиток та корекція рухової сфери дітей із вадами слуху в процесі фізичного виховання. Сучасний етап / Алла Альошина, Роман Іваніцький, Олександр Бичук // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2017. – Вип. 27. – С. 98–103.

9. Андреева О. В. Теоретико-методологічні засади рекреаційної діяльності різних груп населення: автореф. дис. ... доктора наук з фіз. виховання та спорту : 24.00.02 / О. В. Андреева. – К., 2014. – 44 с.
10. Андреева О. В. Туризм в структурі рекреаційної діяльності школярів / О. В. Андреева, О. Л. Благій, Н. В. Ковальова // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельн. держ. пед. ун-ту. – 2009. – С. 134–135.
11. Андреева О. В. Фізична рекреація різних груп населення / О. В. Андреева. – К. : Поліграфсервіс, 2014. – 280 с.
12. Андрошук Н. Основи здоров'я і фізична культура (теоретичні відомості) / Н. Андрошук, М. Андрошук. – Тернопіль : Підруч. і посіб., 2006. – 160 с.
13. Анікеев Д. М. Рухова активність у способі життя студентської молоді : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Дмитро Михайлович Анікеев ; НУФВСУ. – К., 2012. – 20 с.
14. Антипкін Ю. Г. Стан здоров'я дітей в умовах дії різних екологічних чинників / Ю. Г. Антипкін // Мистецтво лікування. – 2005. – № 2. – С. 17–23.
15. Апанасенко Г. Л. Индивидуальное здоровье : теория и практика. Введение в теорию индивидуального здоровья / Г. Л. Апанасенко, Л. А. Попова. – Киев : Медкн., 2011. – 108 с.
16. Арефьев В. Г. Инновационные технологии, которые используются в физическом воспитании детей с нарушениями слуха / В. Г. Арефьев // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2016. – Вип. 22. – С. 48-56.
17. Афанасьева Е. Н. Социальная реабилитация лиц с ограниченными возможностями / Е. Н. Афанасьева // Социальная работа в России. – Томск : ТУСУР, 2009. – С. 34–37.
18. Афанасьев С. Уявлення про хід розвитку рухової сфери та фізичного розвитку дітей із порушенням слуху / С. Афанасьев // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2014. – Вип. 14. – С. 55–59.

19. Афанасьєва О. С. Особливості функціонального стану слабчущих дітей середнього шкільного віку / О. С. Афанасьєва // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2012. – № 3. – С. 111–113.

20. Афанасьєва О. С. Фізична реабілітація слабчущих дітей середнього шкільного віку з порушенням постави : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.03 «Фізична реабілітація» / О. С. Афанасьєва. – К., 2014. – 20 с.

21. Бабій І. М. Корекція рухової сфери глухих підлітків швидко-силовими вправами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.03 / І. М. Бабій ; Інститут дефектології АПН України. – К., 2002. – 17 с.

22. Бабій І. М. Наукові підходи до вивчення проблеми розвитку швидко-силових якостей у глухих підлітків на заняттях з легкої атлетики / І. М. Бабій // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. – Харків, 2007. – № 6. – С. 15–17.

23. Бабкин А. В. Специальные виды туризма / А. В. Бабкин. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2008. – 252 с.

24. Багрова И. Г. Сурдопедагогика : учебник для студентов высших педагогических учебных заведений / И. Г. Багрова, Г. Г. Богданова, Е. А. Большакова. – М. : ВЛАДОС, 2014. – 655 с.

25. Байкина Н. Г. Частные методики адаптивной физической культуры : учеб. пособие / Н. Г. Байкина, Я. В. Крет ; под ред. Р. В. Шапковой. – М. : Советский спорт, 2003. – С. 224–230.

26. Байкіна Н. Особливості функціонального стану аналізаторів, які беруть участь у руховій діяльності на заняттях оздоровчим туризмом / Н. Байкіна, П. Пиптюк, О. Поддусєва // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – Луцьк, 2012. – № 3 (19). – С. 126–130.

27. Байкіна Н. Г. Особливості функціонального стану аналізаторів глухих дітей молодшого шкільного віку, які займаються оздоровчим туризмом / Н. Г. Байкіна, О. О. Кунінець // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.

Серія : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2014. – Вип. 3К (44) 14. – С. 65–69.

28. Байкіна Н. Г. Методика викладання фізичної культури та спорту інвалідів : навч.-метод. посіб. / Н. Г. Байкіна , Я. В. Крет, Д. О. Сілантьєв. – Запоріжжя : ЗДУ, 2002. – 86 с.

29. Баймут Н. М. Гігієнічне виховання дітей / Н. М. Баймут, В. С. Косенко. – К. : Здоров'я, 1978. – 48 с.

30. Балакірська Л. В. Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами / Л. В. Балакірська // Педагогічна майстерня. – 2011. – № 6. – С. 11–13.

31. Балашова В. Ф. Компетентность специалиста по адаптивной физической культуре : монография / В. Ф. Балашова. – М. : Сов. спорт, 2008. – 248 с.

32. Бар-Ор О. Здоровье детей и двигательная активность: от физиологических основ до практического применения / О. Бар-Ор, Т. Роуланд. – К. : Олимп. л-ра, 2009. – 528 с.

33. Бахарев Ю. А. Моделирование профессиональной подготовки специалистов по адаптивной физической культуре в системе высшего профессионального образования : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : 13.00.08 / Юрий Александрович Бахарев ; Нижегородский госуд. пед. унив. – Нижний Новгород, 2011. – 25 с.

34. Башкирова М. М. Социальные и педагогические аспекты развития физической культуры и спорта инвалидов за рубежом : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / М. М. Башкирова. – М. : РАФК, 1998. – 186 с.

35. Бегидова Т. П. Основные аспекты адаптивной физической культуры : [учеб. пособие] / Т. П. Бегидова. – М. : Физкультура и спорт, 2013. – 247 с.

36. Безверхня Г. В. Мотивація до занять фізичною культурою і спортом школярів 5–11-х класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із фізичного виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Г. В. Безверхня. – Львів, 2004. – 23 с.

37. Безруких М. М. Возрастная физиология (физиология развития человека) / М. М. Безруких, В. Д. Сонькин, Д. А. Фарбер. – М. : Академия, 2002. – 416 с.

38. Безруких М. М. Психофизиология ребенка : учебное пособие / М. М. Безруких, Н. В. Дубровинская, Д. А. Фарбер. – М. : Издательство Московского психолого-социального института ; Воронеж : Издательство НПО МОДЭК, 2005. – 496 с.
39. Белинская Е. П. Социальная психология личности / Е. П. Белинская, О. А. Тихомандрицкая. – М. : ВЛАД ОС, 2001. – 301 с
40. Белякова Р. Н. Дифференциальная программа оздоровления специальных медицинских групп средствами физической культуры : методич. рекомендации / Р. Н. Белякова, В. В. Тимошенко, А. Н. Тимошенко. – Минск, 2001. – 79 с
41. Бернштейн Н. А. Физиология движений и активность. – 1990. – 496 с.
42. Бессарабов Н. С. Возрастная динамика двигательных способностей и их формирование на уроках физкультуры у глухих школьников : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук / Н. С. Бессарабов. – М., 1979. – 16 с.
43. Богданова Г. Підготовка вчителів до формування в учнів життєвих навичок / Г. Богданова // Здоров'я та фізична культура. – 2007. – № 9. – С. 6–7.
44. Богданова Т. Г. Влияние внутрисемейных отношений на развитие личности глухих школьников / Т. Г. Богданова, Н. В. Мазурова // Дефектология. – 1998. – № 3. – С. 40–44.
45. Боднар І. Інтегративне фізичне виховання школярів різних медичних груп : монографія / Іванна Боднар. – Л. : ЛДУФК, 2014. – 316 с.
46. Бойко Г. М. Види оздоровчо-рекреаційної рухової активності : навч. посіб. / Г. М. Бойко. – К. : Талком, 2014. – 165 с.
47. Болонов Г. П. Физическое воспитание в системе коррекционно-развивающего обучения : программа закаливания, оздоровления, организация игр, секций, досуга / Г. П. Болонов. – М. : Сфера, 2003. – 160 с.
48. Бондар В. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен / Віталій Бондар // Рідна школа. – 2011. – № 3. – С. 10–14.
49. Бондар О. Фізичний розвиток дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху / О. Бондар, В. Джевага // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2015. – № 2. – С. 17–20.

50. Боскис Р. М. Глухие и слабослышащие дети [Текст] / Р. М. Боскис ; Ин-т коррекц. педагогики Рос. акад. образования. – М. : Советский спорт, 2004. – 303 с.
51. Брискин Ю. А. Адаптивный спорт / Ю. А. Брискин, С. П. Евсеев, А. В. Передерий. – М. : Сов. спорт, 2010. – 316 с.
52. Бутенко Г. О. Підвищення фізичного стану дітей молодшого шкільного віку засобами оздоровчого туризму в процесі фізичного виховання : дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Г. О. Бутенко. – К., 2016. – 22 с.
53. Вербина В. В. Методика адаптивного фізического воспитания для слабослышащих дошкольников на основе использования фитбол-гимнастики и «малой» акробатики / В. В. Вербина, С. А. Дробышева // Адаптивная физическая культура. – 2011. – № 4. – С. 16–18.
54. Выготский Л. С. Избранные произведения / Л. С. Выготский [Электронный ресурс] / Режим доступа : [//npu.edu.ua/book//kpp_spets.psuholgia](http://npu.edu.ua/book//kpp_spets.psuholgia). (Дата звернення : 07.09.14). – Назва з екрана.
55. Виленская Т. Е. Принципы формирования и организация физического воспитания в специальных медицинских группах / Т. Е. Виленская, Э. А. Кудаев // Теория и практика физической культуры. – 2005. – № 1. – С. 39–42.
56. Виленский М. Я. Физическая культура и здоровый образ жизни студента : учебное пособие / М. Я. Вилевский. – М. : Гардарики, 2007. – 218с.
57. Виноградов П. А. Спорт для всех и формирование здорового образа жизни. Зарубежный опыт / П. А. Виноградов, В. И. Гончаров, В. И. Жолдак. – Томск : Томский гос. университет, 2003. – 280 с.
58. Випасняк І. Вплив активізації рухової активності на соціальну інтеграцію глухих дітей / І. Випасняк // Вісник Прикарпатського університету. Серія : Фізична культура. – Івано-Франківськ, 2006. – Вип. 2. – С. 136–140.
59. Випасняк І. Рухливі ігри як засіб соціалізації глухих дітей / І. Випасняк // Вісник Прикарпатського університету. Серія : Фізична культура. – Івано-Франківськ, 2008. – Вип. 7. – С. 85–90.

60. Випасняк І. Фізична культура і спорт як засіб соціалізації глухих дітей / І. Випасняк // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. – Львів, 2004. – Вип. 8. – Т. 2. – С. 52–55.

61. Випасняк І. Характеристика фізичного розвитку і фізичних якостей школярів із слуховою депривацією / І. Випасняк // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту : зб. наук. пр. – К., 2005. – Вип. 8–9. – С. 93–97.

62. Випасняк І. П. Морфофункціональні особливості школярів 14–16 років з порушенням слуху / І. П. Випасняк, С. Л. Попель // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2011. – Вип. 13. – С. 73–77.

63. Вишневский В. А. Здоровьесбережение в школе (Педагогические стратегии и технологии) / В. А. Вишневский. – М. : Теория и практика физической культуры, 2002. – 270 с.

64. Войтович І. М. Технологія профільного навчання старшокласників за спортивним напрямом (профіль «Туризм») / І. М. Войтович // Молода спортивна наука : зб. наук. праць з галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини. – 2012. – Т. 2. – № 16. – Л. : ЛДУФК. – С. 55–57.

65. Воробьев В. Ф. Практика индивидуального подхода к детям с патологией слуха при обучении ациклическим движениям / В. Ф. Воробьев, А. А. Митрофанова // Адаптивная физическая культура. – 2010. – № 3. – С. 36–39.

66. Воронин А. С. Словарь терминов по общей и социальной педагогике [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://voluntary.ru/dictionary/898>. (Дата звернення : 08.09.15). – Назва з екрана.

67. Воронов Ю. П. Методы сбора информации в социологических исследованиях / Ю. П. Воронов. – М. : Просвещение, 1974. – 172 с.

68. Всемирный доклад ВООЗ об инвалидности [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://int/disabilities/world_report/2011/ru/. (Дата звернення : 12.08.16). – Назва з екрана.

69. Вялков А. И. Методология оценки общественного здоровья: определение, показатели, индикаторы, мониторинг / А. И. Вялков, И. А. Гундоров, В. А. Полесский // Проблемы управления здравоохранением. – 2005. – № 1. – С. 68-94.

70. Гацоева Л. С. Соматичне здоров'я дітей зі зниженим слухом та його зміни під впливом експериментальної методики / Л. Гацоева // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. праць. – Вінниця, 2012. – Вип. 13. – С. 18–23.

71. Глобальний план ВООЗ по інвалідності на 2014–2021 рр. : краще здоров'я для всіх людей з інвалідністю (24. 05. 2014 р.) [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA67/A67_16-ru.pdf. (Дата звернення : 02.04.17). – Назва з екрана.

72. Головчиц Л. А. Дошкольная сурдопедагогика : Воспитание и обучение дошкольников с нарушениями слуха : Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Л. А. Головчиц. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 304 с.

73. Голозубец Т. С. Методика АФВ глухих детей младшего школьного возраста с использованием креативных средств физической культуры : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Т. С. Голозубец; Дальневост. гос. акад. физ. культуры. – Хабаровск, 2005. – 22 с.

74. Горшкова Н. Б. Мотивація школярів до занять фізичною культурою і спортом // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту : зб. наук. праць. – К., 2005. – Вип. 6–7. – С. 130–133.

75. Гриньова Т. І. Вплив оздоровчих занять різними видами спортивного туризму на формування фізичного стану дітей 10–13 років : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Тетяна Іванівна Гриньова. – Харків : ДАФК, 2014. – 20 с.

76. Гриньова Т. І. Визначення рівня фізичного здоров'я дітей 10–13 років, що займаються туризмом за авторською програмою «Туристське багатоборство» / Т. І. Гриньова, К. В. Мулик // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2014. – № 1. – С. 22–27.

77. Громов'юк Р. Використання сучасних комп'ютерних технологій в фізичному вихованні дітей з порушенням слуху / Р. Громов'юк // Матеріали X

відкритої науково-методичної конференції студентів факультету фізичного виховання, фізичної реабілітації і валеології. – К. : НУФВСУ, 2007. – С. 280–287.

78. Губарева Т. И. Гуманистически ориентированная педагогическая технология культурно-спортивной работы с инвалидами : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Губарева Татьяна Ивановна ; РГАФК. – М., 2001. – 377 с.

79. Гурінович Х. Є. Особливості фізичного розвитку глухих дітей // Здоровий спосіб життя : зб. наук. ст. – Львів : Болдак, 2005. – Вип. 5. – С. 25–27.

80. Деделюк Н. А. Теорія і методика адаптивної фізичної культури : навч.-метод. посібник для студентів / Н. А. Деделюк. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – 68 с.

81. Демчук С. Аналіз інноваційних програм з фізичного виховання, спрямованих на корекцію порушень рухової сфери дітей із депривацією слуху / Світлана Демчук, Ігор Випасняк // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2015. – Вип. 17. – С. 125–129.

82. Демчук С. Соціальна адаптація слабочуючих школярів у процесі фізичного виховання як педагогічна проблема / Світлана Демчук // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – Луцьк, 2013. – № 3 (23). – С. 24–27.

83. Демчук С. П. Особливості розвитку психічних процесів у дітей молодшого шкільного віку із депривацією слуху / С. П. Демчук, І. П. Випасняк // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2016. – Вип. 3К 1 (70) 16. – С. 362–366.

84. Демчук С. П. Аналіз інноваційних програм з фізичного виховання, спрямованих на корекцію порушень рухової сфери дітей із депривацією слуху / С. П. Демчук, І. П. Випасняк // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2015. – Вип. 17. – С. 125–129.

85. Демчук С. П. Особливості розвитку фізичних якостей у школярів із депривацією слуху / С. П. Демчук // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – Луцьк, 2015. – № 3 (31). – С. 134–140.

86. Денисевич А. Н. Методические приемы программирования сопряженных форм двигательной активности и информационного общения глухонемых с использованием персональных компьютеров : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / А. Н. Денисевич. – М., 1996. – 21 с.

87. Денисенко І. О. Використання засобів спортивно-оздоровчого туризму в підвищенні фізичного стану студентів 18–19 років : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Інна Олександрівна Денисенко. – Дніпропетровськ : ДДІФКС, 2014. – 20 с.

88. Денисенко І. О. Використання засобів спортивно-оздоровчого туризму в підвищенні фізичного стану студентів 18–19 років : дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Інна Олександрівна Денисенко. – Дніпропетровськ: ДДІФКС, 2014. – 208 с.

89. Денисова Л. В. Измерение и методы математической статистики в физическом воспитании и спорте : учебное пособие / Л. В. Денисова, И. В. Хмельницкая, Л. А. Харченко. – К. : Олимп. лит., 2008. – 127 с.

90. Денисова Л. В. Навчальна програма з дисципліни «Комп'ютерна техніка та математичні методи у фізичному вихованні і спорті» для студентів 1 курсу / Л.В. Денисова, В.О. Кашуба, Л.А. Харченко.– 2012.– 18 с.

91. Державні вимоги до навчальних програм з фізичного виховання в системі освіти (Наказ Міністерства освіти України від 25.05.98 № 188) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uazakon.com/document/spart71/inx71134.htm>.

92. Джевага В. В. Корекція порушень координаційних здібностей дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху в процесі фізичного виховання : дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / В. В. Джевага. – К., 2017. – 20 с.

93. Дзержинская Л. Б. Методика коррекции отклонений в развитии глухих дошкольников средствами ритмической гимнастики : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Л. Б. Дзержинская – Волгоград, 1997. – 23 с.

94. Дмитриев А. А. Физическая культура в специальном образовании / А. А. Дмитриев. – М. : Академия, 2002. – 176 с.
95. Дутчак М. В. Парадигма оздоровчої рухової активності: теоретичне обґрунтування і практичне застосування / М. В. Дутчак // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2015. – № 2. – С. 44–52.
96. Дутчак М. В. Основні положення концепції гуманізації процесу залучення населення до рухової активності в Україні [Електронний ресурс] / М. В. Дутчак. – Режим доступу : <http://www.stattionline.org.ua/sport/-osnovni-polozhennya-konceptsi-gumanizaci-procesu-zaluchennya-naselennya-do-ruxovo-aktivnosti-v-ukrani.html>. (Дата звернення : 01.03.16). – Назва з екрана.
97. Дутчак М. В. Стратегія і тактика розвитку спорту для всіх в Україні / М. В. Дутчак // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. праць ; за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХДАДМ (ХХІІІ), 2003. – № 16. – С. 3–16.
98. Дяченко А. А. Корекція порушень постави дітей молодшого шкільного віку з пониженим зором засобами фізичного виховання : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / А. А. Дяченко. – К., 2010. – 19 с.
99. Евсеев С. П. Теория и организация адаптивной физической культуры : учеб. : в 2 т. / под общ. ред. С. П. Евсеева. – М. : Советский спорт, 2007. – 448 с.
100. Евсеев С. П. Технологии физкультурно-спортивной деятельности в адаптивной физической культуре / С. П. Евсеев, О. Э. Евсеева. – М : Советский спорт, 2013. – 388 с.
101. Евсеев С. П. Адаптивная физическая культура : [учеб. пособие] / С. П. Евсеев, Л. В. Шапкова. – М. : Сов. спорт, 2000. – 240 с.
102. Евсеева С. П. Материально-техническое обеспечение адаптивной физической культуры : учеб. пособие / [под ред. С. П. Евсеева]. – М. : Сов. спорт, 2000. – 152 с.
103. Егорова Т. В. Социальная интеграция детей с ограниченными возможностями : учеб. пособие / Т. В. Егорова. – Балашов : Изд-во «Николаев», 2002. – 80 с.

104. Еракова Л. А. Физическое развитие и двигательная активность в режиме для детей с депривацией слуха / Л. А. Еракова // Современный олимпийский спорт и спорт для всех : материалы XI Международного научного конгресса : в 4 ч. – Минск, 2007. – Ч. 2. – С. 233–236.

105. Єресько О. Особливості змісту шкільного предмета «Основи здоров'я» / О. Єресько // Безпека життєдіяльності. – 2005. – № 2. – С. 56–59.

106. Жирак Л. Вплив рекреаційно-туристичної діяльності на психоемоційний стан дітей з вадами слуху / Л. Жирак, І. Випасняк // Вісник Прикарпатського університету. Серія : Фізична культура. – Івано-Франківськ, 2013. – Вип. 17. – С.119–122.

107. Жирак Л. Психологічна реабілітація дітей із вадами слуху засобами рекреаційно-туристичної діяльності / Л. Жирак // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – Луцьк, 2012. – № 2 (18). – С. 229–232.

108. Журавлева И. В. Здоровье детей, подростков и учащейся молодежи: социологический анализ / И. В. Журавлева. – М.: Издательство института социологии РАН, 2002. – 240 с.

109. Загальні основи адаптивного фізичного виховання : навчальний посібник / Н. В. Москаленко, А. О. Ковтун, О. А. Алфьоров [та ін.]. – Дніпропетровськ : Інновація, 2013. – 132 с.

110. Зайцева О. А. О мотивации и социальной адаптации учащихся / О. А. Зайцева // Физическая культура в школе. – М., 2012. – № 6. – С. 10–12.

111. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» (Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 30. – Ст. 1011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1324-18>. (Дата звернення : 24.05.15). – Назва з екрана.

112. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» [Електронний ресурс] : зі змінами від від 19 грудня 2017 року № 2249-VIII. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2249-19>.

113. Закон України «Про загальну середню освіту» : за станом на 28 серпня 2006 року / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2006. – 32 с. – (Серія «Закони України»).

114. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>. (Дата звернення : 15.07.16). – Назва з екрана.

115. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/875-12>. (Дата звернення : 12.07.14). – Назва з екрана.

116. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» : за станом на 22 серпня 2002 року / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2002. – 32 с. – (Серія «Закони України»).

117. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» : постанова Верховної Ради України від 17 листопада 2009 № 2562 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/4255>.

118. Захарина Е. А. Формирование мотивации к двигательной активности в процессе физического воспитания студентов высших учебных заведений : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. наук по физ. воспитанию и спорту : 24.00.02 / Е. А. Захарина ; НУФВСУ. – Киев, 2008. – 22 с.

119. Зияд Хамиди Ахман Насраллах. Коррекция нарушений осанки слабослышающих школьников средствами физического воспитания : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. наук по физическому воспитанию и спорту : спец 24.00.02 «Физическая культура, физическое воспитание разных групп населения»/ Зияд Хамиди Ахман Насраллах. – Киев, 2008. – 20 с.

120. Зміни до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [Електронний ресурс] : зі змінами від 19.05.2015 р. – Режим доступу: http://yurfact.com.ua/zminy_do_zakonodavstva/zminy_vid_19.05.2015_do_zu_pr_o_f_izychnu_kulturu_i_sport.html.

121. Зотова Ф. Р. Современные методы исследований адаптации школьников к учебной и физической нагрузкам / Ф. Р. Зотова, Т. Г. Кириллова. – Набережные Челны : КамГИФК, 2002. – 115 с.

122. Иванова С. В. Гуманизация образования: цели, задачи и условия / Светлана Вениаминовна Иванова: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cisedu.spb.ru/nauchnie-stati/gumanizatsiya-obrazovaniya-tseli-zadachi-i-usloviya.html> / 2013. (Дата обращения : 18.06.14). – Название с экрана.

123. Ильин Е. П. Психология физического воспитания : учебник для ИФК / Е. П. Ильин. – М., 2000. – 486 с.

124. Информационный сайт о проблемах слуха [Электронный ресурс] / Режим доступа к сайту : <http://uho.com.ua/ru/statistics>.

125. Иваненко В. П. Теорія і методика фізичного виховання : навчальний посібник / В. П. Иваненко, О. П. Безкопильний. – Черкаси : АНТЕЇ, 2005. – 263 с.

126. Иващенко Л. Я. Фізичне виховання дорослого населення / Л. Я. Иващенко, О. Л. Благій // Теорія та методика фізичного виховання. – К. : Олімп. л-ра, 2017. – Т. 2. – С. 264–310.

127. Інвалідність та суспільство : навчальний посібник [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://edu.helsinki.org.ua/sites/_/posibnik_invalidnist_ta_suspilstv.pdf. (Дата звернення : 27.08.17). – Назва з екрана.

128. Інноваційні технології у фізичному вихованні школярів / Н. В. Москаленко, О. О. Власюк, І. В. Степанова, О. В. Шиян. – Дніпропетровськ : Інновація, 2011. – 235 с.

129. Калинин Я. В. Коррекция двигательных и функциональных нарушений слабослышающих детей 12–15 лет в процессе занятий оздоровительной аэробикой : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : 13.00.04 / Я. В. Калинин. – Тамбов, 2012. – 24 с.

130. Карпюк Р. П. Аналіз зарубіжних навчальних планів підготовки фахівців для галузі адаптивної фізичної культури / Р. П. Карпюк // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : монографія / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2008. – № 11. – С. 88–91.

131. Кашуба В. А. Формирование моторики человека в процессе онтогенеза : монография / В. А. Кашуба, Е. М. Бондарь, Н. Н. Гончарова, Л. Н. Носова. – Луцьк : Вежа-Друк, 2016. – 232 с.

132. Кашуба В. До питання використання інформаційних технологій у процесі адаптивного фізичного виховання / Віталій Кашуба, Світлана Демчук // Вісник Прикарпатського університету. Серія : Фізична культура. – 2014. – Вип. 19. – С. 82–88.

133. Кашуба В. Характеристика вертикальної стійкості тіла молодших школярів з послабленим зором з різними типами постави у процесі фізичного виховання / В. Кашуба, О. Юрченко, Т. Хабінець // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наукових праць. – Вінниця, 2017. – Вип. 3. – Т. 22. – С. 551–558.

134. Кашуба В. А. Современные подходы к здоровьесбережению студентов в процессе физического воспитания / В. А. Кашуба, С. М. Футорный, Е. В. Андреева // Физическое воспитание студентов. – Х., 2012. – № 5. – С. 50–58.

135. Кашуба В. А. Использование мультимедийных технологий в процессе физического воспитания различных групп населения / В. А. Кашуба, Е. В. Маслова, Т. Н. Рычок, С. В. Лопаткий / Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2017. – Вип. 6 (88) 17. – С. 37–41.

136. Кашуба В. А. Проблематика двигательной деятельности детей и подростков с нарушениями слуха / В. А. Кашуба, Е. В. Маслова // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2015. – Вип. 18. – С. 138–141.

137. Кашуба В. О. Аналіз рівня практичних умінь до здоров'яформуючої діяльності дітей та підлітків з вадами слуху / В. О. Кашуба, О. В. Маслова, Т. М. Ричок // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2017. – № 2. – С. 54–58.

138. Кашуба В. О. Використання інформаційних засобів у фізичному вихованні школярів з особливими потребами / В. О. Кашуба, І. П. Карп, Т. М. Ричок // Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту: зб. наукових праць. – Харків : ХДАФК, 2017. – Вип. 1 – С.42–46.

139. Кашуба В. Особливості ставлення школярів із вадами слуху до власного здоров'я / Віталій Кашуба, Олена Маслова, Тетяна Ричок // Молодіжний науковий

вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2016. – Вип. 23. – С. 115–122.

140. Кашуба В. Оцінка рівня теоретичної підготовленості школярів із вадами слуху як невід'ємного складника їхньої здоров'яформувальної діяльності / Віталій Кашуба, Олена Маслова, Тетяна Ричок // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт. – Луцьк, 2016. – Вип. 24. – С. 50–59.

141. Кашуба В. Популяризація сучасних форм рухової активності серед школярів з сенсорними порушеннями з використанням мультимедійних технологій / Віталій Кашуба, Тетяна Ричок // Вісник Прикарпатського університету. Серія : Фізична культура. – Івано-Франківськ, 2017. – Вип. 25–26. – С. 154–160.

142. Кашуба В. О. Про можливості використання сучасних комп'ютерних технологій у процесі адаптивного фізичного виховання / В. О. Кашуба, Зіяд Насраллах, К. М. Сергієнко // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2007. – № 1/2. – С. 11–15.

143. Кашуба В. Коррекція порушень осанки школьників в процесі адаптивного фізичного виховання : монографія / Віталій Кашуба, Зіяд Насраллах // К. : Олимп. лит., 2008. – 223 с.

144. Киргизов А. П. Разработка и реализация оздоровительно-коррекционного процесса по физическому воспитанию у глухих детей : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : 13.00.04 / Артём Павлович Киргизов. – Улан-Удэ : ГОУ ВПО Забайкальского гос. гуман.-пед. универ. им. Н. Г. Чернышевского, 2011. – 23 с.

145. Киричук О. В. Основи психології // за ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – К. : Либідь, 2006. – 632 с.

146. Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму : навч. посіб. / М. П. Кляп, Ф. Ф. Шандор. – К. : Знання, 2011. – 334 с.

147. Ковальова Н. В. Технологія проектування позакласної роботи старшокласників з фізичного виховання : дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Н. В. Ковальова. – К., 2013. – 192 с.

148. Когут І. О. Соціально-гуманістичні засади розвитку адаптивної фізичної культури в Україні : монографія / І. О. Когут. – Львів : СПОЛОМ, 2015. – 284 с.
149. Когут І. О. Соціально-гуманістичні засади розвитку адаптивної фізичної культури в Україні (на матеріалі адаптивного спорту) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02. / І. О. Когут. – К., 2016. – 44 с.
150. Когут І. Роль держави у розвитку фізичної культури та спорту осіб з особливими потребами / І. Когут // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними. – Львів : Ахіл, 2003. – С. 50–54.
151. Когут І. А. Адаптивний спорт: состояние и перспективы развития в Украине / И. А. Когут, А. Д. Хасая // Probleme actuale ale teoriei și practicii culturii fizice : сб. материалов Международной конференции. – Кишинев, 2012. – С. 286–292.
152. Когут І. О. Соціальна інтеграція осіб з інвалідністю та роль адаптивної фізичної культури в її реалізації / І. О. Когут // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2014. – № 4. – С. 61–66.
153. Колишкін О. В. Корекція рухових порушень дітей старшого шкільного віку з розладами слуху засобами адаптивного фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / О. В. Колишкін ; Сумський держ. педагогічний ун-т ім. А. С. Макаренка. – Суми, 2004. – 247 с.
154. Колишкін О. В. Корекція рухових порушень дітей старшого шкільного віку з розладами слуху засобами адаптивного фізичного виховання : авторефер. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.03. «Корекційна педагогіка» / О. В. Колишкін. – Суми, 2004. – 20 с.
155. Комарова Н. М. Інвалідність як соціальна проблема сучасного українського суспільства / Н. М. Комарова, Р. Я. Левін, О. В. Вакуленко // Український соціум. – 2003. – № 1 (2). – С. 38–45.
156. Коренєв Н. М. Здоров'я школярів, сьогодення та проблеми на перспективу / Н. М. Коренєв, Г. М. Даниленко // Охорона здоров'я України. – 2003. – № 1 (8). – С. 49–54.
157. Косило М. Ю. Туризм для всіх / М. Ю. Косило, Я. В. Луцький. – Івано-Франківськ, 2002. – 126 с.

158. Косованова Л. В. Скрининг-диагностика здоров'я школьників и студентів. Організація оздоровительної роботи в освітніх закладах : учеб.-метод. посібник / Л. В. Косованова, М. М. Мельникова, А. Айзман. – Новосибірськ : Сиб. унів. изд-во, 2003. – 240 с.
159. Крамаренко А. Л. Педагогічний досвід використання управляємої інформаційної середовища в фізичному вихованні дітей з порушенням слуху / А. Л. Крамаренко, В. А. Замараєв // Учені записки університету імені П. Ф. Лесгафта. – 2008. – № 7 (41). – С. 48–52.
160. Красномоєць В. А. Впровадження інновацій в освіті як передумова соціального розвитку в Україні осіб з обмеженими фізичними властивостями / В. А. Красномоєць // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 6. – С. 199–203.
161. Красномоєць В. А. Інвалідність: відображення соціального явища у теоретичних поняттях в контексті людського розвитку [Електронний ресурс] / В. А. Красномоєць. – Режим доступу до журналу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vpu/Ekon/2009. (Дата звернення : 26.04.15). – Назва з екрана.
162. Круцевич Т. Ю. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді : навч. посіб. / Т. Ю. Круцевич, М. І. Воробйов, Г. В. Безверхня. – К. : Олімп. л-ра, 2011. – 224 с.
163. Круцевич Т. Ю. Рекреація у фізичній культурі різних груп населення : навч. посібн. / Т. Ю. Круцевич, Г. В. Безверхня. – К. : Олімп. л-ра, 2010. – 248 с.
164. Круцевич Т. Ю. Історія розвитку фізичної рекреації : навч. посібн. / Т. Ю. Круцевич, Н. Є. Пангелова, С. Б. Пангелов. – К. : Академвидав, 2013. – 160 с.
165. Круцевич Т. Ю. Підходи до оцінки теоретичних знань з фізичної культури дітей середнього шкільного віку / Т. Круцевич, О. Іщенко, В. Семененко // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2014. – № 1. – С. 68–73.
166. Круцевич Т. Ю. Передумови виникнення та розвитку адаптивного спорту / Т. Ю. Круцевич, І. О. Когут // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – Луцьк, 2013. – № 1 (21). – С. 336–343.

167. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання : підручник для студентів вищих навч. закладів фіз. виховання і спорту : Т 1. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання / Т. Ю. Круцевич. – К., 2008. – 392 с.

168. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання : підручник для студентів вищих навч. закладів фіз. виховання і спорту : Т 2. Методика фізичного виховання різних груп населення / Т. Ю. Круцевич. – К., 2008. – 368 с.

169. Кряж В. Н. Гуманизация физического воспитания / В. Н. Кряж, З. С. Кряж. – Минск : НИО, 2001. – 179 с.

170. Курдыбайло С. Ф. Врачебный контроль в адаптивной физической культуре : учебное пособие / С. Ф. Курдыбайло, С. П. Евсеев, Г. В. Герасимова ; под ред. С. Ф. Курдыбайло. – М. : Советский спорт, 2003. – 184 с.

171. Кучеренко Г. В. Розвиток силових якостей глухих підлітків у процесі фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / Г. В. Кучеренко ; Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2007. – 229 с.

172. Кучеренко Г. В. Визначення силових параметрів у глухих підлітків з використанням методів індексів / Г. В. Кучеренко // Молода спортивна наука України. - Львів, 2007. – № 2. – С. 211–215.

173. Лемак М. В. Психологу для роботи. Діагностичні методики : збірник / М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. – Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. – 616 с.

174. Лещенко Г. А. Формування позитивної мотивації школярів до систематичних занять фізичними вправами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / Г. А. Лещенко. – Кривий Ріг, 2002. – 18 с.

175. Литош Н. Л. Адаптивная физическая культура. Психолого-педагогическая характеристика детей с нарушениями в развитии : учебное пособие / Н. Л. Литош. – М. : СпортАкадем Пресс, 2002. – 140 с.

176. Лук'янова О. М. Медико-соціальні аспекти збереження здоров'я дітей, забезпечення їхнього гармонійного фізичного та інтелектуального розвитку / О. М. Лук'янова // Журнал АМН України. – 2001. – Т. 7. – № 3. – С. 408–415.

177. Луковская О. Л. Особенности морфофункционального состояния слабослышащих детей с нарушением осанки среднего школьного возраста / О. Л. Луковская, А. С. Афанасьева // Теория и методика физической культуры. – 2012. – № 4. – С. 48–53.

178. Лупарт Д. Шкільна реформа в Канаді: перехід від роздільних систем освіти до інклюзивних шкіл / Д. Лупарт, Ч. Веббер // Дефектологія. – 2010. – № 1. – С. 6–11.

179. Ляхова І. М. Теоретико-методичні основи корекції рухової сфери дітей зі зниженим слухом засобами фізичного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : 13.00.03. / Інна Миколаївна Ляхова. – Київ, 2006. – 41 с.

180. Ляхова І. М. Порівняльна оцінка рівня фізичного здоров'я слабочуючих і чуючих дітей шкільного віку / І. М. Ляхова // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі : науково-метод. зб. : Вип. 4 [за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка]. – К. : Знання, 2002. – С. 165–170.

181. Магльований А. Особливості діяльності центрів реабілітації щодо залучення неповносправних до рухової активності [Електронний ресурс] / Анатолій Магльований, Ольга Стасюк // Спортивна наука України. – 2013. – № 4 (55). – С. 3–8. – Режим доступу : <http://www.sportscience.org.ua/index.php>. (Дата звертання : 24.09.2016 р.). – Назва з екрана.

182. Маліков М. В. Фізіологія людини / М. В. Маліков, В. І. Філімонов, Н. В. Богдановська. – Запоріжжя, 2009. – 757 с.

183. Маляренко І. В. Сучасні підходи до класифікації порушень у дітей з вадами слуху / І. В. Маляренко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2010. – Вип. 7. – С. 167–171.

184. Маруніч В. В. Методичний посібник з питань реабілітації інвалідів / В. В. Маруніч, В. І. Шевчук, О. Б. Яворовенко // Міністерство охорони здоров'я України, Український державний науково-дослідний інститут реабілітації інвалідів. – Вінниця : О. Власюк, 2006. – 210 с.

185. Маслова О. Порівняльний аналіз вад слуху школярів відповідно до встановлених педагогічних і медичних класифікацій / Олена Маслова, Максим

Гопей // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2016. – Вип. 21. – С. 121–126.

186. Матвеев В. Ф. Психические нарушения при дефектах зрения и слуха / В. Ф. Матвеев. – М. : Медицина, 1987. – 184 с.

187. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры : учебник для высших специальных физкультурных учебных заведений. Ч. 1 : Введение в общую теорию физической культуры / Л. П. Матвеев ; РГАФК. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : 2002. – 177с.

188. Матвеева Е. А. Физическое воспитание учащихся специальных коррекционных школ : дис. ... канд. пед. наук / Е. А. Матвеева. – Набережные Челны, 2002. – 178 с.

189. Матвеев С. Ф. Адаптивний спорт : [навчально-наочний посібник для студентів вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту з грифом МОН] / С. Ф. Матвеев, І. О. Когут, О. В. Борисова та ін. – К. : НВП «Інтерсервіс», 2014. – 116 с.

190. Миронова Е. Е. Сборник психологических тестов. Часть III / Е. Е. Миронова. – Мн. : Женский институт ЭНВИЛА, 2006. – 120 с.

191. Мороз Б. Упровадження нових інформаційних технологій в умовах інклюзивної системи навчання / Борис Мороз, Людмила Коваль // Дефектологія. – 2010. – № 2. – С. 28–30.

192. Мороз М. Порівняльний аналіз показників фізичного розвитку і фізичної підготовленості школярів з нормальним слухом та його вадами / Михайло Мороз, Тетяна Суворова // Молода спортивна наука України : зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту. – Львів, 2007. – Вип. 11. – Т. 2. – С. 237–242.

193. Мулик К. В. Вплив занять спортивним туризмом на фізичний розвиток і функціональну систему дітей, що займаються туризмом перший рік на етапі початкової підготовки / К. В. Мулик, Т. І. Гриньова // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків : ХДАФК, 2010. – С. 57–60.

194. Нагорна О. Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами : навчально-методичний посібник / О. Б. Нагорна. – Рівне, 2012. – 99 с.
195. Назаренко Л. Д. Оздоровительные основы физических упражнений / Л. Д. Назаренко. – М. : ВЛАДОС-ПРЕСС, 2002. – 240 с.
196. Наин А. Я. Инновации в образовании / А. Я. Наин. – Челябинск : ГУ ПТО, 1995. – 288 с.
197. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту. – Київ, 2004. – 16 с.
198. Начинская С. В. Основы математической статистики / С. В. Начинская. – К. : Вища школа, 1987. – 189 с.
199. Нейман Л. В. Анатомия, физиология органов слуха и речи : учебник для студентов высших учебных заведений / Л. В. Нейман, М. Р. Богомильский ; под ред. В. И. Селиверстова. – М. : Владос, 2001. – 224 с.
200. Новик А. А. Руководство по исследованию качества жизни в медицине / А. А. Новик, Т. И. Ионова. – М. : ЗАО ОЛМА Медиа групп, 2007. – 320 с.
201. Новочихина Е. В. Методика игровой деятельности в адаптивной двигательной рекреации незлышащих детей 8–11 лет : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : 13.00.04 / Елена Викторовна Новочихина. – Хабаровск : Дальневосточная ГАФК, 2005. – 24 с.
202. Няньковський С. Л. Формування здоров'я дітей і профілактика його порушень на підставі комп'ютерного моніторингу / С. Л. Няньковський – Львів : Аверс, 1997. – С. 192.
203. Овсянникова Е. Ю. Методика корекції фізического розвитку и фізической підготовленности глухих школьнико в процесі неперервного адаптивного фізического воститання : дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика фізического воститання, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной фізической культуры» / Е. Ю Овсянникова. – Киров, 2006. – 165 с.

204. Озолина Е. В. «Адаптивная физическая активность» как новая дисциплина в семействе спортивных наук / Е. В. Озолина, В. С. Дмитриев, Н. О. Рубцова // Теория и практика физической культуры. – 1999. – № 5. – С. 21–26.

205. Олійникова Н. Д. Методичні рекомендації щодо роботи з дітьми із особливими потребами : Посібник для практичних психологів, соціальних педагогів, педагогів, батьків / Н. Д. Олійникова, Л. О. Дудченко, С. В. Кудлай. – Первомайськ, 2011. – 136 с.

206. Опис проходження технічних етапів : методичні рекомендації / Л. В. Брагіна, О. М. Зінкевич, С. Ю. Єфімов, В. О. Трощенко. – Миколаїв, 2006.

207. Оріховська А. Оздоровчо-рекреаційна рухова активність у системі фізичного виховання студентської молоді з вадами слуху / Анна Оріховська // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2017. – № 1. – С. 68–73.

208. Осадчий О. В. Відношення до здоров'я та здорового способу життя школярів 14–15 років / А. В. Осадчий, М. М. Лазаренко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – 2011. – № 86. – С. 342–347.

209. Осколкова Е. А. Адаптивное физическое воспитание в системе профессиональной адаптации глухих учащихся специальных (коррекционных) образовательных учреждений : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : 13.00.04 / Екатерина Алексеевна Осколкова. – Москва : Российский ГУФКСиТ. – 2008. – 24 с.

210. Особливості виникнення нових форм рухової активності / С. Ф. Матвеев, О. В. Борисова, І. О. Когут [та ін.] // Фізична активність, здоров'я і спорт. – Львів, 2013. – № 2 (12). – С. 3–10.

211. Пархоменко Л. К. Медико-социальные проблемы сохранения здоровья подростков в Украине [Электронный ресурс] / Л. К. Пархоменко // Здоровье ребенка. – 2006. – № 1 / Организация здравоохранения. – <http://pediatric.mif-ua.com/archive/issue207/article210/>.

212. Пасічніченко С. В. Організаційно-правові основи моніторингу інвалідності в Україні / С. В. Пасічніченко // Сучасні проблеми правової системи України :

збірник матеріалів II Міжнародної наук.-практич. конф. ; Київський ун-т права НАН України ; [редкол. : Ю. С. Шемшученко, Ю. Л. Бошицький, О. В. Чернецька та інш.]. – Вип. 2. – К. : Вид.-во Європейського ун-ту, 2010. – С. 156–157.

213. Пиптюк П. Ф. Корекція рухової сфери в учнів з вадами слуху засобами оздоровчого туризму : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.03 / П. Ф. Пиптюк ; Ін-т спец. педагогіки АПН України. – Київ, 2013. – 20 с.

214. Полякова Т. Д. Адаптивна фізическая культура : учеб.-метод. пособие / Т. Д. Полякова ; Белорус. гос. ун-т физ. культуры. – Минск : БГУФК, 2010. – 170 с.

215. Приступа Є. Н. Інклюзивне фізичне виховання школярів 1–3 груп здоров'я / Є. Н. Приступа, Ю. В. Петришин, І. Р. Боднар // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2013. – № 1. – С. 62–67.

216. Пузанова Б. П. Коррекционная педагогика / Б. П. Пузанова. – М. : Академия, 1998. – 144 с.

217. Пузанова Б. П. Коррекционная педагогика: основы обучения и воспитания детей с отклонениями в развитии / под ред. Б. П. Пузанова. – М. : Академия, 1998. – 144 с.

218. Ричок Т. М. Особливості рівня теоретичних знань школярів з порушенням слуху з фізичного виховання та основ здорового способу життя / Т. М. Ричок // Молодь та олімпійський рух : зб. тез доповідей X Міжнародної наукової конференції молодих учених. – К. : НУФВСУ, 2017. – С. 307–308.

219. Ричок Т. М. Сучасні оздоровчі технології, які використовуються в процесі адаптивного фізичного виховання школярів / Т. М. Ричок // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2017. – Вип. 3 (84) 17. – С. 85–90.

220. Ричок Т. Характеристика компонентів фізичного стану школярів з порушенням слуху та їх ставлення до свого здоров'я / Тетяна Ричок // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наукових праць. – 2017. – Вип. 3, т. 22. – С. 606–611.

221. Ричок Т. Характеристика морфофункціонального стану школярів з вадами слуху / Тетяна Ричок // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації : зб. наук. праць XXV Міжнародної науково-практичної Інтернет-

конференції, 31 травня 2017 р. – Переяслав-Хмельницький : Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, 2017. – С. 292–297.

222. Романенко В. А. Диагностика двигательных способностей. – Донецк : Изд-во ДонНУ, 2005. – 290 с.

223. Ростомашвили Л. Н. Адаптивное физическое воспитание : учебно-метод. пособие / Л. Н. Ростомашвили. – М. – 2002. – 41 с.

224. Ростомашвили Л. Н. Адаптивное физическое воспитание детей со сложными нарушениями / Л. Н. Ростомашвили. – М. : Советский спорт, 2009. – 222 с.

225. Рудев І. М. Діяльність туристської самодіяльної організації : навчальний посібник / І. М. Рудев. – Київ, 2006. – 352 с.

226. Савлюк С. П. Просторова організація тіла дітей молодшого шкільного віку із депривацією сенсорних систем у процесі фізичного виховання [Текст] : монографія / Світлана Петрівна Савлюк. – Рівне : О. Зень, 2017. – 559 с.

227. Савлюк С. Характеристика соматичного рівня здоров'я дітей із депривацією слуху = Somatic characteristics of health children with hearing deprivation / С. П. Савлюк, І. В. Хмельницька // Journal of Education, Health and Sport formerly Journal of Health Sciences. Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz. – Bydgoszcz, Poland, 2017. – Vol. 7. – N 1. – S. 159–174.

228. Саїнчук М. М. Ціннісна орієнтація старшокласників до отримання теоретичних знань із фізичної культури / М. М. Саїнчук // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини. – Л., 2011. – Вип.15. – Т. 2. – С. 227–232.

229. Семенова Г. И. Использование оздоровительных технологий для улучшения показателей соматического здоровья детей / Г. И. Семенова // Физическая культура : воспитание, образование, тренировка. – 2005. – № 2. – С. 45–47.

230. Сердюк А. М. Медична екологія і проблема здоров'я дітей / А. М. Сердюк // Журнал АМН України. – 2001. – Т. 7. – № 3. – С. 437–449.

231. Сердюковская Г. Н. Научные проблемы медико-физиологической профориентации школьников / Г. Н. Сердюковская, Л. М. Сухарева. – М. : Медицина, 1991. – С. 3–14.

232. Сердюковская Г. Н. Социальные условия и состояние здоровья школьников / Г. Н. Сердюковская. – М. : Медицина, 1979. – 182 с.

233. Сидорченко К. М. Стан здоров'я та шляхи його покращення у дітей шкільного віку у спеціальних медичних групах / К. М. Сидорченко // Проблеми фізичного виховання і спорту. – 2010. – № 8. – С. 80–82.

234. Словарь русского языка / Ожегов С. И. [под ред. чл.-корр. АН СССР Н. Ю. Шведовой]. – 18-е изд., стереотип. – М. : Русский язык, 1986. – 620 с.

235. Смирнов В. М. Физиология сенсорных систем и высшая нервная деятельность / В. М. Смирнов, С. М. Будылина. – М. : Академия, 2004. – 304 с.

236. Сокирко О. С. Розвиток пізнавальної діяльності глухих дітей у процесі навчання плавання : монографія / О. С. Сокирко, Р. В. Клопов ; Запорізький національний університет. – Запоріжжя, 2015. – 184 с.

237. Соколова Л. В. Дети с ограниченными способностями: проблемы и инновационные тенденции в обучении и воспитании : хрестоматия по курсу «Коррекционная педагогика и специальная психология» / Л. В. Соколова, Л. В. Калининкова. – М. : ГНОМ и Д, 2001. – 448 с.

238. Соловьева И. М. Психология глухих детей / под ред. И. М. Соловьева, Ж. И. Шиф, Т. В. Розановой, Н. В. Яшковой. – 2-е изд., стереотип. - М. : Советский спорт, 2006. - 448 с.

239. Соціально-педагогічна робота з батьками, що виховують дітей з особливими потребами : навчально-методичний посібник / упоряд. Н. В. Заверико, Т. Г. Соловйова. – Запоріжжя : Тандем, 2008. – 53 с.

240. Сторожик А. И. К вопросу о физическом развитии детей младшего школьного возраста со сниженным слухом / А. И. Сторожик // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2016. – Вип. 6 (32). – С. 152–158.

241. Сухарев А. Г. Двигательная активность и здоровье детей и подростков / А. Г. Сухарев, В. Г. Теленчи, О. А. Шебулина. – М. : Медицина, 1998. – 71 с.
242. Талага Е. Энциклопедия физических упражнений / Е. Талага. – М. : Физкультура и спорт, 1998. – 411 с.
243. Таранченко О. М. Західноєвропейський контекст формування національних систем спеціальної освіти осіб з порушенням слуху / О. М. Таранченко // Дефектологія. – 2012. – № 3. – С. 40–45.
244. Таранченко О. Діти з порушеннями слуху в інклюзивному закладі / Оксана Таранченко // Дефектологія. – 2010. – № 4. – С. 3–8.
245. Таранченко О. Тенденції сучасної освіти: роль педагога у створенні ефективної інклюзивної школи / Оксана Таранченко // Дефектологія. – 2011. – № 1. – С. 18–24.
246. Тимошина И. Н. Актуализация преемственности содержания и организации адаптивного физического воспитания детей, подростков и учащейся молодежи в образовательных учреждениях : дис. ... д-ра пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / Тимошина Ирина Назимовна. – Ульяновск, 2007. – 368 с.
247. Токмаков А. А. Двигательная реабилитация подростков с детским церебральным параличом средствами спортивного туризма : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Александр Анатольевич Токмаков. – Тула : ТГУ, 2015. – 24 с.
248. Томащук О. Г. Особливості підготовки майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах інваспорту / О. Г. Томащук // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2010. – Вип. 7. – С. 307–311.
249. Томенко О. А. Неспеціальна фізкультурна освіта учнівської молоді: теорія і методологія : монографія / О. А. Томенко. – Суми : МакДен, 2012. – 276 с.
250. Фандикова Л. А., Семененко В. П. Порівняльний аналіз фізичного стану дітей молодшого шкільного віку з порушенням слуху і здорових дітей /

Л. А. Фандикова, В. П. Семененко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2005. – № 8. – С. 262–266.

251. Филиппова Е. В. Содержание оздоровительных занятий с пожилыми людьми на основе использования средств спортивного туризма : автореф. дис. на соискание науч. звания канд. пед. наук : 13.00.04 / Елена Владимировна Филиппова. – Краснодар : КГУФКСиТ, 2015. – 25 с.

252. Філіппко Л. П. Формування мотивації у підлітків до систематичних занять фізичною культурою і спортом : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / Л. П. Іванченко. – Луганськ, 2007. – 20 с.

253. Форостян О. І. Теоретико-методичні засади адаптивного фізичного виховання підлітків з порушеннями слуху / О.І. Форостян // Наука і освіта. – 2015. – № 5. – С. 128–132.

254. Фурман Ю. Рухова активність та формування здорового способу життя для осіб з особливими потребами в процесі адаптивного фізичного виховання / Юрій Фурман // Молодіжний науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2012. – Вип. 7. – С. 100–103.

255. Футорний С. М. Теоретико-методичні основи інноваційних технологій формування здорового способу життя студентів в процесі фізичного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Сергій Михайлович Футорний ; НУФВСУ. – Київ, 2015. – 45с.

256. Хмельницька І. В. Комп'ютерні системи контролю моторики школярів 7–10 років з вадами слуху в програмуванні фізкультурних занять : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : спец 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення / І. В. Хмельницька. – Київ, 2006. – 20 с.

257. Хода Л. Д. Методология социальной интеграции неслышающих людей в различных видах адаптивной физической культуры : автореф. дис. на соискание науч. степени доктора. пед. наук : 13.00.04 / Людмила Дмитриевна Хода. – Санкт-Петербург, Якутский гос. ун-т. им. М. К. Аммосова, 2008. – 39 с.

258. Холостова Е. И. Социальная реабилитация : учеб. пособие / Е. И. Холостова, Н. Ф. Дементьева. – 4-е изд. – М. : Дашков и Ко, 2006. – 340 с.
259. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації» / Державний Комітет України з фізичної культури і спорту. – К., 1998. – 48 с.
260. Чернявський М. В. Рекреаційно-оздоровчі технології у процесі фізичного виховання молодших школярів : дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / М. В. Чернявський. – К., 2011. – 196 с.
261. Чудна Р. В. Адаптивне фізичне виховання дітей з вадами розвитку: Навчально-методичний посібник / Р. В. Чудна. – Донецьк : Норд-Пресс, 2011. – 312 с.
262. Чудна Р. В. Стан і актуальні питання галузі фізичного виховання неповносправних в Україні / Р. В. Чудна // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2002. – № 4. – С. 62–66.
263. Чудна Р. В. Адаптивне фізичне виховання дітей з вадами розвитку : [навч.-метод. посіб.] / Р. В. Чудна. – Київ ; Донецьк : Норд-Прес, 2011. – 312 с.
264. Шапкова Л. В. Адаптивна фізична культура: методологія та розвиток в сфері вищої професійної освіти : дис. на здобуття наукового ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.08. «Теория и методика профессионального образования» / Л. В. Шапкова. – СПб. – 2003. – 448 с.
265. Шапкова Л. В. Частные методики адаптивной физической культуры / Л. В. Шапкова. – М. : Советский спорт, 2009. – 608 с.
266. Шапкова Л. В. Частные методики адаптивной физической культуры: Учебное пособие / Л. В. Шапкова. – М. : Советский спорт, 2003. – 464с.
267. Шапкова Л. В. Адаптивная физическая культура: Методология и развитие в сфере высшего профессионального образования : автореф. дис. на соиск. учен. степени доктора пед. наук / Людмила Васильевна Шапкова. – М., 2003. – 38 с.
268. Шапкова Л. В. Опорные концепции методологии адаптивной физической культуры / Л. В. Шапкова, С. П. Евсеев // Теория и практика физической культуры. – 1998. – № 1. – С. 8–19.

269. Шиян Б. М. Теорія і методика наукових педагогічних досліджень у фізичному вихованні та спорті : навчальний посібник / Б. М. Шиян, О. М. Вацеба. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. – 276 с.
270. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Ч. 2 / Б. М. Шиян. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 271 с.
271. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Ч. 1 / Б. М. Шиян. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 247 с.
272. Шнейдер О. С., Решетнева Г. А. Физическое развитие и здоровье детей // Развитие физической культуры и спорта в Украине: состояние, проблемы и перспективы : науч.-практ. конф. – К, 2000. – С. 302–305.
273. Щорс В. В. Формування гуманного ставлення до дітей з особливими потребами в учасників навчально-виховного процесу / В. В. Щорс // Англійська мова та література. – 2011. – № 32. – С. 2–5.
274. Щербакова М. А. Физическое развитие детей и подростков: методические рекомендации / М. А. Щербакова. – Витебск : ВГУ имени П. М. Машерова, 2017. – 56 с.
275. Юрченко О. А. Корекція порушень просторової організації тіла дітей молодшого шкільного віку з послабленим зором у процесі фізичного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / О. А. Юрченко. – К., 2013. – 20 с.
276. Юрчишин Ю. В. Технологія залучення студентів до рухової активності оздоровчої спрямованості у процесі фізичного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Ю. В. Юрчишин ; НУФВСУ. – Київ, 2012. – 20 с.
277. Abells D. Involvement of Adolescents With Intellectual Disabilities in Social and Recreational Activities / D. Abells, J. Burbidge, P. Minnes // Journal of Developmental Disabilities. – 2008. – N 14. – P. 88–94.
278. Antonak R. Measurement of Attitudes towards persons with intellectual disabilities / R. Antonak, H. Linveh // Disability and Rehabilitation. – 2000. – N 39. – P. 211–224.

279. Atasavun U. S. Comparison of balance and gait in visually or hearing impaired children / U. S. Atasavun, Z. Erden, T. Akbayrak // *Percept Mot Skills*. – 2010. – Vol. 111 (1). – P. 71–80.
280. Atasavun U. S. Visual perception training on social skills and activity performance in low – vision children / U. S. Atasavun, T. Dilger // *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*. – 2012. – Vol. 19. – P. 33–41.
281. Ben Shlomo Y., Kuh D. A life course approach to chronic disease epidemiology: conceptual models, empirical challenges and interdisciplinary perspectives // *Int. J. Epidemiol.* – 2002. – N 31. – P. 285–293.
282. Berg A., Langfitt J., Testa T. M. et al. Clodal cognitive function in children with epilepsy: A community-based study // *Epilepsia*. – 2008. – N 49. – Suppl. 1. – P. 608–614.
283. Bowyer N. K. Healthy People 2010 – vision objectives for the nation / N. K. Bowyer, R. N. Kleinstein // *Optometry*. – 2000. – Vol. 71. – N 9. – P. 569–578.
284. Brown J. Designing the physical education curriculum / J. Brown, A. Collins, P. Duguid. – Champaign, IL : Human Kinetics, 2006.
285. Buckworth J. Physical activity, exercise, and sedentary behavior in college students / Janet Buckworth // *Journal of American college health*. – 2014. – Vol. 53. – N 1. – P. 28–34.
286. Bowles H. R. Measurement of active and sedentary behaviors: Closing the gaps in self-report methods / H. R. Bowles // *J. Phys. Activity Health*. – 2012. – N 9. – Suppl 1. – S. 1–4.
287. Carvill S. Sensory impairment, intellectual disability and psychiatry / S. Carvill // *J. Intellect. Disabil. Res.* – 2001. – Vol. 45. – P. 467–483.
288. Constitution. International Committee of Sports for the Deaf [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ciss.org/icsd.asp?constitution>. (Date of the application : 17.05.2014).
289. Cummins R. A. Community Integration or Community Exposure? A review and discussion in relation to people with intellectual disability / R. A. Cummins, L. D. Lau // *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*. – 2003. – N 16. – P. 145–157.
290. Currie C. Health and health behaviour among young people. WHO Policy Series: health policy for children and adolescents. Iss. 1 : International report /

C. Currie, K. Hurrelmann, W. Settertobulte. – Copenhagen : WHO Reg. Office for Europe, 2000. – 132 p.

291. Evans I. M. Peer interactions and social acceptance of elementary-age children with severe disabilities in an inclusive school / I. M. Evans, C. L. Salisbury, M. M. Palombaro, J. Berryman, T. M. Hollowood // Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps. – 1992. – N 17. – P. 205–212.

292. Geisthardt C. L. Friendships of children with disabilities in the home environment / C. L. Geisthardt, M. J. Brotherson, C. C. Cook // Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities. – 2002. – N 37. – P. 235–252.

293. Hall L. J. Peer relationships of preadolescent students with disabilities who attend a separate school / L. J. Hall, T. Strickett // Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities. – 2002. – N 37. – P. 399–409.

294. Ikelberg J. Fun Inclusive! Sport as a Means of Rehabilitation, Interaction, and Inclusion of Children and Young People with Disabilities (Munich, Germany: Handicap International): Handicap International / Ikelberg J. et al. [Electronic resource]. – Access mode: http://www.handicap-international.org.uk/pdfs/Fun_Inclusive_Sport_and_Disability.pdf. (Date of the application : 14.09.2014).

295. International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.who.int/classifications/icf/en/>. (Date of the application : 11.04.2014).

296. Joseph P. Winnick Adapted physical education and sport / P. Joseph. – Human Kinetics, 2011. – P. 637.

297. Joseph P. Winnick Principles and Methods of Adapted Physical Education and Recreation / P. Joseph. – Human Kinetics, 2009. – P. 212.

298. Koivumaki K. Foundations of adapted physical activity [Electronic resource] / Kari Koivumaki. – Access mode: http://www.kuleuven.be/thenapa/pdfs/foundations_of_adapted_physical.pdf. (Date of the application : 12.08.2014).

299. Kretschman D. Multimedia with your own hands. / D. Kretschman, A. Pushkov. – St. Petersburg : BHV-St Petersburg, 1999. – 528 p.

300. Mahon M. J. Making Friends through Recreation: Social Integration, Leisure and Individuals with Intellectual Disability / M. J. Mahon, J. Mactavish, E. Bockstael // Research Update, Aaparil. – 2000. – P. 25–40.

301. Peters S. Education for All: Including Children with Disabilities / S. Peters [Electronic resource]. – Access mode : <http://siteresources.worldbank.org/EDUCATION/Resources/Education-Notes/EdNotesDisability.pdf>. (Date of the application : 12.10.2014).

302. Polka N. S. For the question of physical development assessment of the shoolchildren by the WHO standards / N. S. Polka, A. G. Platonova // Environment Health. – 2012. – P. 48–52.

303. Solish A. Participation of Children with and without Disabilities in Social, Recreational and Leisure Activities / A. Solish, A. Perry, P. Minnes // Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities. – 2010. – N 23. – P. 226–236.

304. Webber J. F. Streetball for hearing loss students / J. F. Webber // CNI Review. – 2012. – Spring Vol. – P. 46–51.

ДОДАТКИ

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено у 10 наукових працях, із яких 7 – у фахових виданнях України, з них 2 публікації увійшли до міжнародної наукометричної бази даних; 3 публікації носять апробаційний характер.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Кашуба В. Особливості ставлення школярів із вадами слуху до власного здоров'я / Віталій Кашуба, Олена Маслова, Тетяна Ричок // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2016. – Вип. 23. – С. 115–122. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, проведенні анкетування та обробці результатів дослідження. Внесок співавторів полягає у формулюванні загальних висновків, оформленні публікації.*

2. Кашуба В. Оцінка рівня теоретичної підготовленості школярів із вадами слуху як невід'ємного складника їхньої здоров'яформувальної діяльності / Віталій Кашуба, Олена Маслова, Тетяна Ричок // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2016. – Вип. 24. – С. 50–59. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає в опитуванні школярів, аналізі та інтерпретації отриманих результатів дослідження. Внесок співавторів полягає у здійсненні обробки результатів дослідження, формулюванні загальних висновків, оформленні публікації.*

3. Ричок Т. М. Сучасні оздоровчі технології, які використовуються в процесі адаптивного фізичного виховання школярів / Т. М. Ричок // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт». – 2017. – Вип. 3 (84)

17. – С. 85–90. Фахове видання України.

4. Использование мультимедийных технологий в процессе физического воспитания различных групп населения / В. А. Кашуба, Е. В. Маслова, Т. Н. Рычок, С. В. Лопатский / Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт». – 2017. – Вип. 6 (88) 17. – С. 37–41. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків. Внесок співавторів полягає в оформленні публікації.*

5. Ричок Т. Характеристика компонентів фізичного стану школярів з порушенням слуху та їх ставлення до свого здоров'я / Тетяна Ричок // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. – 2017. – Вип. 3, т. 22. – С. 606–611. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

6. Кашуба В. Аналіз рівня практичних умінь до здоров'яформуючої діяльності дітей та підлітків з вадами слуху / Віталій Кашуба, Олена Маслова, Тетяна Ричок // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2017. – № 2. – С. 54–58. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та оформленні публікації. Внесок співавторів полягає в формулюванні висновків.*

7. Кашуба В. Популяризація сучасних форм рухової активності серед школярів з сенсорними порушеннями, шляхом використання мультимедійних технологій / Віталій Кашуба, Тетяна Ричок // Вісник Прикарпатського університету. Серія «Фізична культура». – 2017. – № 25–26. – С. 154–160. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків. Внесок співавторів полягає в обробці матеріалів дослідження, оформленні публікації.*

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Кашуба В. О. Використання інформаційних засобів у фізичному

вихованні школярів з особливими потребами / В. О. Кашуба, І. П. Карп, Т. М. Ричок // Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту : зб. наук. пр. [Електронний ресурс]. – Харків : ХДАФК, 2017. – Вип. 1. – С. 42–46. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків. Внесок співавторів полягає в оформленні публікації.* Режим доступу : <http://journals.uran.ua/itfcs/article/view/112163>

9. Ричок Т. М. Особливості рівня теоретичних знань школярів з порушенням слуху з фізичного виховання та основ здорового способу життя / Т. М. Ричок // Молодь та олімпійський рух : зб. тез доп. X Міжнар. конф, 24–25 трав. 2017 р. – К. : НУФВСУ, 2017. – С. 307–308.

10. Ричок Т. Характеристика морфофункціонального стану школярів з вадами слуху / Тетяна Ричок // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації : зб. наук. пр. XXV Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 31 трав. 2017 р. – Переяслав-Хмельницький : Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди, 2017. – С. 292–297.

**ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ
ДИСЕРТАЦІЇ**

№	Назва конференції, конгресу, симпозиуму, семінару, школи	Місце та дата проведення	Форма участі
1.	IX Міжнародна наукова конференція молодих учених «Молодь та олімпійський рух»	м. Київ, 12–13 жовтня 2016 р.	доповідь
2.	IV Всеукраїнська електронна конференція «Сучасні біомеханічні та інформаційні технології у фізичному вихованні і спорті»	м. Київ, 19 травня 2016 р.	доповідь
3.	X Міжнародна наукова конференція молодих учених «Молодь та олімпійський рух»	м. Київ, 24–25 травня 2017 р.	доповідь та публікація
4.	V Всеукраїнська електронна конференція «Сучасні біомеханічні та інформаційні технології у фізичному вихованні і спорті»	м. Київ, 18 травня 2017 р.	доповідь
5.	XXV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»	м. Переяслав-Хмельницький, 31 травня 2017 р.	доповідь та публікація
6.	I Всеукраїнська науково-практична конференція «Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту»	м. Харків, 20 травня 2017 р.	доповідь та публікація
7.	IV Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні проблеми розвитку фізичного виховання спорту і туризму в сучасному суспільстві»	м. Івано - Франківськ, 28-30 вересня 2017 р.	доповідь та публікація

АНКЕТА
«ОЦІНКА РІВНЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ШКОЛЯРІВ ЩОДО ЇХ ГОТОВНОСТІ ТА ЗДАТНОСТІ ДО ВЛАСНОГО ЗДОРОВ'ЯФОРМУВАННЯ»

Доброго дня шановний респондент!!!

Тобі пропонується 36 питань за чотирма модулями знань.

Для кожного питання нами запропоновано 4 варіанти відповіді. Серед них містяться як правильні, так і неправильні відповіді. Правильною може бути тільки одна відповідь.

Будь ласка, уважно і послідовно прочитай всі запропоновані питання і варіанти відповідей, та обравши ту відповідь, яка на твою думку є вірною, підкресли або обведи її на бланку відповідей. Дякуємо тобі за Твою участь та Твої відповіді.

Модуль «Здоровий спосіб життя»

1. Здоров'я – це:

- А) стан динамічної рівноваги;
- Б) фізичний стан;
- В) психологічне і соціальне благополуччя;
- Г) відсутність хвороб.

2. Життя людини прийнято характеризувати такими показниками, як:

- А) самооцінка;
- Б) тривалість;
- В) рівень;
- Г) якість.

3. Абсолютно здоровий – це:

- А) організм підтримує всі показники в межах фізіологічної норми;
- Б сукупність типових для людини видів життєдіяльності;
- В) стан організму, при якому всі органи і системи функціонують ідеально;
- Г) патологічний процес.

4. Порушення адаптації – в результаті тривалого впливу несприятливих факторів в організмі:

- А) порушується система саморегуляції;
- Б) накопичуються токсичні речовини;
- В) знижується активність захисних сил;
- Г) здатність витримувати навантаження і за рахунок внутрішніх резервів.

5. Спосіб життя – це:

- А) піклуватися про гігієну тіла, одягу і вдома;
- Б) вживати різноманітну їжу;
- В) можливості організму покращувати самопочуття;
- Г) сукупність типових для людини видів життєдіяльності.

6. Спосіб життя характеризується:

- А) особливостями поведінки на відпочинку;
- Б) звичками;
- В) особливостями поведінки на роботі;
- Г) особливостями поведінки в побуті.

7. Які звички підвищують захисні можливості організму і покращують самопочуття і здоров'я:

- А) сон;
- Б) вживання різноманітної їжі;
- В) виконання фізичних вправ;
- Г) відмовитися від шкідливих звичок.

8. Фактори, які сприяють здоров'ю:

- А) особиста відповідальність за своє життя;
- Б) високий рівень самоповаги;
- В) знання форм поведінки;
- Г) спеціальні та життєві навички.

9. Науково доведено, що люди, які ведуть здоровий спосіб життя, зазвичай:

- А) часто хворіють;
- Б) живуть довше;
- В) більш повно реалізують себе;
- Г) отримують більше задоволення від життя.

Модуль «Фізична культура і організована рухова активність»

1. Коли слід робити ранкову гігієнічну гімнастику?

- А) після сніданку;
- Б) перед сном;
- В) вранці після сну;
- В) після занять у школі.

2. З якою метою проводять фізкультурні хвилини та фізкультпаузи?

- А) для розваги;
- Б) для розвитку сили;

В) для відпочинку;
Г) для оцінки якості підготовки школярів до занять.

3. Заняття фізкультурно-спортивні заняття починають з:

- А) розминки;
- Б) дихальних вправ;
- В) тривалого бігу;
- Г) з читання підручника.

4. Фізичними вправами займаються у:

- А) шубі та чоботах;
- Б) у повсякденному одязі та взутті;
- В) у спортивному костюмі (або трусах і майці) та спортивному взутті;
- Г) у купальному костюмі.

5. Правильне дихання характеризується:

- А) тривалішим вдихом;
- Б) тривалішим видихом;
- В) вдихом через ніс і видихом через рот.
- Г) частим диханням.

6. Що не відноситься до фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі дня?

- А) ранкова гімнастика;
- Б) фізкультурна хвилинка;
- В) музична пауза;
- Г) урок з фізичної культури.

7. Основними фізичними якостями є:

- А) сила, витривалість, швидкість, гнучкість, спритність;
- Б) сила, витривалість, швидкість, гнучкість, кмітливість;
- В) витривалість, швидкість, гнучкість, ввічливість;
- Г) швидкість, спритність, гнучкість, координація.

8. Біг на короткі дистанції виконується:

- А) з низького старту;
- Б) з високого старту;
- В) із положення сидячі;
- Г) із положення лежачи.

9. Розвиваючи гнучкість, необхідно застосовувати вправи:

- А) з поступовим збільшенням амплітуди рухів у суглобах;
- Б) для збільшення м'язів;
- В) із збільшення кількості повторень дихальних вправ;
- Г) фізичні вправи, які виконуються з максимальною швидкістю.

Модуль «Екологія навколишнього середовища»

1. Що таке «екологія»?

- А) наука, що вивчає походження Землі.
- Б) наука про навколишнє середовище, оселю, людину, її взаємодію з цим середовищем і шляхи забезпечення умов для її життя.
- В) світорозуміння, яке включає в себе і свідоме ставлення до всього суцього, і його активний захист.
- Г) наука, яка вивчає тканини тваринних організмів, їхню будову і функції.

2. Що буде з тим куточком природи, де повністю вирубають ліс?

- А) там буде поле.
- Б) руйнуватимуться ґрунти.
- В) погіршиться повітря.
- Г) порушиться природний баланс, що може призвести до негативних наслідків.

3. До сучасних екологічних проблем відноситься:

- А) забруднення навколишнього середовища;
- Б) загроза третьої світової війни;
- В) вичерпність природних ресурсів;
- Г) енергетична криза.

4. Як слід учинити з людьми, котрі забруднюють довкілля?

- А) проводити роз'яснювальну та агітаційну роботу;
- Б) примусити прибирати після себе;
- В) накласти грошове стягнення;
- Г) не зачіпати їх, бо однаково не буде результату.

5. Які екологічні проблеми існують на території вашого населеного пункту?

- А) винищення зелених насаджень (вирубання лісів, винищення квітів);
- Б) нераціональне використання ґрунтів;
- В) забруднення повітря (шкідливе виробництво, транспорт, спалювання листя);
- Г) забруднення водою (прання в річці, миття автомобілів, викиди нечистот).

6. Виберіть судження, яке найточніше виражає зміст поняття «природа»:

- А) природа — це географічне середовище, в якому перебуває людина;
- Б) природа — це біосфера та ноосфера;
- В) природа — це та частина світу, яка стала об'єктом теоретичної і практичної діяльності людей.

Г) природа-це частина географічного середовища, яка включає літосферу, атмосферу, гідросферу, біосферу і ноосферу.

7. Позначте як з наведених умов є необхідними при обладнанні і формуванні куточка живої природи:

- А) вік дітей, безпека для здоров'я;
- Б) вік дітей, особливості природного оточення,;
- В) особливості природного оточення, безпека для здоров'я;
- Г) матеріальні можливості, безпека для здоров'я).

8. До рослин занесених в Червону Книгу України відносять:

- А) ковила степова, тюльпан Шренка, латаття біле, цікорій, традесканція. ;
- Б) ковила Лесінга, тюльпан Шренка, латаття біле, хлорофітум, шавлія, традесканція;
- В) ковила степова, тюльпан Шренка, латаття біле, драцена, традесканція;
- Г) ковила українська, тюльпан Шренка, латаття біле, сальвінія,.

9. До зникаючих тварин, Херсонської області, занесених у Червону Книгу відносять:

- А) сліпака піщаного, хоря степового, чайку, пелікана рожевого, гадюку степову;
- Б) сліпака піщаного, хоря степового, жайворонка степового дрофу, гадюку степову;
- В) сліпака піщаного, хоря степового, дрофу, пелікана рожевого, ропуху звичайну ;
- Г) хоря степового, дрофу, гадюку степову, ластівку берегову.

Модуль «Медицинний контроль»

1. Під засобами особистої гігієни розуміють:

- А) прибирання подвір'я;
- Б) прибирання класної кімнати;
- В) умивання, догляд за волоссям, зубами;
- Г) відвідування лікаря.

2. Під згубними звичками розуміють:

- А) заняття фізичною культурою і спортом;
- Б) куріння, вживання алкоголю;
- В) читання книжок;
- Г) ігри на відкритому повітрі.

3. Для формування правильної постави необхідно:

- А) спати на м'якому ліжку;
- Б) носити портфель в одній руці;
- В) виконувати фізичні вправи на формування та збереження правильної постави;

Г) загартовуватись.

4. До природних засобів загартовування відносяться:

- А) сонце, повітря, вода;
- Б) дощ та сніг;
- В) фізичні вправи;
- Г) гра в шахи.

5. Головну роль у підтриманні правильної постави відіграють м'язи:

- А) рук і ніг;
- Б) спини і черевного пресу;
- В) шиї і рук;
- Г) обличчя.

6. Запобіганню плоскостопості сприяють:

- А) присідання;
- Б) перекочування дрібних предметів серединою ступні та ходіння босоніж;
- В) взуття на високих підборах;
- Г) використання тісного взуття.

7. Скільки разів на рік рекомендовано проходити поглиблене медичне обстеження?

- А) один раз на рік;
- Б) 2-3 рази на рік;
- В) в загальному не проходити;
- Г) 5-6 разів на рік.

8. Назвіть лікаря-спеціаліста, який спеціалізується у діагностуванні, лікуванні і профілактиці ряду захворювань залоз внутрішньої секреції:

- А) кардіолог;
- Б) стоматолог;
- В) педіатр;
- Г) ендокринолог.

9. Який метод обстеження дозволяє визначити функціональний стан серця:

- А) електрокардіографія;
- Б) термометрія;
- В) рентгенографія;
- Г) антропометрія.

Бланк відповідей для перевірки рівня теоретичних знань

Реєстраційний номер _____

Номер питання	Варіанти відповідей			
<i>Модуль «Здоровий спосіб життя»</i>				
1.	A	Б	В	Г
2.	A	Б	В	Г
3.	A	Б	В	Г
4.	A	Б	В	Г
5.	A	Б	В	Г
6.	A	Б	В	Г
7.	A	Б	В	Г
8.	A	Б	В	Г
9.	A	Б	В	Г
<i>Модуль «Фізична культура і організована рухова активність»</i>				
1.	A	Б	В	Г
2.	A	Б	В	Г
3.	A	Б	В	Г
4.	A	Б	В	Г
5.	A	Б	В	Г
6.	A	Б	В	Г
7.	A	Б	В	Г
8.	A	Б	В	Г
9.	A	Б	В	Г
<i>Модуль «Екологія навколишнього середовища»</i>				
1.	A	Б	В	Г
2.	A	Б	В	Г
3.	A	Б	В	Г
4.	A	Б	В	Г
5.	A	Б	В	Г
6.	A	Б	В	Г
7.	A	Б	В	Г
8.	A	Б	В	Г
9.	A	Б	В	Г
<i>Модуль «Медичний контроль»</i>				
1.	A	Б	В	Г
2.	A	Б	В	Г
3.	A	Б	В	Г
4.	A	Б	В	Г
5.	A	Б	В	Г
6.	A	Б	В	Г
7.	A	Б	В	Г
8.	A	Б	В	Г
9.	A	Б	В	Г

АНКЕТА

«ОЦІНКА РІВНЯ ПОТРЕБ, ЗАЦІКАВЛЕНОСТІ ТА ВМОТИВОВАНОСТІ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ»

Доброго дня шановний респондент!!!

Вам пропонується ряд питань. Для кожного питання нами запропоновано 3 варіанти відповіді. Будь ласка, уважно і послідовно прочитайте всі запропоновані питання і варіанти відповідей, та обравши ту відповідь, яка Вам більш імпонує або відображає Ваше ставлення до даного питання, підкресліть або обведіть її.

Дякуємо Вам за Вашу участь та Ваші відповіді.

Реєстраційний номер _____

Питання	Варіанти відповідей			
	Фізичний стан	Фізична підготовленість	Психоемоційний стан	
1. Про що Ви більше піклуєтесь під час занять фізичним вихованням?	Так	Не знаю	Ні	
2. Чи задовольняє Вас власний фізичний стан?	Так	Не знаю, можливо	Ні	
3. Чи бажаєте Ви зайнятись корекцією власного фізичного стану?	Так	Не знаю, можливо	Ні	
4. Чи вважаєте Ви за можливе коректувати власний фізичний стан під час занять фізичним вихованням у школі?	Так	Не знаю, можливо	Ні	
5. Чи хотіли б Ви отримати нові, ширші теоретичні знання про здоров'я і засоби підвищення його рівня, покращення фізичного стану організму людини?	Так	Не знаю, можливо	Ні	
6. Чи хотіли б Ви отримати нові та закріпити вже знайомі практичні навички щодо покращення рівня власного здоров'я, поліпшення показників фізичного стану власного організму?	Так	Не знаю, можливо	Ні	
7. Чи подобається Вам на заняттях з фізичного виховання знайомитись і вивчати нові види і форми рухової активності?	Так	Не знаю, можливо	Ні	
8. Чи хотіли б Ви отримувати додаткову інформацію про здоровий спосіб життя використовуючи інформаційні технології (наприклад, комп'ютерну програму)?	Так	Не знаю, можливо	Ні	
9. Чи хотіли б Ви прийняти участь у розробці інформаційних технологій щодо, наприклад, формування, удосконалення та збереження здорового способу життя?	Так	Не знаю, можливо	Ні	
10. Визначте найбільш цікавий для Вас вид оздоровчо-рухової активності, який на Вашу думку є оптимальним засобом корекції фізичного стану у процесі занять фізичним вихованням?	1	2	3	4
	засоби оздоровч. фітнесу	засоби спортивних і рухливих ігор	засоби плавання	засоби туризму

**Лист експертної оцінки для вчителів фізичної культури
щодо необхідності впровадження програм оздоровчо-рекреаційної
направленості в процес фізичного виховання спеціальних загальноосвітніх
шкіл-інтернатів
для школярів з вадами слуху**

Експерт _____

Школа _____

Педагогічний стаж роботи _____

Шановний респондент!

Просимо відповісти Вас на ряд запитань цієї анкети, що стосуються впровадження програм оздоровчо-рекреаційної направленості в процес фізичного виховання спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів. Свою думку Ви можете висловити використовуючи бальну шкалу в діапазоні від 1 до 10 балів, з розрахунку, що 1 бал – дуже негативне відношення; 10 балів – дуже позитивне відношення.

Заздалегідь вдячні Вам за висловлені думки!

№ з/п	Питання	Варіанти відповідей	Кількість балів
1.	На Вашу думку, для школярів яких класів при плануванні процесу фізичного виховання доцільно використовувати сучасні форми рухової активності?	молодша школа	
		середня школа	
		старша школа	
		не потрібно взагалі	
2.	В якому вигляді на Вашу думку, найкраще представляти інформацію для вдосконалення процесу фізичного виховання та популяризації оздоровчо-рекреаційної рухової активності для школярів з вадами слуху?	плакатів	
		відео матеріалів	
		роздаткового матеріалу (брошури, методичні посібники)	
		інформаційно-методичних програм (технологій)	
3.	Які проблеми не враховуються і найчастіше зустрічаються в існуючих програмах оздоровчо-рекреаційної направленості?	стан матеріально-технічного забезпечення школи та фінансування	
		недостатній рівень кваліфікації вчителів та кадрового забезпечення школи	
		недостатня оснащеність школи інформаційними технологіями, а також навчальним обладнанням та інвентарем	
		складність в організації	
		втрата мотивації до занять, а також не враховуються інтереси та уподобання школярів	
		нехтування основами здорового	

		способу життя	
		не враховується рівень здоров'я та підготовленість школярів	
4.	Яка на Вашу думку, має бути направленість оздоровчо-рекреаційних програм (технологій)?	оздоровча	
		освітня	
		розважальна	
		розвиваюча	
		підтримуюча	
		тренуюча	
5.	Які види рухової активності слід включити до оздоровчо-рекреаційних програм для школярів з вадами слуху?	нетрадиційні види рухової активності	
		сучасні фізкультурно-оздоровчі (силової та аеробної спрямованості)	
		туристичне багатоборство	
		естетичні види (гімнастика, танці, інше)	
		водні види (плавання, аквааеробіка та інше)	
		оздоровчий біг, ходьба	
		туризм, спортивне орієнтування	

Дякуємо за Ваші відповіді!

**Лист експертної оцінки для вчителів фізичної культури
щодо впровадження мультимедіа інформаційно-методичної програми
«MotusVita» в процес фізичного виховання спеціальних загальноосвітніх
шкіл-інтернатів для школярів з вадами слуху**

Експерт _____

Школа _____

Педагогічний стаж роботи _____

Шановний респондент!

Просимо відповісти Вас на ряд запитань цієї анкети, що стосуються впровадження мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita» в процес фізичного виховання Спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів. Свою думку Ви можете висловити використовуючи бальну шкалу в діапазоні від 1 до 10 балів, з розрахунку, що 1 бал – дуже негативне відношення; 10 балів – дуже позитивне відношення.

Заздалегідь вдячні Вам за висловлені думки!

№ з/п	Питання	Варіанти відповідей	Кількість балів
1.	Розташуйте у порядку значущості критерії ефективності мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita»?	підвищення інтересу до рухової активності, систематичного відвідування занять і до ведення здорового способу життя	
		збільшення обсягу рухової активності та придбання фонду нових рухових умінь і навичок	
		зміцнення здоров'я та зменшення захворюваності	
		дозволяє вчителю з фізичної культури: використовувати у своїй викладацькій діяльності та забезпечення професійного зростання і самоосвіти	
		покращення психоемоційного стану, самопочуття та зняття психологічного напруження	
		покращення показників фізичного стану та працездатності	
		сприяння соціалізації та соціальній адаптації	
		забезпечення активного проведення дозвілля школярами, залучення їх до оздоровчо-рекреаційної діяльності	
2.	Перерахуйте за ступенем значущості, які заходи на Ваш погляд будуть сприяти підвищенню ефективності та вдосконаленню мультимедіа	збільшення кількості занять з демонстрацією даної програми	
		можливість проведення самоконтролю школярами в процесі занять	
		збільшення кількості видів рухової	

	інформаційно-методичної програми «MotusVita» та процесу фізичного виховання?	активності	
		моніторинг зміни показників психоемоційного стану школярів	
		покращення системи підготовки та перепідготовки вчителів	
		можливість проведення самостійних занять школярами	
		впровадження даної програми в процес позанавчальної діяльності	
3.	Чи сприятиме підвищенню ефективності, на Вашу думку інформаційно-методична програма «MotusVita» процесу фізичного виховання?	впровадження не доцільно	
		впровадження доцільно	
		впровадження можливе після певної модернізації	

Дякуємо за Ваші відповіді!

БЛАНК
самооцінки, оцінки та результатів педагогічного спостереження
за рівнем прояву практичних умінь

Вам пропонується обрати один з трьох варіантів відповідей, який відповідає на даному етапі Вашому попередньому досвіду або спостереженню. Обраний Вами варіант відповіді необхідно підкреслити.

Реєстраційний номер _____

Самооцінка	Оцінка	Педагогічне спостереження
1. Чи можеш Ти скласти комплекс вправ ранкової гімнастики? А. так можу, це мені вже доводилося робити; Б. думаю, що зможу; В. ні, не можу.	1. Чи можуть Ваші учні скласти комплекс вправ ранкової гімнастики? А. так можуть, це їм вже доводилося робити; Б. думаю, що зможуть; В. ні, не зможуть.	1. Чи можуть учні скласти комплекс вправ ранкової гімнастики? А. так можуть, це вони вже робили; Б. думаю, що вони спроможні; В. ні, не можуть.
2. Чи можеш Ти скласти комплекс вправ для проведення розминки на практичному занятті з фізичної культури? А. так можу, це мені вже доводилося робити; Б. думаю, що зможу; В. ні, не можу.	2. Чи можуть Ваші учні скласти комплекс вправ для проведення розминки на практичному занятті з фізичної культури? А. так можуть, це їм вже доводилося робити; Б. думаю, що зможуть; В. ні, не зможуть.	2. Чи можуть учні скласти комплекс вправ для проведення розминки на практичному занятті з фізичної культури? А. так можуть, це вони вже робили; Б. думаю, що вони спроможні; В. ні, не можуть.
3. Чи володієш Ти основними прийомами самоконтролю під час виконання фізичних вправ? А. так володію, це мені вже доводилося робити; Б. думаю, що володію; В. ні, не володію.	3. Чи володіють Ваші учні основними прийомами самоконтролю під час виконання фізичних вправ? А. так володіють, це їм вже доводилося робити; Б. думаю, що володіють; В. ні, не володіють.	3. Чи володіють учні основними прийомами самоконтролю під час виконання фізичних вправ? А. так володіють, це вони вже робили; Б. думаю, що володіють; В. ні, не володіють.
4. Чи можеш Ти прийняти участь в організації і проведенні суддівства змагань з будь-якого виду спорту? А. так можу, це мені вже доводилося робити; Б. думаю, що зможу; В. ні, не можу.	4. Чи можуть Ваші учні прийняти участь в організації і проведенні суддівства змагань з будь-якого виду спорту? А. так можуть, це їм вже доводилося робити; Б. думаю, що зможуть; В. ні, не зможуть.	4. Чи можуть учні прийняти участь в організації і проведенні суддівства змагань з будь-якого виду спорту? А. так можуть, це вони вже робили; Б. думаю, що вони спроможні; В. ні, не можуть
5. Чи можеш Ти розповісти про вплив певних видів фізичних вправ на організм людини? А. так можу, це мені вже доводилося робити; Б. думаю, що зможу; В. ні, не можу.	5. Чи можуть Ваші учні розповісти про вплив певних видів фізичних вправ на організм людини? А. так можуть, це їм вже доводилося робити; Б. думаю, що зможуть; В. ні, не зможуть.	5. Чи можуть учні розповісти про вплив певних видів фізичних вправ на організм людини? А. так можуть, це вони вже робили; Б. думаю, що вони спроможні; В. ні, не можуть

<p>6. Чи можеш Ти скласти комплекс вправ для розвитку витривалості? А. так можу, це мені вже доводилося робити; Б. думаю, що зможу; В. ні, не можу.</p>	<p>6. Чи можуть Ваші учні скласти комплекс вправ для розвитку витривалості? А. так можуть, це їм вже доводилося робити; Б. думаю, що зможуть; В. ні, не зможуть.</p>	<p>6. Чи можуть учні скласти комплекс вправ для розвитку витривалості? А. так можуть, це вони вже робили; Б. думаю, що вони спроможні; В. ні, не можуть.</p>
<p>7. Чи можеш Ти скласти комплекс вправ для розвитку гнучкості? А. так можу, це мені вже доводилося робити; Б. думаю, що зможу; В. ні, не можу.</p>	<p>7. Чи можуть Ваші учні скласти комплекс вправ для розвитку гнучкості? А. так можуть, це їм вже доводилося робити; Б. думаю, що зможуть; В. ні, не зможуть.</p>	<p>7. Чи можуть учні скласти комплекс вправ для розвитку гнучкості? А. так можуть, це вони вже робили; Б. думаю, що вони спроможні; В. ні, не можуть.</p>
<p>8. Чи володієш Ти найпростішим способом визначення правильної постави? А. так володію, це мені вже доводилося робити; Б. думаю, що володію; В. ні, не володію.</p>	<p>8. Чи володіють Ваші учні найпростішим способом визначення правильної постави? А. так володіють, це їм вже доводилося робити; Б. думаю, що володіють; В. ні, не володіють.</p>	<p>8. Чи володіють учні найпростішим способом визначення правильної постави? А. так володіють, це вони вже робили; Б. думаю, що володіють; В. ні, не володіють.</p>
<p>9. Чи володієш Ти засобами попередження травматизму під час самостійних занять фізичними вправами? А. так володію, це мені вже доводилося робити; Б. думаю, що володію; В. ні, не володію.</p>	<p>9. Чи володіють Ваші учні засобами попередження травматизму під час самостійних занять фізичними вправами?? А. так володіють, це їм вже доводилося робити; Б. думаю, що володіють; В. ні, не володіють.</p>	<p>9. Чи володіють учні засобами попередження травматизму під час самостійних занять фізичними вправами?? А. так володіють, це вони вже робили; Б. думаю, що володіють; В. ні, не володіють.</p>
<p>10. Чи можеш Ти скласти комплекс вправ на розвиток спритності? А. так можу, це мені вже доводилося робити; Б. думаю, що зможу; В. ні, не можу.</p>	<p>10. Чи можуть Ваші учні скласти комплекс вправ на розвиток спритності? А. так можуть, це їм вже доводилося робити; Б. думаю, що зможуть; В. ні, не зможуть.</p>	<p>10. Чи можуть учні скласти комплекс вправ на розвиток спритності? А. так можуть, це вони вже робили; Б. думаю, що вони спроможні; В. ні, не можуть.</p>
<p>11. Чи можеш Ти скласти комплекс вправ на розвиток швидкості? А. так можу, це мені вже доводилося робити; Б. думаю, що зможу; В. ні, не можу.</p>	<p>11. Чи можуть Ваші учні скласти комплекс вправ на розвиток швидкості? А. так можуть, це їм вже доводилося робити; Б. думаю, що зможуть; В. ні, не зможуть.</p>	<p>11. Чи можуть учні скласти комплекс вправ на розвиток швидкості? А. так можуть, це вони вже робили; Б. думаю, що вони спроможні; В. ні, не можуть.</p>
<p>12. Чи можеш Ти рекомендувати режим дня, що сприятиме зміцненню здоров'я? А. так можу, це мені вже доводилося робити; Б. думаю, що зможу; В. ні, не можу.</p>	<p>12. Чи можуть Ваші учні рекомендувати режим дня, що сприятиме зміцненню здоров'я? А. так можуть, це їм вже доводилося робити; Б. думаю, що зможуть; В. ні, не зможуть.</p>	<p>12. Чи можуть учні рекомендувати режим дня, що сприятиме зміцненню здоров'я? А. так можуть, це вони вже робили; Б. думаю, що вони спроможні; В. ні, не можуть.</p>

БЛАНК

Діагностика вад особистісного розвитку (ДВОР) за З. М. Карпенко

Шановний школяре!

Прочитай уважно твердження, якщо ти з ним погоджуєшся, став знак «+», не погоджуєшся став знак «-».

Текст опитувальника

1. Мені важко зосередитися на чомусь одному.
2. Я не можу довго працювати не втомлюючись.
3. Я переживаю з будь-якого приводу.
4. Під час виконання завдання я дуже напружений і скутий.
5. Я часто думаю про можливі неприємності.
6. Я лякливий, багато що викликає в мене страх.
7. Я не люблю чекати.
8. Я не люблю починати нову справу.
9. Я неспокійно сплю, погано засинаю.
10. Я невпевнений у своїх силах, боюся труднощів.
11. Я завжди швидко знаходжу відповідь, коли про щось запитують (можливо, і неправильно, але дуже швидко).
12. У мене часто змінюється настрій.
13. Мені часто все набридає.
14. Я швидко, не вагаючись, приймаю рішення.
15. Я часто відволікаюся на уроках.
16. Коли хтось із дітей на мене кричить, я також кричу у відповідь.
17. Я впевнений, що впораюся з будь-яким завданням.
18. Я люблю діяти, а не розмірковувати.
19. В іграх я не підкоряюся правилам.
20. Я гарячкую під час розмови.
21. Коли хтось мене образить, я прагну поквитатися з ним.
22. Іноді мене тішить, коли я щось зламаю, розірву, розіб'ю.
23. Я дуже серджуся, коли хтось сміється з мене.
24. Мені здається, що інколи я хочу зробити якусь шкоду.
25. У відповідь на вказівки мені хочеться зробити все навпаки.
26. Я люблю бути першим, верховодити, підкоряти собі інших.
27. Я легко можу посваритися чи побитися.

28. Я не поступаюся іншим, не ділюся з ними нічим.
29. Я не можу змовчати, коли чимось незадоволений.
30. Часом я так наполягаю на своєму, що людям навколо уривається терпець.
31. Я люблю, коли мене хвалять за те, що насправді зробила інша людина.
32. Мені подобається отримувати більше від того, що насправді належить.
33. Я часто звинувачую кого-небудь у тому, в чому насправді винний сам.
34. Трапляється, що я привласнюю речі, що належать іншій людині.
35. Мені подобається перебільшувати, хвалитися, вигадувати небилиці.
36. Я часто порушую свої обіцянки.
37. Я завжди знаходжу виправдання непорядному вчинку.
38. Я не визнаю своїх помилок.
39. Я роблю все задля своєї вигоди.
40. Я рідко зізнаюся, що заподіяв комусь шкоду.
41. Я часто порушую правила поведінки, встановлені вчителем.
42. Я люблю сміятися з інших.
43. Я кривджу своїх товаришів: б'ю їх, штовхаю, дражню.
44. Часто я говорю одне, а роблю протилежне.
45. Я розповідаю непристойні історії, вживаю лайливі слова.
46. Переконали, що мої пустощі нікому не шкодять.
47. Для своєї вигоди я часто обдурюю інших.
48. Діти скаржаться на мене, не хочуть гратися зі мною.
49. Я люблю розповідати жахливі історії, про які дізнався з кінофільмів і розмов між дорослими.
50. Я знущаюся з тварин, нищу без потреби рослини.
51. Я цураюся своїх ровесників, тримаюся від них на віддалі.
52. Я не довіряю людям, побоююся їх.
53. Я не люблю дивитися в очі людині, з якою розмовляю.
54. Я мовчазний, не підтримую розмову з чужими людьми.
55. Мене часто запитують, чим я незадоволений.
56. Мене часто підозрюють у негарних вчинках.
57. Люди часто навмисно ображають мене.
58. Я часто буваю засмученим.
59. Я люблю гратися сам.
60. Дитяча компанія швидко мені набридає.
61. Мені небайдуже, що про мене думають інші.

62. Я повинен завжди все знати.
63. Я не маю права помилятися.
64. Я намагаюся виправдати свої вчинки перед іншими людьми.
65. Спочатку я дбаю про інших, а потім вже про себе.
66. Коли я зроблю помилку, у мене з'являється почуття провини.
67. Усі люди, з якими я спілкуюся, повинні мене любити.
68. Інші люди мають право контролювати мою поведінку.
69. Я намагаюся допомогти людям навіть тоді, коли мене про це не просять.
70. Якщо я вже прийняв рішення, то не маю права передумати.
71. Мої успіхи залежать від удачі, талану, щасливого випадку.
72. Я волю почекати, поки мої труднощі розв'яжуться самі собою.
73. Мої оцінки в школі не залежать від моїх здібностей.
74. Мої успіхи залежать від допомоги інших людей.
75. За мене вирішують інші, що і як робити.
76. Я не винен, що не можу домогтися кращих результатів.
77. Я не планую того, що зі мною трапляється.
78. Я сам нічого не можу змінити в своєму житті.
79. За моє здоров'я відповідають дорослі.
80. Діти виростають такими, якими їх виховують батьки.
81. Я більше люблю слухати казки, ніж вірші.
82. Коли я йду з мамою в магазин, я більше хотів би, щоб мені купили цукерки, ніж книжку.
83. Я не мрію стати актором.
84. Мені не подобаються квіти.
85. Мені більше подобається звичайна їжа, яку мама готує щодня, ніж фрукти - ананаси, мандарини, ківі.
86. Я не радію, коли бачу щось красиве і незвичайне.
87. Мене цікавлять технічні іграшки, наприклад автомобілі, літаки, мотоцикли.
88. Мені не подобається грати з ляльками.
89. Я не люблю вигадувати різні небилиці.
90. Я не плачу, коли чую сумну історію.

Бланк відповідей**Діагностики вад особистісного розвитку (ДВОР) за З. М. Карпенко**

Порядковий номер обстежуваного за списком _____

1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	11	21	31	41	51	61	71	81
2	12	22	32	42	52	62	72	82
3	13	23	33	43	53	63	73	83
4	14	24	34	44	54	64	74	84
5	15	25	35	45	55	65	75	85
6	16	26	36	46	56	66	76	86
7	17	27	37	47	57	67	77	87
8	18	28	38	48	58	68	78	88
9	19	29	39	49	59	69	79	89
10	20	30	40	50	60	70	80	90

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Програми та рекомендації
до розподілу програмного матеріалу
загальноосвітніх навчальних закладів
для 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх
навчальних закладів для дітей
зі зниженим слухом**

Основи здоров'я

Фізична культура

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(лист Міністерства освіти і науки України №1/11-7406 від 08.09.2009)*

Відповідальний за випуск:

Програми підготували: Жук В. В., Литовченко С. В., Литвинова В. В.,
Борщевська Л. В., Шеремет Б.Г. та ін.

Для учнів середнього шкільного віку – 13 років
Тестування фізичних якостей

<i>Види випробувань</i>	Стать	Рівні, бали, нормативи			
		Високий	Достатній	Середній	Початковий
		12–10	9–7	6–4	3–1
Сила Піднімання в сід за 1 хв, разів	Х	36	33	29	25
	Д	35	31	28	23
Спритність Човниковий біг 4Х9 м, с	Х	10,4	11,5	12,2	13,0
	Д	11,0	12,0	13,0	13,8
Витривалість Біг на 500м, с	Х	Без врахування часу			
	Д				
Швидкість Біг на 60 м, с	Х	9,8	10,5	11,2	12,0
	Д	10,0	11,0	11,6	12,4
Швидкісно-силові якості: Стрибок у довжину з місця, см	Х	185	170	145	120
	Д	175	150	125	100
Гнучкість Нахили тулуба вперед з положення сидячи, см	Х	8	6	5	3
	Д	12	10	9	7

Спеціальне тестування

<i>Види випробувань</i>	Стать	Рівні, бали, нормативи				
		Високий	Достатній	Середній	Початковий	
		12–10	9–7	6–4	3–1	
Метання тенісного м'яча із положення сидячи ведучою рукою (м)	Х	15,0	12,0	10,0	8,0	
	Д	12,0	10,0	8,0	6,0	
Ходьба до цілі з закритими очима, см	Х	70	75	80	85	
	Д	75	80	85	90	
Статична рівновага, с	Із закритими очима	Х	18	17	15	13
		Д	18	17	15	13
	з відкритим и очима	Х	30	27	23	19
		Д	30	27	23	19
За вибором школи						
Теоретичні знання		12–10	9–7	6–4	3–1	

Для учнів середнього шкільного віку – 14 років
Тестування фізичних якостей

<i>Види випробувань</i>	Стать	Рівні, бали, нормативи			
		Високий	Достатній	Середній	Початковий
		12–10	9–7	6–4	3–1
Сила Піднімання в сід за 1 хв, разів	Х	37	34	29	25
	Д	36	32	28	23
Спритність Човниковий біг 4X9 м, с	Х	10,2	11,3	11,8	12,8
	Д	10,8	11,8	12,8	13,6
Витривалість Біг 1000 м, с (х) 500 м, с (д)	Х	Без врахування часу			
	Д				
Швидкість Біг на 60 м, с	Х	10,5	10,8	11,0	12,0
	Д	11,0	11,2	11,4	12,2
Швидкісно-силові якості: Стрибок у довжину з місця, см	Х	195	185	170	155
	Д	180	170	150	120
Гнучкість Нахили тулуба вперед з положення сидячи, см	Х	9	7	5	3
	Д	15	12	10	8

Спеціальне тестування

<i>Види випробувань</i>	Стать	Рівні, бали, нормативи				
		Високий	Достатній	Середній	Початковий	
		12–10	9–7	6–4	3–1	
Метання тенісного м'яча із положення сидячи ведучою рукою (м)	Х	17,0	14,0	12,0	10,0	
	Д	15,0	12,0	10,0	8,0	
Ходьба до цілі з закритими очима, см	Х	65	70	75	80	
	Д	70	75	80	85	
Статична рівновага, с	Із закритими очима	Х	20	18	17	15
		Д	20	18	17	15
	з відкритими очима	Х	33	30	27	23
		Д	33	30	27	23
За вибором школи						
Теоретичні знання		12–10	9–7	6–4	3–1	

Для учнів середнього шкільного віку – 15 років
Тестування фізичних якостей

<i>Види випробувань</i>	Стать	Рівні, бали, нормативи			
		Високий	Достатній	Середній	Початковий
		12–10	9–7	6–4	3–1
Сила Піднімання в сід за 1 хв, разів	Х	37	35	30	25
	Д	36	33	29	23
Спритність Човниковий біг 4Х9 м, с	Х	9,8	10,8	11,9	12,4
	Д	10,6	11,6	12,0	13,0
Витривалість Біг 1000 м, с (х) 500 м, с (д)	Х	Без врахування часу			
	Д				
Швидкість Біг на 60 м, с	Х	10,4	10,6	10,8	11,4
	Д	10,7	11,2	11,2	12,0
Швидкісно-силові якості: Стрибок у довжину з місця, см	Х	210	195	175	155
	Д	187	175	155	130
Гнучкість Нахили тулуба вперед з положення сидячи, см	Х	10	8	7	5
	Д	16	12	10	9

Спеціальне тестування

<i>Види випробувань</i>	Стать	Рівні, бали, нормативи				
		Високий	Достатній	Середній	Початковий	
		12–10	9–7	6–4	3–1	
Метання тенісного м'яча із положення сидячи ведучою рукою (м)	Х	23	20	16,0	13,0	
	Д	19	15	13,0	10,0	
Ходьба до цілі з закритими очима, см	Х	60	65	70	75	
	Д	65	70	75	80	
Статична рівновага, с	Із закритими очима	Х	22	21	19	17
		Д	22	21	19	17
	з відкритими очима	Х	36	33	29	25
		Д	36	33	29	25
За вибором школи						
Теоретичні знання		12–10	9–7	6–4	3–1	

**Узагальнені дані щодо специфіки потреб школярів з вадами слуху до
занять фізичним вихованням, % (n=72)**

ЗАПИТАННЯ			
Чи задовольняє Вас власний фізичний стан?			
Групи обстежених	Так	Не знаю	Ні
Варіанти відповідей	Кількість балів		
	5	3	1
Хлопці 13 р. (n=13)	15,38	30,77	53,85
Дівчата 13 р. (n=15)	13,33	13,33	73,33
Хлопці 14 р. (n=8)	50,00	12,50	37,50
Дівчата 14 р. (n=10)	30,00	10,00	60,00
Хлопці 15 р. (n=14)	42,86	7,14	50,00
Дівчата 15 р. (n=12)	16,67	25,00	33,33
Чи бажаєте Ви зайнятись корекцією власного фізичного стану?			
Групи обстежених	Так	Не знаю, можливо	Ні
Варіанти відповідей	Кількість балів		
	5	3	1
Хлопці 13 р. (n=13)	53,85	7,69	38,46
Дівчата 13 р. (n=15)	46,67	13,33	40,00
Хлопці 14 р. (n=8)	37,50	12,50	50,00
Дівчата 14 р. (n=10)	50,00	20,00	30,00
Хлопці 15 р. (n=14)	57,14	14,29	28,57
Дівчата 15 р. (n=12)	58,33	8,33	33,33
Чи вважаєте Ви за можливе коректувати власний фізичний стан під час занять фізичним вихованням у школі?			
Групи обстежених	Так	Не знаю, можливо	Ні
Варіанти відповідей	Кількість балів		
	5	3	1
Хлопці 13 р. (n=13)	69,23	0,00	30,77

Дівчата 13 р. (n=15)	73,33	6,67	20,00
Хлопці 14 р. (n=8)	62,50	25,00	12,50
Дівчата 14 р. (n=10)	50,00	30,00	20,00
Хлопці 15 р. (n=14)	64,29	14,29	21,43
Дівчата 15 р. (n=12)	50,00	16,67	33,33

**Узагальнені дані щодо зацікавленості школярів з вадами слуху
до занять фізичним вихованням, % (n=72)**

ЗАПИТАННЯ			
Чи хотіли б Ви отримати нові, ширші теоретичні знання про здоров'я і засоби підвищення його рівня, покращення фізичного стану організму людини?			
Групи обстежених	Так	Не знаю, можливо	Ні
Варіанти відповідей	Кількість балів		
	5	3	1
Хлопці 13 р. (n=13)	76,92	15,38	7,69
Дівчата 13 р. (n=15)	73,33	13,33	13,33
Хлопці 14 р. (n=8)	75,00	25,00	0,00
Дівчата 14 р. (n=10)	80,00	10,00	10,00
Хлопці 15 р. (n=14)	85,71	7,14	7,14
Дівчата 15 р. (n=12)	100,00	0,00	0,00
Чи хотіли б Ви отримати нові та закріпити вже знайомі практичні навички щодо покращення рівня власного здоров'я, поліпшення показників фізичного стану власного організму?			
Групи обстежених	Так	Не знаю, можливо	Ні
Варіанти відповідей	Кількість балів		
	5	3	1
Хлопці 13 р. (n=13)	69,23	23,08	7,69
Дівчата 13 р. (n=15)	73,33	13,33	13,33
Хлопці 14 р. (n=8)	75,00	12,50	12,50
Дівчата 14 р. (n=10)	70,00	20,00	10,00
Хлопці 15 р. (n=14)	92,86	7,14	0,00
Дівчата 15 р. (n=12)	100,00	0,00	0,00

**Узагальнені дані щодо особливостей мотивації школярів з вадами слуху
до занять фізичним вихованням, % (n=72)**

ЗАПИТАННЯ			
Чи подобається Вам на заняттях з фізичного виховання знайомитись і вивчати нові види і форми рухової активності?			
Групи обстежених	Так	Не знаю, можливо	Ні
	Кількість балів		
Варіанти відповідей	5	3	1
Хлопці 13 р. (n=13)	61,54	23,08	15,38
Дівчата 13 р. (n=15)	60,00	26,67	13,33
Хлопці 14 р. (n=8)	75,00	25,00	0,00
Дівчата 14 р. (n=10)	60,00	20,00	20,00
Хлопці 15 р. (n=14)	85,71	14,29	0,00
Дівчата 15 р. (n=12)	83,33	16,67	0,00
Чи хотіли б Ви отримувати додаткову інформацію про здоровий спосіб життя використовуючи інформаційні технології (наприклад, комп'ютерну програму)?			
Групи обстежених	Так	Не знаю, можливо	Ні
	Кількість балів		
Варіанти відповідей	5	3	1
Хлопці 13 р. (n=13)	69,23	7,69	23,08
Дівчата 13 р. (n=15)	53,33	33,33	13,33
Хлопці 14 р. (n=8)	62,50	25,00	12,50
Дівчата 14 р. (n=10)	70,00	20,00	10,00
Хлопці 15 р. (n=14)	100,00	0,00	0,00
Дівчата 15 р. (n=12)	91,67	8,33	0,00
Чи хотіли б Ви прийняти участь у розробці інформаційних технологій щодо, наприклад, формування, удосконалення та збереження здорового способу життя?			
Групи обстежених	Так	Не знаю, можливо	Ні
	Кількість балів		
Варіанти відповідей	5	3	1

Хлопці 13 р. (n=13)	69,23	23,08	7,69
Дівчата 13 р. (n=15)	73,33	13,33	13,33
Хлопці 14 р. (n=8)	87,50	12,50	0,00
Дівчата 14 р. (n=10)	80,00	10,00	10,00
Хлопці 15 р. (n=14)	100,00	0,00	0,00
Дівчата 15 р. (n=12)	100,00	0,00	0,00

Перелік навчальних програм з позашкільної освіти, що мають гриф Міністерства освіти і науки України (станом на 01.02.2017), які були використані для розробки модуля з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство»

Туристсько-краєзнавчий напрям			
№	Назва програми	Видання/джерело	Автор(и)
1.	Програма туристсько-краєзнавчого гуртка Програма історичного краєзнавства Програма пішохідного туризму «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (лист МОН України від 11.11.2014 № 1/11-17866)	Навчальні програми з позашкільної освіти/ Заг. ред. Н. І. Савенко, О. В. Биковська	Семенюк В. С.
2.	Навчальні програми з позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого напрямку «Екологічне краєзнавство», «Археологічне краєзнавство», «Етнографічне краєзнавство», «Гірський туризм», «Велосипедний туризм», «Лижний туризм», «Водний туризм», «Пішохідний туризм», «Географічне краєзнавство», «Мотоциклетний туризм» «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (лист МОН України від 04.07.2013 № 1/11-10903)	Збірник «Навчальні програми з позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого напрямку» http://zpo.ucoz.ua http://ukrjuntur.org.ua	Бондарчук О. С., Глей В. І., Іванов О. І., Колотуха О. В., Кондратенко О. М., Кухарська О. М., Куцевалов А. В., Матюшков О. С., Мельник В. В., Наровлянський О. Д., Полохін В. Г., Пшінка Б. О., Шелегеда В. І.
3.	Програма гуртка «Юні туристи-краєзнавці» (початковий рівень) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України» (лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 02.04.2012 № 1/11-4293)	Програми з позашкільної освіти: туристсько-краєзнавчий напрям /упорядн. Н.В. Савченко та ін. http://ukrjuntur.org.ua	Омельченко Д. Г.
4.	Програма гуртка «Спортивне орієнтування» (основний рівень) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України» (лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 02.04.2012 № 1/11-4293)	Програми з позашкільної освіти: туристсько-краєзнавчий напрям /упорядн. Н.В. Савченко та ін. http://ukrjuntur.org.ua	Наровлянська М. Д., Тяпкіна К. М.
5.	Програма гуртка «Спортивний туризм» (вищий рівень) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України» (лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 02.04.2012 № 1/11-4293)	Програми з позашкільної освіти: туристсько-краєзнавчий напрям /упорядн. Н.В. Савченко та ін. http://ukrjuntur.org.ua	Наровлянський О. Д., Петрова Н. М.
6.	Програма гуртка «Туристське багатоборство» «Схвалено Комісією з позашкільної освіти Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України» (протокол № 2 від 21.03.2012, лист ІТЗО від 02.04.2012 № 14.1/12-Г-82)	Програми з позашкільної освіти: туристсько-краєзнавчий напрям /упорядн. Т.О. Горбова/ http://ukrjuntur.org.ua	Трощенко В. О.

Додаток 8

до наказу Міністерства освіти і науки
від 22.04.2014 року № 504**Типовий навчальний план спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів
II ступеня для дітей із зниженим слухом з українською мовою навчання**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	10
Мови і літератури	Українська мова	3	3	3	3	3	3
	Українська література	2	2	2	2	2	2
	Українська жестова мова	1	1	1	1	1	1
	Іноземна мова	2	2	2	2	2	2
	Світова література	1	1	1	1	1	1
Суспільствознавство	Історія України	1	1	1	1	1	1
	Всесвітня історія	-	1	1	1	1	1
	Основи правознавства	-	-	-	-	1	1
Математика	Математика	4	4	-	-	-	-
	Алгебра	-	-	2	2	2	2
	Геометрія	-	-	2	2	2	2
Природознавство	Природознавство	1	-	-	-	-	-
	Біологія	-	1	2	2	2	2
	Географія	-	2	1	2	2	1
	Фізика	-	-	2	2	2	2
	Хімія	-	-	1	2	2	2
Мистецтво	Музичне мистецтво	1	1	1	-	-	-
	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-	-
	Мистецтво	-	-	-	1	1	1
Технології	Трудове навчання	3	3	2	2	2	2
	Інформатика	1	1	1	1	1	2
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1	1	1	1
	Фізична культура	2	2	2	2	2	2
Разом		24	27	29	30	31	31
Корекційно-розвиткові заняття	Розвиток слухового сприймання та формування вимови	10	6	6	6	4	4
	Лікувальна фізкультура (ритміка)	2	2	2	2	2	2
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації		1	1	1	2	1	1
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня (без корекційно-розвиткових занять)		25	28	30	32	32	32

Директор департаменту

Кононенко Ю. Г.

**Результати експертної оцінки щодо впровадження мультимедіа
інформаційно-методичної програми «Motus Vita» в процес фізичного
виховання для школярів з вадами слуху (n=16)**

№ з/п	Питання	Варіанти відповідей	Кількість балів	Співвідношення в %
1.	Розташуйте у порядку значущості критерії ефективності мультимедіа інформаційно-методичної програми «Motus Vita»?	підвищення інтересу до рухової активності, систематичного відвідування занять і до ведення здорового способу життя	138	86,2
		збільшення обсягу рухової активності та придбання фонду нових рухових умінь і навичок	108	67,5
		зміцнення здоров'я та зменшення захворюваності	105	65,6
		дозволяє вчителю з фізичної культури: використовувати у своїй викладацькій діяльності та забезпечення професійного зростання і самоосвіти	103	64,3
		покращення психоемоційного стану, самопочуття та зняття психологічного напруження	91	56,8
		покращення показників фізичного стану та працездатності	124	77,5
		сприяння соціалізації та соціальній адаптації	108	67,5
		забезпечення активного проведення дозвілля школярами, залучення їх до оздоровчо-рекреаційної діяльності	78	48,7
2.	Перерахуйте за ступенем значущості, які заходи на Ваш погляд будуть сприяти підвищенню ефективності та	збільшення кількості занять з демонстрацією данної програми	87	54,3
		можливість проведення самоконтролю школярами в	118	73,7

	вдосконаленню мультимедіа інформаційно-методичної програми «Motus Vita» та процесу фізичного виховання?	процесі занять		
		збільшення кількості видів рухової активності	98	61,2
		моніторинг зміни показників психоемоційного стану школярів	78	48,7
		покращення системи підготовки та перепідготовки вчителів	63	39,3
		можливість проведення самостійних занять школярами	83	51,8
		впровадження даної програми в процес позанавчальної діяльності	125	78,1
3.	Чи сприятиме на Вашу думку, мультимедіа інформаційно-методична програма «Motus Vita» підвищенню ефективності, процесу фізичного виховання?	впровадження не доцільно	22	13,7
		впровадження доцільно	135	84,3
		впровадження можливе після певної модернізації	71	44,3

**Структура підготовчого етапу реалізації
технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху
засобами туристського багатоборства (осінній семестр – I чверть)**

Місяць	Тиждень	№ заняття	Форма організації занять	Цільова спрямованість заняття
Вересень	1	1	урок	Практичне заняття № 1 (МКРР) «Туристське багатоборство»
		2	додатковий час	Практичне заняття № 2 МКРР «Туристське багатоборство»
		3	урок	Практичне заняття № 3 МКРР «Туристське багатоборство»
		4	додатковий час	Практичне заняття № 4 МКРР «Туристське багатоборство»
	2	5	урок	Практичне заняття № 5 МКРР «Туристське багатоборство»
		6	додатковий час	Практичне заняття № 6 МКРР «Туристське багатоборство»
		7	урок	Практичне заняття № 7 МКРР «Туристське багатоборство»
		8	додатковий час	Практичне заняття № 8 МКРР «Туристське багатоборство»
	3	9	урок	Практичне заняття № 9 МКРР «Туристське багатоборство»
		10	додатковий час	Практичне заняття № 10 МКРР «Туристське багатоборство»
		11	урок	Практичне заняття № 11 МКРР «Туристське багатоборство»
		12	додатковий час	Практичне заняття № 12 МКРР «Туристське багатоборство»
	4	13	урок	Практичне заняття № 13 МКРР «Туристське багатоборство»
		14	додатковий час	Практичне заняття № 14 МКРР «Туристське багатоборство»

		15	урок	Практичне заняття № 15 МКРР «Туристське багатоборство»
		16	додатковий час	Практичне заняття № 16 МКРР «Туристське багатоборство»
		1–денний пішохідний похід – 8 год.		
Жовтень	5	17	урок	Практичне заняття № 17 МКРР «Туристське багатоборство»
		18	додатковий час	Практичне заняття № 18 МКРР «Туристське багатоборство»
		19	урок	Практичне заняття № 19 МКРР «Туристське багатоборство»
		20	додатковий час	Практичне заняття № 20 МКРР «Туристське багатоборство»
	6	21	урок	Практичне заняття № 21 МКРР «Туристське багатоборство»
		22	додатковий час	Практичне заняття № 22 МКРР «Туристське багатоборство»
		23	урок	Практичне заняття № 23 МКРР «Туристське багатоборство»
		24	додатковий час	Практичне заняття № 24 МКРР «Туристське багатоборство»
	7	25	урок	Практичне заняття № 25 МКРР «Туристське багатоборство»
		26	додатковий час	Практичне заняття № 26 МКРР «Туристське багатоборство»
		27	урок	Практичне заняття № 27 МКРР «Туристське багатоборство»
		28	додатковий час	Практичне заняття № 28 МКРР «Туристське багатоборство»
	8	29	урок	Практичне заняття № 29 МКРР «Туристське багатоборство»
		30	додатковий час	Практичне заняття № 30 МКРР «Туристське багатоборство»
			31	урок

				«Туристське багатоборство»
		32	додатковий час	Практичне заняття № 32 МКРР «Туристське багатоборство»
		Екологічний туристичний похід (екскурсія або подорож) – 16 год.		
Всього	Практичні заняття за МКРР «Туристське багатоборство» - 32 год.; туристські заходи – 16 год.			

**Структура корекційного етапу реалізації
технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху
засобами туристського багатоборства (осінній семестр – II чверть)**

Місяць	Тиждень	№ заняття	Форма організації занять	Цільова спрямованість заняття	
Листопад	9	33	урок	Практичне заняття № 32 за програмою ФВ МКРР «Гімнастика»	
		34	додатковий час	Практичне заняття № 33 МКРР «Туристське багатоборство»	
		35	урок	Практичне заняття № 34 за програмою ФВ МКРР «Гімнастика»	
		36	додатковий час	Практичне заняття № 35 МКРР «Туристське багатоборство»	
	10	37	урок	Практичне заняття № 37 за програмою ФВ МКРР «Гімнастика»	
		38	додатковий час	Практичне заняття № 38 МКРР «Туристське багатоборство»	
		39	урок	Практичне заняття № 39 за програмою ФВ МКРР «Гімнастика»	
		40	додатковий час	Практичне заняття № 40 МКРР «Туристське багатоборство»	
	1–денний пішохідний похід – 8 год.				
	11	41	урок	Практичне заняття № 41 за програмою ФВ МКРР «Гімнастика»	
		42	додатковий час	Практичне заняття № 42 МКРР «Туристське багатоборство»	
		43	урок	Практичне заняття № 43 за програмою ФВ МКРР «Гімнастика»	
		44	додатковий час	Практичне заняття № 44 МКРР «Туристське багатоборство»	
	12	45	урок	Практичне заняття № 45 за програмою ФВ МКРР «Гімнастика»	
		46	додатковий час	Практичне заняття № 46 МКРР «Туристське багатоборство»	

		47	урок	Практичне заняття № 47 за програмою ФВ МКРР «Гімнастика»
		48	додатковий час	Практичне заняття № 48 МКРР «Туристське багатоборство»
		1–денний лижний похід – 8 год.		
Грудень	13	49	урок	Практичне заняття № 49 за програмою ФВ МКРР «Гімнастика»
		50	додатковий час	Практичне заняття № 50 МКРР «Туристське багатоборство»
		51	урок	Практичне заняття № 51 за програмою ФВ МКРР «Гімнастика»
		52	додатковий час	Практичне заняття № 52 МКРР «Туристське багатоборство»
	14	53	урок	Практичне заняття № 53 за програмою ФВ МКРР «Гімнастика»
		54	додатковий час	Практичне заняття № 54 МКРР «Туристське багатоборство»
		55	урок	Практичне заняття № 55 з а програмою ФВ МКРР «Гімнастика»
		56	додатковий час	Практичне заняття № 56 МКРР «Туристське багатоборство»
		2–денний лижний похід – 16 год.		
Всього	Практичні заняття за МКРР «Туристське багатоборство» - 12 год.; практичні заняття за програмою ФВ закладу - 12 год.; туристські заходи – 32 год.			

**Структура корекційного етапу реалізації
технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху
засобами туристського багатоборства (весняний семестр – III чверть)**

Місяць	Тиждень	№ заняття	Форма організації занять	Цільова спрямованість заняття	
Січень	15	57	урок	Практичне заняття № 57 за програмою ФВ МКРР «Баскетбол», «Волейбол»	
		58	додатковий час	Практичне заняття № 58 МКРР «Туристське багатоборство»	
		59	урок	Практичне заняття № 59 за програмою ФВ МКРР «Баскетбол», «Волейбол»	
		60	додатковий час	Практичне заняття № 60 МКРР «Туристське багатоборство»	
	16	61	урок	Практичне заняття № 61 за програмою ФВ МКРР «Баскетбол», «Волейбол»	
		62	додатковий час	Практичне заняття № 62 МКРР «Туристське багатоборство»	
		63	урок	Практичне заняття № 63 за програмою ФВ МКРР «Баскетбол», «Волейбол»	
		64	додатковий час	Практичне заняття № 64 МКРР «Туристське багатоборство»	
	1–денний лижний похід – 8 год.				
	Лютий	17	65	урок	Практичне заняття № 65 за програмою ФВ МКРР «Баскетбол», «Волейбол»
66			додатковий час	Практичне заняття № 66 МКРР «Туристське багатоборство»	
67			урок	Практичне заняття № 67 за програмою ФВ МКРР «Баскетбол», «Волейбол»	
68			додатковий час	Практичне заняття № 68 МКРР «Туристське багатоборство»	
18		69	урок	Практичне заняття № 69 за програмою ФВ МКРР «Баскетбол», «Волейбол»	
		70	додатковий час	Практичне заняття № 70 МКРР «Туристське багатоборство»	
		71	урок	Практичне заняття № 71 за програмою	

				ФВ МКРР «Баскетбол», «Волейбол»	
Лютий	18	72	додатковий час	Практичне заняття № 72 МКРР «Туристське багатоборство»	
	Екотур +2-денний лижний похід – 16 год.				
	19	73	урок	Практичне заняття № 73 за програмою ФВ МКРР «Баскетбол», «Волейбол»	
		74	додатковий час	Практичне заняття № 74 МКРР «Туристське багатоборство»	
		75	урок	Практичне заняття № 75 за програмою ФВ МКРР «Баскетбол», «Волейбол»	
		76	додатковий час	Практичне заняття № 76 МКРР «Туристське багатоборство»	
	20	77	урок	Практичне заняття № 77 за програмою ФВ МКРР «Баскетбол», «Волейбол»	
		78	додатковий час	Практичне заняття № 78 МКРР «Туристське багатоборство»	
		79	урок	Практичне заняття № 79 за програмою ФВ МКРР «Баскетбол», «Волейбол»	
		80	додатковий час	Практичне заняття № 80 МКРР «Туристське багатоборство»	
	1–денний лижний похід – 8 год.				
	Березень	21	81	урок	Практичне заняття № 81 за програмою ФВ МКРР «Баскетбол», «Волейбол»
			82	додатковий час	Практичне заняття № 82 МКРР «Туристське багатоборство»
			83	урок	Практичне заняття № 83 за програмою ФВ МКРР «Баскетбол», «Волейбол»
84			додатковий час	Практичне заняття № 84 МКРР «Туристське багатоборство»	
22		85	урок	Практичне заняття № 85 за програмою ФВ МКРР «Баскетбол», «Волейбол»	
		86	додатковий час	Практичне заняття № 86 МКРР «Туристське багатоборство»	
		87	урок	Практичне заняття № 87 за програмою ФВ МКРР «Баскетбол», «Волейбол»	
		88	додатковий час	Практичне заняття № 88 МКРР «Туристське багатоборство»	

Березень	22	Змагання – 2–денний лижний похід – 16 год.
Всього	Практичні заняття за МКРР «Туристське багатоборство» - 16 год.; практичні заняття за програмою ФВ закладу - 16 год.; туристські заходи – 48 год.	

**Структура підтримуючого етапу реалізації
технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху
засобами туристського багатоборства (весняний семестр – IV чверть)**

Місяць	Тиждень	№ заняття	Форма організації занять	Цільова спрямованість заняття
Березень	23	89	урок	Практичне заняття № 89 МКРР «Туристське багатоборство»
		90	додатковий час	Практичне заняття № 90 МКРР «Туристське багатоборство»
		91	урок	Практичне заняття № 91 МКРР «Туристське багатоборство»
		92	додатковий час	Практичне заняття № 92 МКРР «Туристське багатоборство»
	24	93	урок	Практичне заняття № 93 МКРР «Туристське багатоборство»
		94	додатковий час	Практичне заняття № 94 МКРР «Туристське багатоборство»
		95	урок	Практичне заняття № 95 МКРР «Туристське багатоборство»
		96	додатковий час	Практичне заняття № 96 МКРР «Туристське багатоборство»
	Екотур + 1-денний пішохідний похід – 8 год.			
Квітень	25	97	урок	Практичне заняття № 97 МКРР «Туристське багатоборство»
		98	додатковий час	Практичне заняття № 98 МКРР «Туристське багатоборство»
		99	урок	Практичне заняття № 99 МКРР «Туристське багатоборство»
		100	додатковий час	Практичне заняття № 100 МКРР «Туристське багатоборство»
	26	101	урок	Практичне заняття № 101 МКРР «Туристське багатоборство»
		102	додатковий час	Практичне заняття № 102 МКРР «Туристське багатоборство»

		103	урок	Практичне заняття № 103 МКРР «Туристське багатоборство»	
		104	додатковий час	Практичне заняття № 104 МКРР «Туристське багатоборство»	
		1–денний пішохідний похід – 8 год.			
	27	105	урок	Практичне заняття № 105 МКРР «Туристське багатоборство»	
		106	додатковий час	Практичне заняття № 106 МКРР «Туристське багатоборство»	
		107	урок	Практичне заняття № 107 МКРР «Туристське багатоборство»	
		108	додатковий час	Практичне заняття № 108 МКРР «Туристське багатоборство»	
	28	109	урок	Практичне заняття № 109 МКРР «Туристське багатоборство»	
			110	додатковий час	Практичне заняття № 110 МКРР «Туристське багатоборство»
			111	урок	Практичне заняття № 111 МКРР «Туристське багатоборство»
112			додатковий час	Практичне заняття № 112 МКРР «Туристське багатоборство»	
Травень	29	113	урок	Практичне заняття № 113 МКРР «Туристське багатоборство»	
		114	додатковий час	Практичне заняття № 114 МКРР «Туристське багатоборство»	
		115	урок	Практичне заняття № 115 МКРР «Туристське багатоборство»	
		116	додатковий час	Практичне заняття № 116 МКРР «Туристське багатоборство»	
		Змагання – 16 год.			
	30	117	урок	Практичне заняття № 117 МКРР «Туристське багатоборство»	
		118	додатковий час	Практичне заняття № 118 МКРР «Туристське багатоборство»	
		119	урок	Практичне заняття № 119 МКРР «Туристське багатоборство»	

		120	додатковий час	Практичне заняття № 120 МКРР «Туристське багатоборство»
	31	121	урок	Практичне заняття № 121 МКРР «Туристське багатоборство»
		122	додатковий час	Практичне заняття № 122 МКРР «Туристське багатоборство»
		123	урок	Практичне заняття № 123 МКРР «Туристське багатоборство»
		124	додатковий час	Практичне заняття № 124 МКРР «Туристське багатоборство»
	32	125	урок	Практичне заняття № 125 МКРР «Туристське багатоборство»
		126	додатковий час	Практичне заняття № 126 МКРР «Туристське багатоборство»
		127	урок	Практичне заняття № 127 МКРР «Туристське багатоборство»
		128	додатковий час	Практичне заняття № 128 МКРР «Туристське багатоборство»
		Екотур + 2–денний пішохідний похід – 16 год.		
Всього	Практичні заняття за МКРР «Туристське багатоборство» - 40 год.; туристські заходи – 48 год.			

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень у навчальний процес
Класичного приватного університету

« 17 » травня 2017 року

Ми, що підписалися нижче, представники Класичного приватного університету: перший проректор з науково-педагогічної та наукової роботи, д.юр.н., професор О.В. Покатаєва, завідувач кафедри теоретичних основ фізичного та адаптивного виховання, д.пед.н., доцент Є.А. Захаріна, склали цей акт про те, що результати роботи, виконаної згідно з планом наукової роботи НУФВСУ на 2016–2020 рр. за темою кафедри здоров'я, фітнесу та рекреації «Теоретико-методологічні засади оздоровчо-рекреаційної рухової активності різних груп населення» (номер держреєстрації 0116U001630) впроваджені в навчальний процес кафедри теоретичних основ фізичного та адаптивного виховання, впроваджені у навчальний процес підготовки студентів Класичного приватного університету, зокрема в навчальний курс з дисципліни «Фізична рекреація». Виконавець теми: Т.М. Ричок запропонувала такі рекомендації та пропозиції:

Назва пропозиції та коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Матеріали до курсу лекційних та практичних занять з дисципліни «Фізична рекреація». Форма впровадження – текст та презентація лекції «Організація оздоровчо-рекреаційних занять школярів з порушенням слуху» з дисципліни «Фізична рекреація».	Отримані дані доповнюють наявний матеріал про особливості фізичної рекреації дітей старшого шкільного віку з порушенням слуху для ефективнішого вирішення завдань їх залучення до регулярних рекреаційно-оздоровчих програм. Матеріали можуть бути використані вищими навчальними закладами, що готують фахівців галузі фізичної культури і спорту.	Впровадження дозволило удосконалити навчально-методичний матеріал навчальних занять, розширити і поглибити знання та підвищити рівень кваліфікації і спеціальних знань майбутніх фахівців щодо теоретичних основ фізичної рекреації. Доповнити робочу програму з дисципліни «Фізична рекреація».

Розробник впровадження
Представники Класичного приватного університету:

Т.М. Ричок

Перший проректор з науково-педагогічної та наукової роботи
д.юр.н., професор

О.В. Покатаєва

Завідувач кафедри теоретичних основ фізичного та адаптивного виховання,
д.пед.н., доцент

Є. А. Захаріна

АКТ

впровадження результатів досліджень у практику навчального процесу
Національного університету фізичного виховання і спорту України

«23 травня 2017 року

Ми, що підписалися нижче, представники склали цей акт про те, що результати роботи, виконаної згідно з планом наукової роботи НУФВСУ на 2016–2020 рр. за темою кафедри здоров'я, фітнесу та рекреації «Теоретико-методологічні засади оздоровчо-рекреаційної рухової активності різних груп населення» (номер держреєстрації 0116U001630) впроваджені в навчальний процес кафедри здоров'я, фітнесу та рекреації Національного університету фізичного виховання і спорту України, зокрема в лекційний та практичний курс з дисципліни «Інноваційні технології в рекреації». Виконавець теми: Т. М. Ричок запропонувала такі рекомендації та пропозиції:

Назва пропозиції та коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
<p>Матеріали до курсу лекційних та практичних занять з дисципліни «Інноваційні технології в рекреації».</p> <p>Форма впровадження – текст та презентація лекції «Організація оздоровчо-рекреаційних занять школярів з порушенням слуху» з дисципліни «Інноваційні технології в рекреації»</p>	<p>Отримані дані доповнюють наявний матеріал про особливості фізичної рекреації дітей старшого шкільного віку з порушенням слуху для ефективнішого вирішення завдань залучення до регулярних рекреаційно-оздоровчих програм.</p> <p>Матеріали можуть бути використані вищими навчальними закладами, що готують фахівців галузі фізичної культури і спорту.</p>	<p>Впровадження дозволило удосконалити навчально-методичний матеріал навчальних занять, розширити і поглибити знання та підвищити рівень кваліфікації і спеціальних знань та вмінь майбутніх фахівців щодо теоретичних основ фізичної рекреації осіб з вадами слуху. Доповнити навчально-методичні матеріали з дисципліни «Інноваційні технології в рекреації».</p>

Розробник впровадження

Т. М. Ричок

Представник Національного університету фізичного виховання і спорту України
проректор з науково-педагогічної роботи, д.фіз.вих., професор

О. В. Борисова

Завідувач кафедри здоров'я, фітнесу та рекреації,
д.фіз.вих., професор

О. В. Андрєєва

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у навчальний процес
кафедри біомеханіки та спортивної метрології Національного університету
фізичного виховання і спорту України

« 28 » березня 2017 року

Ми, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами роботи, виконаної згідно з планом Науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016–2020 роки за темою 3.13 «Теоретико-методичні основи здоров'яформуючих технологій у процесі фізичного виховання різних груп населення», номер державної реєстрації 0116U001615, за період з 13.09.2016 по 25.05.2017 роки, виконавець теми Ричок Т. М. внесла такі пропозиції та рекомендації:

Назва пропозиції, форма впровадження та коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
<p>Мультимедіа інформаційно-методична програма «MotusVita».</p> <p>Впровадження матеріалів дослідження в лекційний та практичний матеріал занять з дисципліни «Диференціальна біомеханіка».</p> <p>Мультимедіа інформаційно-методична програма включає особливості проведення занять з різних оздоровчо-рекреаційних видів рухової активності, туристського багатоборства, вплив на організм та ефект від занять, правила безпеки при організації таких занять.</p> <p>Форма впровадження: текст лекцій та презентація мультимедіа інформаційно-методичної програми «MotusVita».</p>	<p>Отримані дані доповнюють наявний матеріал про особливості проведення занять з туристського багатоборства та вектор вибору можливих видів рухової активності при плануванні процесу фізичного виховання.</p> <p>Методичну документацію розроблено з метою забезпечення цілісного оволодіння навчальним матеріалом для успішного виконання професійної діяльності. Розробка спрямована на підвищення якості професійної підготовки фахівців, розширює уявлення студентів про особливості здоров'яформуючої діяльності. Матеріали можуть бути використані навчальними закладами, що готують фахівців у галузі «Фізична культура і спорт».</p>	<p>Матеріали досліджень було використано при викладанні лекцій та практичних занять протягом 2016-2017 рр. для здобувачів освітнього ступеня магістра. Впровадження дозволило удосконалити навчально-методичний матеріал, розширити і поглибити знання та підвищити рівень кваліфікації і спеціальних знань майбутніх фахівців щодо теоретичних основ здорового способу життя, основ занять туристським багатоборством та оздоровчо-рекреаційною руховою активністю, дозволило доповнити робочу програму з дисципліни «Диференціальна біомеханіка».</p>

Автор і розробник

Представник Національного університету фізичного виховання і спорту України перший проректор, професор

Завідувач кафедри біомеханіки та спортивної метрології, професор

Т. М. Ричок

М. В. Дутчак

Г. В. Коробейніков

АКТ
впровадження результатів досліджень
у практику навчального процесу школярів з вадами слуху
Спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату № 18 м. Києва
« 30 » травня 2017 року

Ми, ті що підписалися нижче, склали цей акт про те, що результати роботи, виконаної за темою: 3.23 «Здоров'яформуючі технології дітей та молоді у процесі адаптивного фізичного виховання, номер державної реєстрації 0116U001620 впроваджені в навчально-виховний та корекційно-відновлюваний процесі дітей з вадами слуху Спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату № 18 м. Києва. Виконавці теми Ричок Тетяна Миколаївна, Маслова Олена Володимирівна внесли наступні рекомендації та пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Розробка та впровадження технології корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху на основі засобів туристського багатоборства.	Обґрунтовано технологію корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху на основі засобів туристського багатоборства, що містить структурні компоненти практичної реалізації: модуль з корекційно-розвиткової роботи «Туристське багатоборство» та інформаційно-методичну програму «Motus Vita». Матеріали можуть бути використані для організації процесу фізичного виховання дітей з вадами слуху як в Спеціалізованих загальноосвітніх школах-інтернатах, так і в загальноосвітніх навчальних закладах.	Створено умови для підвищення та корекції показників фізичного стану школярів з вадами слуху, формування мотивації до оздоровчо-рекреаційної рухової активності, покращення рівня теоретичних знань та практичних умінь щодо здоров'яформування на основі застосування структурних компонентів практичної реалізації технології.

Розробники впровадження:

Т.М. Ричок
О.В. Маслова

Представники установи, де виконувалось впровадження:

Директор
Спеціальної загальноосвітньої
школи-інтернату № 18 м. Києва

М.І. Гриценко

Учитель фізичного виховання

А.О. Борисенко